

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Pedagógiai és Pszichológiai Kar
Neveléstudományi Doktori Iskola
Dr. Bábosik István DSc.

Verőné Jámbor Noémi

***Az intézményes nevelés és oktatás
szerepe a prostitúció és
emberkereskedelem megelőzésében***

Doktori disszertáció

Témavezető:

Dr. Schaffhauser Franz CSc.

Bíráló bizottság:

Elnök: Dr. Bábosik István DSc.

Opponensek: Dr. Mikonya György PhD.
Dr. Neményi Mária CSc.

Titkár: Dr. Lénárd Sándor PhD.

Tagok: Dr. Forrai Judit CSc.
Dr. Sáska Géza CSc.
Dr. Lukács Péter PhD.

2010. március

Tartalom

Tartalom	2
Köszönet.....	5
Bevezetés	7
I. fejezet A prostitúció és emberkereskedelem komplex megközelítése.....	9
1. <i>A prostitúció társadalmi vonatkozásai.....</i>	<i>10</i>
1.1. A prostitúció, mint történelmi kategória.....	10
1.2. A prostitúció, mint normaszegő magatartás	12
1. 2. 1. A lélektani felfogás és a prostitúció.....	14
1. 2. 2. A diszfunkcionális családi háttér és az iskolai, tanulmányi előmenetel.....	16
1. 2. 3. A társadalmi elmélet és a prostitúció	17
1. 2. 4. A személyiség és a szociális hatások összefüggései.....	18
1. 2. 5. Minősítés elmélet és a prostitúció.....	20
1. 2. 6. A másik nézőpont.....	21
1. 2. 7. A chichagói iskola elmélete és a prostitúció.....	21
1. 2. 8. Az anómia elméletek és a prostitúció.....	23
1.3. A magántulajdon hatása a férfi-női szerepek alakulására.....	24
1.4. A család és a házasság.....	25
1. 4. 1. Férfi promiszkuitás vagy ösztönredukció?	27
1. 4. 2. A prostitúció és a házasság.....	29
1.5. A jelenkor kihívásai.....	30
2. <i>A prostitúció jogi vonatkozásai.....</i>	<i>32</i>
2.1. Szabályozási modellek.....	32
2. 1. 1. A prohibicionista rendszer.....	32
2. 1. 2. A reglementációs rendszer.....	33
2. 1. 3. Az abolicionista rendszer.....	33
2.2. A prostitúció és emberkereskedelem visszaszorításának jogszabályai.....	34
2.3. A New York-i Egyezmény	35
2.4. A prostitúció magyarországi szabályozása.....	37
2.5. A prostitúció és az emberkereskedelem, mint az emberi jogok tagadása.....	40
2.6. A Palermói Protokoll.....	43
3. <i>A prostitúció és az emberkereskedelem migrációs vonatkozásai.....</i>	<i>44</i>
4. <i>A prostitúció egészségügyi vonatkozásai.....</i>	<i>47</i>
5. <i>A prostitúció és az emberkereskedelem folyamata.....</i>	<i>50</i>
5.1. A prostitúció és az emberkereskedelem résztvevői.....	51
5.2. A leggyakoribb toborzási módszerek.....	53
5.3. Belépés a tranzit- vagy célországba.....	54
5.4. A leggyakrabban alkalmazott mechanizmusok.....	55
5.5. A prostitúcióból való kilépés nehézségei.....	56
II. fejezet A prostitúció és emberkereskedelem megelőzésének pedagógiai vonatkozásai.....	57
1. <i>A bennünket körülvevő világ.....</i>	<i>57</i>
2. <i>Értékválasztásaim.....</i>	<i>61</i>
3. <i>A nevelés és a pedagógia felelőssége.....</i>	<i>62</i>
4. <i>Filozófiai, nevelésfilozófiai háttér.....</i>	<i>63</i>
4.1. Az emberi élet.....	64
4. 1. 1. Az egzisztencializmus pedagógiai képviselői.....	65
4. 1. 2. Az egzisztencializmus pedagógiai gyakorlata.....	67

4.2.	Pedagógiai, antropológiai bázis	67
4.3.	Antropológiai kezdetek a pedagógiában	68
4.4.	Perszonalizmusra és egzisztenciálfilozófiára alapozott pedagógia	70
4.5.	Mire képes az ember?	71
5.	<i>A korosztály veszélyeztetettsége</i>	73
6.	<i>A szexuális nevelésről</i>	77
6.1.	Szexuális nevelés régen és ma	78
6.2.	Kié a feladat?	81
6.3.	Az iskola szerepvállalása a szexuális nevelésben	83
6.4.	Az iskola konkrét feladatai	85
6.5.	A korszerű szexuális nevelés céljai	86
6.6.	A szexuális oktatás főbb jellemzői	88
6.7.	Módszertani megfontolások	89
6.8.	Civil szervezetek a szexuális és egészségnevelésben	91
7.	<i>A prostitúció és emberkereskedelem oktatási kérdései</i>	93
III.	Fejezet A kutatás kérdésfelvetései, módszerei és eredményei	96
1.	<i>A kutatás kérdésfelvetései</i>	96
2.	<i>A probléma megfogalmazása</i>	97
3.	<i>Hipotézisek</i>	97
4.	<i>A kutatás menete</i>	98
4.1.	Kutatás I	98
4.2.	Kutatás II	99
5.	<i>Módszerekről és a mintáról</i>	99
5.1.	A mintavétel	100
5.2.	A mérőeszközökről	101
5.2.1.	A Logo – tesztéről	101
5.2.2.	A félig strukturált mélyinterjúkról	103
5.2.3.	A kérdőívről	104
5.2.4.	A fókuszcsoportos beszélgetésekről	105
6.	<i>Vizsgálati eredmények</i>	106
6.1.	A Logo – teszt eredményei	106
6.1.1.	A Logo – teszt kategóriái és a mért értékek	106
6.1.2.	A minta és az átlag populáció eredményei	108
6.1.3.	Az eredmények intézményi eloszlása	108
6.1.4.	Tudják-e miben szeretnének sikeresek lenni, van-e speciális érdeklődési területük? 111	
6.2.	Összegzés	112
7.	<i>Félig strukturált mélyinterjúk eredményei</i>	113
7.1.	A család szerepéről	113
7.2.	A kortársak, barátok szerepéről	115
7.3.	Az iskola szerepéről és a tanulásról	117
7.4.	A tanár-diák kapcsolatáról	119
7.5.	A devianciáról	121
7.5.1.	Kábítószerfogyasztás	122
7.5.2.	Dohányzás és alkoholfogyasztás	124
7.5.3.	Alkoholfogyasztás	125
7.5.4.	Agresszív magatartásformák	126
7.6.	A szexuális magatartásról	129
7.7.	A tervekről és a jövőről	131
7.8.	Összegzés	134
8.	<i>Kérdőíves vizsgálat eredményei</i>	135
8.1.	A fiatalok egészségügyi magatartása – szűrővizsgálatok, fogamzásgátlás, védekezés	135
8.2.	Szexuális rizikómagatartások – nemi aktivitás kezdete, szexuális partnerek száma	138
8.3.	Egyéb rizikó magatartások – dohányzás, alkohol- és kábítószerfogyasztás	139

8.4.	Abúzusok előfordulása – lelki, fizikai, szexuális bántalmazás elszívendése, elkövetése	142
8.5.	A vizsgálat során felmerült kutatás-módszertani nehézségek	145
8.6.	Összegzés	147
9.	<i>Fókuszcsoporthoz beszélgetések</i>	148
9.1.	Helyszín, körülmények	148
9.2.	Az első kérdéskör: A prostitúció és az emberkereskedelem társadalmi vonatkozásai	148
9.3.	Második kérdéskör: A prostitúció és emberkereskedelem jogi vonatkozásai	153
9.4.	Harmadik kérdéskör: A prostitúció és emberkereskedelem egészségügyi vonatkozásai	156
9.5.	Negyedik kérdéskör: A prostitúció és emberkereskedelem migrációs vonatkozásai	157
9.6.	Összegzés	158
10.	<i>Hallgatói vélemények, nézetek</i>	159
IV.	fejezet Összegzés, konklúziók, ajánlások	167
1.	<i>Összegzés, konklúziók</i>	167
1.1.	Mire jutott a vizsgálat?	167
1.2.	A hipotézisek beigazolódása	167
1.3.	Mit érhetünk el pedagógiai eszközökkel?	169
2.	<i>Ajánlások az oktató- fejlesztő program kidolgozásra</i>	170
2.1.	Az oktató- fejlesztő program célja	170
2.2.	Legfontosabb tartalmak és lehetséges feladattípusok	171
2.3.	Szerkezet, felépítés, időkeretek	172
2.4.	Módszerek, eszközök	172
2.5.	Munkaformák, szervezeti keretek	173
3.	<i>Főbb tartalmi egységek</i>	173
3.1.	Az értelmes élet megtalálásának jelentősége, és lehetőségei	174
3.1.1.	Paradox intenció	175
3.1.2.	Dereflexió	176
3.2.	Prostitúció és emberkereskedelem veszélyeinek elkerülésével kapcsolatos ismeretek	177
4.	<i>Hallgatókkal végzett felmérés és a tanárképzés összefüggései</i>	180
5.	<i>További preventív lehetőségek</i>	181
Zárszó		185
Felhasznált irodalom		187
Mellékletek		196

Köszönet

Disszertációm bizonyosan nem ilyen lenne a nélkül a támogató közösség nélkül, amelyben az egyetemi évek alatt és azt követően is részem volt.

Köszönettel tartozom Forrai Juditnak, aki nemcsak szakmai támogatásával, hanem lendületével, kedvességével és humorával mindig segített és mindig mögöttem állt. Kitüntetett bizalmával, utat, teret és lehetőséget biztosított számomra. Sokat tanultam tőle emberileg és szakmailag egyaránt.

Köszönettel tartozom témavezetőmnek, Schaffhauser Franznak, aki a kezdetektől jelentős szerepet játszott tanulmányaim alakulásában. Meghatározó szellemi munícióval látott el szuggesztív előadásával és írásaival. Szellemisége, emberszeretete és értékrendje példamutató számomra.

Köszönettel tartozom tanárainknak, akik olyan gondolatokat közvetítettek, amelyek messze túlmutatnak az egyetem falain, és akik orientációm, érdeklődésem formálódása és kialakulása szempontjából is meghatározóak voltak: Golnhoffer Erzsébet, Mikonya György, Mann Miklós, M. Nádasi Mária, Pető László, Falus Iván, Hegedűs Judit, Oláh Zsuzsa, Szivák Judit, Aczél Katalin, Berentés Éva.

Köszönettel tartozom férjemnek Verő Sándornak, aki mindvégig mellettem állt, mindenben támogatott, megteremtette számomra mindazokat az érzelmi, erkölcsi és anyagi feltételeket, melyek lehetővé tették tanulmányaim folytatását.

Köszönettel tartozom családomnak és közvetlen környezetemnek, Jámbor Máriának, akire mindig számíthattam, ott volt mindig, amikor szükségem volt rá. Dobóczi Dezsőnek és Bánki Verának, akik kitűnő megérzéseikkel segítettek. Megérzéseikre hallgattak akkor is, amikor eszükbe jutottam egy konferencia kapcsán. Úgy gondolták, fontos lehet számomra, hogy azon részt vegyek, fontosak lehetnek az ott elhangzottak, ezért ott a helyem. Ezen a konferencián éreztem meg igazán, hogy mivel kell foglalkoznom.

Megán Mária, aki nélkül nem lennék az, aki most vagyok, és nem lennék ott, ahol most vagyok.

Szeretnék további köszönetet mondani mindazoknak, akik a maguk eszközeivel és lehetőségeivel szintén nagyon sokat segítettek abban, hogy elérjem a céljaimat:

Blaha Ágnesnek, aki elindított a tanulás fáradtságos, kitartást igénylő útján, Imrei Gyulának, aki megszámlálhatatlan terjedelmű szakirodalommal látott el az évek

során. A vizsgálatokban közreműködő intézmények vezetőinek, munkatársainak és nem utolsó sorban növendékeiknek az adatfelvételek során nyújtott segítségükért. Andrikó Lászlónak és Devecseri Noéminek az angol nyelv területén nyújtott segítségéért, Serman Katalinnak, aki a végső formába öntésben segített, valamint Gyurcsó Gyulánénak, jelenlegi munkahelyem, az Újbudai Pedagógiai Intézet igazgatójának, aki nemcsak tolerálta, hanem mindenben támogatta és segítette tanulmányaim sikeres befejezését.

Bevezetés

A prostitúció és az emberkereskedelem kérdése napjainkban súlyos és sajnálatos módon meglehetősen aktuális probléma. Számos nemzetközi szervezet foglalkozik a kérdéssel – mint például a WHO, az IOM – a Nemzetközi Migrációs Szervezet, a TAMPEP¹, vagy a SEA – Sex Educatio Kiemelten Közhasznú Alapítvány². Ezek a jelentős szervezetek más-más szempontok – egészségügyi, jogi illetve a rendőrségi felderítések, a bűnüldözés, a nemzetközi összefogás lehetőségei – mentén vizsgálják ezt a problémát. Az IOM 2004-ben több, az Európai Unióhoz csatlakozott ország részére emberkereskedelmet és prostitúciót megelőző kampányt indított azzal a céllal, hogy a fiatalok ne dőljenek be csábító hirdetéseknek, a bizonytalan külföldi munkalehetőségnek, ne váljanak kizsákmányolttá, védtelenné vagy prostituálttá hiszékenyséjük, tudatlanságuk, információhiányuk miatt.

Az emberkereskedelem súlyos bűncselekmény és komplex probléma. A jelenségnek vannak:

- társadalmi, morális;
- népegészségügyi;
- gazdasági;
- büntetőjogi;
- kriminológiai;
- migrációs;
- és nem utolsósorban nevelési és oktatási vonatkozásai.

Éppen ezért rendkívül fontosnak tartom számbavenni mindazokat a lehetőségeket és eszközöket, melyek segítségével a pedagógia is hatékonyan szállhat szembe a prostitúció és az emberkereskedelem megelőzése érdekében.

Kutatásom során szeretném feltárni a témában érintett korosztály tájékozottságát a prostitúció és emberkereskedelem kérdésében, valamint a családi kapcsolatok szerepét, fontosságát a prostitúció és az emberkereskedelem megelőzése szempontjából.

---

¹ Európai hálózat a HIV/STD megelőzés és egészségmegőrzés szexmunkások körében.

² A Sex Educatio Kiemelten Közhasznú Alapítvány foglalkozott első ízben az emberkereskedelem megelőzésének pedagógiai lehetőségeivel. Ne dőlj be! Középiskolai Oktatási Program IOM. 2004.

A prostitúció és az emberkereskedelem megelőzésének pedagógiai lehetőségeit, korszerű és hatékony módszereit vizsgálom speciális kiscsoportos oktatási formában, elsősorban hátrányos helyzetű fiatalok körében. A legeredményesebb oktatási és nevelési módszerek és lehetőségek megtalálását és kifejlesztését tűztem ki kutatásom céljául.

I. fejezet

A prostitúció és emberkereskedelem komplex megközelítése

A prostitúció és emberkereskedelem összetett problémája több szempont mentén is elemezhető. A komplex megközelítés biztosítja a prostitúció és emberkereskedelem dinamikájának lehető legtöbb vonatkozását figyelembevevő, alapos megértését, valamint a jelenség egyes momentumainak megítélését, azzal kapcsolatos álláspont kialakítását. A prostitúcióról és emberkereskedelemről alkotott határozott álláspontból fakadnak azok a pedagógiai nézetek, melyek megfogalmazása kiemelt jelentőségű a prostitúció és emberkereskedelem megelőzésének pedagógiai megközelítésében.

A prostitúció az egész társadalom problémája, amely jogi, erkölcsi, pszichológiai, egészségügyi, migrációs és nem utolsósorban nevelési és oktatási kérdéseket is felvet. A következőkben e szempontok mentén kerül vizsgálat alá a prostitúció jelensége.

A prostitúció és emberkereskedelem társadalmi vonatkozásai magukba foglalják a probléma történelmi jellegét és a prostitúció megítélésének korszakonkénti változásait. Deviáns magatartásformának tekinthető-e a prostitúció, akár kínálati akár keresleti oldalról vizsgáljuk a kérdést? A különböző társadalmi megítéléseket jól tükrözik azok a szabályozási modellek, melyekkel a prostitúció kérdését kezelni próbálták és próbálják mind a mai napig is, lássuk be, kevés sikerrel.

A prostitúció és emberkereskedelem jelentős közegészségügyi problémát is jelent, ami egyéni és társadalmi szinten is sürgős és hatékony megoldásokat igényel.

A prostitúciót és emberkereskedelmet egyéni, személyes problémaként vizsgálva pedig felmerülnek a szocializáció, a családi és szociokulturális környezet kedvezőtlen hatásai, az iskolázatlanság, a barátok, kortárs csoportok hatásai, melyek nem kívánt irányba befolyásolhatják az egyént. Mindezek eltérő mértékben és módon, de mindenképpen befolyásolják a prostitúcióba és emberkereskedelembé való bekerülést, az áldozattá válást veszélyét.

1. A prostitúció társadalmi vonatkozásai

A prostitúció a társadalmi szerkezetbe és társadalmi folyamatokba ágyazott jelenség, olyan komplex probléma, melynek gyökerei a társadalom működésében keresendők, megítélése pedig koronként és a társadalom működésének függvényében változott.

A bűnözést és a prostitúciót – a legősibb idők kivételével – elítélés és negatív megbélyegzés vette körül. Ez érthető, hiszen a prostitúciós tevékenység gyakorlásával és igénybe vételével súlyosan sérülnek az általánosan elfogadott erkölcsi normák, nem beszélve a prostitúcióhoz kapcsolódó bűnözésről és a szervezett bűnözésről. Maga a jelenség, vagyis a prostitúció pusztán tünet, mégpedig a társadalom működésének egy sajátos tünete. Legfőbb – bár nem kizárólagos – oka és létrehívója a társadalom szerkezete és működése.

1.1. A prostitúció, mint történelmi kategória

A prostitúció nem önálló jelenség, hanem szorosan összefügg a történelmi, társadalmi, gazdasági folyamatokkal. A történelem során volt olyan időszak, amikor a prostitúció egyáltalán nem számított elítélendő cselekedetnek. A jelenséggel kapcsolatban többféle normarendszer és toleranciamérték ismert.

A történelmi tények tanulsága szerint a prostitúció már a Krisztus előtt jelen volt az emberiség történetében. A prostitúció társadalmi és erkölcsi megítélése azonban az évszázadok során sokat változott. Nem társult mellé mindig minden korban negatív megítélés, sőt az ókorban kifejezetten megbecsült tevékenységnek számított.

Ha az emberiség történetében visszalapozunk, az ősi folyam-menti kultúrák mindegyikében e mesterség állami vagy egyházi formájával találkozunk. A sumér és akkád városállamok templomai mellett külön kolostorokban éltek az úgynevezett *qadistum kulmasitum* és a *zikrum* papnők, akiknek feladata volt többek között a templomi prostitúció gyakorlása. Kultikus szertartás része volt a mitikus egyesülés, amelyben a földi halandók az isteneknek áldoztak a termékenység, az örök körforgás biztosításáért és elnyeréséért. Mezopotámiában ezért sosem tekintették ezt a mesterséget erkölcstelennek, sőt a papnőket általános tisztelet és nagyrabecsülés övezte. Az *arméniai Anaitisz a korinthuszi Aphrodité hieroduléi* éppúgy, mint Indiában, a

templomokban foglalkoztatott vallási táncosnők az ún. *bajadérok* voltak az első prostituáltak.”³

Emellett minden babiloni nő busás ajándék fejében legalább egyszer köteles volt Aphrodité szentélyéhez járulni és magát átengedni Mylitta (később Vénusz) templomában egy idegen férfinak. A folyosókon, melyek a nőkhez vezettek, idegenek sétáltak, hogy azok válasszanak közülük. A nő addig nem mehetett haza, amíg egy idegen pénzt nem dobott neki és nem kísérte ki, hogy közösüljön vele. Mikor a férfi odavetette a nőnek a pénzt, azt mondta: „*Vedd Mylitta istennő nevében!*” A nő senkit nem utasíthatott vissza, mert a pénz szent pénz volt.

Ez a vallási eredetű kultusz később elterjedt egész Kisázsiaiban. Bármely istenséghez is kapcsolódott a prostitúció, az így befolyt jövedelem a templomok hasznát gyarapította. Athénben Szolon, a híres törvényhozó alapította az első nyilvánosházat *Dikterion* néven. Ebben háromféle nő szolgált tehetsége és képzettsége szerint. Az első osztályba tartoztak a *hetérák*, akik szépségükkel és finom modorukkal tűntek ki. Másodosztályú „művészek” voltak az *aleutridák*, akik fuvaláztak, táncoltak, énekeltek és szexuálisan is kiszolgálták az idegent, aki pénzzel és ékszerekkel viszonozta szolgálatukat. A legalsó szinten voltak a *dikteridák*. Ők elégitették ki a köznép igényeit. Szállásuk rendszerint a kikötők körül helyezkedett el. Pompeiben feltárt leletek szerint nemcsak Athénben voltak hivatásos prostituáltak, hanem Korinthoszbán és Spártában is. De az ókori Rómában és környékén szintén sok bordélyház volt.⁴

Róma bukása után a kereszténység rohamos elterjedésével fokozatosan szűnik meg a prostitúció állami és vallásos színezete és támogatottsága.

A keresztény világképben a nő úgy jelenik meg, mint a bűnbeesés szimbóluma, függetlenül attól, hogy Ádám is evett az almából. A nő a csábító, s ennek a csábításnak ellent kell állni, miként azt a tíz parancsolat hetedik pontja mondja: „Ne paráználkodj!” Ettől kezdve került a prostitúció rossz erkölcsi és társadalmi megítélés alá. A középkorban főként a keresztes hadjáratok korában virágzott a prostitúció: a hadsereget csoportosan követték ezek a nők, akik közül egyesek a tiszteteket és nemeseket, a többiek pedig a közkatonákat szolgálták ki. Békésebb időkben pl. a farsang idején, ünnepeken, vásárokon, sőt az egyházi zsinatok alatt és a vendégfogadók környékén

---

³ Forrai Judit: A prostitúció, mint társadalmi konfliktus. Rendi társadalom, polgári társadalom III. kötet. Társadalmi konfliktusok. 1991. Salgótarján. 319-325.

⁴ Szilágyi Vilmos: Sexuálpszichológia. Tankönyv és dokumentáció. Medicina, 2006. Budapest.

mindenütt működött a prostitúció. A kereszténység mellett pedig megszületik a lovagi eszménykép is, amely éppen az imádott nő feltétlen tiszteletét, hódolatát kívánta meg.

A prostitúció negatív megítélését nem csupán az egyház bűnbeeséssel kapcsolatos magyarázatai táplálták, hanem azok a negatív jelenségek is, melyek az évszázadok során a prostitúciós tevékenység holdudvarába kerültek, mint a leánykereskedelem, kerítés, csempészet, tolvajlások és gyilkosságok. Vagyis azok a negatív jelenségek, amelyek a társadalmi életet is fertőzik. A prostitúció morális megítélése a polgári társadalomban sem változott. Az úgynevezett „klasszikus korszak” a békeidők elmúlásával a prostitúció is más, kevésbé rokonszenves arcot öltött, leképezve a társadalomban történt sokszor nem éppen kedvező változásokat.

A történelem során tovább változott a prostitúció megítélése. Általában tiltották, üldözték, szükséges rossznak tekintették, vagy megpróbálták szabályozni, korlátok közé szorítani, de volt olyan is, hogy a prostitúciót magánügynek tekintették mindaddig, amíg az nem ütközött a közrenddel. A prostitúció tehát tiltott, elítélt, üldözött, szabályozni próbált, korlátok közé szorított tevékenység.

A továbbiakban érdemes megvizsgálni a prostitúciót, mint deviáns magatartásformát. Egyáltalán deviáns magatartásformának tekinthető-e a prostitúció? Mit mondanak erről a különböző deviancia elméletek?

1.2. A prostitúció, mint normaszegő magatartás

Minden társadalmi együttélés feltétele, hogy a társadalom tagjai létrehozzanak olyan kifejezett, írott vagy íratlan, hallgatólagos normákat, amelyek segítenek eligazodni a társadalom tagjainak, hogy egy adott helyzetben hogyan viselkedjenek, melyek alapján képesek felmérni és eldönteni, hogy egy cselekedet helyes vagy helytelen. Ezek a szabályok és normák koronként, kultúránként, társadalmakként eltérőek. A társadalmi szabályok sokfélesége miatt a szabályok megsértésének megítélése és következményei szintén eltérőek. A társadalmi normákhoz, az általánosan elfogadott értékekhez való igazodást a társadalom elvárja a tagjaitól, aki átlépi ezeket a normákat, annak szűkebb, tágabb környezete megvetésével vagy súlyosabb esetben egyéb szankciókkal kell számolnia.⁵ Az, hogy a társadalom mit tart deviánsnak, erősen függ a társadalom saját

---

⁵ Andorka Rudolf – Buda Béla – Cseh Szombati László: A deviáns magatartás szociológiája. Gondolat, 1974. Budapest.

normarendszerétől, toleranciahatáraitól, hogy mennyiben és hol húzza meg az egyén szabadságának határait.

A társadalomtudomány szempontjából azok a magatartásformák tekinthetők deviánsnak, amelyek eltérnek az adott társadalom általánosan elfogadott normáitól, és viszonylag csekély számban fordulnak elő.⁶ Vagyis ha a társadalom széles rétegei gyakorolnak olyan magatartásformát, amely az általánosan elfogadott normákat sérti, akkor azt nem tekinti a társadalomtudomány devianciának. Jó példa erre a válás, hiszen a társadalom, az állam érdeke és elvárása az, hogy a házasságkötések ne válással végződjenek. Napjainkban viszont olyan mértékben nőtt a válások száma, hogy semmiképpen nem nevezhető atipikusnak és deviánsnak.

A szakirodalom azokat a magatartásformákat nevezi deviánsnak⁷:

- melyek eltérnek az adott társadalom általánosan elfogadott normáitól;
- előfordulásuk az adott társadalomban viszonylag csekély;
- melyek az adott társadalom működése és fennmaradása szempontjából károsak.

A bűnözés, mint a legsúlyosabb deviáns magatartásforma kapcsán találkozhatunk olyan megközelítéssel is, mely deviánsnak csak a személy, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket tekinti.

Ugyanilyen problematikus a prostitúció megítélése is. Magyarországon öt magatartásformát sorol a szakirodalom a deviáns magatartásformák közé:

- öngyilkosság;
- nem szervi eredetű mentális betegségek;
- mértéktelen alkoholfogyasztás;
- kábítószer fogyasztás;
- bűnözés.

A prostitúció annak ellenére nem szerepel a felsorolásban, hogy nyilvánvalóan sérti a társadalom általánosan elfogadott normáit, és kifejezetten káros a társadalom működésére. Az elmúlt évtizedig a gazdasági, társadalmi, politikai változások és általában a globalizáció jelensége következtében egyre kevésbé mondható el, hogy a társadalom csekély részét érinti a prostitúció, ugyanis a jelenség napjainkra globalizált iparággá fejlődött. Ettől persze nem kevésbé deviáns magatartásforma, sőt az a tény,

---

⁶ Gönczöl Katalin – Korinek – Lévai: Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll. Corvina, 1996. Budapest.

⁷ Andorka Rudolf – Buda Béla – Cseh Szombati László: A deviáns magatartás szociológiája. Gondolat, 1974. Budapest.

hogy mind keresleti, mind kínálati oldalról egyre több résztvevője van, aggasztó jelenség. Ma Budapest prostituáltjainak számát 1500-2000 főre becsülik. Évente hozzávetőlegesen 500 000 nő és gyermek kerül nemzetközi bűnbándák kezébe. Ebből évente 120 ezret szállítanak el Közép- és Kelet-Európából nyugatra. (Forrás: IOM).

Véleményem szerint a prostitúció valamennyi résztvevője – a prostituált, a kliens és a futtató is – deviáns magatartást gyakorol a prostitúciós és a prostitúcióval kapcsolatos tevékenysége kapcsán. A deviancia szó mai használata eleve elítélendő magatartást feltételez. Ez a prostitúció résztvevői esetében is így van, hiszen erkölcsi és jogi normákat sértenek meg. Azonban nem szabad megfedkezni a prostituált kiszolgáltatott helyzetéről, eltérő választási és döntési lehetőségeiről.

Amióta csak a gondolkodók a társadalom törvényszerűségeivel foglalkoznak, a normák ténye és jelentősége mindig kapott valamilyen méltatást. Már az ókori filozófusai is kifejezték, hogy a normák a társadalmi rend biztosítékai. Az ipari társadalom kialakulásával párhuzamosan a normaszegő viselkedés iránti adminisztratív és elméleti érdeklődés tovább fokozódott. A morál statisztika megjelenése világított rá arra a tényre, hogy a normaszegő magatartás időben és térben is változó minőséget és gyakoriságot mutat.

A legfontosabb deviancia elméletek – lélektani-, társadalmi-, szocializációs-, minősítés elmélet; a *chicagói iskola elmélete* vagy az *anómia elmélet* – áttekintése rávilágít a prostitúció egyes okaira.

1. 2. 1. A lélektani felfogás és a prostitúció

A múlt század második felében a normák megszegésének folyamatával a pszichológia is foglalkozott. A *lélektani felfogásban* az a nézet alakult ki, hogy a normaszegő emberben van valami különös tulajdonság, a személyiségében rejlik valami olyan sajátosság, amely a társadalom normatisztelő tagjaitól megkülönbözteti őt. Ezt az álláspontot legszélsőségesebben bűnözési elméletében *Lombroso* fejt ki. Szerinte a bűnöző ember biológiailag is különbözik a nem bűnözőtől és ez a jelleg öröklődik is.⁸

A prostituáltak körében végzett hazai és külföldi felmérések tanulsága szerint⁹ a prostituáltak többsége valamilyen személyiségzavarral küzd, mellyel általában

---

⁸ C. Lombroso: L'uomo delinquente, Torino 1896. In.: Andorka Rudolf – Buda Béla – Cseh Szombati László: A deviáns magatartás szociológiája. Gondolat, 1974. Budapest.

⁹ Forrai Judit: Férfi és női utcai prostituáltak, összehasonlító vizsgálat. Szenvedélybetegségek. Addictológia Hungarica, VI. évf. 1998. 6. sz. 434-442.

nincsenek is tisztában, de amelytől rendkívüli módon és mértékben szenvednek és félnek. Nehezen tudják önmagukat, érzelmeiket kontrollálni. Híján vannak a legalapvetőbb konatív tulajdonságoknak, mint akarat, kitartás, céltudatosság, céltartás, önálló kezdeményezés. A személyiségzavarok hátterében többségüknél súlyos családi és gyermekkori trauma áll; fizikailag és szexuálisan zaklatták őket, bántalmazták, intézetben vagy nevelőotthonban nőttek fel.

Egy, az Egyesült Államokban végzett felmérés szerint 40 millió ember közül minden hatodik ember gyermekkorában szexuális visszaélés áldozata volt. A nők 25-30%-a, a férfiak 10-16%-a¹⁰. A gyermekeken elkövetett erőszak legnagyobb hányadát családon belül követik el. Mrazek¹¹ felmérései szerint három csoportban sorolhatók azok a gyerekek, akiken erőszakot követtek el:

- megvert gyerekek, akik elsősorban genitális területeken szenvedtek el sérüléseket, a vizsgálat szerint 4%;
- felnőttel való közösülési kísérlet, véghez vitt közösülés vagy más helytelen genitális kontaktust (simogatás, közös maszturbáció) átélő gyerekek 67%;
- olyan gyerekek, akiket a felnőtt személy saját szexuális tevékenységébe vont be, például pornográf képek készítése, kényszerítése 16%.

Az áldozatok kora:

- 11 évesnél idősebb: 60%
- 6-10 éves: 27%
- 6 évesnél fiatalabb: 13%

Az elkövetők:

- Idegen 26%
- Családtag 43%(fele az apa, egynegyede a mostohaapa)
- Családi ismerős 31%

Felmérések szerint a prostituáltak 75-80%-ban gyermekkorukban erőszak, általában szexuális erőszak áldozatai voltak.¹²

---

¹⁰ Virág György: Szexuális erőszak és abúzus. In. Fehér L. – Forrai J. Prostitúció, prostitúcióra kényszerítés, emberkereskedelem. Nőképviselési Titkárság, 1997. Budapest.

¹¹ C. Henry Cempe: Szexuális gyermekbántalmazás a családban. CIBA kutatócsoport. Animula, 2001. Budapest.

¹² Forrai Judit: Férfi és női utcai prostituáltak, összehasonlító vizsgálat. Szexuálisbetegségek. Addictologia Hungarica, VI. évf. 1998. 6. sz. 434-442.

Fiatalkorú prostituáltakkal folytatott másik hazai kutatás¹³ eredményei is azt igazolják, hogy a prostituáltak esetében súlyos családi és gyermekkori traumák állnak a háttérben, melyek nagymértékben hozzájárultak prostitúció „karrierjük” kialakulásában. A fiatalkorú prostituáltakkal készített mélyinterjúk tanulsága szerint mindannyian hátrányos szociokulturális háttérrel rendelkeztek, szüleik alacsony iskolai végzettségük miatt munkanélküliek voltak vagy alacsony kvalitású, rosszul fizető munkahellyel rendelkeztek. A családjaik életmódját az antiszociális életvitel: alkoholizmus, bűnözés jellemezte. Szüleikkel való kapcsolatukban elsősorban a szeretethiány, a közömbösség, illetve a harag, az ellenségeség dominált. A családban tapasztalt szeretethiány, bizonytalanság gyakran a fiatalkori devianciák, az alkoholizmus, a kábítószerzés, a prostitúció elindítója.

1. 2. 2. A diszfunkcionális családi háttér és az iskolai, tanulmányi előmenetel

A különféle személyiségzavarok, a rossz családi háttér, a család teljes hiánya a kedvezőtlen, szocioökonómiai státus mind olyan tényezők, melyek a gyermekeknek nemcsak a személyiségfejlődését, hanem iskolai, tanulmányi előmenetelüket is negatívan befolyásolják. Behozhatatlan hátránnyal indulnak, melyek kompenzálása rendkívül nehéz feladat elé állítja nem csak az érintetteket, hanem az iskola intézményrendszerét is. Ugyanebből a problémából erednek a nevelőotthonban vagy javítóintézetben élő fiatalok társadalmi reintegrációs nehézségei, mely megoldatlan kérdés mind a mai napig. 1997-es budapesti prostituáltak körében végzett felmérés adatai szerint¹⁴ – iskolai végzettségüket tekintve – a lányok túlnyomó többsége (86%-a), csupán az általános iskolai nyolc osztályát fejezte be és csak 5%-nak van valamilyen szakképesítése.

1. táblázat
A budapesti prostituáltak iskolai végzettsége

Iskolai végzettség	Lányok %	Fiúk %
Az általános iskola nyolc osztályát nem fejezte be	9	nincs pontos adat
Általános iskola nyolc osztályát végezte el	86	nincs pontos adat
Szakképesítéssel rendelkezik	5	nincs pontos adat

¹³ Hegedüs Judit: Család – erőszak – iskola a fiatalkorú bűnelkövetők életében. In.: Javítóintézet, Család, Gyermekvédelem. Kapocs Könyvek. Nemzeti Család és Szociálpolitikai Intézet, 2004. Budapest.

¹⁴ Felmérés a budapesti prostituáltak között: 1997. Sex Educatio Kiemelten Közhasznú Alapítvány. Forrai J.–Lőrincz N.: Az utcai szociális munka a prostituáltak megsegítésének szolgálatában. Wesley János Lelkészképző Főiskola, 2003. Budapest. 9.

1. 2. 3. A társadalmi elmélet és a prostitúció

A századforduló táján a szociológusok úgy gondolták, hogy a bűnözést, az alkoholizmust, a prostitúciót és valamennyi deviáns magatartásformát nem pszichológiai, személyiségbéli, azaz egyéni, hanem *társadalmi problémaként* kell kezelni. A társadalomban rejlő okok közül az egyik legjelentősebb, de mégsem kizárólagos tényező a *szegénység*. Ez a megállapítás azon a megfigyelésen alapul, miszerint mindenféle normaszegő magatartás, így a prostitúció is gyakrabban fordul elő szegényebb, gazdaságilag elmaradottabb régiókban vagy városrészekben. Ezzel az elmélettel rokon *Oscar Lewis* elmélete, mely szerint a legalacsonyabb jövedelmű rétegeknek egészen speciális kultúrája van, melyet a „*szegénység kultúrájának*” nevezett. A „szegénység kultúrája” e réteg objektív életkörülményeinek következménye.¹⁵

Levéltári forrásokból is kitűnik, hogy a prostituáltak a város elszegényedett, zömmel alacsony származású és társadalmi státusú fiataljaiból, valamint a háziцselédség soraiból kerültek ki a legnagyobb számban. A tendencia ma is hasonló. Az utcán dolgozó prostituáltak származási helyüket tekintve különbözöek. Többségében a szegényebb régiókból érkeznek, akár Budapesten akár az országhatáron belül és kívül. A fiúk 40%-a, a lányok 60%-a vidékről jön, mintegy 20-30%-ban budapestiek. A lányok 60%-a az országon belül vidékről, a kríziskörzetekből (Borsod, Szabolcs, Hajdú, megyéből).¹⁶

2. Táblázat
Budapesti prostituáltak származási helye

Származási hely	Lányok %	Fiúk %
Románia	12	40
Budapest	20	30
vidék	60	30

---

¹⁵ Andorka Rudolf – Buda Béla – Cseh Szombati László: A deviáns magatartás szociológiája. Gondolat, 1974. Budapest.

¹⁶ Felmérés a budapesti prostituáltak között: 1997. Sex Educatio Kiemelten Közhasznú Alapítvány. Forrai Judit– Lőrincz Norbert: Az utcai szociális munka a prostituáltak megsegítésének szolgálatában. Wesley János Lelkészképző Főiskola, 2003. Budapest 9.

A prostituáltak a prostitúciós „karrier” megkezdése előtt általában nem rendelkeznek semmivel, igen labilis és alacsony szintű egzisztenciális és anyagi helyzetűek. Ha volt is valamilyük, azt hátrahagyták, feladták a nagy ígéretek, a jobb élet reményében. Kimutathatóan nagyobb arányban vannak a prostituáltak között a szegényebb rétegekből.

1. 2. 4. A személyiség és a szociális hatások összefüggései

A kétségtelenül jelentős befolyású társadalmi hatások, melyek deviáns magatartásformákhoz vezethetnek, minden esetben a személyiségben alakulnak át deviáns alkalmazkodássá. Így a pszichológiai elemek figyelembe vétele éppúgy elkerülhetetlen követelmény az okok – a deviáns magatartásformák és a prostitúció okainak – feltárásakor, mint az össztársadalmi jelenségeké és hatásoké. A társadalom alapvető befolyásoló hatása tehát bizonyos, azonban nem magyarázza meg azt a jelenséget, hogy vajon egy ugyanolyan társadalmi helyzetben és hasonló környezetben miért viselkedik az egyik ember konform, a másik pedig deviáns módon. A szegénység az utcai prostitúció esetében meghatározó az okok sorában. Mégsem választja minden szegény, rossz anyagi helyzetben lévő, rossz körülmények között élő, hátrányos társadalmi helyzetű ember a prostitúciót megoldásként.

A deviáns viselkedésnél minden esetben megtalálható a személyiség valamilyen működési zavara. Ráadásul a hosszantartó deviáns magatartásformák a személyiségben is nyomot hagynak. Éppen ezért a deviancia kifejlődése után meglehetősen nehéz megbízhatóan különválasztani azokat a személyiségjegyeket, amelyekkel a deviáns magatartásformák gyakorlása előtt is rendelkezett az egyén és azokat, amelyek a tartós deviancia hatására alakultak ki, vagy a tartós deviáns hatások eredményeként erősödtek fel.

Az egyén személyisége nem eleve elrendelt, meghatározott szerkezet, csupán a képességek és a lehetőségek adottak, melyeket a környezeti hatások folyamatosan alakítanak, formálnak. A deviáns magatartásformák hátterében az egyén szocializációs folyamatában bekövetkezett hiba, hiányosság áll, vagyis éppen a társadalmivá válás folyamata sérült. A deviáns viselkedést mutató személy tehát nem teljesen vagy nem megfelelően szocializált személyiség. A nem teljesen érett személyiség bizonyos társadalmi szerepekben nem tud megfelelően viselkedni. A gyermekkori szocializációs hiba fogékonnyá teheti a személyiséget a devianciára másodlagosan szocializáló kiscsoportok hatásai iránt. Ebben az értelemben tehát a deviancia részben tanulási

folyamat eredménye, ugyanolyan folyamaté, mint amilyen a konform magatartásformák elsajátítása során megy végbe. A deviáns csoportokban az egyén elsajátítja a deviáns viselkedés „technikáit”, a deviancia lényegét képező viselkedés módjait és stílusjegyeit. Vagyis minél több időt tölt az egyén rossz társaságban, annál nagyobb eséllyel sajátítja el és építi be személyiségébe a deviáns magatartásformákat. Persze nem feltétlenül, hiszen dönthet másképp is, vagyis hogy nem követi a negatív mintákat, vagy ha teheti, kilép a szubkultúrából és a negatív mintákat közvetítő közegből.

A kriminalitás kialakulásának többféle oka, hajlamosító tényezője lehet. Ilyenek például: az egyén elégtelen értelmi és érzelmi fejlődése, én-rendszerének gyenge szervezettsége, én-védő és szorongáscsökkentő technikáinak differenciálatlansága, a megfelelő érték és normarendszer hiánya vagy a meglévők labilitása, a családi-, és a közértékek közötti jelentős eltérések, a gyenge lelkiismereti kontroll, az alacsony feszültség tűrés. De ilyen hajlamosító tényezők lehetnek a gyermek azonosulási folyamatainak zavarai, torzulásai, a példaadó személyek hiánya, változása, azok eltérő értékrendje, vagy a minta elérhetetlensége, vagyis olyan tökéletességi elvárások a szülők részéről, melyek nem a gyermek képességeihez és lehetőségeihez igazodnak. Problémát és veszélyt jelenthet továbbá egy antiszociális, alkoholist, valamilyen személyiségzavarral küzdő, vagy éppen bűnöző szülők által kínált minta. Ok lehet még az identifikáció negatívvá válása, amely főként a serdülőkori negatív identitásválasztásban realizálódhat, és végül fontos kiemelni az okok közül a helytelen – károsító brutális, rideg és elhanyagoló – nevelésmódot.

Az elhanyagoló nevelési forma több szempontból is nagyon veszélyes. Szülői támasz nélkül a gyermek ugyanis magára hagyottan küzd a frusztrációkkal. Szeretet, védelem és biztonság hiányában nem tudnak kibontakozni kontaktusainak érzelmi szálai. Nem ismer korlátozást és erőt, nem kap támogató vezetést szüleitől, ezért belső érték és normavilága csökevényesen fejlődik. Bizonytalanságából fakadó félelmeit megelőző, támadó védekezésmóddá alakítja. Agressziót pedig a korlátozás hiányában hajlamos szabadon és kontrollálatlanul megnyilvánítani. Az ilyen nevelési légkörben felnövő gyermeket gyenge ön- és etikai kontrollja vagy ezek hiánya, fokozott agressziós hajlama miatt prekriminális személyiségnek¹⁷ tekinthetjük, tehát nagyobbak az esélyei a bűnözővé válásra, a sodródó, kallódó, törvényen kívüli életvezetésre. Mindezek a tényezők természetesen csak a gyermek sajátos egyedi feltételrendszerén keresztül

---

¹⁷ Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. Tankönyvkiadó, 1986. Budapest.

válnak tényleges ártalommal. Vagyis a szülői hatások a gyermek egyéniségéből adódó szűrőn keresztül sajátosan érvényesülnek.

1. 2. 5. Minősítés elmélet és a prostitúció

A deviáns viselkedéssel felhagyni kívánó egyén számára a társadalom megbélyegzése megerősíti a deviáns magatartásformák megszilárdulását, és nehezíti az abból való eredményes kilépés lehetőségét. A *minősítés* (labeling) *elmélet*¹⁸ szerint a minősítés a deviáns viselkedést tanúsító személy és az őt megítélők kölcsönös kapcsolatában megy végbe. Eszerint attól válik valaki deviánssá, hogy a társadalom bizonyos szervei, hivatalai a viselkedést a normákkal ellentétesnek minősíti, a személyre a deviáns bélyeget sűti rá, és a környezete ezt a minősítést elfogadja és átveszi.

A prostitúció tekintetében ez a mechanizmus igen erőteljesen érvényesül. Az igazságszolgáltatás az esetek túlnyomó többségében – tisztelet a kivételnek, pl. Svédország, ahol a klienst is üldözik, büntetik és felelőségre vonják – a prostitúció jelenségével kapcsolatban egyoldalúan a prostituáltat üldözi, bünteti és szinte teljesen megfedkezdi a keresleti oldalról, a kliensről. Ennek eredményeképpen erkölcstelennek, törvénytelennek bélyegzik a prostituáltakat. Ez a megbélyegzés azonban csak őket érinti, a klienseket nem üldözi, nem keresi, nem bünteti, nem vonja felelőségre, nem minősíti erkölcstelennek a társadalom. Ezt, a csak prostituáltakra vonatkozó megbélyegzést a környezet és a közvélemény is átveszi.

A megbélyegzettek számára mindennek messzemenő következményei vannak. A megbélyegzés és a szankciók hatására ugyanis a személyiség is átalakul, önmagát is deviánsnak tekinti, külön motivációs rendszer alakul ki benne, melyek az eddig folytatott vagy újabb deviáns magatartásformák felé hajtják az egyént. Így saját magáról alkotott képe, önértékelése, énképe hasonlítani kezd a minősített képhez. Mivel a deviáns viselkedést gyakorló egyén a régi csoportok és kapcsolatok köréből egy idő után teljesen kiszakad, olyan csoportokhoz kénytelen csatlakozni, melyeknek tagjai hasonló minősítést kaptak. Így gyűrűzik tovább a deviáns karrier. A minősítés és a megbélyegzés abban a vonatkozásban is megnehezíti a prostituáltak helyzetét, hogy amikor fel akarnak hagyni addigi tevékenységükkal, vagyis ki akarnak lépni a prostitúcióból – még ha a kilépéshez lehetősége van megfelelő és szakszerű segítséget igénybe venni: terápia, rehabilitáció –, akkor sem fognak tudni könnyen megbirkózni az

---

¹⁸ Andorka Rudolf – Buda Béla – Cseh Szombati László: A deviáns magatartás szociológiája. Gondolat, 1974. Budapest.

emberek, a társadalom velük szemben tanúsított előítéleteivel, megbélyegzésével. Ez nagymértékben megnehezíti a volt prostituáltak társadalmi reintegrációját, munkavállalását és emberi kapcsolatainak rendezését és újraépítését.

1. 2. 6. A másik nézőpont

Érdemes megvizsgálni a kérdést más nézőpontból, vagyis a felhasználók, a kliensek oldaláról. A prostitúció kliensi oldalról nem elfogadható, nem egészséges magatartás, valamiféle pszichoszexuális retardációt feltételez.¹⁹ A társadalom mégis elnéző, sőt megengedő a prostitúció igénybevevőivel szemben. V. E. Frankl a kliensi oldalt Freud alapfogalmaival magyarázza. Vagyis a szexuális fejlődés pubertás kori szakaszában az „ösztöncél” értelmében, az egyén a felhalmozott szexuális feszültségek levezetésére törekszik, melynek semmi esetre sem kell szexuális aktus formájában megvalósulnia. Csak a szexuális fejlődés magasabb fokán lép be az „ösztönvágy”, amikor az ember célba vesz egy partnert, aki a szexuális aktusra alkalmas és hajlandó; bármilyen partner, prostituált is megteszi. Ha az ember az első szinten megreked a szexuális fejlődésben, nem lesz szüksége aktusra, anélkül is boldogul, onániával, pornográfiával segít magán. Ha nem jut túl a második szinten, az promiszkuitásban való fixálódás formájában nyilvánul meg, és akkor minden esetben elég neki a prostitúció. Minél inkább hajszolja az illető az örömet, annál inkább eltávolodik tőle, mert egyre jobban elterelődik a figyelme a partnerről és sokkal inkább a saját szexuális aktusára összpontosul. Így éppen a szexualitás emberi mivolta kérdőjeleződik meg, minek következtében a szexualitás erősen elértéktelenedik, elembertelenedik, dehumanizálódik. A szexuális szórakoztatóipar éppen a szexualitás elembertelenedését gerjeszti, mivel számára abban van a legnagyobb üzlet. Az emberek igen nagy része pedig híven követi ezeket a folyamatokat, és szinte kötelességüknek érzik, hogy érdeklődjenek az elértéktelenedett, elembertelenedett szex iránt.

1. 2. 7. A chichagói iskola elmélete és a prostitúció

A 20-as, 30-as években a chichagói egyetem szociológiai tanszékén olyan empirikus kutatások folytak, melyek középpontjában a város állt (E. Park – E. W. Burgess). Azt vallották, hogy a modern, gyorsan iparosodó társadalom jellegzetes képződménye a nagyváros. A nagyváros befolyásolja a benne élők viselkedését és személyiségét.

---

¹⁹ Viktor E. Frankl: Az ember az értelemre irányuló kérdésekkel szemben. JEL Könyvkiadó, 2006. Budapest.

Durkheim módszerhez hasonlóan elkészítették a bűnözésnek és más deviáns magatartásformáknak a „várostérképét”, és azt „társadalmi-ökológiai módszerrel” összevetették más városrészek jellegzetességeinek térképével. Az összehasonlítások eredményeként megállapították, hogy a deviancia abból – a város egyes területeire jellemző – életmódból fakad, amelyben gyakoribb a bűnözés, több az alkoholisták stb. Ez a terület a város szórakozóhelyeinek, olcsó szállodáinak negyede, ahol viszonylag szegény és a természetes emberi kapcsolataikból kiszakadt emberek élnek.

Ez az elmélet egybecseng a prostitúció néhány jellegzetességével, például azzal, hogy a prostitúció urbánus jelenség, mindig a városokban alakul ki. A piacgazdaság kialakítja az urbanizációt, az áruk cseréjének általánosabb koncentrálását, a kereskedelmi intézmények, bankok létrehozását, és befolyásolja az elosztást és a munkamegosztást. Így egyre nagyobb lesz a szakadék a gazdag, jómódú és a javakból csak korlátozottan részesülő egyre elszegényedő rétegek között.

A városnak természetes velejáró törvényszerűsége az állandó növekedés. Szüksége van a folyamatosan megújuló, friss embertömegekre, akiket a város csillogása, vélt vagy valós szabadsága vonz más földrajzi területekről. A városok fényűzőek, a városi léttel együtt járnak a széles körű szórakozási lehetőségek, az élvezetek, így a prostitúció is.

A prostitúció fejlődésénél nagy szerepet játszik az infrastruktúra kialakulása, amely húzó ágazatként működik. A szexpiac folyamatos működése az egyes iparágak művelőinek (kerítő, selyemfiú, felhajtó, kocsmáros, háziúr, hoteltulajdonos, vendéglős, mosónő, fodrász; továbbá az ékszerész, a varrónő, az ágyneműkészítő, a cipész, a kalapos, a kocsis, ma: a butikos, a taxis, a portás, a kozmetikus, a műkörmös, a szoláriumos) – kiegészítés a szerzőtől – fontos és biztos bázisa. A prostitúció működtetői megkeresik a nagy forgalmú kikötőket, kereskedelmi góccokat, ahol más áruk is bőségesen találhatók.

A városokban sokrétű a munkamegosztás. A férfi tömegek eleinte céhekben, később manufaktúrákban és gyárakban kerestek és találtak megélhetést. A nők többsége – főleg a szegényebb réteg – a háztartásokban próbált szerencsét. De ez utóbbiak felvételképessége nem tart lépést a városokba áradó, a férfiakat követő nők tömegével. A városi prostitúció hatványozott növekedésének fő oka az, hogy a város, mint koncentrált áru- és munkaerő piac látszólag létbiztonságot ígér a vidéki éhínség és gyakran a társadalmi önkény okozta elszegényedés ellen. A valóságban a munkaerő kereslet nem emelkedik olyan mértékben, mint a munkaerő kínálata. Így a nők egy része

– ügynökök hálóján keresztül – a bordélyokban talál helyet magának. A prostitúció mindenkori állapota hűen tükrözi a városok rétegzettségének, szabályozottságának mértékét, és a társadalom törvényes védekezésének formáját.”²⁰

A chicagói iskola köré csoportosuló szociológusoknak köszönhető többek között az a haladó szellemű felismerés, hogy a deviáns magatartásformák előfordulása a városok körül koncentráliódik. Nem a társadalmi, gazdasági fejlődés és önmagában a városiasodás okozza a fő problémát, hiszen ez egy természetes és egyben szükséges folyamat, hanem azok a körülmények és feltételek, melyek ezekkel a folyamatokkal együtt járnak: vagyis a szegénység, a rossz lakásviszonyok, és a nem kielégítő közegészségi állapotok.²¹

1. 2. 8. Az anómia elméletek és a prostitúció

Az anómia elméletek szerint – melynek fő képviselője R. K. Merton – a deviáns viselkedések gyakoriságának különbségeit a társadalmi és kulturális struktúra sajátosságai és változásai magyarázzák.²² Minden társadalom kultúrája kijelöli a társadalom tagjai számára azokat a célokat, melyek elérésére törekedniük kell, melyek megfelelnek a társadalom alapvető értékeinek. Emellett azonban meghatározza azokat az eszközöket is, melyekkel a kijelölt célok elérhetők. A célok és eszközök közötti harmónia a társadalmi rend biztosítója. De ez a harmónia megbomolhat, ha a társadalom tagjai az elfogadott célokat nem képesek a megengedett eszközökkel elérni. Ilyenkor anómia következik be, melynek mértéke társadalmi rétegenként változik. Az alsóbb rétegekben nagyobb, mert nehezebben tudják az elfogadott célokat a megengedett eszközökkel elérni. Ez az egyénben olyan feszültséget kelt, amelyet valamilyen formában le kell vezetnünk. A feszültség levezetésének természetes többféle alternatívája lehet, melyek közül az egyik a prostitúció és a hozzá kapcsolódó, azzal szoros összefüggésben lévő szervezett bűnözés.

Ebből az elgondolásból azonban hiányzik az olyan tényezők figyelembe vétele, melyek nagymértékben befolyásolják a devianciát, az elérendő célok eszköztárát és annak elsajátítását. Pl.: a szocializáció során elsajátított deviáns magatartásformák, a

---

²⁰ Forrai Judit: A prostitúció, mint társadalmi konfliktus. Rendi társadalom, polgári társadalom III. kötet. Társadalmi konfliktusok. 1991. Salgótarján. 319-325.

²¹ Vigh József: Kriminológiai alapismeretek. Nemzeti Tankönyvkiadó. 1998. Budapest.

²² Andorka Rudolf – Buda Béla – Cseh Szombati László: A deviáns magatartás szociológiája. Gondolat, 1974. Budapest.

referencia csoportok szerepe, a szubkultúrák hatása vagy a társadalmi kontroll formája és hatékonysága mind hiányzó tényezők.

1.3. A magántulajdon hatása a férfi-női szerepek alakulására

A prostitúció okainak történeti és társadalmi szempontok szerinti megközelítése egy másik kérdésre is ráirányítja a figyelmet. Nevezetesen a férfi és női szerepek kialakulására, változására. A változások sarokpontja nem más, mint a *magántulajdon* megjelenése. Hogyan hatott a magántulajdon kialakulása és változása a férfi és női szerepekre?

A kérdés alapos elemzése érdekében igen messzire kell visszatekinteni. A következő gondolatmenet egy lehetséges válasz, mely Ernest Borneman nevéhez fűződik.²³

Eszerint európai elődeink nemi életének első, viszonylag megbízható leletei a korai paleolitikumból (i.e. 800 000-100 000 közötti időszakból) származnak. A nomádok kis létszámú hordái akkoriban szinte kizárólag gyűjtögetésből éltek, egyáltalán nem vadásztak, így nem volt szükség a nemek között semmilyen munkamegosztásra. Az ősközösségben nem létezett magántulajdon. A férfi és a női szerepeket egyetlen közös cél határozta meg, ez pedig a közösség túlélése. Az ősközösségben a férfiaknak és a nőknek közös céljuk volt, melyek eléréséért azonos eszközökkel és feltételekkel küzdöttek. Ebből az időszakból számos női bálvány maradt fenn, melyek valószínűleg nem szexuális bálványok, hanem termékenység szimbólumok voltak, hiszen a horda túlélése a születések számától függött. A termékenységet tehát igen nagyra értékelték, apa-szimbólumok azonban nem maradtak fenn. Származásukat valószínűleg egy ősanýára vezették vissza. Ebből az következik, hogy a párzás és a születés közötti összefüggést még nem ismerték. Ez a magyarázata a matrilineáris leszármazásnak. A nők magasabb rangja abból adódott, hogy az élelem nagyobb részét ők szerezték és a születések révén ők biztosították a horda fennmaradását, de ezzel együtt valószínűleg egyik fél sem uralkodott a másikon.

Mindez megváltozik a következő szakaszban (kb. i.e. 5000 és 10000 közötti időszak), amikor a nomád törzsek vadászni és halászni kezdtek. A férfiak a vadász- és halászeszközök előállítására terén olyan áttörést értek el, hogy ezzel gazdaságilag dominánssá váltak. A férfi és a nő szerepeinek és tevékenységének szétválása a

---

²³ Ernest Borneman: Das Patriarchat. In: Kerschner: Konflikted Sexualität, 1977.

magántulajdon megjelenésével kezdődött. Mindez a mezolitikum időszakában (kb. i.e. 6000-1000 között) a tartalékoló gazdálkodás és a cserekereskedelem megjelenésével kezdődött. A felhalmozott élelmiszertartalékok lehetővé tették a magántulajdon és az öröklés egyszerű formáját, ami az apa nemzetsébi szerepének felismerésétől kezdve a férfi számára biztosított előnyöket. A mezolitikum forradalmi felismerése, hogy a tulajdont a tulajdonos halála után is figyelembe kell venni. Így az apák lassan a patrilineáris leszármazás szerinti öröklés szabályait kezdték követni. Ezzel a nők helyzete kritikussá vált. A közös vagyontól elkülönített magánvagyon eltérő szerepeket osztott a nőknek és a férfiaknak. A férfiak feladata a magántulajdon védelme és gyarapítása lett, míg a nőké a magánvagyon megőrzése és átörökítése. Tehát a vagyonról (háziállatok, vadászszákmány, gabona stb.) már főleg a férfiak gondoskodtak, melyet saját tulajdonuknak tekintettek; előnyös helyzetüket cserekereskedelemmel és hadviseléssel is kihasználták. Így alakult ki a patriarchális társadalom és a nők alárendelt szerepe a magántulajdon alapján.²⁴

1.4. A család és a házasság

A magántulajdon védelme megköveteli, hogy az egyéni birtoklást mások számára is egyértelművé tegye. A legelemibb értékvédő és érdekvédelmi egység maga a család, ahol a szülők az örökhagyók, az utódok pedig az örökösök.

A civilizáció folyamán lassan kialakult a házasság intézménye, melynek valódi alapja egyfajta gazdasági szövetség. Eredendő funkciója, hogy jogi formában tisztázza, rögzítse a felek vagyoni helyzetét, illetve megállapodást hozzon létre a házasulandók között. Így egy speciális árucseré jön létre. Érdekesen jelenik meg mindez a magyar nyelvben: a „vevő” a vőlegény – vevőlegény – mint ahogy az anyós is „vőmnek” szólítja a lánya férjét. A lány az „eladó”- lány, azaz eladó sorban lévő lány, aki ezek szerint megvehető.

Az öközfősséget felváltó társadalmakban a házasságkötés egyik formája volt a „rablási házasság”, ahol a férfi a lány elrablásával helyettesíti az ifjú feleség anyagi javakkal való megváltását. Ez az aktus korántsem olyan romantikus, mint hinnénk, mert kifejezetten az anyagi, vagyoni háttér hiányán alapszik. A házasságkötés másik fajtája a „vásárlási házasság”, miszerint az „áru értékének” megfelelő munkával, szolgálattal

---

²⁴ Szilágyi Vilmos: Szexuálpaszichológia. Tankönyv és dokumentáció. Medicina, 2006. Budapest.

lehetett kiváltani az anyagi erőforrás hiányát. A legismertebb példa erre Jákob esete²⁵, aki az asszonyért hét évet szolgált Labannál, mivel nem tudott fizetni. Nagy bánatára azonban nem Rachelt, a szeretett lányt kapta meg a fátyol alól, hanem annak nővérét, Leát. Rachelt az apa további hét év szolgálatért adta el a kitaró szerelmesnek. Ritka eset volt az ilyen, főleg abban a korban, amikor a házasság és a szerelem nem bizonyultak összetartozó fogalomnak²⁶.

A házasság rendszere érzelmmentes, az árucseré racionalis törvényeinek megfelelő adás-vételt jelentett. Így ment ez egészen a XIX. századig. Ezután fokozatosan lépnek be a házasság intézményébe a szerelmi, érzelmi motívumok. Az érzelmek szerepének hangsúlyosabbá válása azonban jelentősen labilisabbá tette a házasság intézményét. A jórészt – persze nem kizárólagosan – a szerelemre, érzelmekre alapozott házasságok éppen azok affektív jellege, változékonysága, irracionális volta és kiszámíthatatlansága révén tették törékenyebbé, instabilabbá a házasságokat. Az érzelmeket ugyanis nem lehet racionálisan irányítani és befolyásolni. A különféle érzelmeket nem könnyű elkülöníteni és tisztán felismerni. Az ember, főleg a saját érzelmeivel kapcsolatban tud a leggyakrabban elbizonytalanodni vagy tévútra kerülni. Ez megmagyarázza az utóbbi évtizedek egyre magasabb válási statisztikáit.

A házasság alapvetően a tulajdon bővítését szolgálja, így ésszerű és kíváncsós, hogy közel azonos vagyonnal rendelkezők között jöjjön létre ez a különös árukapcsolás. Keleten a vagyon nagysága szimbolikusan is függött a feleségek és az ágyasok számától. Nyugaton ehelyett racionálisabb tulajdonforma alakult ki. A monogámiát (egynejűséget) létesítették előnyben. (Létezett egy másik házassági forma is, a poliandria, vagyis egy nő és több férj közötti házasság, pl. Tibetben). A monogámia születésszabályozásnak is megfelelt. Célja az örökösök számának korlátozása, ezáltal a vagyon szétaprózódásának megakadályozása. A monogám kapcsolatban azonban a felek közös célért folytatott tevékenysége már korántsem egyenlő feltételek mellett valósult meg. (A házassági formákat természetesen a demográfiai szükség is módosította, az egyik vagy a másik nem hiánya vagy többlete). A házasságkötés után a férfi, ha szegény, munkára fogja a feleségét, ha gazdag, csecsebecsének teszi meg. Ahogy a hajdúsági magyar népdal is így szól:

---

²⁵ Szentírás: Teremtés könyve 29-30.

²⁶ Forrai Judit: A prostitúció, mint társadalmi konfliktus. Rendi társadalom, polgári társadalom III. kötet. Társadalmi konfliktusok. 1991. Salgótarján. 319-325.

*„Nem kell nékem a kend jánya, mert cifra,
Nem kell néki csak a tunikás ruha.
Nékem pedig dologra kell az asszony,
Ne püderozza magát a kisasszony.
Kocsmárosné kiáll a kapujába,
Odahívja a fiúkat sorjába.
Gyertek fiúk, itt a jó bor igyatok,
A jányommal reggelig mulassatok.”*

/saját gyűjtés/

A tulajdon, vagyis a feleség kötelessége, hogy azt tegye, amit megkövetelnek tőle. A férjen kívül mással nemileg nem érintkezhetett. A nő házasságon kívüli kapcsolata – a házasságtörés – az ő esetében tilalmas, akár halálbüntetéssel is járhatott. A férjen kívül, esetleg mástól származó gyermek örökösödési jogát ezzel kívánták kizárni. A jog, az erkölcs és az egyház a férfi mellett állt, ezért a társadalom elítélte a házasság – tehát a vagyonhoz való hűség megszegőjét. A házasság felbontását a nő nem kezdeményezhette. A házasságon kívüli nemi érintkezés lehetősége kizárólag a férfiakra vonatkozott vagy azokra a nőkre, akik nem minősültek törvényes feleségnek. A *hűség* azonban szemben áll az érzelmek, a nemi vágyak és a *férfitermészet igényével a promiszkuitással. A prostitúció voltaképpen jelensége a férfi promiszkuitáson alapul.* Ez a konstrukció végső soron a vagyon védelmének érdekében jött létre, tehát a prostitúció éppúgy a magántulajdont védi, mint az arra létrehozott jog, erkölcs és etika. Hiszen, ha csak házassághoz kötés révén élhetne a férfi természetéből adódó promiszkuitív hajlamának, akkor a magánvagyon igen gyorsan szétforgácsolódna.²⁷

1. 4. 1. Férfi promiszkuitás vagy ösztönredukció?

Kis kitérő erejéig érdemes elgondolkodni azon, vajon honnan ered a férfiak promiszkuitása? Véleményem szerint a fajfenntartás ösztönének maradványa, hiszen az emberi fajnak az evolúció során az állati létből öröklött viselkedés-mechanizmusai fellazultak, ösztönredukció következett be és a megmaradt ösztöntörödékek beolvadtak a tanult viselkedésekbe, az emberi kultúrába. Vagyis az ember sokkal inkább kultúrlény, mint ösztönlény. Ezzel együtt az ember szexuális viselkedését részben ösztönös – az egykor nélkülözhetetlen fajfenntartás maradványa –, részben tanult illetve beidegződött (sztereotip) mechanizmusok együttesen alakítják. Az ösztön maradvány megfelelő és

---

²⁷ Forrai Judit: A prostitúció, mint társadalmi konfliktus. Rendi társadalom, polgári társadalom III. kötet. Társadalmi konfliktusok. 1991. Salgótarján. 319-325.

véleményem szerint elvárható kulturáltsági szint mellett kezelhető, ám a patriarchális társadalom mind a tanult mind a sztereotíp viselkedésmintákkal a férfi promiszkuitás létjogosultságát erősítik. Napjainkban azonban jelentősen megváltoztak az erőviszonyok. Olyan időszakot élünk, amikor a patriarchális struktúra egyre kevésbé tartható fenn, a nők egyre nehezebben viselik el a házasság patriarchális jellegét. Az átmenet persze nem megy zökkenőmentesen. A nemek közötti erőviszonyok kiegyenlítésének igénye kedvező és egyben szükséges lehetőséget teremt a prostitúció jelenségének rendezésére, hiszen a prostitúció éppen a nemek közötti egyenlőtlen viszonyrendszeren alapul.

A rövid kitérő után térjünk vissza a házasságon kívüli nemi érintkezések lehetőségeire. Ennek két legismertebb formája a prostitúció és a vadházasság. Közös vonásuk, hogy vagyontól független nemi kapcsolatot jelent. A kizárólag nemi célzatú prostitúció és vadházasság mellett bizonyos átmeneti formát jelent a *hetérizmus*, amely főleg társadalmi kapcsolatot és csak esetleges nemi kötődést jelent.

Morgan szerint: „hetérizmus: a férfiak férjezetlen nőkkel folytatott, a monogám házasság mellett fennálló, házasságon kívüli nemi érintkezést jelenti, amely, mint ismeretes, a civilizáció egész időszaka alatt a legkülönbözőbb formában virágzik és mindinkább nyílt prostitúcióvá válik.”²⁸

„A prostitúció meghatározása annak függvényében változik, hogy miként ítélik meg, hogyan fogadják el vagy veszik tudomásul. A prostitúció megítélésében és meghatározásában a közös és mindenkor megemlített vonás a *megvásárolhatóság*. Márpedig ha a prostituált megvásárolható, vagyis árucikké lesz, akkor kénytelen magát alávetni az áruforgalom szabályainak. A *vevő*: a biológiai aktus, a fajfenntartás ösztöne; az *áru*: a piaci szabályok alárendeltje, vagyis a prostituált.”²⁹

Ezekben az időkben tehát teljesen természetes jelenség volt, hogy a férfiak promiszkuitással és hetérizmussal kapcsolatos megítélése semmiféle negatív felhangot nem hordozott. Ez a férfiaknak kijárt természetükből adódóan. Tehát a férfiak természetéből fakadó igénye nem elítélendő, ezt nem kell visszaszorítani, ezen nem kell felülemelkedniük akár önmegtartóztatás árán. Ha ez az igény ennyire természetes, jogos és normális, akkor annak kielégítésére való törekvés is az. A prostitúció keresleti oldala ilyen módon teljesen elfogadott. Ezzel szemben azt, aki ezt a természetes igényt

---

²⁸ Morgan, Lewis. H.: Az ősi társadalom. Gondolat Kiadó, 1961. Budapest. 92.

²⁹ Forrai Judit: A prostitúció, mint társadalmi konfliktus. Rendi társadalom, polgári társadalom III. kötet. Társadalmi konfliktusok. 1991. Salgótarján. 319-325.

kielégíteni igyekszik, az már messzemenően elítélendő és üldözendő. Ha ez így van, akkor a férfiaknak vagy nem szabadna igénybe venni természetes szükségleteik kielégítése céljából a prostitúciót, vagy le kellene mondania a másik nemmel szembeni előjogainak gyakorlásáról. Vagy ha ezt nem képes megtenni, akkor nem is ítélné el azt a felet, aki ebben a tekintetben segítségére van, vagyis a prostituáltat. A prostitúcióban a kliens és a prostituált együttesen vesznek részt. A kliens igényeinek kielégítése prostitúció igénybevételével természetes és normális, de az, akivel a kliens mindezt megvalósítja és véghezviszi, az már az egész társadalom szemében negatív megítélés alá esik. Ez meglehetősen egyenlőtlen, egyoldalú és álszent gondolkodást tükröz a társadalom részéről.

Nem szabad megfedkezni azonban arról a tényről sem, miszerint a nők éppen a férfiak természetéből fakadó késztetéseivel, szükségleteivel, pontosabban annak kielégítésével vagy nem kielégítésével élhetnek vagy éppen vissza is élhetnek. Ez sok esetben eszköz lehet a nők kezében. Ha ügyesen sáfárkodnak szüzességükkel, nőiességükkel, igen jó pozíciókra tehetnek szert.

1. 4. 2. A prostitúció és a házasság

„A házasság és a prostitúció intézményét vizsgálva nyilvánvaló, hogy törvényileg, társadalmilag és gazdaságilag meghatározott jelenségek. A házasság a magántulajdon örökítésére létrehozott, szigorúan szabályozott párkapcsolat. A prostitúció viszont a maga árujellegével elszakadt az őt létrehívó házasság egységétől. Akár a házasságban, akár a prostitúcióban megvalósuló különös „adásvétel” tárgya a nő. A különbség csupán az áru értékében van. Ugyanis, ha házasság céljából történik a vásár, akkor az aktus egyszeri, amely nagyoösszegű, hosszú távú, és a javak öröklődése miatt feltétlen hűségre kötelezi az „árut” – a nőt, aki ezért biztonságot kap cserébe és élvezheti a házasságba fektetett javak, a „tőke” hozadékát. A prostitúció jogtól, szerződéstől független, megvétele egyszeri alkalomra szól és viszonylag olcsó. Tartósabb kapcsolat esetén (heterizmus) az ügylet a vevő részéről bármikor következmények nélkül felbontható.”³⁰

---

³⁰ Forrai Judit: A prostitúció, mint társadalmi konfliktus. Rendi társadalom, polgári társadalom III. kötet. Társadalmi konfliktusok. 1991. Salgótarján. 319-325.

1.5. A jelenkor kihívásai

A deviáns viselkedések és magatartásformák sorában a prostitúció okai rendkívül összetettek. Feltárásukhoz és megértésükhöz olyan szemléletmódra van szükség, amely valamennyi tényezőt figyelembe veszi, és felhasználni igyekszik az emberi viselkedéssel foglalkozó tudományok közül többnek is a nézőpontjait, eredményeit.

A prostitúció okai a társadalmi, gazdasági, kulturális, szociális viszonyokban keresendők. Az elmúlt évtizedekben lezajlott igen intenzív és gyors változások, mint a rendszerváltás vagy a globalizáció igencsak próbára tették a társadalmat és azon belül annak legfontosabb egységét, a családot. A család szerepe nagyon fontos, és ha a család nem tud megfelelni a feladatainak, elveszíti szocializációs képességét, akkor az ilyen családban felnövekvő gyermekek, fiatalok segítség nélkül nem lesznek képesek kilépni a sérült, diszfunkcionális családokból.

A prostituáltak – főként az utcai prostitúció esetében, amely a prostitúciós ipar 80%-át teszi ki – gyermekkorában kiemelten nagy arányban találhatók súlyos gyermekkori traumák: lelki bántalmazás, fizikai, szexuális erőszak és visszaélés, mely cselekmények rendszeresen és hosszútávon fennállnak.

A sérült család, amennyiben még hátrányos helyzetű réteghez tartozik, képtelen a gyermek sorsát pozitív irányba befolyásolni, de még inkább kilátástalan, hogy a gyermek magasabb társadalmi réteghez felemelkedve, továbblépve maga mögött hagyja az alacsonyabb társadalmi státuszt és az ezzel járó különféle hátrányokat. Ez a folyamat generációkat ölel át. Az e szempontból vizsgált családok felére, a több mint négy gyermek jellemző, a társadalmi átlagnak több mint ötszöröse az elváltak aránya, alacsony az iskolai végzettségük és ennek megfelelő a társadalmi munkamegosztásban való részvételük is. A lakásviszonyaik rendkívül rosszak, a bűnözés mellett a családok 65,9%-ára az alkoholizmus, az öngyilkosság, a rejtett elmebetegség jellemző. Nyilvánvaló, hogy a bűnözés, a prostitúció társadalmi reprodukciója a leghátrányosabb társadalmi rétegekben realizálódik.³¹

Az ember az öközösségi társadalmak felbomlása óta a magántulajdon megjelenésével többé már nem teljesen közösségi lény. Így a deviancia szükségszerű velejárója a társadalmi létnek. Bizonyos határon túllépve természetesen már az egész társadalom létét és működőképességét veszélyeztetheti. A legnagyobb felelősség e

---

³¹ Gönczöl Katalin: A bűnelkövetés társadalmi reprodukciójának tényezői a családban. Gyermek és Ifjúságvédelem. 1987/4. 18.

tekintetben éppen azok kezében van, akik valamilyen formában az ifjúsággal foglalkoznak. Nincsenek könnyű helyzetben a szakemberek. Tisztában kell lenniük azokkal a károsító hatásokkal, melyek a szocializáció során a mai gyerekeket és fiatalokat érik. E hatások jelentős mértékben befolyásolják mind a fiatalok, mind a pedagógia céljait, feladatait és lehetőségeit. Ezek a hatások a következők³²:

3. Táblázat
A fiatalokat befolyásoló világtendenciák és közvetlen hatások

<i>Családi traumák növekvő valószínűsége: válás, új családi rekombinációk, szülők hiánya, szülői szerepek kompenzálásának nehézsége, családdinamikai problémák, relatív és késleltetett traumák</i>
<i>Kortárs csoportok szocializációs szerepének felértékelődése: a beilleszkedés fokozott igényei, a korai kilépés a család rendszeréből, a kortárs csoportok, mint a konzumértékek, életminták, divatok gyűjtőleltárája és erősítője, deviáns kortárs csoportok</i>
<i>A minták és értékek pluralitása és válsága: a nemi szerepminták elbizonytalanodása, tekintélyelv válsága, a morál mintáinak elhalványulása, a választási túlkínálat az életutakban</i>
<i>Konzumértékek és a hedonizmus közvetlen csábítása</i>
<i>A hagyományos életutak elbizonytalanodása</i>
<i>Felnőtté válási krízisek és ebben a drog, mint megoldás</i>
<i>Generációs különbségek és konfliktusok</i>
<i>Anómia a társadalomban: a viselkedés következménynélkülisége, a felelősséggel elhalványulása, a televízió és a film mintakínálatának kérdése, a pedagógia válsága, elerőtlenedése, a család magára maradása a gyermek problémáival, a segítő szolgáltatások hiánya, a korrekív nevelés és a rendvédelem tehetetlensége</i>
<i>Sajátos ifjúsági válaszok, amelyek maguk is problémakeltők vagy erősítők: a közösség keresése a zenében, (disco, party, rave stb.), a serkentés és a felgyorsulás igénye, dohányzástól az extasyig, ritualizáció új lehetőségei a tánc, „szerrel”, az önértékelés külső ingerszabályozása zenétől a kémiai anyagokon át a szexig</i>
<i>Extrém ingerkeresés</i>
<i>Új kihívások szegénység, migráció, bűnözés, hajléktalanság, kábítószer, életstílusok és kultúrák (értékek) konfliktusa</i>
<i>Individualizáció, autonómia igény, nagyívű identitásfejlődés</i>
<i>Teljesítményelv, rivalizáció, önmegvalósítás</i>
<i>Globalizáció, kommunikációs társadalom, médiafogyasztás</i>

(Buda Béla alapján tovább fejlesztve, a szerző)

³² Buda Béla: Az iskolai nevelés. Az iskolai mentálhigiéné alapelvei. Nemzeti Tankönyv Kiadó, 2003. Budapest.

A felsorolt folyamatok generációkon keresztül éreztetik hatásukat, láncreakciószerűen. Ahhoz, hogy a folyamatok jó irányt vegyenek, nagyon átgondolt, tudatos, mindenre kiterjedő hatásrendszerek kellenek, melyek közül kiemelkedő jelentősége a pedagógiának van.

2. A prostitúció jogi vonatkozásai

2.1. Szabályozási modellek

Az egyes történelmi korokban a társadalom különböző érzékenységgel reagált a prostitúció problémájára – társadalmi értékrend, attitűd, erkölcs, a tradíciók és más tényezők függvényében. A prostitúció üldözése, elutasítása vagy tolerálása is ezek függvényében változott, alakult. A tiltás – tűrés – megengedés hármasa változott és változik ma is a jogi szabályozási modellekben. A hagyományos prohibicionista, abolicionista és reglementációs modellek mellett – új utakat keresve – megjelennek a neo-abolicionista és a neo-reglementációs irányzatok is.³³

2. 1. 1. A prohibicionista rendszer

Lényege, hogy tiltja és bünteti a prostitúciót, valamint az arra épülő bűncselekményeket. A prostituáltat bűnelkövetőnek tekinti, így a cselekmény büntetőjogi üldözése következtében illegálisba kényszerülő prostituált még védtelenebb és kiszolgáltatottabb helyzetbe kerül mind a prostitútorral, mind a kliensekkel szemben. Ez a szabályozási modell nagyon könnyen és gyorsan stigmatizációhoz, megbélyegzéshez vezet – melyek rövid és hosszú távú következményeiről az előzőekben már részletesen esett szó.

A prohibicionista szabályozás viszonyai között és a stigmatizáció következtében a prostituált izolálódik azáltal, hogy a bűnözői szubkultúra részévé teszik. Az őt kizsákmányoló bűnözők és a bűnüldözés kettős szorításába kerül. Ez szükségszerűen oda vezet, hogy sorsa összekovácsolódik azok sorsával, akik őt áldozatként kezelve kihasználják.³⁴

---

³³ Fehér Lenke: Prostitúció és emberkereskedelem. In.: Fehér Lenke – Forrai Judit: Prostitúció, prostitúcióra kényszerítés, emberkereskedelem. SzCsM, 2000. Budapest.

³⁴ Fehér L. i.m. 121.

2. 1. 2. *A reglementációs rendszer*

Abból indul ki, hogy a teljes tiltás eredménytelen, ezért a prostitúciót szükséges rossznak tekintve megpróbálja szabályozni, korlátok közé szorítani. A joghátrányt ez a modell sem iktatja ki teljesen, csak késlelteti, hiszen a büntető szankcióra, mint végső eszközre csak akkor kerül sor, amikor a felállított korlátokat áthágják. A reglementációs rendszer azzal, hogy bordélyházakba, speciális negyedekbe, türelmi zónákba tereli a prostitúciós tevékenységet, melynek gyakorlását meghatározott feltételekhez köti – állandó hatósági felügyelet, egészségügyi ellenőrzés, regisztráció – bizonyos fokig ellenőrzés alatt tudja tartani azt. A korlátozó jellegű szabályozás azonban azt a benyomást erősíti, hogy társadalmilag elfogadott jelenségről van szó. Egy másik nem kívánatos következménye ennek a szabályozási modellnek, hogy a prostituált mellett a prostitúció üzleti hátterét és infrastruktúráját működtető „üzletemberek” is egy lépést tesznek a legalitás felé. A prostitúció zárt helyekre – bordélyházak, türelmi zónák – utasítása a prostitúció jelenségét kulisszák mögé kényszeríti, elrejtve a jelenséget a gyermekek és a tisztességes nők elől. Ez a megoldás eltünteteti a prostituáltakat az utcáról, így védi az erkölcsöt és fékezi a házasságon kívüli kényszerítéseket. A reglementációs rendszernek ma már a modernizált *neoreglementális* változatával találkozunk, melyek tiltják a nyilvánosházak létesítését és működését, ám engedélyezik a hivatalosan regisztrált egyéni prostitúciót.

A reglementációs megközelítés a napóleoni időkből származik. Célja az volt, hogy védje a császárság különböző gyarmatain tartózkodó katonákat, a hadsereget a nemi betegségektől. A reglementációs ideológia legfőbb elve, hogy a prostitúció a nemi betegségek fő oka, ezért ellenőrzés alatt kell tartani, hogy megóvható legyen a társadalom egészséges része.³⁵

2. 1. 3. *Az abolicionista rendszer*

Célja a prostitúció szabályozásának eltörlése. Szemléletének vezérfonala, hogy a prostitúciót magánügynek tekinti mindaddig, amíg az nem kerül összeütközésbe a közrenddel és a közmorállal. A prostitúció tehát nem büntetendő, de nem is legalizált tevékenység. A prostitúció kihasználása ezzel szemben bűncselekmény, amely büntetendő, és a társadalom kötelessége, hogy a prostituáltat áldozatnak tekintse és reintegrációját elősegítse.

---

³⁵ Fehér L.: i.m. 121.

Az abolicionista szemlélet a svájci és angolszász protestáns körökből került ki. Az abolicionisták szerint a reglementációs szabályozás a férfiakat szabadosságra buzdítja, a nőket pedig rabszolgává teszi, ezáltal a morált és az alkotmányos jogokat egyaránt sérti. Ez utóbbi szempont új és rendkívül jelentős lépés a prostitúcióra adott társadalmi válaszok között. Az abolicionista mozgalom nem elsősorban a prostitúció, hanem annak szabályozott, nyilvánosházi formája ellen harcol. Ellenzi a hatósági felügyeletet, az adminisztrációt, az egészségügyi regisztrációt, a prostituáltak kizsákmányolását. A neo-abolicionista rendszer a prostitúciót, mint elfogadhatatlan életstílust elutasítja, ám ezt nem annyira morális, inkább egészségügyi szempont alapján teszi.

Mindhárom rendszer, mely a prostitúció jelenségének kezelésére hivatott, a tapasztalatok alapján alkalmatlan a prostitúció megfékezésére. Abban azonban mindhárom megegyezik, hogy tiltja a gyermek-prostitúciót és a prostitúcióra kényszerítést. Napjainkban a reglementációs és az abolicionista rendszer különböző variációival találkozunk az egyes országokban.

A prostitúció jog-e vagy jogtalanság körüli vitában létezik egy harmadik álláspont is. Ez elutasítja a prostitúció jogként, foglalkozásként való elismerését, a reglementalizmust, de elismeri, hogy a prostituált számára bizonyos társadalmi védeltséget kell biztosítani. Így tulajdonképpen az abolicionista filozófia alapján áll, de annak nem passzív, hanem aktív változata. A prostitúció és a körülötte kialakult bűncselekmények elleni fellépés összehangolt, több dimenziós megközelítést igényel. A büntetőjog eszköztárán túl felvilágosítással, információs kampányokkal és rendszeres oktatási programokkal kell a jelenség ellen fellépni.³⁶

2.2. A prostitúció és emberkereskedelem visszaszorításának jogszabályai

A prostitúció és az emberkereskedelem elleni nemzetközi fellépés nem újkeletű jelenség. Az utóbbi száz év a prostitúció és az emberkereskedelem visszaszorítására irányuló intézkedések egész sorával jellemezhető. Ezt foglalja össze a következő oldalon található táblázat.

---

³⁶ Fehér L.: i.m. 121.

4. Táblázat

A prostitúció és az emberkereskedelem jogszabályai az elmúlt 100 évben

ÉVSZÁM	HELYSZÍN	JOGSZABÁLY MEGNEVEZÉSE	MEGJEGYZÉS
1895	Párizs Konferencia a nőkereskedelem megelőzése érdekében	-	Ezt követi 1899-ben londoni, majd a budapesti rendezvény, ahol a prostitúció időszerű problémái állnak a középpontban.
1904	Párizs Nemzetközi Tanácskozás	Nemzetközi Egyezmény a Fehér Rabszolgaság Ellen ³⁷	Magyarország 1908-ban ratifikálta, (XXXVI.tv.) 1913- tól kontroll és prevenció megvalósítására a rendőrség keretein belül működő irodákat hoztak létre.
1910	Párizs	Második Nemzetközi Egyezmény a Fehér Rabszolgaságról ³⁸	-
1921	Genf	Genfi Egyezmény a Nő- és Gyermekkereskedelem Tilalmáról ³⁹	Kiterjed a fiúgyermekre is.
1933	Genf	1933-as Genfi Egyezmény ⁴⁰	A felnőtt nők védelmét garantálja a jog eszközeivel. Az Egyezmény a kényszer elemét nem tartja kizárólagosnak, így bünteti a sértett beleegyezésével történő leánykereskedelmet is.
1950	New York	New York-i Egyezmény ⁴¹	Az emberkereskedelem és mások prostitúciójának kihasználásának visszaszorítására áll a középpontjában. Magyarország 1955. évi 34. tvr- tel ratifikálta.

(Forrás: a szerzőtől)

2.3. A New York-i Egyezmény

Az Egyezmény részletes elemzése sok fontos részletre irányítja rá a figyelmet, olyanokra, amelyek hatásai és következményei a mai napig érezhetők, mivel a New York-i Egyezménynek 1955 óta Magyarország is tagja. Napjainkban sok vita folyik az

³⁷ International Agreement for the Suppression of White Slave Trade. Paris, 1904. V. 13.

³⁸ International Convention for the Suppression of White Slave Traffic. Paris. 1910.

³⁹ International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and children, Geneva, Switzerland, 1921. 09. 30.

⁴⁰ International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age. Genf. 1933. III. 29.

⁴¹ International Convention on the Suppression of Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others. ENSZ Közgyűlés 317/4. számú határozat, New York. 1949. december 2.

Egyezményből való kilépés mellett, illetve ellen. Sokan ebben látják a prostitúció problémájának tényleges megoldását vagy éppen buktatóját, a továbblépés gátját.

Az Egyezményt a 160 ENSZ tagállam közül eddig mindössze 66 ország ratifikálta, vagyis a tagállamok kevesebb, mint fele. A csatlakozott országok nincsenek könnyű helyzetben, egyszerre kell megfelelniük az Egyezményben foglalt elveknek, ugyanakkor hatékony politika kidolgozására törekшенek. Az Egyezményt ratifikáló országok között sokan egyszerűen nem tartják be az Egyezményben foglaltakat.

Az Egyezmény megszületésekor rendkívül haladónak számított:

- bünteti mindazon cselekményeket, amelyek egy másik személy prostitúciójához vezetnek, még akkor is, ha az annak beleegyezésével történik;
- tiltja a kerítést, a prostituált kizsákmányolását, a prostitúció infrastruktúrájának kiépítését, fenntartását;
- minden prostituáltat sértettnek, áldozatnak tekint, akár kényszer hatására, akár szabad választása alapján vált prostituálttá;
- tilt minden törvényi szabályozást, adminisztratív rendelkezést, illetve egyéb kivételes felügyeleti rendelkezést;
- felhívja a részes államokat, hogy tegyenek meg minden szükséges intézkedést a prostitúció megelőzése, valamint a prostitúció áldozatainak rehabilitációja és társadalmi reintegrációja érdekében.

Miből erednek az Egyezménnyel kapcsolatos problémák és nehézségek?

Ez a valóban haladó szellemiségű Egyezmény az idők folyamán azonban veszített ebből a jellegéből, mert nem volt képes követni a világban végbemenő változásokat. Rendkívül statikusnak, változatlanak és rugalmatlannak bizonyult. Nem vette figyelembe az azóta eltelt 60 év változásait, melyek jelentős mértékben átalakították a szabályozás alapjául szolgáló jelenséget – a prostitúciót. Ez szükségszerűen feszültségeket okoz napjainkban. Az Egyezmény széleskörű ratifikálását és az abban foglaltak betartását a következő tényezők hátráltatták:

- az AIDS, mint gyógyíthatatlan, halálos betegség, amely megnövelte a fiatal- és gyermekkorúak iránti keresletet abban a tévhitben, hogy ez minimálisra csökkenti a fertőzés kockázatát, holott ez a korcsoport sérülékenysége miatt sokkal veszélyeztetettebb;
- a prostitúciós üzletág indusztrializációja és komputerizációja;
- a kliensek igényeinek megváltozása egzotikus, igen fiatal, nem emancipált lányok iránt.

Egyéb problémák is jelentkeztek az Egyezményrel kapcsolatban:

- keveredtek benne a különböző koncepciók: emberi jogokra hivatkozik, megállapítva, hogy a léánykereskedelem az emberi méltóság megsértése, ennek ellenére a prostitúciót szükséges rossznak tekinti;
- nem tesz különbséget a prostitúcióra kényszerítés, a körülmények kényszere, valamint a „választott” prostitúciós tevékenység között,
- végrehajtása, monitorozása alacsony határfokú.

2.4. A prostitúció magyarországi szabályozása

A nemzetközi szabályozáshoz hasonlóan a hazai szabályozás történetében is a háromféle (prohibicionista, reglementációs, abolicionista) szabályozási modell fordul elő. Az 5. számú táblázat foglalja össze a magyarországi prostitúció szabályozása érdekében hozott jogszabályokat és rendeleteket.

1840-ben hozták az első olyan rendeletet, amely a prostitúciót már nem csak közrendvédelmi kérdésként kezeli, hanem figyelembe veszi a prostitúció súlyos közegészségügyi vonatkozásait is. 1840-től egészen 1950-ig hazánkban a reglementációs modell van érvényben, vagyis különböző szabályok meghozatalával és betartatásával próbálják ellenőrzött keretek között tartani a prostitúciós tevékenységet, bár a szabályozottság ellenére létezik a titkos prostitúció.

Az 1950-es évektől kezdve a prohibicionista rendszer lép érvénybe, tehát a prostitúció egésze tiltott tevékenység lesz.

1955-ben az abolicionista modellt vezetik be a New York-i Egyezmény ratifikálásával. Ez azonban hosszú ideig számottevő változást nem hozott a magyar jogi szabályozásban, továbbra is a prohibicionista szabályozás érvényesült.

1993-ban az 1993. évi XVII. törvény hatályon kívül helyezi az üzletszerű kéjelgés bűncselekményi tényállását, és a szabálysértések körébe utalja a cselekményt. A prostitúcióhoz kapcsolódó élősdű bűncselekményeket továbbra is üldözi a büntetőjog. Tovább folytatódik a jogszabályalkotás hosszadalmas, nagy vitákat kavarázó folyamata, mely türelmi zónák és védett területek kijelölésével, valamint az egyéni prostitúció engedélyezésével – vállalkozói engedélyek kiadásával – próbálja kezelni a problémát.

5. Táblázat
A prostitúció szabályozása Magyarországon

ÉVSZÁM	MEGNEVEZÉS	SZABÁLYOZÁS TÍPUSA
1840-től	A prostitúciót nem csupán rendészeti kérdésként, hanem közegészségügyi problémaként is kezeli, felismerve az óriási közegészségügyi kockázatot, a nemi betegségek terjedésének veszélyeit.	REGLEMENTÁCIÓS SZABÁLYOZÁSI MODELL
1867	Statútum, városi bordélyrendelet.	
1884	Rendőrorvosi vizsgálat bevezetése.	
1900	Főkapitányi rendelet a bordélyokra és bárcás magánkéjnökre vonatkozó szabályokat lényegileg megismétli és a prostitúciót mellékfoglalkozásként üző, egészségi lappal bíró nők és a találkahelyek ellenőrzéséről szól. Az egészségi lap és a magánlakáson lévő találkahely egyaránt a prostitúció liberális reglementálása.	
1907	Közigyűlési szabályrendelet, ami 1909 május 1-jén lépett életbe, elrendeli a prostituáltak, a kéjnök vizsgálatát, hetenkénti egészségi ellenőrzését a rendőrhatalóság által létesítendő központi vizsgálóintézetben. A kizsákmányolás elleni védelmét rendezi és a titkos kéjelgés elnyomására irányuló intézkedésekről szól; Az egészségügyi lapos kéjnök intézménye ebben a szabályzatban "igazolványos" kéjnökre módosult – megmaradt azonban a hatósággal való viszonyuk alapvető jellegzetessége, hogy a róluk vezetett listát a rendőrorvosok titkosan kezelték.	
1908	Nemzetközi Egyezmény a Fehér Rabszolgaság Ellen. (XXXVI. tv.)	
1926	BM rendelet. Legérdekesebb része az, hogy lehetővé teszi a prostitúciót igénybevevő férfiak megvizsgálását is, a bordélyházak működését pedig 1928 május elsejével megszüntette.	
1950-ig	A reglementációs modell van érvényben.	
1950-től	A reglementációs modellt a prohibicionista váltja fel.	PROHIBICIONISTA SZABÁLYOZÁSI MODELL
1955	Az abolicionista modellt vezetik be a New York-i Egyezmény ratifikálásával.	ABOLICIONISTA SZABÁLYOZÁSI MODELL
1993-ig	A Btk.-ban a bűncselekmények között szerepel az üzletszerű kéjelgés tényállása. Az 1993. évi XVII. törvény hatályon kívül helyezi az üzletszerű kéjelgés bűncselekményi tényállását, és a szabálysértések körébe utalja a cselekményt. A prostitúcióhoz kapcsolódó elősdi bűncselekményeket továbbra is üldözi a büntetőjog.	
1999	Az 1999. évi LXXV. törvény a szervezett bűnözés és az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályozásáról.	

(Forrás: a szerzőtől)

A büntetőpolitika változása a prostitúció körüli bűncselekmények szankcióinak szigorításával, az abolicionista szemlélethez közeledve, közvetett módon kifejezésre juttatja, hogy a prostituáltat áldozatnak tekinti és kizsákmányolása ellen következetesen fel kíván lépni. A magyar társadalmat és közvéleményt azonban felkészületlenül érte, sőt sokkolta a korábban illegálisba kényszerített prostitúció tömeges, utcai megjelenése, amelyet a prostitúció büntetőjogi fenyegetettségének megszűnése okozott.

A prostitúció jelenségével és szabályozásával kapcsolatban szélsőségesebb állásponton lévők (Juhász Géza, Bethlen Anna, Wirth Judit, Forgács Zsuzsa, Kurcz Éva NANE Egyesület) szerint, a szabályozás abolicionista jellegű változásait az állam azért támogatta és támogatja ma is, mert a prostitúcióból származó jelentős profitból így kíván részesülni. A prostitúció megadóztatása, szakmaként való elismerése lehetővé tenné az állam prostitúciós profitból való részesedését. Ellenzik továbbá a New York-i Egyezmény felbontását és a prostitúció legalizálását is.

A legnagyobb problémát az okozza, hogy a jelenleg is érvényben lévő szabályozást Magyarországon oly módon vezették be, hogy a védett övezetek szigorú kontrollja már gyakorlattá vált, miközben a türelmi zónák kijelölése nem történt meg. Ez igen súlyos hiba, mert a védett övezetekből kiszorított prostitúció működési területe olyan területekre és városrészekre tevődött át, ahol addig ez a jelenség ismeretlen volt. Ez joggal zavarja és irritálja az ott lakókat, és súlyos konfliktusok forrása lehet.

A szabályozás elhibázott bevezetésének van még egy nem kívánt következménye, mely áttételesen jelenik meg. A prostituáltak védett területekről való kiszorítása következtében a prostitúciós kereslet és kínálat elszakadt egymástól, (a klientúra nem találja a prostituáltat a prostituált nem találja a klienst), találkozásuk véletlenszerűvé vált. Ennek pedig az lett a következménye, hogy a prostituáltak forgalma, keresete egyharmadára esett vissza. Ez nem volna baj, azt is mondhatnánk, hogy a védett területek kijelölésével a megszokott prostitúciós helyszínek megszüntetésével, a kereslet-kínálat eltávolodásával visszaszorult a prostitúció. De ez sajnos nem így van, mert a szabályozás bevezetésének következtében előállt változások nem érnek véget ezen a ponton. Ugyanis a futtatók a piacuk, bevételeik racionális csökkenését nem nézték tétlenül. A piac szűkülését és a bevételek jelentős visszaesését észelve még több prostituáltat közvetítettek ki az emberkereskedelem külföldi piacára, és ott próbálták meg pótolni a kiesett profitot.

A jelenlegi helyzet – amikor az utcai prostitúcióból élők kiszorulnak a védett övezetekből, de még nincsenek kijelölve a türelmi zónák, olyan szituációt eredményez,

amely alkalmas lehet arra, hogy intenzív és szakszerű munkával utat nyissunk a legitim munkaerőpiac felé mindazok számára, akik ezt igénylik, képességük és lehetőségük is megvan arra, hogy kilépjenek a prostitúcióból. Az ilyen és ehhez hasonló kísérleteket – mint amilyen a prostituáltak körében végzett egészségügyi felvilágosítás, óvszer-osztás – a futtatók általában nem nézik jó szemmel, mert még a felvilágosítás rövid idejére is elvonja a prostituáltat a „munkától”. Az óvszerhasználat pedig nem használ az üzletmenetnek (mert az óvszer nélküli szolgáltatás drágább). A prostitúciós iparból kiszállni nagyon nehéz, hiszen a futtatók ezt nem engedik. Könnyen veszélybe kerülhet a prostituált és a segíteni szándékozó személy is. Lehetőséget, védelmet, alternatívát, segítséget és támogatást kell biztosítani a prostitúciós életformával felhagyni kívánók számára.

Magyarországon a prostituáltak igen heterogén csoportot alkotnak. Az utcai prostituáltaknak, a szórakoztatóiparban, a privát szférában, a szállodákban, a masszázsszalonokban működőknek és a call-girl-nek eltérőek az érdekeik a szabályozással kapcsolatban. Az utcai prostitúció korlátozása, zónákba terelése, a közrendvédelmi, közbiztonsági szempontok kizárólagos érvényesítése érdekében történik, és nem egészül ki preventív egészségügyi, szociális és egyéb intézkedésekkel, így csak tovább súlyosbítja a prostituáltak helyzetét és kiszolgáltatottságát.

2.5. A prostitúció és az emberkereskedelem, mint az emberi jogok tagadása

A prostitúció és az emberkereskedelem nem csak a törvények és jogszabályok különféle – eddig részletesen tárgyalt modelljeiben – jelenik meg, hanem az alapvető emberi jogok szabályozásában is jelentős helyet kap. Az emberkereskedelem olyan alapvető emberi jogokat sért, melyeket nemzetközi dokumentumok, egyezmények, nyilatkozatok, standard szabályok deklarálnak és védenek. Ezeket a dokumentumokat a következő táblázat foglalja össze.

6. Táblázat
A prostitúció és emberkereskedelem emberi jogi dokumentumai

ÉVSZÁM	JOGSZABÁLY MEGNEVEZÉSE
1926	A Rabszolgaság Elleni Egyezmény ⁴²
1930	Egyezmény a Kényszermunkáról ⁴³
1948	Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata ⁴⁴
1949	Egyezmény Az Emberkereskedés és mások prostitúciójának kihasználásának elnyomásáról ⁴⁵
1950	Az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről Szóló Egyezmény * ⁴⁶
1956	A Rabszolgaság Elleni Egyezmény módosító jegyzőkönyve, kiegészítő egyezmény
1957	Egyezmény a kényszermunka eltörléséről ⁴⁷
1961	Európai Szociális Charta* ⁴⁸
1966	Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezség Okmánya ⁴⁹
1966	A gazdasági, szociális és kulturális jogok Nemzetközi Egyességokmánya ⁵⁰
1979	Egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések minden formájának kiküszöböléséről ⁵¹
1988	Nők és a Férfiak Egyenjogúságáról szóló Nyilatkozat ⁵²
1989	Egyezmény a gyermekek jogairól* ⁵³
2000	Palermo Protokoll* ⁵⁴

*A téma szempontjából kiemelkedően fontos dokumentumok

(Forrás: a szerzőtől)

A fentiekben felsorolt dokumentumok nemzetközi és regionális szinten is hozzájárulnak az emberi jogok és alapvető szabadságjogok egységes katalógusának kialakításához, e jogok garanciáinak, jogvédelmi mechanizmusainak gyakorlatához.

⁴² Rabszolgaság tárgyában Genfben, 1926. évi szeptember 25-én kelt nemzetközi egyezmény.

⁴³ Egyezmény a kényszermunkáról. Genf, 1930. 29 számú rendelet.

⁴⁴ ENSZ Közgyűlés az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 217A (III) számú határozata. 1948. december 10.

⁴⁵ International Convention on the Suppression of Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others. ENSZ Közgyűlés 317/4. számú határozat, New York. 1949. december 2.

⁴⁶ Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről. Aláíró kormányok, az Európa Tanács tagjai. Róma. 1950. november 4.

⁴⁷ Egyezmény a kényszermunka eltörléséről. Genf. 1957. 105. számú Egyezmény.

⁴⁸ Európai Szociális Charta. Európa Tanács. Torino. 1961. október 18.

⁴⁹ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezség Okmánya. ENSZ Közgyűlés XXI ülésszak. 1966. december 16. hatályba lépés: 1976. március 23.

⁵⁰ A gazdasági, szociális és kulturális jogok Nemzetközi Egyességokmánya. ENSZ Közgyűlés XXI ülésszak. 1966. december 16. 2200A (XXI) számú határozat.

⁵¹ CEDAW (a törvény angol elnevezésének mozaik szava) New York. 1978. december 18. Hatályba lépés: 1981. szeptember 3. Magyarország 1980. december 22-én írta alá és az 1982. évi 10. törvényben hirdették ki.

⁵² Nők és a Férfiak Egyenjogúságáról szóló Nyilatkozat. 1988. november 16. Istanbul 1997. november 13-14.

⁵³ Egyezmény a gyermekek jogairól. Elfogadva az ENSZ Közgyűlés 44/25. számú határozatával, 1989. november 20. Hatálybalépés: 1990. szeptember 2.

⁵⁴ Protokol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Conventions against Transnational Organised Crime. 12. December, 2000. Palermo.

A felsorolt dokumentumok közül az egyik legfontosabb az 1989. évi Gyermek jogairól szóló Egyezmény, amelynek 34. cikke értelmében, részes államok kötelezik magukat arra, hogy megvédik a gyermekeket a nemi kizsákmányolástól és a nemi erőszak minden formájától, különösen:

- a gyermekekkel való törvénytelen nemi érintkezés ösztönzésétől vagy kényszerítéséről;
- a prostitúciós vagy más törvénytelen nemi érintkezést célzó kizsákmányolásától;
- a gyermekek pornográf jellegű műsorok vagy anyagok készítésére irányuló kizsákmányolásától.

A 35. cikk értelmében megakadályozzák a gyermekek bármilyen formában történő elrablását, eladását vagy a velük való kereskedelmet.

Az 1995. évi Világkongresszus a Nőkről⁵⁵ a prostitúciós célú nőkereskedelem, az emberkereskedelem és a rabszolgasághoz hasonló gyakorlati problémákat megvitatva, a kiindulási és célországot, valamint a regionális és nemzetközi szervezeteket egyaránt megfelelő intézkedésekre hívja fel. A nőkereskedelem akár prostitúciós célra, akár kényszerű munkavégzésre, rabszolgasághoz hasonló gyakorlatra irányul, az emberi jogok megsértésének tekintendő.

A számos dokumentum és szabályozási kísérlet ellenére az emberkereskedelemre vonatkozó jogi szabályozás legalább annyira ellentmondásos, mint a prostitúcióé. A problémák sokszor a szabályozás egyoldalúságára vezethetők vissza. Az egyoldalú szabályozás eleve nem lehet sikeres egy komplex jelenséggel szemben. Általában hiányzik a jelenség, mint társadalmi probléma teoretikus megközelítése, a szerepek és a személyek pontos körülhatárolása. A definíció különbözősége miatt nem tisztázott, hogy az alap tényállásnak szükségszerű eleme-e az erőszak, a fenyegetés, a megfélemlítés és a hatalmi vagy egyéb domináns helyzettel való visszaélés. Az adósság – kötelék viszony, amely a gyakorlatban nagyon széles körben fordul elő az emberkereskedelem technikai között, kifejezetten csak néhány definícióban szerepel.

Az emberkereskedelem, elsősorban a nőkereskedelem jelenségének pontos meghatározása és büntethetővé nyilvánítása egy egységes koncepció alapján, hasonló tényállások megalkotásával hozzájárul az ilyen cselekmények elleni fellépéshez.

---

⁵⁵ World Conference on Women Being, Peking, 1995.

2.6. A Palermói Protokoll

A Palermói Protokoll (2000) emberkereskedelemre vonatkozó fogalmi meghatározása képezi ma a nemzetközi jogharmonizáció alapját. A Protokoll definíciója szerint emberkereskedelem személyek toborzása, szállítása vagy elrejtése erőszakkal vagy fenyegetéssel, csalással, megtévesztéssel vagy hatalommal, illetve a kiszolgáltatott helyzettel való visszaéléssel vagy vagyoni, illetve más javaknak az átadásával, illetve átvételével kizsákmányolás céljából, a sértett felett befolyással rendelkező személy beleegyezésének elnyerése érdekében.⁵⁶

A kizsákmányolásnak magában kell foglalnia legalább a mások prostitúciójának kihasználását, illetve a szexuális kizsákmányolás más formáját, a kényszerszolgálat, illetve a szolgáltatásokat, a rabszolgaságot, vagy ahhoz hasonló gyakorlatot vagy az emberi szervek tiltott eltávolítását.

A Protokoll 66. pontja szerint a kiszolgáltatott helyzettel való visszaélés úgy értendő, hogy a személy számára nincs valódi, elfogadható alternatíva a visszaélés elkerülésére.

A prostitúció kizsákmányolását és a szexuális kizsákmányolás más formáit a Protokoll nem definiálja, azt a részes államok belső jogalkotására bízta.

A pontos definíció mellett elő kell segíteni a sértettek feljelentési hajlandóságának elősegítését:

- ideiglenes vagy állandó tartózkodási és munkavállalási engedély kiadásával;
- az eljárás során tolmács és ügyvéd biztosításával;
- az együttműködő sértettnél a cselekménnyel összefüggő büntetőjogi és közigazgatási jogsértések miatti büntetéstől való eltekintéssel, személyes védelemmel;
- utánkövetéssel.

Végül fokozottabban kell alkalmazni a szervezett bűnözésre, a pénzmosásra vonatkozó törvényeket a nemzetközi emberkereskedelemmel szemben is. Mindezek a lépések hozzájárulnának ahhoz, hogy az ilyen típusú, az emberi jogok teljes tagadásával jellemezhető bűncselekmények kikerülhessenek a szervezett bűnözés szorításából.

Nyomon követve az emberkereskedelemmel kapcsolatos dokumentumok tartalmát és definícióit, a következő megállapításokat tehetjük:

---

⁵⁶ Fehér Lenke (szerk.): Kézikönyv az emberkereskedelemlről. Első kötet. Általános ismeretek és módszertan. I.O.M. 2004. Budapest.

- a kezdeti törekvések a nőkereskedelem céljából történő toborzás és külföldre szállítás folyamatát próbálták megakadályozni, később viszont a kizsákmányolás vált a tiltás domináns elemévé;
- az első egyezmények a kényszer alkalmazásával történő leánykereskedelem elleni fellépést célozták, később viszont még a sértett beleegyezésével történő kereskedelmet is tiltják;
- az emberkereskedelem, a nők elleni erőszak és a családon belüli erőszak is az emberi jogok sérelmeként nyert elismerést;
- az emberkereskedelem definíciója az idők folyamán egyre árnyaltabbá vált. Az emberkereskedelem fogalmába a prostitúciós célú emberkereskedelmen túl az egyéb kizsákmányolást célzó munkavégzésre kényszerítés is beletartozik;
- a jelenség mindkét nemre kiterjed – a nők és a férfiak egyaránt lehetnek emberkereskedelem áldozatai, bár az áldozatok túlnyomó többsége nő.

3. A prostitúció és az emberkereskedelem migrációs vonatkozásai

A prostitúciós célú emberkereskedelem az utóbbi évtizedekben világszerte egyre súlyosabb problémává vált. A Délkelet-Ázsiából, Latin-Amerikából és Afrikából kiinduló kereskedelem mellett a 90-es évektől mind nagyobb mértéket ölt az Európán belüli – Közép-Kelet-Európába, Nyugat-Európába irányuló – nőkereskedelem, mely elsősorban a gazdaságilag szegényebb régiókból a gazdagabb térségek felé irányul. Emellett azonban a fegyveres konfliktusos zónák léte, a katonák koncentrációja e zónákban, és a kereskedelmi célú szexuális szolgáltatás iránti kereslet is jelentősen befolyásolja a migráció irányát.⁵⁷

---

⁵⁷ Demus Mária: A Magyar Köztársaság határőrségének tapasztalatai az embercsempészség elleni fellépésben. In: Fehér Lenke (szerk.): Kézikönyv az emberkereskedelemtől. III. kötet. IOM. 2004. Budapest.

1. Ábra
A legjelentősebb európai embercsempész útvonalak keletről nyugati irányba

(Forrás: Demus Mária alapján tovább fejlesztve a szerző)

A Közép-Kelet-Európából kiinduló emberkereskedelem leginkább azokba a nyugat-európai országokba irányul, melyekben a prostitúció reglementációs jellegű szabályozása dominál. A szexpiac részéről folyamatos az új, egzotikus megjelenésű lányok iránti kereslet. Üzleti szempontból természetes törekvés a legolcsóbb megoldások keresése, ezért a lányokat a kevésbé költséges piacokról verbuválják. A Közép-Kelet-Európából származó nők alkalmazása olcsóbb a minimális utazási költségek, hiányzó vízumkényszer vagy enyhébb vízumszabályok, olcsóbb munkabér miatt. A közép-kelet európai országoknál lényeges szempont a határok átjárhatósága, valamint a hamis személyi igazolvány viszonylag könnyű beszerzése. A korrupció pedig keleten és nyugaton egyaránt segíti az ilyenfajta „üzletet”.

Az események hatására több nyugat-európai ország megszigorította a beutazás feltételeit, a tartózkodási, illetve a munkavállalási engedélyek kibocsátásának engedélyezését. A szegényebb országokból kiinduló migráció így megtorpant a lezárt határoknál. Akik a teljes reménytelenségből indultak, mindenre elszántak. Képesek óriási kockázatot vállalni annak érdekében, hogy elkerüljék a visszafordulást és a hazatérést. A migrációt ilyenkor a szegénység és a kilátástalanság motiválja. Éppen ezt a helyzetet használják ki az erre szakosodott szervezett bűnözői csoportok.

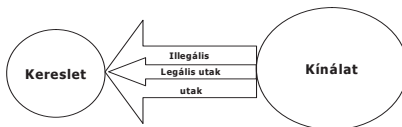
Létezik egy keletről keletre típusú forgalom is, a gazdaságilag szegényebb országokból a tehetősebbek felé (Oroszországból, Ukrajnából Magyarországra vagy a Cseh Köztársaságba). Ennek egyik formája az ún. ingázó prostituáltak megjelenése, amikor a prostituált és a prostitútor néhány napra a másik országba látogat, és ott folytatja többnyire utcai prostitúciós tevékenységét (pl. Magyarországról Ausztriába).

A gazdaságilag szegényebb országok – ahol alacsonyabbak a bérek, nagyobb a munkanélküliség – célpontjai a munkaerőt verbuváló emberkereskedelemnek és a szexturizmusnak.

A jobb élet- és munkakörülmények reményében, a kalandvágyból, a gyors meggazdagodás reményében, vagy a túlélést biztosító vagy biztosítani vélt migráció között kockázatvállalás és motiváció tekintetében óriási különbségek vannak. A szinte korlátlan kockázatvállalási kényszerszert igyekeznek kihasználni az erre szakosodott bűnözői körök azáltal, hogy a legális beutazási, tartózkodási, és munkavállalási feltételeknek nem megfelelő személyeket keresik meg, és a jobb élet ígéretével, anyagi ellenszolgáltatás fejében – mely sokszor az áldozat teljes vagyona, utolsó fillérje – külföldre szállítják.

Az azonnal hasznot hozó embercsempészet mellett hosszabb távon is hatalmas profitot hoz az emberkereskedelem – főleg a nő és gyermekkereskedelem – a szervezett bűnözés számára. Ahogyan korábban már utaltam rá, az I.O.M. 2003-as adatai szerint több mint ötszázezer nő kerül Közép- és Kelet-Európából emberkereskedelem által a nyugati világba, ahol annak ellenére, hogy magas a kereslet a migráns munkaerő iránt, rendkívül korlátozottak a beutazás legális csatornái. Az emberkereskedelem e kettő közötti szakadékot használja ki, busás haszonnal.

2. Ábra
A keresletet és kínálatot befolyásoló beutazási lehetőségek

(Forrás: a szerzőiől)

Az emberkereskedelemmel szorosan összefüggő migrációnak egyre több női résztvevője van, a külföldi női munkavállalás, az esélyegyenlőség hiánya, a nők elleni erőszak és a szegénység feminizációja miatt. A történelem ismétli önmagát, mert ma is nők tömegei menekülnek a kilátástalanságból, az éhínségből olyan városokba és országokba, ahol túlélést remélnek. A túlélést azonban már az utazás, csempészás körülményei is erősen bizonytalanná teszik. Gyakran szerepel a hírekben egy-egy elfogott embercsempész „rakomány”, ahol étlen-szomjan, a szállító jármű leghetetlenebb zugaiba bezsúfolt embereket találnak. Kimerülteket, az oxigénhiánytól ájultakat, rosszabb esetben – ha túl későn jön a segítség – már halottakat találnak, akik megfulladtak, el sem jutottak a célországba.

Az emberkereskedelem és a migráció jelenségének elemzése, a problémák felmérése alapján megállapítható, hogy hatékony megoldás csak egy sokoldalú stratégia és akcióterv kidolgozása és alkalmazása lehet. Mindemellett igen nagy szükség van felvilágosító kampányokra a civil szervezetek közreműködésére, és nem utolsósorban az emberi és állampolgári jogokra vonatkozó ismeretek oktatására.

4. A prostitúció egészségügyi vonatkozásai

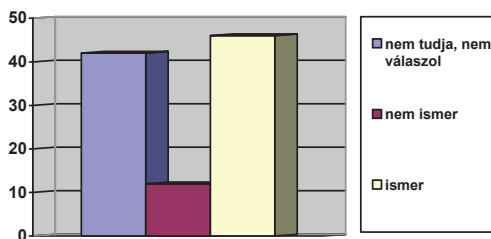
A prostitúció egészségügyi és közegészségügyi veszélyei nyilvánvalóak. A prostituáltak tevékenységükkel óriási kockázatot vállalnak, hiszen a nagyszámú és válogatás nélküli klientúra miatt a szexuális úton terjedő nemi betegségek körükben nagyon gyakoriak. Kevés prostituált engedheti meg magának, hogy megválogassa a klienseit, vagy ne vállaljon olyan „üzletet”, amely nem biztosítja a biztonságos aktus feltételeit. Az HIV fertőzés, az AIDS, a nemi úton terjedő betegségek veszélye így rendkívül magas. A prostituáltak gazdasági kiszolgáltatottságuk miatt, amennyire csak lehet, titkolják esendő egészségügyi állapotukat a kliensek és a futtatók előtt is. A betegség miatti munkából való kimaradást a futtatók egyáltalán nem méltányolják. Így a prostituáltak akkor is kénytelenek dolgozni, ha betegek. Emiatt viszont rövid idő alatt a kliensek nagy száma miatt széles körben terjesztik a nemi betegségeket és az AIDS-t, ami közegészségügyi problémákat is felvet. Az már más kérdés, hogy mielőtt a prostituált megbetegedett volna, ő is kapta valakitől a fertőzést.

Jelentős felismerésekkel szolgálnak azok a kutatások és azon prostituáltakkal foglalkozó szakemberek, szociális munkások tapasztalatai, melyek a prostituáltak egészségügyi állapotára és ismereteire vonatkoznak. Pontosabban arra, hogy maguk a

prostituáltak mennyire vannak tisztában a tevékenységük folytán előálló egészségügyi kockázatokkal és legalapvetőbb higiéniai és egészségügyi ismeretekkel, különösen a prostituáltaknak utcán dolgozó rétege, akik egészségügyi szempontból a legveszélyeztetettebbek és egyben a legkiszolgáltatottabbak. Ezzel kapcsolatban 1997-ben a Sex Educatio Kiemelten Közhasznú Alapítvány közreműködésével végeztek felmérést a budapesti prostituáltak között.⁵⁸ Az eredmények egészen lesújtóak:

- A HIV fertőzés szempontjából saját magukra, kliensekre, családjukra nézve fokozottan veszélyeztetett helyzetben lévő prostituáltak többsége (61%-a) nem vagy tévesen ismeri az AIDS tüneteit.
- A prostituáltak alig fele ismeri azokat az intézményeket, ahol AIDS-szűréseket végeznek.
- A HIV fertőzéssel és más nemi úton terjedő betegségekkel kapcsolatos veszélytudatuk kétségbeejtően alacsony. E tekintetben meglehetősen fatalisták. Hárítanak minden olyan gondolatot, amely az AIDS veszélyeivel kapcsolatosak, mert félnek a fertőzéstől, és világos számukra, hogy jórészt nincsenek abban a helyzetben, hogy tehetnének ellene valamit.

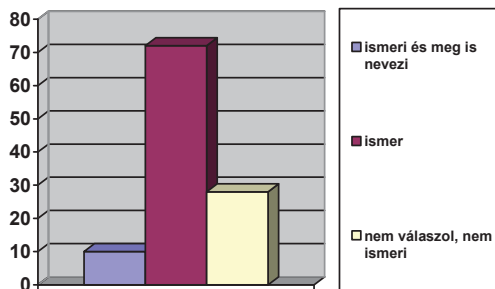
1. Diagram
Az AIDS –szel kapcsolatos tünetek említése (N=76)

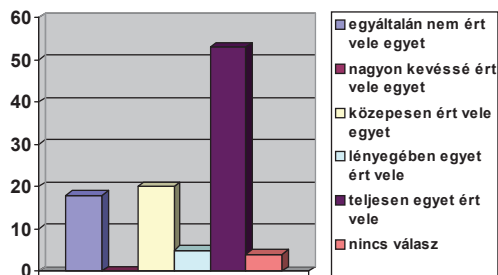
⁵⁸ Forrai Judit– Lőrincz Norbert: Felmérés a budapesti prostituáltak között: 1997. Sex Educatio Kiemelten Közhasznú Alapítvány. Az utcai szociális munka a prostituáltak megsegítésének szolgálatában. Wesley János Lelkészképző Főiskola, 2003. Budapest.

2. Diagram
Az AIDS-szel kapcsolatos vizsgálatokat végző intézmények (N=76)

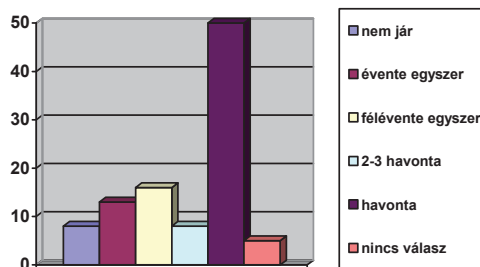

3. Diagram
„A sorsát senki sem kerülheti el” kérdésre adott válaszok (N=76)

A prostitúciós tevékenységgel járó egészséget veszélyeztető rizikótényezők ellenére az adatok tanúsága szerint nőgyógyászhoz a prostituáltak kevesebb, mint fele jár rendszeresen.

4. Diagram
Nőgyógyászhoz járás gyakorisága (N=76)

A válaszadók elsőprő többsége fontosnak tartja az óvszer használatát. Ez a pozitív válasz öröndetes, ennek ellenére nem lehetünk nyugodtak az óvszerhasználatot illetően, ugyanis a gyakorlat sajnos egészen más képet mutat.

A futtatók nap mint nap meghatározott összeget követelnek a lányoktól, ha kell erőszakkal is. Ez általában irreálisan magas összeg. Ezért a prostituáltak rákényszerülnek, hogy bármilyen áron, akár egészségük és a kliens egészsége rovására is megszerezzék a szükséges pénzt. Ez legtöbbször azt jelenti, hogy beleegyeznek az óvszer nélküli aktusba, mivel azért felárat számolhatnak fel. Akár a meglévő ismeretek és a tájékozottság, de a felvilágosítás sem lehet olyan meggyőző erejű, amely pótolni tudná az óvszerhasználat miatt elvesztett klienseket, és feledtetni tudná a futtatók emiatti durvaságát és verését. Az óvszerhasználat ellen hat az a tény is, hogy a prostituáltak egymással is versenyben vannak a kliensekért. Így azok a prostituáltak, akik ragaszkodnak az óvszer használatához, hátrányba kerülnek azokkal szemben, akik óvszer nélkül, áron alul is teljesítik a kliens kívánságait.

Ezen a ponton felmerül egy másik kérdés is. Ha a kliens is tisztában van azzal, hogy a prostituáltakkal folytatott szexuális kapcsolat a nemi úton terjedő betegségek magas kockázatával jár, miért ragaszkodik mégis az óvszer nélküli aktushoz? A kockázat, a veszélyérzet hajítja őket, vagy felelőtlenségről van szó, vagy fatalista módon gondolkodnak a fertőzés veszélyéről?

Az utcai prostitúció során az óvszerhasználat mellőzése tömeges és általánosan elfogadott gyakorlat. Ehhez kapcsolódik még az alapvető higiénés feltételek teljes hiánya, melyek együtt súlyos közegészségügyi problémát jelentenek, és sajnálatos módon, ezen a helyzeten felvilágosítással sem lehet érdemben javulást elérni.

5. A prostitúció és az emberkereskedelem folyamata

A következőkben azok a legfontosabb folyamatok kerülnek áttekintésre, melyek lehetővé teszik a probléma sokoldalú és alapos megértését. Olyan tények és információk ezek, amelyekre egy prostitúció és emberkereskedelem elleni preventív célú oktatásnak és nevelésnek mindenképpen ki kell terjednie. A prostitúció és emberkereskedelem egyes törvényszerűségről, okairól, egészségügyi kockázataitól már esett szó. Nem hiányozhat a felvilágosító tevékenységből a jelenség szereplőinek ismertetése, hosszú és rövid távú hatások bemutatása, azoknak a kifinomult módszereknek az ismertetése, melyekkel az erre szakosodott bűnözői csoportok toborozzák, bekerítik leendő

áldozataikat. Nem kevésbé fontos a cél- vagy tranzitországba való belépés módjainak és a leggyakrabban alkalmazott mechanizmusoknak az ismertetése.

A prostitúció és emberkereskedelem folyamatának legfontosabb elemei:

- a jelenség résztvevői, a résztvevői csoportok sajátosságai és motivációi;
- a toborzás leggyakoribb módszerei;
- belépés a cél- vagy tranzitországba;
- a leggyakrabban alkalmazott mechanizmusok;
- a prostitúcióból való kilépés nehézségei.

5.1. A prostitúció és az emberkereskedelem résztvevői

- *a prostituált*: „szexuális szolgáltatást nyújtó személy, aki anyagi ellenszolgáltatásért szexuális szolgáltatást nyújt, függetlenül az ellenszolgáltatás időpontjától, illetve attól, hogy az ellenszolgáltatás a szexuális szolgáltatás igénybevevőjétől vagy – a szolgáltatásra tekintettel – más személyektől származik.”⁵⁹ *Szexuális szolgáltatás*: „a prostituált olyan, a szolgáltatást igénybevevővel való testi érintkezést is igénylő tevékenység, amely a szolgáltatást igénybe vevő szexuális vágyának felkeltésére, illetve annak kielégítésére irányul.”⁶⁰
- *a kihasználók*: futtatók, felhajtók, toborzók, kiválasztók, közvetítők, szállítók, felügyelők, örzővédők, utazást szervezők, tulajdonosok (bár, szórakozóhely, stb.) férj, barát, szerető, vőlegény, apa, mostohaapa, testvér, a család többi tagja. Ellenőrzik, fenygetik és félelemben tartják, kihasználják a prostituáltat.
- *a kliens*, a szexuális szolgáltatást igénybevevő, nemét tekintve általában férfi, de kora, társadalmi helyzete nagy variabilitást mutat. Indítékai különbözőek, közös bennük, hogy cselekvésük a szexualitásban összpontosul.

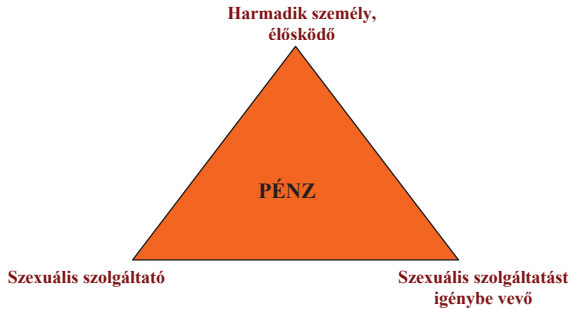
A következő ábra a prostitúció résztvevőit, valamint az egymáshoz való viszonyukat és helyzetét mutatja be. Mind a prostituált, mind a kliens és a harmadik személy esetében a pénz a meghatározó elem, amely összeköti őket és meghatározza működésüket és tevékenységüket.

---

⁵⁹ 1999. évi LXXV. Törvény 1. fejezet 4. §. e.

⁶⁰ 1999. évi LXXV. Törvény 1. fejezet 4. §. f.

3. Ábra
A prostitúció résztvevők

(Forrás: Forrai J. 2004)

A prostituáltak és a futtatók egymáshoz hasonló hierarchikus rendszere alakult ki. A rendszerben elfoglalt pozíció nagymértékben meghatározza az adott résztvevő – akár prostituált, akár a harmadik személy esetében – eszközeit, lehetőségeit és körülményeit. A következő két piramis ábra e két hierarchikus rendszer felépítését szemlélteti. Az ábrákon egyértelműen látszik, hogy a piramis alján vannak a legkiszolgáltatottabb, legrosszabb feltételekkel és a legszűkösebb választási és döntési helyzettel rendelkezők, akik egyben a legszélesebb rétegét képezik a prostitúciós iparnak.

4. Ábra
A prostituáltak hierarchikus rendszere

(Forrás: Forrai J. 2004.)

5. Ábra
A futtatók hierarchikus rendszere

(Forrás: Forrai J. 2004.)

5.2. A leggyakoribb toborzási módszerek

„Az emberkereskedelem első fázisa a *toborzás*.”

Toborzási módszerek:

- egyéni toborzási módszerek különböző nyilvános helyeken (bárok, diszkók, klubok)
- informális hálózat révén történő toborzás (barátok, családtagok, ismerősök)
- hirdetés útján (külföldi, jól fizető munkát, tanulási lehetőséget ajánlva)
- ügynökségek útján (munkaközvetítő, házasságközvetítő, utazásszervezők)
- erőszakos bűncselekmények révén.

Egyéni toborzási módszerek: Az emberkereskedelemre szerveződött csoportok személyes, közvetlen módszereket is alkalmaznak toborzás céljából. Szórakozóhelyeken, diszkókban ismerkedve – sokszor a kiválasztott személy családját megközelítve – jólétet, karriert ígérve igyekeznek meggyőzni őket a külföldi, táncosnői vagy más természetű munkavállalás előnyeiről. A toborzás hatására, a felkínált kedvező munkaalkalom reményében sok nő utazik külföldre, ám vagy a munka jellegét, körülményeit vagy a bérezést illetően megtévesztik őket. Jól fizetett állást, házasságot ígérnek a célországban, s helyett prostitúció vagy rabszolgasághoz hasonló bánásmód vár rájuk.

Informális hálózat révén történő toborzás: A közvetlen hozzátartozókba, barátokba vetett töretlen bizalomra építenek az elkövetők, amikor a kiszemelt áldozat barátait meggyőzve, előnyöket ígérve és adva közelítik meg a potenciális áldozatokat. Ez a módszer rendkívüli törést, szinte visszafordíthatatlan károkat okoz az áldozat későbbi életében, kapcsolatrendszerében.

Hirdetés útján történő toborzás: Gyakori eset, hogy a szexipar menedzserei hirdetési újságokban, napilapokban és magazinokban hirdetnek. Elsősorban könnyű, jól fizető, külföldi munkát (táncosnő, felszolgálónő, modell, fotomodell, babysitter) ajánlva keltik fel az érdeklődést, törekedvén a hirdetést olvasó gyanakvásának, kétélyeinek eloszlására. A másik fontos elem a kilátásba helyezett kiugróan magas jövedelem, melyet sokszor számokban is megjelenítenek. Az utolsó gyanakvás eloszlására a hirdetés még tartalmazza, hogy előképzettség, nyelvismeret nem szükséges, nem feltétele a munkavállalásnak.

Ügynökségek útján: Különböző munkaközvetítő, házasságközvetítő, utazásszervező és más ügynökségek is segítenek a prostitúció és emberkereskedelem potenciális áldozatainak elérésében és megnyerésében, illetve közreműködnek az úti okmányok beszerzésében, valamint a kiutazás megszervezésében. Ez a toborzási módszer is könnyen megtéveszti az áldozatokat, mert az ügynökségek a legalitás látszatát keltik.

Internet révén: Az interneten közzétett hirdetések lehetőségeivel is gyakran élnek az emberkereskedelem aktív szervezői; a gyors, személytelen, hatékony kapcsolat lehetőségeit használják ki.

Erőszakos bűncselekmény által: A legdurvább bekerítési módszer a sértett fizikai erőszakkal való kényszerítése, elrablása utcáról, közterületről.⁶¹

5.3. Belépés a tranzit- vagy célországba

„Ez történhet legális úton, érvényes úti okmányokkal, vagy illegálisan: hamis okmányokkal, vagy embercsempészet útján. Ha az országba történő belépés módja legális is, az illegális munkavégzés, a vízum lejártá utáni ott tartózkodás és egy sor más ok következtében az áldozat hamar az illegalitás területére kerülhet. Az elkövetők igyekeznek az áldozatokat minél inkább függő, kiszolgáltatott helyzetben tartani. A

---

⁶¹ Fehér Lenke (szerk.): Kézikönyv az emberkereskedelemlről. I-IV. kötet I.O.M. 2004. Budapest. 33-36.

legális úti okmányokkal nem rendelkezés ténye és a fenyegetettség érzése egyaránt a szökést akadályozza meg. A megalázás, a fizikai, pszichikai és szexuális erőszak, a kínzás, rettegésben tartás mind szerepelnek az elkövetők eszköztárában.”⁶²

5.4. A leggyakrabban alkalmazott mechanizmusok

- adósságkötelék
- elszigetelés
- erőszak és fenyegetés

„Adósságkötelék: az elkövetők az áldozatokra a prostitúciós tevékenység tényleges megkezdése előtt hatalmas adósságokat terhelnek. Irreálisan magas úti okmány és utazási költségeken, a munkaközvetítői jutalékon túl a szállás, ellátás költségeit is ráterhelik, melyek visszafizetéséig nem hagynak más választási lehetőséget az áldozat számára, mint a rákényszerített prostitúciót vagy más rabszolga jellegű munkát.”⁶³

Elszigetelés: az áldozatokat elveszik személyi és úti okmányaikat már útközben vagy rögtön a megérkezést követően. Ez megakadályozza a szökést, emellett az elkövetők igyekeznek azt a látszatot kelteni, hogy a hatóságokkal jól kiépített korrupciós kapcsolataik vannak. Továbbá a sértettet elszigetelik a honfitársaiktól, illetve a közös nyelvet beszélőktől annak érdekében, hogy ne tudják egymást érzelmileg támogatni, ne tudjanak kontroll nélkül senkivel sem kommunikálni. A sértettet hosszú időre bezárják, őrzik, fizikai szenvedésnek teszik ki. A sértett sokszor azt sem tudja, hogy hol van, milyen városban, milyen nyelvtérületen.

Erőszak és fenyegetés: az áldozatokat rettegésben tartják, megszegyenítik, bántalmazták, megerőszakolják, éhezteszik, drogozzák, családtagjaik megölésével fenyegetik annak érdekében, hogy engedelmességre készítsék, megtörjék akaratukat. Mindezek hatására a sértett fizikailag és pszichésen is elszigetelődik, személyisége befelé fordul, képtelenné válik a kommunikációra, *traumatizálódik*.⁶⁴

---

⁶² Fehér L.: i.m. 36.

⁶³ Fehér L.: i.m. 37.

⁶⁴ Forrai Judit: Magánélet és az egészség kultúrája I. Ismeretek fejlesztése, módszertana az iskolai oktatásban. Dialóg Campus, 2002. Budapest.

5.5. A prostitúcióból való kilépés nehézségei

„Okok:

- kiszolgáltatottság;
- idegen környezet, hely, nyelv;
- adóssághöklék;
- iratok, dokumentumok hiánya;
- fenyegetettség, megfélemlítés, bántalmazás, és/vagy hozzátartozók bántalmazásának fenyegetettsége,
- pszichés okok: büntudat, szégyenérzet, megbélyegzettség érzése, veszteség, szorongás;
- a szűk környezet elutasító magatartása;
- egyedül marad;
- félelem az élet elvesztésétől;
- elkövetőhöz fűződő esetleges kapcsolata.

Ebből adódóan kétféle magatartás alakulhat ki:

- internalizáló: visszahúzóds, félelem, szorongás, büntudat;
- externalizáló: agresszív, deviáns magatartás.

A hosszan tartó erőszak, kényszerítés, a prostitúció hosszú távú hatásai:

- poszt-traumás stressz betegség (PTSD);
- az élmény romboló hatása a lelki fejlődésre;
- negatív énkép, önértékelés;
- kapcsolati, szexuális problémák;
- az érzelmi élet zavarai;
- egészségügyi problémák;
- szorongások, depresszió, rohamok;
- önpusztító, öngyilkossági gondolatok.”

A prostitúcióból való kilépést számos egymással szorosan összefüggő tényező együttes hatása nehezíti. Az áldozatok az őket kihasználók tudatos elszigetelő, erőszakos, fenyegető kiszolgáltatottságot erősítő és fenntartó tevékenysége által hamar, olyan helyzetbe kerülnek, amely teljesen ellehetetleníti őket. A kihasználók mindent lehetőséget és eszközt felhasználnak annak érdekében, hogy megakadályozzák a szökést, vagy más módon történő kilépést. Mindez az áldozatok számára sokszor életre szól testi és lelki sebeket.

II. fejezet

A prostitúció és emberkereskedelem megelőzésének pedagógiai vonatkozásai

1. A bennünket körülvevő világ

A bennünket körülvevő világ nagyon sokat változott az elmúlt évtizedekben. Azonban nem csak a világ változott, hanem az új nemzedékek szocializációja is eltér a korábbiakétól, melynek eredményeképpen a mai fiatalok másként tekintenek önmagukra és környezetükre. A kilencvenes évek eleje óta a magyar ifjúság társadalmi, gazdasági és kulturális jellemzői is jelentősen módosultak a demokratizálódás és a piacgazdaságra való áttérés következtében. Később ez még jelentősebbé vált az információs társadalom és a globalizáció kiterjedésével, illetve ezek következtében a demográfiai mutatók, a munkaerőpiaci helyzet, a családi kapcsolatok, az egyéni és kollektív viselkedés változásával az individualizáció jelentősebbé válásával, és a virtuális lét megjelenésével.⁶⁵ E változások további jellemzője az iskolában eltöltött idő meghosszabbodása, valamint a munka világába való átmenet átalakulása, amely a korábbi generációkhoz képest a kilencvenes évek közepétől zavarossá, bonyolulttá vált, az út pedig sokszor visszavezet az iskolához, az élethosszon át tartó tanulás igénye és szüksége okán. Thomas Veblen vélekedése szerint az oktatási intézmények és a felsőoktatás tömegesedése, általánossá válása – mely jobbra a felsőbb társadalmi rétegekben markáns jelenség, illetve az említett élethosszig tartó tanulás és kitolódó iskolai ifjúsági életszakasz az ifjúság körében új életmód-típust alakít ki, amelyben a társadalom egy időre felmenti a fiatalokat a családalapítás alól és elnyeri a fiatal polgárok státuszát.⁶⁶

Ezzel párhuzamosan a felnőtté válás hagyományos keretei is átalakultak, a szülői házból való elköltözés, a megházasodás és a gyermekvállalás szintén későbbi életszakaszra, a harmincas évekre tevődik át.

Az ezredforduló globális társadalmi és környezeti változásai további, a fiatalok életét meghatározó változásokat generálnak. A szülők a munka – egyrészt a karrier és a

---

⁶⁵ Ifjúság 2000 Kutatás. In.: Gazsó Ferenc – Laki László: Fiatalok az újkapitalizmusban. Napvilág Kiadó, 2004. Budapest.

⁶⁶ Thomas Veblen: A dologtalan osztály elmélete. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1975. Budapest.

másik oldalon a családfenntartó pénzkeresés – világában egyre több időt töltenek el, és a posztmateriális értékek – individualizáció és személyes szabadságjogokhoz kapcsolódó értékek – átalakítják a család hagyományos intézményének kereteit.

A globális gazdasági trendek következtében az ifjúsági korosztályok egyre korábbi életszakaszban válnak a piaci szereplők célközönségévé, tehát egyre korábbi életkorban lesznek a fogyasztói társadalom tagjai. Ugyanakkor a felnőtté válás kitolódásával a döntésekbe való bevonódás nem lett könnyebb. A hagyományos kontrolltényezők hatása csökken, a társadalmi normák sokasága kerül válságba, mindezek érték váltáson esnek át, miközben új befolyásoló tényezők jelennek meg, mint a tömegmédia és a kortárs csoportok hatásának felerősödése, melynek következtében új sebezhetőségek következnek be. A globalizációvá terebélyesedő kapitalizmus sok esetben presztizsfogyasztásra ösztönöz, és mesterséges világokat hoz létre sztárok és eszményképek formájában. Ebben a dimenzióban az árnyékos oldal ifjúsága számára a kiemelkedési, kitörési lehetőségek nem elérhetőek, és a felemelkedést a társadalmi immobilitás is megakadályozza.⁶⁷

Posztmodern korunkban a minták és értékek pluralitását, relativizálódását és válságát tapasztaljuk. Ilyen körülmények között nagyon nehéz kijelölni a morális értékeknek azt az alapvető körét, amelyet nem lehet relativizálni, s amely értékeket egyként kell elfogadni és képviselni, különben a társadalom a normánélküliség állapotába kerülve előbb-utóbb csaknem működésképtelenné válik.⁶⁸

Megrendülnek megszokott bizonyosságok, elbizonytalanodnak a hagyományos életutak. A posztmodern időszakban hiányzik a haladásba és a jövőbe vetett hit, elvesznek a hagyományos közösségek. Elbizonytalanodnak a nemi szerepminták. Ezek a tendenciák általánosságban is, de a prostitúció és emberkereskedelem áldozattá válásának szempontjából különösen kritikus következményekkel járhat az érintett, vagy e szempontból veszélyeztetett fiatalok számára.

További jelenségek, amelyek mai társadalmunkat jellemzik: a viselkedés következménynélkülisége és a felelősségelv elhalványulása. Mindenki az adott szituációnak megfelelően ítélheti meg, hogy itt és most mit tart a maga számára helyesnek. Az általános normákat és erényeket mindenki a konkrét helyzet

---

⁶⁷ Nagy Ádám (alkotó szerk.): Ifjúságügy. Új Mandátum, 2008. Budapest.

⁶⁸ Schaffhauser Franz: A nevelés alanyi feltételei. Telosz Kiadó, 2000. Budapest.

függvényében értelmezheti, és nem feledkezhetünk meg a televízió és a film mintakínálatának kérdéséről sem.⁶⁹

A kortárscsoporthoz szocializációs szerepe is jelentősen felértékelődik, melynek számos veszélyeztető következménye van. Új közösségeket keresnek a zenében (disco, party, rave stb.), jelentős a serkenés és a felgyorsulás igénye, az extrém ingerek keresése dohányszáttól az extasyig, a ritualizáció új lehetőségei jelennek meg a táncsal, külső ingerszabályozással zenétől a kémiai anyagokon át a szexig. Erős és közvetlen a konzumértékek és a hedonizmus közvetlen csábítása. Ezeknek a hatásoknak ellenállni vagy legalább megfelelően kezelni minden fiatal számára kihívás. Azoknak, akik egyébként is számos veszélyeztető körülménynek és hátrányt jelentő hatásnak vannak kitéve, különösen nehéz eligazodni, talpon maradni, helyes döntéseket hozni.

Az elmúlt években, évtizedekben jelentősen felerősödött az individualizáció és autonómia, a nagyívű identitásfejlődés igénye, ami maga után vonja a teljesítményelv felértékelődését, a rivalizációt, az önmegvalósítás és az önérvényesítés felerősödését. Napjainkban sajnos sokszor ezeket is rosszul értelmezik, és nem megfelelően alkalmazzák. A posztmodern ugyanakkor serkenti a sokféleséget, a differenciálódást, a multikulturalizmust, az emberi különbözőségek kultuszát.

A felsorolt, ifjúságot érintő világtendenciákkal, közvetett és közvetlen hatásokkal szemben egyre eszköztelenebbnek látszik a pedagógia. A pedagógia válságáról beszélhetünk, mely erőtlennek látszik a fenti jelenségekkel szemben.

A pluralizálódott és erősen relativizálódott értékek közepette ugyanis mindenki saját maga alakítja ki értékrendjét. Neki kell felépítenie saját magát, definiálnia személyes céljait és kialakítania kapcsolatrendszerét. Mindenki maga hozza létre saját egyéni etikáját, csakis ő találhatja meg élete értelmét. A pedagógia éppen itt nyerheti vissza legitimitását, itt van múlthatatlan és pótolthatatlan feladata. Az elhalványodott, erősen átalakult értékrendszerekben való eligazodást kell segítenie úgy, hogy az értékek minél szélesebb spektrumát tárja a tanítványok elé. De vajon mi kerülhet fel és mi nem a bemutatásra szánt értékpalettára? Ki és milyen alapon dönti ezt el?

Nem dönthet más a pedagógus helyett, neki kell eldöntenie, mit mutat meg tanítványainak. Ez a döntés azonban nem lehet pusztán önkényes válogatás, annak ellenére, hogy minden pedagógiai döntés szubjektív elemek sorát tartalmazza. Mindent

---

⁶⁹ Buda Béla: Az iskolai nevelés. Az iskolai mentálhigiéné alapelvei. Nemzeti Tankönyv Kiadó, 2003. Budapest.

meg kell mutatni a fiataloknak. Nem is tehet mást a pedagógus, hiszen ma már korántsem az iskola az egyetlen, kizárólagos és meghatározó információ-forrás a fiatalok számára. Sőt a legtöbb esetben a más csatornákon érkező sokszínű és eltérő értékű benyomásokkal és hatásokkal kell az iskolának, a pedagógusnak a napi gyakorlatban szembenéznie, azokra reflektálnia; hiszen a pedagógus nem mehet el szóltanul az ifjúságot, az ifjúság kultúráját alakító, érintő és befolyásoló kérdések mellett.

Abban azonban határozottan meg kell nyilvánulnia, hogy melyek azok a „negatív értékek”, melyek semmilyen megfontolás alapján sem kerülhetnek a humanisztikus és emberközpontú értékek sorába. Ezeken a pontokon kellő magyarázattal és érvekkel alátámasztva határozottan kell elhatárolódnia a pedagógusnak.

A fiatalok akkor lesznek képesek eligazodni és boldogulni a mai plurális értékek világában, ha képesek önállóan gondolkodni, ha felkészülnek és elsajátítják a döntéshozás és a felelősségvállalás képességét. Ehhez pedig elengedhetetlen a belső stabilitás, a nyitottság az új, váratlan élethelyzetekre; az empátia más emberek iránt, valamint a képesség a szakmai tudás folyamatos megújítására. Képessé kell válniuk az érzelmeik kifejezésére, a másokra való odafigyelésre, mások érzékenységének tiszteletére.

Az a fontos, hogy ki-ki pontosan átgondolja, hogy saját személyes értékrendje alapján mikor, mi a helyes. Ezen elvárás teljesítéséhez a fiataloknak saját belső mércével, kifinomult lelkiismerettel kell rendelkeznie!

Ez a pedagógia jelenkori tiszte és feladata: a lelkiismeret finomítása. A nevelés igen is adhat és kell is, hogy adjon támpontokat, kapaszkodókat a fiatalok számára. A posztmodern felfogással ellentétben a pedagógia nem hagyhatja magára a fiatalokat az értékválasztásokat, a lelkiismeret kiművelését és finomítását érintő kérdéseket illetően.

De nem csak a lelkiismeret tekintetében van létjogosultsága a nevelésnek. Az emberi személyiség az öröklött diszpozíciókból és a környezet által befolyásolt tulajdonságokból kibontakoztatható vagy éppen korrigálható. Kibontakoztatásuk vagy korrekciójukból szükséges és lehetséges az erőteljes környezeti meghatározottságok és esetleges genetikai terheltségek mellett is. Szükséges, mert a spontán önfejlődés segítő támogatás, értő irányítás híján nem feltétlenül jut el a maga optimumáig. Érvényt kell

szerezni az érték- és normaorientált nevelésnek a túlzottan egyoldalú tudásközvetítéssel, teljesítményorientált neveléssel szemben.⁷⁰

2. Értékválasztásaim

Folytatva az előző gondolatmenetet egy *emberközpontú és értékekre orientált* pedagógiai gondolkodás mellett szállok síkra, mely értékközpontú nevelés feladata a gyerekek és a fiatalok felkészítése arra, hogy egy emberhez méltó jövőt valósítsanak meg maguk számára mégpedig úgy, hogy jelen életüket, mostani élethelyzetüket is értelmesnek, értelemtelinek élhessék meg.

A ma adott értékvilágban is fellelhetők olyan társadalmi és erkölcsi, humanisztikus értékek, melyek vállalhatók egy holnapra tekintő pedagógia által, és hiteles nevelői-oktatói tevékenység során megjeleníthetők, továbbadhatók, bővíthetők.

A nevelés ma sem más, mint szellemi, erkölcsi, társadalmi, humanista értékek közvetítése, pozitív értékattitűdök kialakítása és megerősítése, az értékörző és értékalkotó kompetenciák elsajátításának, megszerzésének a segítése – jellemformálás, a személyiség fejlesztése.

Ebben a folyamatban a legfontosabb mozzanat a *választás*, a feltárló vagy éppen kikutatott, kiküzdött alternatívák közötti választás képessége. A nevelés feladata erre az egzisztenciális választásra, döntésre való felkészítés, a döntéshozatalra való megérés folyamatának előmozdítása, a döntéskompetencia megeremtése, megszerzése és megerősítése. A mai pedagógia nem fordít kellő figyelmet a választásra nevelésre és felkészítésre, és nem készít fel a döntésekre. Annak ellenére, hogy a választás, a döntések sorozata a mai világban a gyerekek, fiatalok és felnőttek számára az életvezetés része. Úgy is fogalmazhatunk, hogy tulajdonképpen választásokban élünk, döntések sorozatában létezünk, ami nem könnyű feladat.

Tekintettel arra, hogy már csak meglehetősen korlátozott mértékű, amit nevelés által befolyásolni tudunk, azt kell megfontolnunk, hogy milyen érzülettel, milyen szándékok alapján tesszük mindezt. A gyerekeket az életértelemre, az értékek világára, döntésképessegre, a jövőre való orientáltságra, értékítéleteikért, tetteikért, választásaikért való személyes felelősségre kell nevelni. A pluralista, posztmodern világunkban a pedagógusnak megbízhatóságot és stabilitást kell sugároznia a fiatalok

---

⁷⁰ Schaffhauser Franz: A nevelés alanyi feltételei. Telosz Kiadó, 2000. Budapest.

felé, hiszen a pluralitás viszonyai között is nevelési értékke konvertálhatjuk a tartalmilag ugyan sokféle ma érvényes értékeket.

*Ha az embert egyszerűen úgy fogjuk fel, amilyen,
akkor elrontjuk, ha ellenben úgy fogjuk fel őt,
amilyennek lennie kell, akkor olyanná tesszük, amivé lehet.
(Goethe)*

3. A nevelés és a pedagógia felelőssége

A felnőtté váláshoz, az önálló és konstruktív életvezetés kialakításához – mely az egyén és a társadalom számára egyaránt hasznos – elengedhetetlen a stabil és kiegyensúlyozott családi háttér. A prostitúció és emberkereskedelem szempontjából kiemelten veszélyeztetett fiatalok jelentős szocializációs hátránnyal, szeretet nélkül, megfelelő, rendezett és jól funkcionáló családi háttér nélkül nőnek fel. Felnőttként szeretni, örülni, ragaszkodni, bízni és felelősséget vállalni sokkal könnyebb annak, akit gyermekkorában elfogadtak és szerettek. Ezt az ürt kell pótolnia a nevelésnek, a pedagógiának. Nehéz feladat segíteni, kiutat találni ezeknek a fiataloknak a sokszor kilátástalannak tűnő helyzetükből. A stabil családi háttér hiányának következményeitől nagyon sokat szenvednek ezek a fiatalok, olyan sérüléseket szerezve, melyek nyomait valószínűleg egész életükben magukon viselik majd.

Fontos lenne elmondani nekik, hogy még a leghetehetlenebb élethelyzeteknek is van valami célja, értelme. Akkor tehetünk legtöbbet a ránk bízott fiatalokért, ha segítünk nekik abban, hogy megtalálják ezt az *értelmet*! Ehhez a lelkiismeret finomítása szükséges, hogy az ember elég fogékony legyen arra, hogy kihallja a minden szituációban benne rejlő felszólítást.

A *felszólítás* felismerése rendkívül nehéz feladat, amihez mindenképpen segítséget kell a fiataloknak, mely segítséget megfelelő családi háttér hiányában a fiatalokkal foglalkozó nevelők nyújthatnának. Ehhez viszont paradigmaváltásra van szükség a pedagógiai gondolkodásban! Nem mindig azzal kell szembesíteni őket amik, mert ezzel elrontjuk őket, hanem azzal, aminek lenniük kellene, így olyanná tesszük őket, amivé lehetnek. Ne mindig a rossz családi körülményekre, a hátrányos helyzetre hivatkozva adjunk alibit ezeknek a fiataloknak. Ezzel csak elmélyítjük az apátiájukat, és abban a hitben erősítjük meg őket, hogy ők nem tehetnek semmit annak érdekében, hogy sorsuk jobbra forduljon.

Fel kell hívni a fiatalok figyelmét a *szabad választás, a döntés és a felelősségvállalás* fontosságára. Az ember természetesen nem független a körülményeitől, csak abban szabad, hogy a körülményeikkel kapcsolatosan állást foglaljon. Végso soron rajta áll a döntés, hogy aláveti-e magát a körülményeknek vagy a körülmények maguk alá gyűrik-e őt – függetlenül attól, hogy tud-e róla vagy sem. Az emberi viselkedést semmi esetre sem azok a körülmények diktálják, amelyek között él, hanem a döntés, amelyet az ember hoz. Az ember szabadsága annyit tesz, hogy állást tud foglalni önmagával kapcsolatban.⁷¹

Nagyon fontos, hogy ezek a fiatalok a hátrányos helyzetüket, a hátrányaikból adódó nehézségeiket, sérüléseiket és szenvedéseiket miként értelmezik a maguk számára. Olyan alapállapotként, amelyben ők teljesen tehetetlenül sodródnak, melyben teljesen kiszolgáltatottak a környezeti hatásoknak, ennélfogva minden további probléma megoldását ezzel az alapállapottal magyarázva háríthatnak el maguktól. Ezzel a felfogással viszont destruktív, önsorsrontó, kriminális életút irányába haladnak, elszalasztvá mindazokat az értéklehetőségeket, melyet szenvedéssel teli nehéz sorsuk felkínált számukra. *Ha viszont nehéz helyzetüket olyan lehetőségeként értelmezik, amely számukra éppen a legmegfelelőbb lehetőségeket nyújtja, máris közelebb kerültek egy értelmes és értékes élet lehetőségéhez, mely mind az egyén, mind a környezete számára gazdag fejlődési, önfelülmúlási lehetőségeket kínál.*

4. Filozófiai, nevelésfilozófiai háttér

Az emberre, az emberi létezésre és emberi életre vonatkozó gondolatok filozófiai háttérét a modern polgári idealista filozófiai és irodalmi irányzat az egzisztencializmus alkotja, melynek kezdetét Martin Heidegger *Lét és idő* (1927) című művének megjelenésétől számítják. Az irányzat előzményének a dán Søren Aabye Kierkegaard bölcséletét, Rilke költészetét és Dosztojevszkij műveit, illetve a 19. századi életfilozófiákat tekintik. Számos egzisztencialista gondolkodó a fenomenológiai mozgalomból lépett elő.⁷²

Ez az irányzat nem képezett egységes iskolát, az ide sorolt gondolkodók olykor maguk is tiltakoztak a besorolás ellen. A legfontosabb egzisztencialista filozófusok: Karl Jaspers (1883-1969), Martin Heidegger (1889-1976), Gabriel Marcel (1889-1973)

---

⁷¹ Schaffhauser Franz: A nevelés alanyi feltételei. Telosz Kiadó, 2000. Budapest.

⁷² Maria Fürst: Bevezetés a filozófiába. Ikon Kiadó, 1993. Budapest.

és Jean-Paul Sartre (1905-1980). Bizonyos módon közel áll az egzisztencializmushoz Martin Buber (1878-1965) „Én-Te” filozófiája is. Továbbá Camus, Ortega y Gasset, Unamuno, Bergyajev, Sesztov.

Az irányzat az I. világháború utáni Németországban keletkezett és a II. világháború alatti és utáni Franciaországban terjedt ki. Az egzisztencializmus népszerűségét a fejlett tőkés országokban az a valós helyzet magyarázza, hogy a liberális haladáseszménnyel meghasonlott polgári értelmiség helyét és útját kereste a minden addiginál nagyobb katasztrófákkal terhes világban.⁷³

Az egzisztencializmus a korábbi filozófiákat a személyiség problémáinak előtérbe állításával kívánja meghaladni, és a szabadságot választja központi kategóriának. Szabadnak lenni, egzisztenciának lenni annyit jelent, mint önmagunknak lenni, ezért az ember „szabadságra ítéltetett” (Sartre). Az ember, aki képes „választani”, önmagát választani és önmaga lenni.⁷⁴

4.1. Az emberi élet

Az egzisztenciabölcselet középpontja az egyedi ember: nem az általánosan belüli különös, hanem a megismételhetetlen, egyszeri, egyetlen egyén. Nem azt kérdi, hogy mi az ember, hanem azt, hogy hogyan éljen, miként valósítsa meg önmagát, hogyan lesz valódi és eredeti. Az egzisztencialista gondolkodók figyelmének középpontjában tehát az egzisztencia áll. Ez semmi egyéb, mint az ember mindenkor elidegeníthetetlen szubjektivitása, az a szabadság, amelyben önmagát teremti meg. Egzisztenciális élményekben válik ez tudatossá, mikor is az ember a maga létét halál felé való létként (Heidegger) értelmezi; amikor számot vet az öngyilkosság lehetőségével (Marcel), amikor határhelyzetekben tapasztalnia kell az élet törekenységét (Jaspers).

Az ember egzisztenciájának jellemzője a nyitott lét: az ember létezése során állandóan úton van, folyamatosan formálja saját lényegét, ebben különbözik az állattól. Az egzisztenciál filozófiák képviselőinek lényegi mondanivalói vannak a dehumanizációval, a szorongással, az idővel, a halállal, a tudománnyal, a technika szerepével, az ember léttől való elidegenedésével és a tömegkultúrával kapcsolatban.

Az élet értelmének problémakörét persze különbözőképpen értelmezik. Kierkegaard szerint csak akkor küzdhetjük le kétségbeesésünket, ha egzisztenciánkat

---

⁷³ Köpeczi Béla (vál.): Az egzisztencializmus. 1965. Gondolat Kiadó, Budapest.

⁷⁴ Dörömbözi János: A filozófia története és elmélete II. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994. Budapest.

összekapcsoljuk Istennel. A tulajdonképpeni létezés Marcel számára is azt jelenti, hogy az ember – a szeretet, a remény és a hűség (hit) révén – az isteni létben részesedik. Jaspers a határhelyzetekben s a halálban, mint végső kudarcban Isten rejtjeleit látja, amelyeket kinek-kinek értelmeznie kell. Az ateista Sartre viszont kizártnak tartja, hogy Isten legyen az emberlét végső értelemadó alapja, amiből egyenesen következik, hogy a létezés abszurd, s ezt az egzisztenciát az embernek el kell viselnie, „az ember hasztalan szenvedés csupán” – vallja Sartre.⁷⁵

4. 1. 1. Az egzisztencializmus pedagógiai képviselői

Az egzisztencializmusnak a pedagógiában nem voltak olyan nagyszámú és nagy formátumú képviselői, mint a filozófiában, így az egzisztencialista pedagógia kidolgozottsági foka sem éri el az irányzat filozófiai szintjét. Nem nagyon beszélhetünk kidolgozott neveléstudományi rendszerről sem. A pedagógia területén az egzisztencializmus leginkább a nevelélméletben és a nevelésfilozófiában öltött határozott formát.⁷⁶

Az irányzat egyik első pedagógiai képviselője Oswald Kroh. Véleménye szerint a nevelés elavult és merev, ezért nem is tölti be igazi feladatát. Ilyen feltételek között elkerülhetetlen a „nevelés revíziója”. Kroh meggyőződése, hogy csak a személyiségben van a legmagasabb rendű érték, és tőle függ az alkotóerők fenntartása és fejlesztése. Továbbá az ő fejtegetéseiben is folyamatosan jelen van az emberi felelősség hangsúlyozása.⁷⁷

„Szintén fontos szerepet játszott az egzisztencialista pedagógia kialakulásában a poitiers-i akadémia rektora, Henri Hubert. Hubert munkássága valamivel korábbra esett, hisz ugyanabban az évben halt meg (1927), amikor megjelent Heideggertől a „Lét és idő”. Ennek ellenére pedagógiai nézetei nagyszerűen rimelnek az egzisztencializmus filozófiai és pedagógiai alapelveire.⁷⁸

Hubert szerint a nevelés célja, hogy a gyermeket hozzásegítse lényének megvalósításához és ahhoz, hogy olyan személyiséggé váljék, aki képes részt venni a „szellemi társadalom” életében. Mivel Hubert véleménye szerint a jellem elsősorban az

---

⁷⁵ Dörömbözi János: A filozófia története és elmélete II. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994. Budapest.

⁷⁶ Bábosik Zoltán: Az egzisztencialista pedagógia. In.: Nagy Andor (szerk.): Tanulmányok a neveléstudomány köréből. EFK Liceum Kiadó, 2003. Eger.

⁷⁷ Ludwik Chmaj: Utak és tévtutak a XX. század pedagógiájában. Gondolat Kiadó, 1969. Budapest. 229–231.

⁷⁸ Bábosik Zoltán: Az egzisztencialista pedagógia. In.: Nagy Andor (szerk.): Tanulmányok a neveléstudomány köréből. EFK Liceum Kiadó, 2003. Eger. 33–39.

érzelmi tapasztalatokban jut kifejezésre, a nevelés akkor teljes értékű, ha az érzelmeket az érzelmek által neveli. Ezért a növendéket a művészeti nevelés segítségével képessé kell tenni a szép megérzésére. Az esztétikai nevelés az értelmi és az erkölcsi neveléssel együtt alkotja annak a nevelésnek a totális és végleges szintézisét, amelynek segítségével a lojális, nemes és vallásos jellemű egyedben, mint a szellemi társadalom aktív tagjában teljes mértékben megvalósul az emberi lét.⁷⁹

Ehhez képest N. Fallico professzor gondolataiban egyfajta elmozdulás érzékelhető az individualizmus irányába. Fallico szerint nemcsak kudarcra van ítélve, hanem „éles elutasítást” érdemel minden olyan próbálkozás, amely bármiféle általánosított képet akar adni az ember pszichikumában lejátszódó folyamatokról. Véleménye szerint a pedagógus funkciója mindössze ennyi: buzdítsa a gyermeket, hogy merjen önmaga lenni, és ne gátolja személyiségének önkifejeződését, még ha ez keserves lelki megrázkódtatásokkal jár is. A pedagógus csak ritkán tud erkölcsi hatást gyakorolni a gyermekekre személyiségének példájával, amelyet a tanulók utánzásra érdemes mintának választhatnak.⁸⁰

A legradikálisabban individualista álláspontot talán Marcel, az ismert francia egzisztencialista fogalmazta meg, aki szerint: „Ostobaság volna azt gondolni, hogy lehetséges tömegnevelés. Csak az egyén, pontosabban: csak a személyiség nevelhető. Ezen kívül csak idomításról lehet szó.”⁸¹

A német származású Otto Friedrich Bollnow elsősorban nevelésfilozófiai szempontból gyarapította az egzisztencialista pedagógia elméletét. Bollnow szerint a pedagógiai problémák megoldásánál elvben tekintetbe kell venni az úgynevezett integrális antropológia megállapításait. Ide sorolja a biológiát, a pszichológiát, a szociológiát, az etnográfát és az ember tudományos megismerésének néhány más területét.⁸²

Bollnow két rendkívül fontos kifejezéssel dolgozik: a *találkozás* (Begegnung) és a *képzés* (Bildung) fogalmával.⁸³ Szerinte az embernek teljes mértékben ki kell bontakoztatnia a maga lehetőségeit, hasonlóan a növényhez, melynek magjában szintén nagyszabású fejlődés indul. A képzés anyagának – amelyben ez a kibontakozás végbemegy – nincsen önálló jelentősége, mivel ez a szellemi erők kibontakozásának

---

⁷⁹ Chmaj: i. m. 233–234.

⁸⁰ Irányzatok a polgári pedagógiában. Tankönyvkiadó, 1970. Budapest. 42–44.

⁸¹ Irányzatok a polgári pedagógiában: i. m. 46.

⁸² Irányzatok a polgári pedagógiában: i. m. 42.

⁸³ Otto Friedrich Bollnow: Existenzphilosophie und Pädagogik. Stuttgart, W. Kohlhammer Verlag. 120.

csupán eszköze. Innen a saját lehetőségeink kibontakozásának boldogító érzése, amely az idegen dolgok és személyek befogadásával valósul meg.⁸⁴

4. 1. 2. Az egzisztencializmus pedagógiai gyakorlata⁸⁵

A gyakorlati megvalósítás módjainak kimunkálására alig történtek kezdeményezések. Az egzisztencialista pedagógiát a gyakorlatban főleg a reformpedagógiák módszereivel lehet megvalósítani.

- Alapvetően a beidegző, begyakorló hatásokra épít, és a gyakorlati tapasztalatok útján próbál meggyőződéseket kialakítani a gyerekekben. Az egzisztencialista pedagógia a hatásszervezés szempontjából mindenképpen naturalisztikus jellegű.
- Az egzisztencialista filozófiában a művészetnek és ezen belül az irodalomnak kitüntetett szerepe van, következésképpen ezek beépültek az egzisztencializmus filozófiai rendszerébe.
- A reformpedagógiák közül nem egy irányzatban a művészi beállítottság meghatározó.
- A reformpedagógia mozgalmával való rokon vonások helyenként még az elmélet szintjén is fölfedezhetők. Az egzisztencializmus visszatérő motívumai a döntés, illetve választás, valamint a felelősség fogalma.
- Fontos továbbá kiemelni, hogy az egzisztencialista filozófusok az átélt tapasztalatból indulnak ki, azaz az egyéni élményből, ami maga után vonja a felfedező, illetve felfedeztető oktatási módszer preferálását.
- Az egzisztencialistáknál a szubjektivitás célja az alkotás, amely a pedagógia nyelvén leginkább az öntevékenység, önkibontakozás kifejezésének felel meg, s az egyén leginkább ezen keresztül valósíthatja meg önmagát. Az egzisztencialista pedagógia a szabad nevelési irányzatokhoz áll közelebb.

4.2. Pedagógiai, antropológiai bázis

Maga a nevelés alkotó, konstruktív folyamat, intencionális cselekvés, amely az emberi valóságnak minden emberben való kifejlődését segíti.⁸⁶ De miben áll a nevelés alkotó hozzájárulása ember mivoltunk kibontakoztatásához? Mire alapozhat a pedagógia? Identitásképzés vagy inkább valamilyen erkölcsiség közvetítése révén lehet-e

---

⁸⁴ Bollnow O. F.: 121–122.

⁸⁵ Bábosik Zoltán: Az egzisztencialista pedagógia. In.: Nagy Andor (szerk.): Tanulmányok a neveléstudomány köréből. EFK Liceum Kiadó, 2003. Eger. 33-39.

⁸⁶ Schaffhauser Franz: A nevelés alanyi feltételei. Telosz Kiadó, 2000. Budapest.

hatékonyabb az embernevelésben? A legfontosabb antropológiai kérdés e tekintetben, hogy mi az ember, mi az ember lényege. Így a pedagógia számára is láthatóvá válik valami az „igaz” és „teljes” emberből. Az egyetemes antropológia abból az alaptételtől indul ki, hogy túl valamennyi emberi különbségen van valami, ami minden emberre azonos módon érvényes, s mindenki, így az egyes ember számára is jelentőséggel bír. A lehetséges válaszok között vannak olyanok, melyek csak közelítik az igazságot, amelyek nem minden esetben tisztázhatók. Szemléleti alap tehát mindenképpen az egész ember, az értékteli emberi teljesség, az értelmesség tehető, szabadon és felelősen vállalható egyéni és társas élet, a lét értelmének igénylése.

4.3. Antropológiai kezdetek a pedagógiában

Kant óta a filozófia újkori, az emberi létről szóló kijelentéseiben, mindig benne foglaltatik valami az ember jövőbeli állapotáról is. A „lét” végső soron a „legyen” rendeltetési helye.

- Herder, J. G. az első, aki az emberi lét státuszról ilyen módon gondolkodott. Azt mondta: „az ember oly gyengén, oly elhagyatottan jön a világra, mint egyetlen állat sem, hogy annyira kívánja a nevelést, mint egyetlen állat sem.”⁸⁷ „Az ember a természet első szabadon engedettje; az ember szabadon gondolkodó és cselekvő, eredendően társadalmi, közösségi lény.”⁸⁸
- Pestalozzi, J. H. is ilyen természeti meghatározottságból eredezteti a nevelés antropológiai alapját és szükségességét: „az ember testre, szellemre és szívre való tekintettel fejlődőképesen, de fejletlenül jön világra”.⁸⁹ Az ember a maga fejlődésében a természet által elindított lény, de „az ember önmagának is a műve”.⁹⁰
- Fichte, J. G. a természetjog elvébe sűríti az individualitást és a társadalmiságot, mint az ember kategoriális meghatározottságát, benne a nevelésre való ráutaltságot. „Minden embert nevelni kell arra, hogy ember legyen, mert különben nem válna azzá.”⁹¹

---

⁸⁷ Herder, J. G.: *Gesammelte Werke*, 1. k., 336. idézi: Ballauff, Th.-Schaller, K.: *Pädagogik. Eine Geschichte der Bildung und Erziehung*, 2.k. Alber, Freiburg, München. 1970. 415.

⁸⁸ Herder, J. G.: *Abhandlung über den Ursprung der Sprache*, Stuttgart, Irmischer. 1966. 80.

⁸⁹ Pestalozzi, J. H.: *Meine Nachforschungen über den Gang der Natur in der Entwicklung des Menschengeschlechts*, in: *Sämtliche Werke*, 16. k. Berlin. 1938. 5.

⁹⁰ Pestalozzi, J. H.: *id. m.* 12. k., 510.

⁹¹ Fichte, J. G.: *A természetjog alapja a tudománytan elvei szerint*, in: *Válogatott filozófiai írások*, Gondolat, 1981. Budapest. 174.

- Humboldt, W. az emberi természetnek egy absztrakt megfogalmazását adja: „az embernek egy végső célt, egy első és abszolút mércét kell elérnie, s ennek az utolsó célnak szoros és közvetlen kapcsolatban kell lennie az ő benső természetével.”⁹²
- Herbart, J. F. szerint a pedagógia a képzés célját jelenti, a pszichológia és a filozófia pedig az utat, az eszközöket és az akadályokat mutatja meg. A praktikus filozófia a moralitást tükrözi, a moralitás pedig nem más, mint a nevelés célja. A moralitás a jóakarát szabadsága értelmében, amely megadja önmaga számára a törvényeit, csak nevelés révén valósítható meg, s csak akkor, ha a nevelés a „szellem” törvényeit követi: „úgy eljárni, hogy a növendék önmagát találja meg mint olyat, aki a jót választja, a rosszat elveti”.⁹³
- Fináczy Ernő: „a nevelés ráhatás a végből, hogy a fiatal nemzedék egyéni és nemzeti feladatainak egy erkölcsi cél mértéke szerint tudatossággal és szabadsággal megfelelhessen”.⁹⁴

A pedagógiában a fent említett klasszikusoktól eredő gondolkodás folyamánként vált történetileg hagyományossá az emberről antropológiai jellegű kijelentések meghatározása.

- Sheler, M: „az ember és az állat nem csak fajuk szerint különböznek egymástól, hanem lényegük szerint is”.⁹⁵ Ez a lényegi különbség a szellem, a szellemiség. Emberré válni annyi, mint szellemi erejénél fogva felemelkedni a világra való nyitottságig. Az ember minden organikustól való egzisztenciális eloldottság, kötetlenség, szabadság, öntudat.

Az 1920-as években Scheler és Plessner léptek fel olyan antropológiai koncepciókkal, melyekben megkísérelték az ember önértelmezéséről és nevelhetőségéről szóló ismereteket összefüggésbe hozni egymással. Scheler arra az eredményre jutott, hogy az organikus élő és a szellem között lényeges különbség van, és éppen ez a különbség ragadható meg a szellemiben, illetve a perszónálisban. Az ember életéhez tehát eredendő érték-meghatározottság tartozik. Főként a világháború nyomán vagy talán miatta, a pedagógia kénytelen volt – fenntartva persze a folytonosságot-, de mégiscsak újraértelmezni emberképét.

⁹² Humboldt, W.: Plan einer vergleichenden Antopologie. Werke in 5 Bänden, 1. k., Darmstadt. 1960. 506.

⁹³ Herbart J. F.: Systematische Pädagogik, Clett-Cotta, 1986. Stuttgart. 61.

⁹⁴ Fináczy E.: Elméleti pedagógia, Egyetemi Nyomda, 1973. Budapest. 31.

⁹⁵ Scheler, M.: Az ember helye a kozmoszban, id. m. 44.-45.

- Az egyik legjelentősebb irányzat a *szellemtudományi antropológia*, mely Plessnerhez, de főként a húszas években teret nyert kultúrpedagógiához Spranger, Litt, Weniger és mások által fémjelzett válfajához kapcsolódva Bollnow és Loch munkásságára szolgál a szellemtudományi pedagógia újrafogalmazásához.
- Hasonló rangot vívott ki magának a Scheler, Buber, Frankl és Guardini által képviselt *perszonális antropológia*. A két irányzat több évtizeden keresztül egymás mellett, egymással kölcsönhatásban és egymásra reflektálva létezett.
- A hatvanas évek közepén jelent meg a *tudományelméleti–kritikai elmélet* irányzat, melynek képviselői Adorno, Habermas, Schaller, Gamm és mások, akik antropológiai kritikájukkal kapcsolódtak az előző két irányzathoz.

4.4. Perszonalizmusra és egzisztenciálfilozófiára alapozott pedagógia

Az egzisztencializmus és a perszonalizmus a következő tételezésből indul ki:

„Az ember értelemmel megáldott, szabadság által meghatározott és felelősségre kötelezett lény.”⁹⁶

A perszonális mindig az individuálison túlra, valami általánosra, minden embert összefűzőre utal. Szabadság – Egység – Világvonatkoztatás/Öntranszcendencia ez a három alapismérve a perszonálisnak. Ezek a mozzanatok egyúttal az egyének egymáshoz való viszonyának a megnyilvánulásai. Ez az egyik, amit a perszonális antropológia nyújtani tud a modern pedagógia megalapozásához.

A perszonális antropológia alapvető jelentősége a pedagógia számára az, hogy tételeivel a legtöbbet teszi a nevelés értékeinek, céljainak és normáinak formálásában, elősegítve a szabadság és felelősség nemi különbségektől és szerepektől, szociális státusztól, életkortól, kultúrától független megvalósulását. A perszonális felfogás szerint a nevelés gyakorlatában meg kell láttatni az egyénnel azt, hogy számára elérhető-e, és ha igen, milyen úton-módon észlelhető és hogyan vállalható az ő valódi szabadsága és konkrét felelőssége. A perszonális antropológia követői szerint az emberi egzisztencia, a személyes lét értelemorientált, értékelvű és értékcentrikus. Pozitív felfogása minden pedagógiai elmélet és gyakorlat számára mértékadó lehet, így az *értelmes életre nevelés* számára is.⁹⁷

---

⁹⁶ Schaffhauser Franz: A nevelés alanyi feltételei. Telosz Kiadó, 2000. Budapest. 25.

⁹⁷ Schaffhauser Franz: A nevelés alanyi feltételei. Telosz Kiadó, 2000. Budapest.

4.5. Mire képes az ember?

Az emberkép alkotók közül csak kevesen, közöttük **Viktor E. Frankl** próbált az emberképből annyit megláttatni, amennyi a valódi humánus, etikum és pedagógikum. Frankl szerint, amit nem lehet birtokolni, aminek „lennie kell” az maga az ember. Az a lény, aki mindig maga dönti el, hogy mi legyen. Minden egyes ember azonos lehetőségeket hordoz magában, hogy lesüllyedjen vagy felemelkedjen. Gondolkodás, tudatosság és felelősség – ez alkotja minden egyes ember méltóságát, és teljes mértékben az egyéntől függ, hogy lábbal tapossa ezt a méltóságát vagy megéli és felemeli. Embernek lenni azt jelenti, hogy az ember mindig képes túlnőni önmagán, és önmaga a *transzcendálás* a lényege az emberi egzisztenciának.⁹⁸

Az embernek tehát nem arra kell törekednie, hogy boldog legyen, hanem arra, hogy méltó legyen a boldogságra – ahogy ezt Kant is megfogalmazta.⁹⁹ A boldogság ajtaja kifelé nyílik, aki megpróbál berontani rajta, az előtt bezárul. Vagyis a boldogságra való direkt és közvetlen törekvés megakadályozza annak elérését. Minél inkább az öröme törekszik valaki, annál inkább eltávolodik tőle. A pszichoanalízis örömelve, illetve az individuálpiszichológia érvényesülési elve, a hatalomra való egocentrikus törekvés akkor alakul ki, amikor az értelemre való törekvés frusztrált.

Az élet értelme iránti igény és kérdés épp akkor merül fel, amikor valakinek nagyon rosszul megy, amikor nagyon nem érzi jól magát a bőrében, amikor nem mennek jól a dolgok. Ebből az értelmes életre törekvésében frusztrált helyzetéből több menekülési út lehetséges. Az egyik, hogy a kívánt, de meg nem oldott, el nem ért értékeket az egyetlen lehetséges megoldásnak tekinti, nem pedig a sok lehetőség közül az egyiknek, vagyis *fetisizálja* a helyzetet, ami azonban biztos csalódáshoz, kudarchoz vezet. Szerencsére kevesen -, de mégis vannak, akik ebből a helyzetből konzekvensen az öngyilkosságot választják egyetlen megoldásként. A másik lehetőség, hogy a csalódással ne kelljen szembenézni az *értéktelenítés*, a *ressentiment*. Vagyis éppen azokat a problémákat és helyzeteket ítéli értéktelennek, melyeket nem sikerült megoldani, ahol valamilyen deficit van. Ez a „*savanyú a szőlő*” esetével szemléltethető.

A helyes megoldáshoz akkor juthatnak el, ha valódi szellemi teljesítményt visznek véghez. Akár abban a formában, hogy képesek elengedni és túllépni az adott problémán, vagy elfogadják az adott helyzetet és az adott, de újra értelmezett, átértékelt feltételek

---

⁹⁸ Viktor E. Frankl: Az értelem és az egzisztencia. JEL Könyvkiadó, 2006. Budapest.

⁹⁹ Imanuel Kant: az erkölcs metafizikája. Gondolat, 1991. Budapest.

között próbálják megtalálni a legmegfelelőbb megoldást. Ez valódi teljesítményt jelent, meglátni, hogy bármilyen élethelyzet vagy probléma valóban relatív.

Ehhez képest egyetlen abszolút dolog létezik, ez pedig a *lelkiismeret*. A lelkiismeret lehetővé teszi számunkra, hogy minden körülmény és feltétel közepette irányítsuk sorsunkat, cselekedjünk és megtegyünk minden tőlünk telhetőt. De ha a helyzet megkívánja, vegyünk magunkra sorsunkat és vállaljuk az esetleges nehézségeket és szenvedést, mert ezzel oldjuk meg feladatunkat, találjuk meg a helyzet értelmét. Arról a magatartásról van szó, melyet magunkkal kapcsolatban gyakorlunk, például azáltal, hogy képesek vagyunk elvonatkoztatni magunktól, és ezzel *túlnőni, túllépni önmagunkon*. Az *öntranszcendencia és az önellátás képessége az emberi egzisztencia két fundamentális, antropológiai karakterisztikuma*, melynek következtében mindenkor az értelmet keresi.¹⁰⁰ Olyan emberi jelenségről van itt szó, ami alapvetően antropológiai jellegű. Ez arra a tényre mutat rá, hogy az emberi lét mindig is túlmutat önmagán, valamire, ami nem önmaga, valamire vagy valakire: egy értelemre, amit érdemes beteljesíteni; egy szeretett személy iránt; egy ügy iránt, melyben az ember magát teljesíti ki. Minél inkább feloldódik a feladatban, annál inkább lesz önmaga. Önmagát megvalósítani tehát igazán csak abban a mértékben képes, amennyire megfelelkezik önmagáról, s túllép önmagán.

A szóban forgó értelmet nem lehet adni vagy létrehozni, azt meg kell és meg is lehet lelteni. Nem mondhatjuk meg egyetlen fiatalnak sem, hogy mi legyen vagy mi az ő életének értelme, csupán azt mondhatjuk el, hogy van ilyen értelem. Az értelemészleléskor egy lehetőség felfedezéséről van szó, mely folyamatot a lelkiismeret vezérel. Egyszerűen az értelem érzékszerve a lelkiismeret, ami egy olyan specifikus emberi képesség, amely megérzi a minden szituációban elrejtett egyszeri és egyedülálló értelmet, feladatot. Frankl szerint az értelmetlenség korát éljük, ebben a korban a nevelésnek vállalnia kell, hogy ne csak tudást közvetítsen, hanem a fiatalok lelkiismeretét is finomítsa, hogy elég fogékonyak legyenek az életfeladatok felismerésére. A nevelés ilyen formán sokkal inkább felelősségre nevelés, mint bármikor.

Minden óra, minden nap új értelemmel vár minden egyes embert, mindenkit más-más értelemmel. Így mindenki számára adott a lehetőség. Nincs olyan helyzet, amiben az élet megszűnne lehetőségeket felkínálni, és nem létezik személy, akinek az élet ne

---

¹⁰⁰ Viktor E. Frankl: *Der unbedingte Mensch*, Franz Deuticke, 1949. Wien. 88. (A feltétel nélküli ember).

tartogatna feladatokat. Még egy reménytelen szituációban is, mellyel szemben tehetetlen, bizonyos körülmények között értelmet lel. A dolog azon a beállítódáson múlik, amellyel szembesül az elkerülhetetlen és megváltoztathatatlan sorssal. Csak ezzel a tartással képes az ember a szenvedést teljesítménnyé formálni. „*Akkor van értelme a szenvedésnek, ha te magad mássá leszel*” (Yehuda Bacon). Az értelem megélésének lehetősége az életben független a nemi hovatartozástól, az intelligenciától, a képzettség szintjétől, hogy vallások vagyunk-e vagy sem, független a jellemről és a környezettől is.¹⁰¹

5. A korosztály veszélyeztetettsége

Miért a fiatalok az áldozatok? A prostitúció és emberkereskedelem valamennyi fiatal számára súlyos kérdés lehet, egyrészt fiatal koruk miatt, amely eleve felkelti a prostitúció keresleti oldalának figyelmét irántuk, másrészt a serdülőkori bizonyos sajátosságai miatt, amelyek természetesen nem jelentik azt, hogy minden serdülő potenciális áldozat a prostitúció és emberkereskedelem szempontjából. Mégis vannak olyan tényezők, melyek miatt többnyire fiatalok az áldozatokról lehet nagy számban beszélni.

A serdülőkori nagyon sok változást idéz elő a gyermek testében és lelkében. A szakirodalomban¹⁰² hagyományosan a 10-20 életévek közötti korszakot nevezik serdülőkornak, de éles határokat nem lehet húzni a korszak megjelölését illetően. A korszak további alegységekre, pszichológiai szempontból elő-, közép-, és utóserdülés szakaszaira bontható, oktatásszociológiai szempontból pedig az általános iskola felső tagozatának, illetve a szakiskolák és gimnáziumok tanulóinak világára tagolható, de ide tartoznak az oktatási rendszerből korábban kilépők is.

A kamaszkodás éveire egyre korábbi élet évekre helyeződnek az utóbbi évtizedekben. Tízéves kora táján minden fiú és lány elkezd kamaszkodni. A 9-11 éves kor körüli prepubertás a nemi érése, az pedig a felnőtté válásra készíti elő az egyént. A pubertás azoknak a testi változásoknak az összessége, amelyek eredményeképpen a serdülő gyermek felnőtt jellegű nemi életre és utódok nemzésére alkalmassá válik. Ilyenkor a fiataloknak meg kell tanulniuk alkalmazkodni a viszonylag gyorsan megváltozó

---

¹⁰² WHO Geneva WHO/ADH/1992. Studying sexuality health in Young people. Robert Thomson. Aszmann Anna-Szamosi Tamás-Jakabfi Péter: Serdülő kor, serdülés. In.: Aszmann Anna (szerk.): Serdülő állapot, egészségmagatartása. Új-Aranyhíd Kft, 1995. Budapest.

biológiai és szociális feltételeikhez, hogy beilleszkedésük a felnőtt társadalomba minden téren – többek közt a nemi szerepük és szexuális viselkedésük terén is – zavartalan és eredményes legyen. Tizenéves korban olyan nemi hormonok termelődése kezdődik meg, amelynek hatására látványos testi változások mennek végbe. A fiúkat és lányokat rendkívül sokféle belső és külső inger éri, s ezek különbözőképpen, pozitívan vagy negatívan befolyásolják fejlődésüket. A hormonrendszer működésének fokozódása egyre növekvő fiziológiás nyugtalanságot kelt, s mintegy „feszültség alá helyezi” a már kialakult pszichoszexuális struktúrát. Ez a neurohormonális feszültség (stressz, drive) hatalmas energiaforrás, amely kedvező körülmények esetén ugrásszerűen meggyorsíthatja nemcsak a pszichoszexuális fejlődést, hanem az egész személyiség kibontakozását is. Esetenként viszont zavarokat, válságot idézhet elő.¹⁰³

E korszak egyik sajátossága az identitáskeresés és a kisgyermekkortól felépített értékrend alkalmazásának megtanulása. Ugyanakkor e korszakban történik meg olyan új képességek kibontakoztatása, melyek által a döntéseikért és tetteikért felelős, másokkal törődő felnőtté válnak. Gondolkodásuk egyre inkább kezd absztrahálódni. A pszichikai változások sokszor úgy nyilvánulnak meg, hogy a gyerek nem találja helyét a világban, minden zavarja, és a felnőtté válás egyik nagy kérdése az is, hogy ki is ő valójában. Serdülőkorban az önálló érzelmi világ alakulása is zajlik. Minél kisebb egy gyerek, annál jobban függ a körülötte lévő felnőttektől, és minél idősebbé válik, annál inkább saját gondolatai, érzelmei, akarata alakul ki. Minél idősebb a gyerek, annál inkább szeretné megtalálni önmagát, azt az embert, akinek saját elképzelése van önmagáról, az őt körülvevő emberekről és a világról. Gyakori konfliktusok alakulnak ki a szülőkkel, tanárokkal. A szülőknek és a fiatalokkal hivatásszerűen foglalkozó szakembereknek kulcsfontosságú szerep jut a kamaszok támogatásában, ugyanakkor a rokonok és ismerősök szintén nagyon fontos szerepet játszanak, hiszen a kiegyensúlyozott és érzelmileg telített felnőtt-kamasz kapcsolatok biztonságot nyújtanak a kamaszoknak az akadályok leküzdésében.¹⁰⁴

A serdülőkorról általában elmondhatjuk, hogy a biológiai, a pszichés, a szociális érettség nem egy időben következik be. Az először Kenneth Kenniston által használt *posztadoleszcencia* fogalma szerint a modern társadalmakban eltolódik egymástól a

---

¹⁰³ Aszmann A. i.m 7-36.

¹⁰⁴ Gádoros Júlia: A serdülőkorúak pszichés jellemzői, a pszichoszociális fejlődés sajátos, elsősorban serdülőkorúakra jellemző zavarai. In.: Aszmann Anna (szerk.): Serdülők állapota, egészségmagatartása. Új-Aranyhíd Kft, 1995. Budapest.

biológiai és a társadalmi értelemben vett felnőtté válás ideje. Az érintett korosztálynál egyes tényezők egyre korábbi életszakaszban jelennek meg. Az információs társadalomhoz már a tízes életévek előtt (számítógép, mobiltelefon használat) csatlakoznak, a fogyasztói társadalom is egyre korábban számít rájuk, mint potenciális fogyasztóra, a szabadidő eltöltésének módjáról is egyre fiatalabb korban döntenek, és az első szexuális kapcsolat is egyre fiatalabb korban történik meg. Ugyanakkor a felnőtté válás hagyományos tényezői (első tartós állás megtalálása, a szülői házból való elköltözés, a házasságkötés és a gyermekvállalás) egyre későbbi életszakaszra tevődik át.¹⁰⁵

„A biológiai érést 1-2 évvel később követi a mentális érése, a szociális érése viszont csak évekkel később következik be. A fiatal lányok könnyen válhatnak az emberkereskedelem áldozatává, mert a tizenéves lányokra, mint általában a serdülőkre jellemző, hogy:

- kísérletezők,
- lázadók,
- érzékenyek,
- identitásukat keresik,
- lazul a családi kötelék,
- dominál a kortársak hatása,
- lassan alakul ki az önálló egyéniség,
- függetlenségre vágyanak,
- önállóak, önellátóak szeretnének lenni,
- keresettel, pénzzel akarnak rendelkezni,
- önértékelési problémáik lehetnek,
- naivak, hiszékenyek, befolyásolhatók,
- meggondolatlanok,
- nem rendelkeznek kellő tapasztalattal és információval a mindennapi életre vonatkozóan,
- érzelmi életük labilis,
- barátokat, társat keresnek,

---

¹⁰⁵ Keniston Kenneth: Young Radicals. Harcourt, Brace and World. 1968. New York.

– munkát, pályát keresnek.”¹⁰⁶

A szoros és megbízható kapcsolatokat ápoló kamaszok önbizalma könnyebben erősödik, az együttműködési stratégiák kialakulása és megerősödése segít az önismeret és önnevelés útjára vezetni a fiatalot. Egy elfogadó, támogató környezetben a fiatal megélheti autonómia igényét, hiszen ott pozitív értékrenddel, struktúrával és szabályokkal szembesül, lehetőséget kap véleménye kifejtéséhez, sőt bevonódhat a saját életét befolyásoló döntések meghozatalába. A felelősséggel hozott döntéseket, sőt ezeknek a saját életére gyakorolt hatásainak megértéséhez egy kamasznak releváns és megbízható információkra van szüksége, melyeket különböző forrásokból – szülők, családtagok, pedagógusok, kortársak, média – szerezhet meg. Milyen lehetőségei vannak azoknak a fiataloknak, akiknek mindezek a körülmények nem állnak rendelkezésére?

A prostitúció és emberkereskedelem szempontjából kiemelten veszélyeztetett csoportot képeznek azok a fiatalok, akik valamely okból hiányosan vagy hibásan szocializáltak. Ilyen fiatalok mindenütt találhatók, azonban nagy létszámban, koncentráltan a nevelőotthonokban, javítóintézetekben és utógondozókban vannak jelen. A hiányos és hibás szocializációnak számos befolyásoló tényezője van: a szűkebb mikrokörnyezet, a család vagy annak hiánya, a kortársak, barátok hatása, valamint az iskolán belüli és azon kívüli személyek és szervezetek mind ide tartoznak.

„Ezenkívül sokkal kiszolgáltatottabbá válhatnak a fiatalok, ha veszélyeztetett környezetben élnek, vagy ha a következő kockázatos magatartásokat folytatják, amely egy korábbi trauma tünete is lehet:

- alkoholfogyasztás, ennek következtében önkontroll-vesztés következhet be,
- játékszenvedély,
- kábítószer- fogyasztás,
- a nemi élet korai kezdése,
- promiskuitás,
- csellengés.”¹⁰⁷

Annak ellenére, hogy az érintett korosztály elsősorban a prostitúcióval és emberkereskedelemmel szembeni veszélyeztetettsége szempontjából került vizsgálat alá, szeretném kiemelni, hogy a kamaszkor, sőt a hátrányos helyzet sem jelent abszolút

---

¹⁰⁶ Forrai Judit: Magánélet és az egészség kultúrája I. Ismeretek fejlesztése, módszertana az iskolai oktatásban. Dialóg Campus, 2002. Budapest. 259.

¹⁰⁷ Forrai J. i.m. 260.

értelemben veszélyeztetettséget, vagyis nyilvánvalóan nem lesz minden kamaszból és minden hátrányos helyzetű kamaszból áldozat. Továbbá szeretném elkerülni annak látszatát, hogy az ifjúságról kizárólag problémaként és potenciális veszélyeztető körülményként essen szó. A felnőtté válás útján járó fiatalok többsége leginkább arra vágyik, hogy azt érezze, tartozik valahová, megtudja, megfogalmazza, hogy miért is jött a világra. Amikor a legkülönbébb lehetőségek állnak rendelkezésükre, hogy nyomot hagyjanak a világban, szívesen tanulnak, fejlődnek, tűznek ki nagy célokat maguk elé. A kamaszok aktív részvétele a család, az iskola, a lakóközösség, az ifjúsági szervezetek, a média, sőt a nemzetközi fórumok világában a fejlődni képes és valóban eleven társadalom egyik legfontosabb alapfeltétele. A társadalom számára a serdülők megújító erőként és a megújulás eszközeként léphetnek fel.¹⁰⁸

6. A szexuális nevelésről

A serdülőkor jelenti az utolsó nagy biológiai és lelki változást a felnőtté válás folyamatában. A biológiai folyamatokat a testarányok megváltozása és az ezzel összefüggő szexuális érés folyamata határozza meg. Ezek a folyamatok erőteljes hatást gyakorolnak a fiatalok pszichoszociális fejlődésére és viselkedésére. A másodlagos nemi jelleg megjelenése testi szempontból közelíti már a gyermeket a felnőttekhez. Új igények és zaklató erejű testi vágyak lépnek fel. A nemi vágy arra készíteti, hogy önmagával többet törődjön, jobban odafigyeljen a testi történésekre. A testi és lelki érés ütemében azonban jelentős egyéni eltérések jelentkezhetnek. Nehéz pontosan meghatározni a szexuális élet megkezdésének ideális időpontját, mivel ez nagyon sok tényezőtől függ. Annyi azonban bizonyos, hogy számos kedvezőtlen és káros egészségügyi kockázattal és pszichoszociális következménnyel járhat, ha a fiatal túl korán kezdi meg szexuális aktivitását, ha partnereit túl gyakran váltogatja, vagy védekezés nélkül él aktív nemi életet. Ilyen következmény lehet például a nem kívánt terhesség, AIDS, egyéb nemi úton terjedő betegségek, vagy a túl korai gyermekvállalás hosszú távú következményei. Ezekre a folyamatokra korszerű, megfelelő időben és módszerekkel végrehajtott, átgondolt szexuális neveléssel lehet felkészíteni a fiatalokat.

Ezzel szemben a szexuális nevelés sajnálatos módon különösen háttérbe szorul mind az intézményes, mind az iskolán kívüli nevelésben.¹⁰⁹ Sok szakmai vita zajlik

---

¹⁰⁸ Nagy Ádám (alkotó szerk.): Ifjúságügy. Új Mandátum, 2008. Budapest.

¹⁰⁹ Forrai Judit: Szex, prostitúció, erőszak. Semmelweis Kiadó, 2009. Budapest. 9.

napjainkban arról, hogy tulajdonképpen kinek a feladata a gyermekek szexuális nevelése, felvilágosítása. Mikor, milyen módon és milyen eszközökkel érdemes hozzáfekedni, kinek, hol húzódnak a kompetencia határai. A szexualitás történetét feldolgozó források is csak korlátozott információval bírnak arról, hogy az iskola, illetve az iskolán kívüli családi nevelés mennyiben közvetített szexuális normákat. A Forrai Judit munkáiból származó rövid áttekintés rávilágít erre a kérdésre.

6.1. Szexuális nevelés régen és ma

A legtöbb emberi kultúra a múltban és a jelenben is megtalálta a módját, hogy átadja a fiatalabb nemzedéknek mindazon információkat, értékeket és normákat, amelyek az emberi nemiségre, szexualitásra vonatkoznak.

- „A természeti népek kultúrájában a termékenység szertartások mellett léteztek átadási, beavatási szertartások, amelynek keretében a felnőttek nemi ismereteik örökségét továbbították a fiataloknak.
- *Az ókorban* a szexuális nevelés ugyan még nem jelent meg az iskolai nevelésben, de a szexuális normák és tilalmak a klasszikus irodalmi művekben fellelhetők voltak. Például Odüsszeusz poligám szexuális viselkedése, a rá hűségesen várakozó Pénélopé figurája, Zeusz és Héra eltérő viselkedési normái mind a nemek szerint eltérő standardok létét mutatja. A klasszikus irodalmi művek nevelő hatása és funkciója a szexuális szokások és normák átadásának is megfelelő teret és alkalmat kínált, éppúgy, ahogyan a hetéra foglalkozás írott formában is rögzített normái betöltötték e téren a szocializációs funkciókat.
- A görög viszonyokat jól jellemzi *Demosthenes* megállapítása, miként feleséget azért veszünk, hogy törvényes gyermekeket kapjunk, és hogy a házban legyen hűséges gazdasszonyunk; ágyas nőt azért tartunk, hogy kiszolgáljanak, a hetérák pedig a szerelem élvezetére valók.
- *A középkori* felfogás szerint a földi élet csak átmenet a túlvilági életre. A nevelési cél tehát a világ megvetése, a test vágyainak leküzdése. A középkori nevelés nem számol az élet gyakorlati szükségleteivel, az élet biológiai oldalával, az egészség védelmével. Sőt ellenkezőleg, elnyomni igyekszik mindazt, ami az életben „múlandó”, érzéki. A testi nevelés, az egészséges élet szabályainak hangoztatása így szükségszerűen elmarad a középkori nevelésben.
- A lovagi ideál a görög *kalokagathia* eszméjével rokonítható. A lovagi nevelésben a testi és a szexuális nevelés kettészakad. A sokirányú, a test komplex művelésére

irányuló katonai neveléssel szemben a szexuális nevelés a női nem feltétlen tiszteletét és az úrnő iránti légies epekedés normáját közvetíti.

- A reneszánsz idején a komédiák, tragédiák, novellák, pajzán históriák tesznek utalásokat a férfiak és a nők társas viszonyára, a házasság előtti szexualitásra, a szexualitás házasságban játszott szerepére, valamint poligámiára vonatkozó normákat sugallnak. E művek is az ókori klasszikus művekhez hasonlóan spontán szocializációs hatással bírnak. A szexuális nevelés mindössze ennyiben érhető tetten ebben a korban. A reneszánsz a test jogait elismerő és éltető életformájának a 1490-es évek végén kirobbanó, több európai országra is kiterjedő szifilisz járvány vetett véget, ami az első közegészségügyi intézkedésnek tekinthető.
- A szexuális nevelés megújítását a német reformáció jelentette, miszerint a protestáns papok – a katolikus papok szexuális kicsapongásait ostromozva – a szexuális normák betartását az „új” erkölcs egyik alapelemévé tették. A papok házassága, szexuális viselkedése példát jelentett a hívők számára.
- Az ellenreformáció keretében megszilárdult a rend a katolikus egyházban a papi nőtlenség és a paráználkodás szigorú tilalmait illetően. Emiatt megnőtt a kereslet az iskolákban a „test ördögével” szembeni morális tananyagok iránt.

E rövid áttekintésből látható, hogy a döntően egyházak által kontrollált oktatásban a szexuális nevelés nem kapott teret, hacsak nem korlátozások formájában. A 18. századtól kezdve részben a szekuláris ideológiák elterjedésével, részben az állam közegészségügyi szerepvállalásának következtében a szexualitás lassan kikerül a kizárólag magánügyként kezelt tabuk köréből, és lassan kezd közügyként is megjelenni.

- A felvilágosodás vezető gondolkodói (*Rousseau, Basedow, Wolke, Salzmann, Campe*) mind foglalkoztak a szexuális nevelés kérdésével, melyet az egyik legfontosabb feladatként jelöltek meg. Rousseau volt az első, aki felismerte és figyelembe vette a nevelés során a serdülőkor sajátosságait, mely időszakot a fejlődés egy elkülöníthető szakaszának tekintett. Azt vallotta, hogy a gyermek egyetlen szexualitással kapcsolatos kérdését sem szabad megválaszolatlanul hagyni. Mindig a korának megfelelő szinten, de minden esetben válaszolni kell azokra. A filantropisták érdeme, hogy a szexuális nevelést, mint a legfontosabb pedagógiai feladatot jelölik meg.
- A reformpedagógia hasonlóképpen gondolkodik a szexuális nevelésről, mint elődei. A reformpedagógia fő célja e téren a koedukáció megteremtése. A

mozgalom egyik jeles képviselője, *Elen Key* a szexuális nevelés alapjának a mind önmagunkkal, mind a partnerrel szembeni felelősségtudat kialakítását tekinti. De említhetjük *Alexandre Sutherland Neil* Summerhill-i iskoláját, a szexualitással és a meztelenséggel kapcsolatos minden konvenciótól nélkülöző álláspontját. *Neil* arra törekedett, hogy a szexuális konvenció kötöttségeit felszabadítsa, és csak iskolájának fennmaradásának érdekei akadályozták meg abban, hogy fogamzásgátlót adjon a diákjainak.¹¹⁰ (Kiegészítés a szerzőtől).

- A 19. század végén több tantárgy keretében próbálják elhelyezni a szexuális nevelést (latinban, biológiában). A szekularizálódó polgári társadalomban fontos törekvéssé vált a szexuális szocializáció, melynek sajátos helyszínét jelentette a bordély. Sok esetben a házaknál szolgáló cseléd lányok, de sokkal inkább a személytelen, következmények nélküli bordély volt a fiatal fiúk szexuális iskolája.
- A 20. század elejére egyes iskolatípusokban önálló tantárgyként jelenik meg az egészségtan, amely a szexuális oktatás legtermészetesebb színtere.
- Az 1945 utáni első évtizedekben – éppúgy, mint más egészségmagatartásra hatást gyakorló tematika – teljességgel hiányzott az iskolákból, de a tudományos közéletből is. Az egészségnevelés kizárólag felvilágosító jellegű volt, javarészt a testi higiéniahoz kapcsolódó témákkal. A szexualitás különösen mellőzöttnek számított, a népesedéspolitikai elvek és gyakorlat miatt hiányoztak a védekezéshez szükséges ismeretek, hiszen az uralkodó ideológia szerint „dicsőségnak” minősült a leányok teherbe esése. A hetvenes évekig kellett várni a változásra, éppen a népesség gyarapodásában beállt kritikus változások, és a családok felbomlásának gyakorisága miatt.¹¹¹ (Kiegészítés a szerzőtől).
- A hatvanas évek után, főként a második szexuális forradalom hatására, az észak- és nyugat-európai országok iskoláiban megjelenik a szexuális nevelés intézményesített formája. Magyarországon a hetvenes évek elején megindult az iskolák által nem a tantárgyakba integrált, hanem a különálló akcióban szervezett szexuális felvilágosítás (sikertelenül), illetve a családi életre nevelés egy 1973-as kormányhatározattal kerül be a tantervbe, amely kötelezően előírta a pedagógusok számára az ötödik évfolyam felett leadandó „családi életre nevelés” tematikájú órák megtartását. Azonban senki sem adott segítséget a pedagógusoknak a tematika

¹¹⁰ Németh András – Errenhard Skiera: Reformpedagógia és az iskola reformja. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999. Budapest.

¹¹¹ Simich Rita: Az iskolai szexeducatio. AIDS Szex Educatio Szemle, 2008. III. évf. 1.

és módszer tekintetében, és a feladat végrehajtását sem ellenőrizték. Való igaz, hogy a tankönyvekben megjelentek az anatómiai ismeretek – elsősorban a középiskolai biológia tantárgy részeként.

- A rendszerváltozás után a szexuális nevelést, változó megnevezéssel, elvben támogatta a mindenkori kormány. 1992-ben az új abortusztörvény előkészítése megosztotta a társadalmat, s újabb érvek és ellenérvek merültek fel a szexuális nevelésben. A multinacionális cégek termékeik terítése érdekében oktató programokat dolgoztak ki, hogy a védőnőknél keresztül bejuthassanak az iskolákba. Az ilyen kereskedelmi programok egy része nem erősítette a megelőzési akciók iránti bizalmat.

1994-ben az új oktatási törvény keretében, a Nemzeti Alaptantervbe bekerült az egészségtan tantárgy, s ezen belül a családi életre nevelés. 2000 óta, a kerettanterv szerint, kötelező egy órát szánni a szexuális nevelésre, illetve a családi életre való felkészítésre és egy másikat a HIV/AIDS-témára.¹¹²

6.2. Kié a feladat?

Tulajdonképpen kinek a feladata a fiatalok szexuális nevelése? A családé? Az iskoláé? Az egyházaké? Vagy majd megtanulják valahonnan, egymástól vagy a nagybaktól? Utána olvasnak? A médiából tájékozódnak? Egyik információforrás sem zárható ki teljesen a szexualitással kapcsolatos ismeretszerzésből, de önmagában egyik sem alkalmas maradéktalanul a szexuális ismeretek korszerű, megfelelő és teljes átadására.

Ideális lenne, ha minden gyermek otthon, családi légkörben, a szüleitől kapna választ a szexualitással kapcsolatos kérdéseire. Valójában azonban nagyon kevés olyan család van, aki valóban alkalmas lenne a szexuális nevelés funkciójának betöltésére. Ennek legtöbb oka, hogy a szülők nagy többsége maga is szexuális problémákkal küzd (a házasságok körülbelül felében). Emiatt a szülők legtöbbször az iskola hatáskörébe vonják a szexuális nevelés és felvilágosítás kérdéskörét. A pedagógusok viszont azért húzódoznak a feladat vállalásától, mert kényes kérdésekről van szó; mert amúgy is túlterheltek; nincs rá idő, nincsenek megfelelően felkészítve. Legtöbbször ezért úgy gondolják, hogy ez nem iskolai kompetencia, hanem a család feladata.

Az iskola és a pedagógusok lehetőségei nyilván korlátozottak, hiszen a személyiségfejlődés elválaszthatatlan részeként kell értelmeznünk az egészséges

---

¹¹² Forrai Judit: A szexuális nevelés. AIDS Szex Educatió Szemle, 2008. III. évf. 1. szám. 1-3.

szexualitás kialakítását, s ez csecsemőkortól a felnőttkorig tartó folyamat, amelyben, az iskolában eltöltött éveknek is jelentős, de nem kizárólagos szerepe van.¹¹³

- *A szülői ház* elsődleges feladata a gyermek biológiai nemével megegyező szexuális identitásának kialakítása és nemi szerepének megalapozása.
- *Az óvoda* feladata a szülők által megkezdett nemi nevelés kiegészítése, a nemek közötti hasonlóságok és különbségek; az apa és anyaszerep; a származás és születés tudatosítása; a szexuális kíváncsiság kielégítése; s mindezek megbeszélése a szülőkkel, hogy együtt haladjanak az intézménnyel.
- *Az általános iskola első négy osztályában* a nemi különbségeken, a terhességen és születésen túl a fogamzást, s ennek fiziológiai vonatkozásait is meg kell értetni a kisiskolásokkal. Fontos feladat a szexuális visszaélések lehetőségeinek és megelőzésének ismertetése, az előkészítés a nemi érése, és a szexuálhigiéné szabályainak megtanítása.
- *Az általános iskola felső tagozatán* a szexuális nevelés részletesebben kibontakozhat a pszicho-szexuális és párválasztási érettség elérése érdekében. Például a pszichoszexuális érés nemenként eltérő sajátosságai, a serdülők lelki önállósodása, a szülő-gyermek viszony egyenrangúvá alakításának elősegítése. Az új, baráti és szerelmi kötődések korlátok közötti útjának egyengetése, a „túl korai” közösülési törekvések helyett a petting-készségek elsajátíttatása.
- *A középiskolás* és általában a tizenéves korú fiataloknál fő feladat a korszerű, tudományosan megalapozott szexuális értékrendszer és az önnevelési képesség kialakítása. Tudatosítani kell a különböző forrásból eredő szkriptek közötti választás lehetőségét, az igények és attitűdök, szokások rugalmasságának és a párválasztási érettség kialakításának szükségességét.

---

¹¹³ Simich Rita: Az iskolai szexeducatio. AIDS Szex Educatio Szemle, 2008. III. évf. 1.

6.3. Az iskola szerepvállalása a szexuális nevelésben

Milyen tényezők indokolják az iskola szexuális nevelésben való szerepvállalását?

- Az egyik ilyen tényező az *akceleráció*. Az 1800-as évekből származó felmérések szerint a lányok 16-19 éves kor között kezdtek menstruálni, míg napjainkban ez a folyamat nemritkán már 10 éves kor előtt, de átlagban 12,6 éves kor körül megindul. A fiúk nemi éréséről nincsenek pontos adatok, azonban valószínű, hogy náluk is hamarabb kezdődnek az éjszakai magömlések, mint a századfordulón.¹¹⁴ Éppen ezért a szexuális nevelést már a nemi érés előtt el kell kezdeni.
- A *szexuális aktivitás világszerte növekszik*. A legfrissebb magyarországi adatok szerint a 15-18 év közötti, iskolába járó fiatalok közel 50%-a él szexuális életet. A szexuális élet korai kezdésének összetett, egymással összefüggő okai vannak. Ennek ellenére fiatalok körében végzett felmérések meglepő tájékoztatlanságról tanúskodtak.

A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Közegészségtani Intézete és a Sex Educatíós Alapítvány 1997-ben lefolytatott vizsgálatában a fiatalok szexuális attitűdjét, viselkedését és egészségvédelmükben meglévő tudásuk szintjét mérték fel. A felmérés kimutatta, hogy a fiatalok ismeretszintje sok esetben kielégítő, de nem mindenre kiterjedő. A szexuális attitűd és viselkedés messze elmarad az ismeretek szintjétől. Fatalisták és felelőtlenek annak ellenére, hogy nagyon korán kezdik a nemi életet, gyakran váltogatják partnerüket, de nem védekeznek a fertőzések és a nem kívánt terhesség ellen. Az AIDS- el kapcsolatban sok mindent tudnak, de csak felületesen. Különböző tévhitek még mindig nagymértékben befolyásolják kialakult véleményüket bizonyos kérdésekben.

Az oktatás nem befolyásolja eredendően a már megszerzett tudásukat, ha más csoportosításban tették fel a kérdéseket, kiderült, hogy nem tudják alkalmazni a tanultakat. Ez mindenképpen az oktatás hibája!

A lányok rámenősebbek, kezdeményezőbbek, a fiúk kommunikációs képességei gyengébbek. Azok a fiatalok, akik több alkalommal részesültek valamilyen szexualitással összefüggő oktatásban, fontosabbnak tartják a kapcsolat tartósságát, mint azok, akik nem vettek rész ilyen oktatásban.

---

¹¹⁴ Amiram Oleinik: Nemi felvilágosítás az iskolában. In. Forrai Judit: Szexuális felvilágosítás és nevelés. Holistic Kiadó, 1992. Budapest.

További érvek a szexuális nevelés iskolai szerepvállalása mellett:

A fiatalok szexualitása a normális érési folyamat velejárója, ennek ellenére számos veszélyt rejt magában és lehetnek nem kívánt következményei is. Melyek ezek?

- „*HIV fertőzés, AIDS valamint a nemi betegségek veszélye*: a fertőződésre különösen a szexuálisan aktív korosztály hajlamos. A fiatalok tapasztalatlanságuk, gyakori partnerváltásuk, nem megfelelő védekezésük, a betegségről és a szexuális életéről való információhiányuk miatt a legveszélyeztetettebbek.”¹¹⁵ (Kiegészítés a szerzőtől).
- *A nem kívánt terhesség veszélye*: terhesség megszakítás jelentős pszichikai terhei, egészségügyi kockázatai, a gyermekfővel kihordott terhesség, túl korán, felkészületlenül vállalt anyaság káros következményei.
- *Szexuális zavarok veszélye*: az első együttlét sikertelensége, amely tudatlanságból, félelemből és felkészületlenségből adódik, kihat a későbbi párkapcsolatokra és szexuális életre.”¹¹⁶
- Az egyre gyakrabban előforduló súlyosan veszélyeztető tényező a *nemi erőszak* és a felnőttek visszaélése a gyermekek kiszolgáltatott helyzetével. A szexuális visszaélések és következményük, a gyermek egész életére kiható lelki trauma könnyen vezethet kiégéshez, prostitúciódáshoz.
- A mindent elárasztó „*szexhullám*”, vagyis a pornográfia, amely nem csak a szexmagazinokban, hanem az üzleti reklámokban, kölcsönözhető DVD-ken és az interneten is könnyen elérhető a fiatalok számára.
- Különösen problematikus és megoldatlan a veszélyeztetett fiatalok nemi nevelése. Természetesen a fogyatékosok is eleve veszélyeztetettek, de rajtuk kívül ide sorolhatjuk halmozottan a hátrányos helyzetű fiatalokat. Veszélyeztetettségüket nem csak a sok károsító, traumatizáló tényező növeli, hanem az is, hogy

---

¹¹⁵ Nemzeti Stratégiát a HIV vírus terjedésének megakadályozására

A Nemzeti AIDS Bizottság 2004. nyarán készítette el a népegészségügyi program részeként a Nemzeti Stratégiát a HIV vírus terjedésének megakadályozása céljából. E stratégia a szűrővizsgálatok, a fertőzöttek gondozása, az orvosi ellátás feladatain kívül nagy terjedelemben foglalkozik a *megelőzési tevékenységgel*. A Nemzeti AIDS Stratégia a hazai népegészségügyi program egészére támaszkodik, épít a Nemzeti Drogstratégiára, a szociál-, oktatás- és ifjúságpolitikai elképzelésekre. A népegészségügyi program külön fejezete tartalmazza az AIDS és más szexuális úton terjedő betegségek megelőzését. Kiemelt jelentősége van stratégiánk szempontjából az ifjúság egészségfejlesztésének az iskolán belül és azon kívül. A másik különösen fontos programirány az egészségi állapotban megnyilvánuló társadalmi egyenlőtlenségek mérséklése, a hátrányos helyzetű csoportok életkilátásainak, egészségi állapotának, életmódjának javítása.

¹¹⁶ Forrai Judit: A szexuális nevelés. AIDS Szex Educatió Szemle, 2008. III. évf. 1. szám. 1-3.

hajlamosak a számukra könnyen elérhető szexuális élményekben keresni kárpótlást és valamiféle kiutat, s ezt könnyelműen, meggondolatlanul teszik. A problémák előli menekülésnek ez a módja könnyen szenvedélybetegséggé válhat, ami már a nevelésen túlmenő, terápiás beavatkozást tesz szükségessé. Az első lépés mindenképpen a prevenció: a helyzet (s benne a szexuális neveltségi szint) minél pontosabb felmérése, s aztán egy ennek megfelelő nevelési-fejlesztési terv készítése, bizonyos minimumkövetelmények alapján.

- A szülőket gazdasági, párkapcsolati, karrierépítési, létfenntartási problémák foglalkják el, gyakorlatlanok, eszköztelenek a serdülők kezelési technikáiban, pedagógiai módszereiben.¹¹⁷

Megváltozott a világ és megváltoztak a fiatalok is. Ezeket a változásokat az iskolának is figyelembe kell vennie. Nyilvánvaló tehát, hogy a szexuális egészséget fenyegető veszélyeket csupán a tudományosan megalapozott, intézményes és átfogó, progresszív, korszerű szexuális nevelés révén lehet kivédeni.

A felsorolt tényezők érthetőbbé teszik nem csak a szexualitás, hanem a szexuális nevelés jelentőségét is. Ha az egyének egészséges fejlődése, jó közérzete, sőt sorsa és boldogulása ily nagymértékben függ a partnerkapcsolatainak alakulásától, a pszichoszexuális fejlődésétől, akkor nem csak egyéni, hanem társadalmi szempontból is rendkívül fontos, hogy szervezeten biztosítsuk az új nemzedékek szexuális egészségének és fejlődésének legkedvezőbb feltételeit. Épp ez a célja a korszerű nemi nevelésnek!

6.4. Az iskola konkrét feladatai

- „A szexuális élettel kapcsolatos legfontosabb ismeretek beépítése a közoktatás tananyagába, beleértve a testi és lelki kockázatokat, az egyéni védekezés, a biztonságos szex és a fogamzásgátlás eszközeit. A képzés nemek és korcsoportok szerinti differenciálása, különös tekintettel a női szerepekre és a serdülőkör sajátos problémáira.
- Az iskola-egészségügyi hálózat szakembereinek bevonása a szexuális nevelésbe, oktatásba. Személyes konzultációs lehetőség biztosítása a közoktatási

---

¹¹⁷ Dr. Szilágyi Vilmos: Szexuálpedagógia. Szexuális egészségnevelés, Athenaeum Kiadó, 2006. Budapest.

intézményekben a fogamzásgátlás és a szexuális élet témakörében, a védőnői, iskola-védőnői szolgálat bevonásával.

- Kortárssegítő és kortársoktató módszerek felhasználása a HIV/AIDS megelőzésében, kortárssegítő munkacsoport létrehozása.
- A fenti programok támogatása, az iskola-egészségügyi feladatok és a finanszírozás áttekintése.
- Pályázatok, illetve egészség-fejlesztési normatíva kialakítása a közoktatási intézmények részére.”¹¹⁸

6.5. A korszerű szexuális nevelés céljai

- „Megbízható ismeretek, információk biztosítása az emberi nemiségről, beleértve a növekedést és fejlődést, a fajfenntartást, a nemi szervek anatómiáját és fiziológiáját, a maszturbációt, a házasságot és családi életet, a szexuális reagálást, a terhességet és szülést, a fogamzásgátlást és abortuszt, a szexuális visszaéléseket, a HIV/AIDS és más, nemi úton terjedő betegségeket.
- A szexuális attitűdök és értékrendek megismerésének lehetőségét biztosítani a fiataloknak, hogy kialakíthassák saját értékrendjüket, növeljék önbizalmukat, megértsék felelősségüket önmagukkal és másokkal szemben.
- A kapcsolatlétesítés és fenntartás készségeinek fejlesztésében segíteni a fiatalokat, beleértve a kommunikációt, a döntéshozatal és önérvényesítés készségeit. Ezáltal előkészíteni a felnőtt nemi szerepek elsajátítását, s képessé tenni őket a kölcsönösen örömszerző kapcsolatokra.
- A felelősségteljes szexuális viselkedés gyakorlatának elősegítése, beleértve a tartózkodást az éretlen, túl korai nemi kapcsolatoktól, s a szexuális egészség védelmét a megfelelő óvszerek használatával. (Nem kívánt terhességek, nemi úton terjedő betegségek és szexuális visszaélések elkerülése.)

További célok:

- A szexuálisan is egészséges felnőtt.

Saját fejlődését illetően:

- Megbecsülni a saját testét. Tájékozódni a gyermeknemzés felől. Elfogadni, hogy a szexuális fejlődés része az egyéni fejlődésnek, de nem feltétlenül jár

---

¹¹⁸ Nemzeti AIDS Stratégia. <http://www.oefi.hu/aids.pdf>. 9.

gyermeknemzéssel vagy közösülési tapasztalatokkal. Elfogadni saját szexuális beállítottságát és tiszteletben tartani másokét.

Kapcsolatok terén:

- A családot a támogatás értékes forrásának tartani. A szeretetet és az intimitást megfelelő módon kifejezni. Értelmes és tartalmas kapcsolatokat kialakítani és fenntartani. Elkerülni a kizsákmányoló, vagy manipulatív kapcsolatokat. Megérteni, hogyan befolyásolja a kulturális örökség a családdal, emberi viszonylatokkal és erkölccsel kapcsolatos nézeteket.

Személyes készségek terén:

- Saját értékrendet kialakítva annak megfelelően élni. Felelősséget vállalni a saját viselkedéséért. Hatékonyan dönteni és kommunikálni a családdal, a kortársakkal és partnerekkel.

Szexuális viselkedés terén:

- Egész életében szabadon tudja kifejezni és élvezni saját nemiségét, összhangban saját értékrendjével. Tudjon örülni a szexuális vágyaknak anélkül, hogy feltétlenül meg is valósítaná azokat. Különbséget tesz a fejlesztő és az önmagára vagy másokra nézve káros szexuális viselkedések között. Úgy fejezi ki saját szexuális igényeit, hogy közben tiszteletben tartja mások jogait. Új ismeretek szerzése révén fejleszti saját szexuális képességeit. Olyan szexuális kapcsolatokat vállal, amelyek egyetértéssel alapulnak, becsületesek, nem kizsákmányolóak, de élvezetesek és nem fenyegetnek betegséggel vagy nem kívánt terhességgel.

A szexuális egészség terén:

- A nem kívánt terhesség elkerülése érdekében hatékonyan alkalmazza a fogamzásgátlást. Megelőzi a szexuális visszaéléseket. Nem kívánt terhesség esetén saját értékrendjének megfelelően jár el. Időben igénybe veszi a terhesgondozást. Elkerüli a nemi úton terjedő fertőzéseket és azok továbbadását. Egészségvédő szokásokat alakít ki; rendszeresen ellenőrzi nemi szerveit és mellét, időben felfigyel a potenciazavarokra stb.

A társadalom és kultúra terén:

- Tiszteletben tartja az eltérő szexuális értékrendű embereket. Igyekszik felelősen befolyásolni a nemiséggel kapcsolatos jogalkotást. Mérlegeli a család, a kultúra, a vallás, a média hatását a szexualitással kapcsolatos gondolkozásra, érzésekre és

viselkedésre. Kerüli az előítéleteket és a bigottságot. Igyekszik másokat szexuális felvilágosításban részesíteni, vagyis terjeszti a szexuális kultúrát”¹¹⁹

6.6. A szexuális oktatás főbb jellemzői

Összetett feladatra vállalkoznak azok, akik a szexuális nevelésben vállalnak szerepet. A szexedukáció legnagyobb akadálya, hogy rendkívül széles és szerteágazó területet ölel fel, és olyan készségek, képességek kialakítása és fejlesztése, olyan ismeretek átadása szükséges, amely a személyiség legintimebb területeit érinti.

A fiatalok szexuális életének lehetséges veszélyei és nem kívánt következményei, valamint a mai fiatalokat érő közvetlen és közvetett hatások egyértelműen a szexedukáció szükségességére mutatnak rá. Az iskolai szexuális nevelés szükséges és elengedhetetlen.

„A korszerű szexuális nevelésnek valós igényeket kiszolgáló, a valódi életre felkészítő iskola célkitűzéseibe kell integrálódnia. Elválaszthatatlan része a fiatalok nevelésének, segíti az egészséges fejlődésüket, kellő tudást, információt nyújt a tárgykörből, erősíti az önbizalmukat, mások tiszteletét, és nem utolsósorban képes kialakítani a felelős döntéshozatal, illetve a felelősségvállalás képességét.

Olyan információkat kell átadnia, amelyekre a fiataloknak valóban szükségük van. Olyan kérdésekre kell válaszokat adni, amelyekre kíváncsiak. Nagyon fontos, hogy a pedagógusok beszélgessenek a fiatalokkal az erőszakról, hogy ne válhassanak áldozattá. Fontos, hogy tisztában legyenek a szexuális élet következményeivel, lehetséges veszélyeivel, és azt is tudniuk kell, hogy mit tehetnek mindezek megelőzése, elkerülése érdekében.

Mindehhez alaposan felkészített pedagógusok kellenek, akik a szexualitással kapcsolatos ismeretek átadását nem kampányszerűen végzik, hanem átgondolt koncepció mentén tevékenykednek, naprakész információkkal rendelkeznek, széles módszertani repertoár birtokában vannak, melyek lehetővé teszik a sokszínű, változatos, a hagyományos tanítási órák kereteit átlépő megoldások alkalmazását, melyet a téma tárgyalása, megbeszélése sok esetben megkíván.

Végül, ami a legfontosabb, hogy a pedagógus valóban nyitott legyen a diákjai és az őket foglalkoztató kérdések iránt. Ne csak a tények, információk átadására törekedjen,

---

¹¹⁹ Dr. Szilágyi Vilmos: Szexuálpedagógia. Szexuális egészségnevelés, Athenaeum Kiadó, 2006. Budapest. 14-15.

hanem szenteljen elég időt a foglalkozásokon, vagy azon kívül is a diákokkal való beszélgetésre – érzelmekről, tapasztalatokról, félelmekről, előítéletekről – mely beszélgetések sokkal fontosabbak és értékesebbek, mint a pusztá ismeretátadás.”¹²⁰

6.7. Módszertani megfontolások

A szexualitást az élet természetes és értékes velejárójának kell tekinteni.

- A szexualitás plasztikus és alakítható, tehát *tanulható és tanítandó*.
- A szexuális viselkedés terén *is többféle értékrendszert* különböztethetünk meg. Nyilvánvaló, hogy a nemi nevelés erkölcsi normáit a *humanizmus értékrendjéből* kell merítenünk. Ez mindenekelőtt az erőszak- és visszaélésmentes emberi viszonyok követelményét jelenti, amely a nemek kapcsolatára is érvényes. Másik alapkövetelmény a közösség érdekeinek tudatos figyelembe vétele és szolgálata. Ami ugyan bizonyos mértékig korlátozza az egyén szabadságát, de cserébe biztonságot és védelmet nyújt.
- *A folyamatosság, bővítés és elmélyítés elve*: a nemi nevelést a kisgyermekkortól kezdve, folyamatosan kell végezni, és pedig koncentrikusan bővülő körök, illetve spirálok mintájára, egyre szélesebb körűen és egyre magasabb fokon.
- *Az életkori, nemi és egyéni sajátosságok* figyelembe vételének elve: az ismeretanyagot mindig a gyermekek és a serdülők életkori sajátosságaihoz és érettségéhez, valamint szükségleteihez kell igazítani. Ugyanazon osztályban vannak tapasztalatlan és tapasztaltabb fiatalok is. A nevelés megtervezésénél figyelni kell arra, hogy mindkét csoport számára legyen felmutatható, követhető, értékes magatartásforma: legyen érték a „a várni”, de nem ítélni el a már szexuális kapcsolatban élőket.
- *Az aktív előkészítés és immunizálás elve*: ne várjuk passzívan a gyermekek kérdéseit vagy más megnyilatkozásait, hanem készítsük fel őket időben a szexuális élményekre; ezáltal immunizáljuk őket az esetleges káros hatások ellen. A „túl korai” szexuális felvilágosítás állítólagos veszélyei jelentéktelenek a túl késői felvilágosítás káros következményeihez képest.

---

¹²⁰ Forrai Judit: A szexuális nevelés. AIDS Szex Educatio Szemle, 2008. III. évf. 1. szám. 1-3.

- *A felvilágosítás és jellemnevelés egységének elve:* az ismeretközlés más módszerekkel együtt a jellemnevelést, a helyes attitűdök és szokások kialakítását szolgálja.
- *A személyes kapcsolat, a bizalom és őszinteség elve:* a nemi nevelés csak úgy lehet hatékony, ha a kölcsönös bizalom és teljes őszinteség alapján történik; ehhez pedig általában közvetlen, személyes kapcsolat szükséges.
- *A közösség és a koedukáció elve:* a progresszív nemi nevelés magától értetődően közösségi nevelés és a nemek együttes nevelése. Ez nem zárja ki az esetenkénti egyéni (vagy nemek szerinti) foglalkozást bizonyos témák vagy helyzetek esetén.
- *A szakszerűség, tárgyilagosság és világosság elve:* tudományos megalapozottsággal, elfogultságtól és előítéletektől mentesen, egyértelműen és közérthetően – tehát nem „virágnyelven” vagy orvosi műszavakkal – kell a nemi kérdéseket tárgyalni.
- *A személyes példamutatás, természetesség és kongruencia elve:* minden fáradozás hiábavaló, ha nincs mögötte a nevelő személyes meggyőződése és példája; olyan embernek kell lennie, aki maga is tanításai szerint él, s ezt nem titkolja. Ez egészséges, pszichoszexuálisan is érett személyiséget feltételez.
- *A munkamegosztás és koordináció elve:* a nemi nevelés a család, az iskola, az egészségügyi és egyéb intézmények, valamint a média feladata. A különböző nevelési tényezők tennivalóit meg kell határozni, és össze kell hangolni.
- *A felelősségre nevelés elve:* a szexualitás tanulhatóságára és sokféleségére hivatkozva mindig hangsúlyozzuk az önmagunkkal, partnerünkkel és a társadalommal szembeni felelősséget; mutassuk ki a felelőtlen viselkedés következményeit.
- *A férfiak és nők, a fiúk és lányok számára ugyanazok a standardok érvényesek.* Szót kell ejteni az emberi kapcsolatok minőségéről, természetéről, a szexualitás társadalmi, gazdasági hátteréről. A tradicionális nemi szerepeket nem előnyös túlzottan megerősíteni, mert negatív hatást gyakorolhat a párkapcsolatokra. A fiúkkal és a lányokkal ezeket a problémákat együtt kell megbeszélni.
- *A fiatalokkal el kell fogadtatni a testileg és szellemileg károsodottak, valamint az időskorúak szexualitáshoz való jogát, ezzel is növelve a társadalmi toleranciát.*
- *A szexuális nevelés nem valósulhat meg a szülők bevonása és hozzáállásuk tisztázása nélkül, hiszen az iskolának a család által felépített értékekre és ismeretekre kell épülnie.*

- A csoportnormák, nagyon erős befolyást gyakorolnak a viselkedésre. Ezek a csoportnormák gyakran hamis elképzeléseken, téves információkon alapulnak. Ezzel a hatással a szexuális nevelés során mindenképpen számolni kell.

Valójában tehát általános nevelés-módszertani elvek speciális alkalmazásáról van szó; ez is emellett tanúskodik, hogy a nemi nevelés szerves alkotórésze az egységes nevelési folyamatnak. Sajnos a nevelői közvélemény eddig ezt nem így tekintette, hanem egy-két felvilágosító előadással elintézhetőnek tartotta, ezzel kiszakította a nevelési folyamat egészéből. Így nem csoda, hogy az újabb felmérések szerint még mindig tájékozatlanság és bizonytalanság tapasztalható a tizenévesek körében, a szexualitásnak szinte valamennyi területén.¹²¹

6.8. Civil szervezetek a szexuális és egészségnevelésben

A kilencvenes évek közepén már több mint 30 olyan civil szervezetet tartottak nyilván, amelyek a szexuális életre neveléssel vagy a HIV/AIDS-megelőzéssel valamilyen módon kapcsolatban álltak. A legfontosabb iskolai egészségfejlesztő, biztonságos szexre nevelő programok hazánkban jelenleg a következők:¹²²

- A *CHEF Hungary „Egészséged testben, lélekedben”* című program – amely a kilencvenes évek elején indult, formálja az egészség iránti pozitív attitűdöt és fejleszti az önismeretet. Informál a kockázati tevékenységekről: a drog, az alkohol és más káros szerek használatáról. Hozzásegít az egészséges, pozitív énkép, az önbecsülés, a megfelelő önbizalom és az önellfogadás kialakulásához, valamint ösztönzi a döntési stratégiák és technikák elsajátítását. A visszautasítás módszereit is tanítja. Több korcsoportra osztva, a tudásszinteknek megfelelően állították össze az adaptált programot.
- A *Szex Edukációs Alapítvány* 1991-ben honosította a PEPLA (Peer Education Program of Los Angeles) kortársoktató programot, valamint az izraeli Cupat Holim szex edukációs programját felnőtteknek. Oktatási könyvek, falitáblák, szóróanyagok készültek.
- A *D.A.D.A.* (Dohányzás – Alkohol – Drog – AIDS) 1992-es elindításával egy jól felépített, pedagógiai tartalommal rendelkező, hosszú távú, komplex megelőzési programmal lettünk gazdagabbak, amelyet amerikai eredetiből adaptáltak hazai

¹²¹ Dr. Szilágyi Vilmos: Szexuálpedagógia. Szexuális egészségnevelés, Athenaeum Kiadó, 2006. Budapest. 14-15.

¹²² Nemzeti AIDS Stratégia <http://www.eum.hu/archivum/hiv-aids/nemzeti-aids-strategia>.

viszonyokra. A teljes oktatási program nyolc tanéven át, 6-tól 14 éves korig végigkíséri az általános iskolás tanulókat. A program lényege, hogy a megyei rendőr-főkapitányságok, illetve a helyi rendőrkapitányságok állományából a feladatot önként vállaló, kiképzett, hivatásos rendőr meghatározott tematika és tananyag szerint, havonta egy alkalommal – általában osztályfőnöki óra keretében – foglalkozást tart a tanulóknak. E program anyagát kizárólag rendőr oktathatja, mert ő olyan – rendőrségi gyakorlati tapasztalatokon alapuló – elsődleges, hiteles ismeretekkel áll a tanulók elé, amelyeknek nincsenek birtokában sem a pedagógusok, sem a szülők. A foglalkozások nem pusztán előadások, lényeges szerepe van a gyerek által „hozott” problémák megbeszélésének, a vitának, a szituációs és szerepjátékoknak. A D.A.D.A. készség-, képességfejlesztő, helyes önértékelésre tanít.

- Az *Egészséges Életért* tantárgyat 1996-tól, világbanki fejlesztés keretében, 300 iskolában vezették be több korosztály szinten, az egészséges életmód készségeinek fejlesztését elősegítő tartalommal. Tanári kézikönyv és diákoknak készült munkafüzet segíti az oktatást.
- A Soros Alapítvány támogatásával, 1995-ben adaptálták az amerikai S. Shapiro felvilágosító programot (szex, AIDS, drog, dohány, táplálkozás). Biztonságos háttérrel hosszú távú országos programot indítottak be, amelynek része pedagógusok képzése régióként, valamint oktatási segédanyagok készítése.
- A Magyar Vöröskereszt, Magyar AIDS Alapítvány (1992) fiatal kortárssegítőket képzett ki, akik később aluljárókban és iskolákban oktattak. A kilencvenes évek második felétől olyan iskolán kívüli ifjúsági programok indultak, amelyek a nyári táborokban érték el a célközönséget, a biztonságos szexre és a HIV/AIDS-megelőzésére összpontosítva.
- Az 1995-2002 között létrejött Ifjúsági Irodák fontos közlekedési csomópontokban, aluljárókban vállaltak megelőzési feladatokat. 1999-től e tevékenység a gyermek- és ifjúságvédelem keretei között a kábítószer-fogyasztás megelőzésével összehangolva, országos és regionális szinten szerveződött tovább.
- Az orvostanhallgatók a Semmelweis Egyetemen a rendszerváltás idején kezdték az AIDS-el foglalkozó kortársoktató munkájukat, később újabb tematikákat vettek fel: drog, dohány, alkohol, életmód, szex stb. Ma *Budapesti Orvostanhallgatók Kortársoktató Alapítványa* néven fut a program az iskolákban.

- A felnőttoktatásban az iskolaorvosok képzését célozta meg esetenként a Fodor József Iskola-egészségügyi Társaság és a Pápai Páriz Egyesület.
- 1992-ben a Nemzeti Egészségvédelmi Intézet szervezett utcai szociális munkás képzési programot prostituáltak részére. Később a SHAPE (Swiss and Hungarian AIDS Prevention Effort) program keretében az Óv Egylet (1994-97) szervezett, több egyesülettel együtt, HIV megelőző programokat melegeknek, prostituáltaknak, aluljárókban és egyéb helyeken csellengő fiataloknak, ami kiterjedt a nevelő-javító intézetekre és a börtönökre is.

7. A prostitúció és emberkereskedelem oktatási kérdései

A prostitúció és az emberkereskedelem megelőzése speciális nevelési és oktatási kérdéseket vet fel. A folyamat elemeinek alapos ismerete elengedhetetlen a célirányos és hatékony oktatási és személyiségfejlesztési program megvalósításához.

E speciális terület speciális képzést igényel, hiszen olyan dolgokról kell beszélni, amelyek nem mindennaposak, a szexualitással kapcsolatosak, negatív érzéseket, indulatokat keltenek, gyakorlati problémákat vetnek fel. Kivel, mikor és hogyan beszéljenek a prostitúció problémájáról. Kevés rá az idő, nincs megfelelő, széleskörű előtanulmány és képzettség a témában, kevés az oktatás gyakorlati tapasztalata.

„A prostitúció és az emberkereskedelem elleni felvilágosításban kiemelt helyet kell biztosítani a gyermekek ellen elkövetett szexuális erőszak jelenségének. A szexuális erőszakkal kapcsolatos figyelemfelhívást már az általános iskolában a szexuális neveléssel, felvilágosítással párhuzamosan kell elkezdni. Fontos beszélni a gyerekekkel az erőszak természetéről, foglalkozni kell a különböző szexuális viselkedésekkel, a gyerekeknek tisztában kell lenniük a szexuális fejlődés természetével. Így nagyobb eséllyel ismerhetik fel a normálistól eltérő szexuális cselekményeket. Erősíteni kell az önvédelmi technikák és mechanizmusok gyakorlását, valamint biztosítani kell a segítségkérés és a hatékony segítségnyújtás lehetőségeit.”¹²³

A gyermekkori szexuális bántalmazás kiemelten fontos a prostitúció és az emberkereskedelem megelőzése tekintetében, hiszen annak ellenére, hogy nem lesz minden szexuálisan bántalmazott gyermekből törvényszerűen prostituált, mégis a felmérések szerint a prostituáltak 60%-a előzőleg maga is áldozat volt.

---

¹²³ Forrai Judit: Magánélet és az egészség kultúrája I. Ismeretek fejlesztése, módszertana az iskolai oktatásban. Dialóg Campus, 2002. Budapest. 237.

Az abúzus típusai: kiskorú veszélyeztetése; tiltott pomográf felvételek készítése; félreérthetetlen célzások, ajánlattétel; exhibicionizmus; természet elleni fajtalankodás; megrontás; nemi erőszak; erőszakos közöszlülés; szemérem elleni erőszak; szeméremsértés; vérfertőzés. Az abúzus elkövetője lehet idegen vagy ismerős, akár családon belüli személy is. A gyermekeken elkövetett erőszak legnagyobb hányadát a családon belül követik el. Az idegen elkövető kisebb traumát okoz az áldozat számára, mert az eset elmondása után a gyermek szabadon utálhatja az elkövetőt, miközben a családjától megnyugtató és támogatást kaphat. A családon belül elkövetett erőszak esetén a gyermek az erőszakos cselekmény után is együtt kénytelen élni a talán szeretett elkövetővel, és teljesen magára marad a feldolgozhatatlan testi és lelki traumával, a félelemmel és a szégyenérzettel. Az idegen által elkövetett szexuális erőszak esetén viszont jelentősen megnő a STD és a HIV vírus fertőzésének a veszélye.

Mindenképpen beszélni kell azokról a hálózatokról is, amelyek a szexuális erőszakot a szervezettség különböző fokain követik el.¹²⁴ Ezt mutatja be a következő táblázat:

7. Táblázat.

Pedofil hálózatok típusai

A szexuális erőszakot elkövetők hálózata	
Hálózati típus	Ismerető jegyek
Egyszemélyes elkövetés	Egy felnőttet jelent, aki a gyerekek kis csoportjával áll szexuális kapcsolatban. Az elkövetés egy személyhez kötődik és nincs kapcsolata más hálózatokkal.
Tranzit hálózat	Több felnőtt kapcsolódik össze gyerekek csoportjaival és időnként kapcsolatba kerülhetnek más pedofilekkel, illetve azok csoportjaival.
Szövetkezeti hálózat	Ezekbe a jól szervezett csoportokba több felnőtt tömörül, adatbankban regisztrálva a gyerekeket a pornográfia és más szexuális szolgáltatás szerint. Ez a hálózattípus a felhasználók széles skálájával rendelkezik, a pomográf anyagot általában a nyereség szerint osztályozzák. A pornográfiát a szexhálózatokban gyakran alkalmazzák, de a gyerekeket nem mindig vonják be a hálózatba.

(Forrás: Forrai, 2002)

¹²⁴ Forrai Judit: Magánélet és az egészség kultúrája I. Ismeretek fejlesztése, módszertana az iskolai oktatásban. Dialóg Campus, 2002. Budapest.

A gyermek, azaz az áldozat oldaláról a pedofília szexuális erőszakot jelent, mivel az éretlen vagy serdülő gyermek olyan szexuális szituációban kerül, amelybe tudatosan beleegyezni nem képes, és amely megszegi a családi szociális szerepek tabujait. A pedofília része a gyermekbántalmazásnak, lehet *fizikai, szexuális vagy érzelmi erőszak*.

A téma kiemelt fontosságát adatok is alátámasztják, miszerint Magyarországon évi 1300-1700 szexuális bűncselekményt jelentenek be, amelyek miatt büntetőeljárás indul. Nem szabad megfeledkezni az ilyen típusú bűncselekmények kiemelten magas látencia arányáról, ami miatt az esetek száma jóval magasabb, a valós adatok megbecsülése nagyon nehéz.

III. Fejezet

A kutatás kérdésfelvetései, módszerei és eredményei

Az intézményes nevelés és oktatás szerepvállalásával a prostitúció és emberkereskedelem megelőzésében számos eddig megoldatlan elméleti és gyakorlati kérdés merül fel, melyek eddig megoldatlanok. Tulajdonképpen kinek a feladata, hogy beszéljen a fiataloknak a prostitúció jelenségéről és veszélyeiről? Napjainkban az általános régi, tradicionális értékek értékvesztésével; az individuális érdekvényesítés előbbre valóságával; az iskolák egyoldalú tudás centrikusságával kell a pedagógiának szembenéznie. Bizonytalannak és eszköztelennek érzik magukat a pedagógusok. Jelen körülmények között fel tudnak-e vállalni még egy nehézségekkel és problémákkal, helyenként rossz érzésekkel, sőt indulatokkal teli nevelési területet, melyben kényes és kellemetlen kérdések vetődnek fel, mely témában nem rendelkeznek megfelelő tudással, nincsenek kellő tapasztalatok az oktatásnak ezen a területén. A drogreprevencióval ellentétben a prostitúció megelőzése sokkal kisebb teret és anyagi támogatottságot élvez, sokkal kevesebb európai uniós pályázat nyerhető e területen, pedig súlyos, ez idáig megoldatlan és aktuális problémáról van szó. Mindezen körülmények, valamint a prostitúció és emberkereskedelem jellemzőinek ismeretében a kutatás a következő kérdéseket veti fel.

1. A kutatás kérdésfelvetései

- Tehet-e valamit a pedagógia a prostitúció és emberkereskedelem megelőzése érdekében?
- A prostitúció és emberkereskedelem megelőzésében mely területeken hozhat eredményeket a pedagógia?
- Milyen elméleti – filozófiai, antropológiai, pedagógiai szemléletmód szükséges a prostitúció és emberkereskedelem problémájának megfelelő pedagógia megközelítéséhez?
- Milyen pedagógiai módszerek és eszközök alkalmasak a probléma kezelésére az intézményes nevelés és oktatás keretei között?

2. A probléma megfogalmazása

- A prostitúció és az emberkereskedelem súlyos és összetett probléma. A jelenség kezelésére a törvényhozás és az igazságszolgáltatás önmagában nem elegendő. Ezért rendkívül fontos mindazon pedagógiai lehetőségek feltárása, melynek segítségével az intézményes nevelés és oktatás is hatékonyan szállhat szembe a prostitúció és az emberkereskedelem megelőzése érdekében.
- A prostitúció és az emberkereskedelem az ifjúság egésze számára sajnálatos módon aktuális probléma, de a megelőzés kiemelten fontos azon fiatalok esetében, akik a prostitúció és az emberkereskedelem áldozatává válás szempontjából számos veszélyeztető tényezőnek vannak kitéve.

A prostitúció és az emberkereskedelem szempontjából veszélyeztetettnek tekinthető csoportok a családban élő, de jelentős szociális hátránnyal rendelkező fiatalok, valamint a család nélkül nevelkedő nevelő-, és javító intézetekben és utógondozó intézményekben élő fiatalok csoportjai.

3. Hipotézisek

1. Az érintett korosztályra, a nevelőkre, a pedagógusokra és családokra egyaránt jellemző a témában való nagyfokú tájékoztatatlanság, valamint jelentős ellenérzések, indulatok és fatalista attitűd figyelhető meg a prostitúcióval és az emberkereskedelemmel kapcsolatban.
2. A prostitúció és emberkereskedelem szempontjából kiemelten veszélyeztetett fiatalokra jellemző, hogy az egzisztenciális frusztráció hatásán vannak, mely körülmény tovább fokozza veszélyeztetettségüket, illetve áldozattá válásuk esélyét.
3. A tájékozottság felmérésének eredményei alátámasztják a pedagógiai eszközök bevonásának szükségességét a prostitúció és az emberkereskedelem megelőzése érdekében, valamint használható támpontokat adnak a kidolgozandó oktatási program tartalmára vonatkozóan.
  - a) A programban a praktikus, gyakorlati ismeretek és információk, valamint az egzisztenciális, emberi tényezők illetve az erkölcsi tanulságok kiemelése a probléma komplex megismerését és megértését teszik lehetővé.
  - b) A programban az egzisztenciális, emberi tényezők kiemelése biztosítja a témában való felelősségteljes gondolkodás és döntéshozás képességének kialakulását.

- c) Az emberi tényezők és az erkölcsi tanulságok hangsúlyozása nem csak az adott témával kapcsolatban javítja a felelős döntéshozás képességének kialakítását, hanem más deviáns magatartásformák (drog- és alkoholfogyasztás, bűncselekmények elkövetése) megelőzését illetően is, valamint az élet egyéb területein is (párkapcsolatok, tanulás, hivatás, munkavállalás, családalapítás) segíti a konstruktív életvezetés kialakítását.
4. A komplex oktatási program eredményeként jelentősen csökken az esélye annak, hogy az érintett korosztály a prostitúció és az emberkereskedelem áldozatává váljon.

4. A kutatás menete

4.1. Kutatás I.

A kutatás első fázisában a prostitúció és emberkereskedelem témájában való tájékozottság felmérésére került sor az érintett korosztály, valamint a velük kapcsolatban álló, velük foglalkozó pedagógusok körében. Az előzetes kutatási tervben a tájékozottságot felmérő vizsgálat érintette volna a fiatalok családi kapcsolatainak körét is. Az elővizsgálatok lebonyolítása közben azonban egyre szűkült a témában való tájékozottság felmérésének lehetősége. A prostitúció és emberkereskedelem jelensége szempontjából a családi kapcsolatoknak és azok minőségének kiemelt jelensége van, ezért nagyon fontos lett volna, hogy a vizsgálat a szülőkre és a családra is kiterjedjen. A kutatás folyamán azonban azzal a ténnyel kellett szembenézni, hogy a kutatásba bevont fiataloknál az esetek túlnyomó többségében a család nem elérhető és nem bevonható a kutatást segítő együttműködésbe. Ugyanezt a tapasztalatot erősítették meg a kutatás során felkeresett pedagógiai intézmények vezetői is. Szakembereik és munkatársaik számtalan erőfeszítése és próbálkozása ellenére komoly nehézséget jelent a családok elérése, megszólítása és a pedagógiai folyamatba való bevonása, ami jelentősen növelné az intézményekben folyó nevelőmunka eredményességét és hatékonyságát, mint ahogy a jelen kutatás számára is hasznos információkkal szolgált volna. Így a családok közvetlen megkereséséről és kutatásba való bevonásáról sajnálatos módon le kellett mondani. Közvetett információk felvételére azonban volt lehetőség az interjúk elkészítése és a kérdőíves lekérdézés alkalmával. Mindét esetben számos kérdés vonatkozott a családra és a családi kapcsolatokra.

A pedagógusok és nevelők témával kapcsolatos tájékozottságának és attitűdjének felmérése szintén nagyon fontos terület. Ezek a kutatási eredmények is hasznos

információkkal szolgálnak a prostitúció és az emberkereskedelem főként nevelési-oktatási eszközökkel történő megelőzésének vizsgálatában és a kidolgozandó speciális program oktatására vállalkozó pedagógusok előzetes felkészítésében, képzésében.

Az előzetes tájékozódás során további módosításra is szükség volt a kutatás célcsoportját illetően. A célcsoport szűkítését indokolta a téma speciális, szerteágazó jellege, valamint az említett célcsoport sajátos jellemzői, amelyek figyelembevétele az oktató–fejlesztő program kidolgozásakor olyan sajátos megközelítést és olyan tartalmakra, eszközökre, módszerekre és szervezési módokra vonatkozó specifikus elemek bevonását tették indokolttá, amelyek más közegben – pl. hagyományos iskolai csoportban, kortárssegítő formában – nem alkalmazhatók.

A célcsoport szűkítésének további indokaként hozható fel a hátrányos helyzetű fiatalok kiemelt veszélyeztetettsége a prostitúció és emberkereskedelem tekintetében, amely körülmény szintén az egyedi, speciális megközelítést teszi szükségessé.

4.2. Kutatás II.

A kutatás második fázisában került sor az adatgyűjtés eredményeinek elemzésére, valamint az oktató–fejlesztő program kidolgozására vonatkozó ajánlások megfogalmazására.

A kutatási időszak alatt lehetőség nyílt főiskolai hallgatók prostitúcióval és emberkereskedelemmel kapcsolatos véleményének, a témával kapcsolatos nézeteinek, attitűdjüknek vizsgálatára. A disszertáció kutatásai elsősorban a tanulókra, fiatalokra fókuszálnak, így a hallgatókkal végzett felmérés eredményei nem tartoznak szorosan a kutatás fő irányvonalához, mégis hasznos információkkal szolgálnak a prostitúció és emberkereskedelem pedagógiai vonatkozásaival kapcsolatban, azon belül is elsősorban a tanárképzésre és továbbképzésre vonatkozó megfontolások fogalmazhatók meg.

5. Módszerekről és a mintáról

A prostitúció és emberkereskedelem komplexitása és a téma szerteágazó jellege, valamint az adatgyűjtés többrétűsége több adatgyűjtési módszer együttes alkalmazását indokolta. Adatgyűjtési módszerek kombinációja:

- Logo – teszt
- féligstrukturált mélyinterjú
- kérdőív, melynek feldolgozása SPSS programmal történt
- fókuszcsoportos beszélgetés

(Módszerekről részletesen lsd. az 5.3.pontban).

A kutatás első fázisában végzett információgyűjtés célja tehát a prostitúció és emberkereskedelem korábban említett vonatkozásaival kapcsolatos tájékozottság, valamint a célcsoport sajátosságainak megismerése és feltárása volt.

A prostitúció társadalmi-, jogi-, egészségügyi-, és migrációs kérdéseivel kapcsolatos tájékozottság feltárására a fókuszcsoporthoz beszélgetések, míg a célcsoport sajátosságainak és jellegzetességeinek megismerésére a félig strukturált mélyinterjúk, a Logo – teszt és a kérdőíves felmérések bizonyultak a legalkalmasabbnak.

5.1. A mintavétel

A mintavétel 2007. márciustól novemberig zajlott, és négy, hátrányos helyzetű fiatalokkal foglalkozó intézményre terjedt ki. A kutatásba szerettem volna minél több intézményt bevonni. A mintába mégis azért ez a négy intézmény került be, mert ezek az intézmények voltak azok, melyek a kutatási szándékkal való megkeresésemre pozitív választ adtak. A négy intézmény mindegyikéről elmondható, hogy szívesen és készségesen fogadtak. Az intézmények munkatársai nagyon nyitottak és érdeklődőek voltak a kutatás témáját illetően. Fontosnak és szükségesnek ítélték a prostitúció és emberkereskedelem megelőzésének kérdését.

A mintavétel alkalmával összesen:

- 64 Logo – teszt és
- 10 féligstrukturált mélyinterjú,
- 104 kérdőív,
- 7 fókuszcsoporthoz beszélgetés készült.

Néhány szó az intézményekről

Az érintett intézményekben 16 és 24 év közötti fiatalokkal foglalkoznak. Az ide járó fiatalok lehetőséget, segítséget és támogatást kapnak szabad és önálló életkezdésükhöz munkahelykereséssel, iskolai és tanulmányi ügyekben való támogatással, valamint lakhatási lehetőségek felkutatásával. A fiatalok között vannak olyanok is, akik valamilyen oknál fogva megszakították tanulmányaikat, de utólag mégis úgy gondolták, hogy szeretnék azt befejezni és érettségi bizonyítványt szerezni.

Ezek az intézmények a hagyományos pedagógiai módszerek mellett számos alternatív módszert (pl.: mentor rendszer) alkalmaznak, melyek teljes mértékben lehetővé teszik az egyéni igényekhez igazodó oktatást. Az egyéni igényeket figyelembe vevő oktatásnak pedig kiemelt jelentősége van egy olyan intézményben, ahol kifejezetten olyan fiatalokkal

foglalkoznak, akik már többször szembesültek iskolai kudarcokkal és sikertelenséggel, ami azt bizonyítja, hogy az oktatás hagyományos intézményei és módszerei számukra nem megfelelőek. Valamennyi felkeresett intézmény munkájában a nevelő hatásnak kiemelkedően fontos szerepe van, amelynek egyfajta társadalmi reintegráló, visszaterelő funkciója is van.

5.2. A mérőeszközökről

5. 2. 1. A Logo – tesztéről

A Logo–teszt Viktor E. Frankl (1905-1997) nevéhez fűződik, aki orvos, filozófus, a harmadik bécsi pszichoterápiás irányzatnak, az egzisztencia-analízisnek és a Logoterápiának a megalapítója. A tesztet a bécsi egyetem kísérleti pszichológiai intézetében Gideler Guttmann vezetése alatt fejlesztették ki. A Logo-teszt sztenderd kimunkálója és első alkalmazója Elisabeth Lukas volt.

A teszt alkalmas a belső értelemmel való telítettség és az egzisztenciális frusztráció mérésére. Felvilágosítást ad arról, hogy a kitöltő a saját életében mely tartalmakat ítél értelemmel telinek, és melyeket vél értelmetlennek, amelyektől szenved.

Frankl rendszerében a „Logos” annyit jelent: „értelem”, „értelmesség”. Ha az értelem és értékdimenziók hiányoznak az ember életéből, akkor pusztán az élete fenntartásért, megőrzésért akar élni. Ez az állapot egy visszavetett léthez, frusztrációhoz, ürességhez, értelmetlenséghez, unalomhoz, az életkedv és életvidámság elvesztéséhez, kétségbeeséshez, tompasághoz vezet.

A belső értelemmel telítettség független az ember külső körülményeitől, élethelyzeteitől. Az ember nehéz életfeltételek mellett is lehet sikeres és boldog, de a jólét, a siker és a birtoklás körülményei között figyelhetők meg a lakosság körében nagy számban az öngyilkosságok, a drogproblémák, a kriminalizálódás, a perverzió iránti érdeklődés és igény, amelyek az egzisztenciális frusztrációban gyökereznek.¹²⁵

Az egzisztenciális frusztráció nem betegség, hanem vészjelzés, egyfajta szorongás, amely az értelemmel teli lét kialakítását a birtoklás, a követelés felé orientálja.

Az ember számára egy saját maga által választott feladat azonnal megszünteti az egzisztenciális frusztráció állapotát, és a belső értelemmel telítettség folyamatát eredményezi, ahol észrevesz egy új, értelemmel teli célt, amelyben valódi barátságok és szerelmi kapcsolatok jönnek létre. Ha nem értjük az egzisztenciális frusztráció

---

¹²⁵ Viktor E. Frankl: Az ember az értelemre irányuló kérdésekkel szemben. Jel Kiadó, 2005. Budapest.

figyelmeztető jellegét, akkor ez az állapot nagyon hosszú ideig változatlan marad, sőt felfokozódik és könnyen depresszióba, neurózisba torkollik. Az úgynevezett noogén neurózis, a szó szoros értelmében vett neurózissal szemben nem komplexusokra és konfliktusokra vezethető vissza a szokott módon, hanem lelkiismereti konfliktusokra, egzisztenciális frusztrációra, amely sok esetben éppen neurotikus tünetekben nyilvánulhat meg. A noogén neurózis gyakoriságát kutatási eredmények bizonyítják (az összes neurózis 20%-a).¹²⁶

A szellemi problematika az, ha valaki állandó kételyt érez az egészséges élet lehetősége iránt, az értelmetlenség érzése árnyékolja be, ami egy romló, leértékelt és bomlasztó életminőséget jelent. Ez a hibás beállítódás sokféle patológiás magatartást eredményez, elősegíti a lelki stabilitás általános hanyatlását.

A Logo – tesznek az is a feladata, hogy a meglévő szellemi problémákat a mérés alkalmával a legrövidebb időn belül felderítse, megtalálja. A teszt eredményei biztonságos háttérinformációt nyújtanak orvosoknak, pszichológusoknak, pedagógusoknak, szociális munkásoknak, lelki gondozóknak, mindazoknak a segítő szakmában, szociális szférában tevékenykedőknek, akik többet szeretnének tenni a szellemi komponensek kimutatásáért, melyre a ma emberének rendkívül nagy szüksége van.¹²⁷ (Fordítás a szerzőtől).

A Logoterápia és az egzisztenciaanalízis

A logoterápiát, egzisztenciaanalízist és pszichoterápiás irányzatot Viktor E. Frankl alapította. Freud pszichoanalízise és Adler individuálpaszichológiája után. A harmincas évek óta az általa leírt emberkép és terápiás irányzat – számtalan publikációja által – világszerte ismert és elismert. Mint a legtöbb új irányzat a pszichiátriában, úgy Frankl is Freudhoz nyúlt vissza. A logoterápia és egzisztenciaanalízis számára kulcsfogalom az értelem. Ez az értelem a görög „logos” szóra vezethető vissza, az elnevezés is innen származik. A Logoterápia (logos = értelem) ott alkalmazható, ahol az embernek a lét értelméért való küzdelmében segítségre van szüksége. A bevetés hatósugara attól függ, hogy mivel kell megküzdnie:

- Egyszeri krízissituációval, mint csalódás, teher, veszteség, súlyos betegség, hibás döntés, halál és gyász;
- Hosszú távú kísérője a pszichózisoknak és a testi fogyatékoságoknak (rehabilitáció és tartós terápia);

---

¹²⁶ Andrew John Stropko: Logoanalysis and Guided Imagery as group treatments for existential vacuum. Dissertation. Texas, Tech Univerzity 1975. Kazimierz Popielski: Test Noodynamiki (T.N-D). 1989. Kazimierz Popielski: Skala objawów Noo-psycho-somatycznych (SO NPS) végeztek ezt igazoló empirikus vizsgálatokat. 1990.

¹²⁷ Elisabeth S. Lukas: Logo-Test. Test zur Messung von "innerer Sinnerfüllung und „existentieller Frustration". Deuticke. 1986. Handanweisung.

- A noogenikus neurózis speciális terápiája, mely depresszív, agresszív, szorongásos tünetekkel járhat, vagy álcázott formában pszichoszomatikus zavarokban, szenvedélybetegségekben nyilvánul meg.¹²⁸

A logoterápia azon a felismerésen alapul, hogy az emberi élet minden körülmények között magában foglalja annak a lehetőségét, hogy értelmet valósítson meg. Akár élményértékeket (természet, művészet, más emberek), akár alkotói értékeket (kreativitás, cselekvések, tettek), beállítódási értékek formájában (az elkerülhetetlen szenvedéshez való viszonyban). A logoterápia alapfogalma az *értelem-orientáltság*: azaz az embernek valamely értelem és értékek világához való igazodása, arra való irányultsága.

Maga az értelmetlenség-érzés, amely a mai kor emberét hatalmába keríti, egzisztenciális vákuum, az ember nemcsak ösztöneiben nem bíz, hanem elveszti a hagyományait is. Elveszti annak képességét, hogy tudja, mit akar, utánozni kezdi a többieket és *konformistává* válik.

A logoterápia a szenvedésnek a legvégső okára irányul, általa szembesül egymással az emberben a pszichikai és a szellemi dimenzió. Az ép, a sértetlen, a nem beteg személy lényegéből, *az ember szellemi dimenziójából* indul ki, melynek eredendő megnyilatkozásai: a humor, a lelkiismeret, az élet értelmének a keresése, etikai-vallási irányultság, a maradandó értékek föllelésének az igénye, a transzcendencia felé való nyitottság, a hit, a remény, a szeretet lelki és szellemi megérzése és megélése.

Az egzisztenciaanalízis¹²⁹

Olyan *lelkileg szenvedő* emberekkel foglalkozik, akik klinikai értelemben nem tekinthetők betegeknek, valamely külső ok miatt elvesztették lelki egyensúlyukat. A pszichoterápia – mint pszichoanalízis – azt akarja tudatossá tenni, ami a lélekben van, a Logoterápia azt, ami szellemi, ezen belül az egzisztenciaanalízis a *felelős-létet*, mint az egzisztencia lényegének egyik alapját firtatja.

5. 2. 2. A félig strukturált mélyinterjúkról

A mélyinterjúk célja az interjúalany minél alaposabb megismerése. Mióta van az adott intézményben, mivel foglalkozik a legszívesebben, saját véleménye szerint melyek a legjobb és melyek azon tulajdonságai, melyeken feltétlenül változtatnia kellene. Milyenek a családi és baráti kapcsolatai? Hány igazi barátja van? Van-e olyan felnőttel kapcsolata, akire számíthat, akitől tanácsot kérhet? További kérdések a tanulásra és az iskolára vonatkoznak: szeret-e tanulni, szeret-e iskolába járni? Hogy megy a tanulás? Melyek a

¹²⁸ Logoterápia és Egzisztenciaanalízis Egyesület. <http://www.logotherapie.hu/hu/logoterapia.html> Letöltés ideje: 2008. 07. 13.

¹²⁹ Logoterápia és Egzisztenciaanalízis Egyesület. <http://www.logotherapie.hu/hu/egzisztenciaanalizis.html> Letöltés ideje: 2008. 07. 13.

kedvenc tantárgyai, mely tárgyakat szereti a legkevésbé. Vannak-e továbbtanulási tervei? Milyen a kapcsolata a nevelőivel? Véleménye szerint milyen az ideális tanár-diák kapcsolat? A következő kérdéskör a rizikómagatartásokra vonatkozik: dohányzik-e, fogyaszt-e alkoholt vagy kábítószer? Ha igen, miért, mi benne a jó? Szokott-e verekedni? Bántalmazták-e valaha? Ő bántalmazott-e már valakit?

Szexuális rizikómagatartások: első nemi érintkezés időpontja, szexuális partnerek száma? Védekezés és fogamzásgátlás kérdései. Kikkel tudja szexuális jellegű kérdéseit és problémáit megbeszélni?

Az egyik legfontosabb kérdéskör a fiatalok terveire, jövőképére irányult, mint például tanul-e valamilyen szakmát, szereti-e azt, amit tanul, abban a szakmában szeretne-e dolgozni, melyre jelenleg is készül? Az adott szakképesítéssel mennyi pénzt lehet keresni havonta? Elégedett-e ezzel az összeggel? Szeretne-e külföldön munkát vállalni? Mit szeretne elérni az életben, és mi az, amit mindenképpen el akar kerülni?

5. 2. 3. *A kérdőívről*

A kérdőíves vizsgálat lebonyolítása tartalmilag és részben technikailag összekapcsolódott a Semmelweis Egyetem Közegészségtani Intézetében folyó Egészségfejlesztési alkomponens kutatási program adatfelvételi szakaszával.¹³⁰ Az ebben a kutatásban kidolgozott kérdőívet alkalmaztam saját kutatásomban is, kiegészítve néhány a saját kutatás szempontjából lényeges, célirányos kérdéssel. A 64 kérdést tartalmazó kérdőív főbb kérdéscsoportjai:

- szexuális rizikómagatartások – nemi aktivitás kezdete, szexuális partnerek száma;
- fiatalok egészségtudatos magatartása – szűrővizsgálatok, fogamzásgátlás, védekezés;
- egyéb rizikómagatartások – dohányzás, alkohol- és kábítószerfogyasztás;
- abúzusok előfordulása – lelki, fizikai, szexuális bántalmazás elszenvedése, elkövetése.

A kérdőívben szereplő kérdések segítségével teljesebb kép alakítható ki a célcsoport sajátosságairól. Szexuális rizikómagatartások – nemi aktivitás kezdete, szexuális partnerek száma, az egyéb rizikó magatartások – dohányzás, alkohol és kábítószer fogyasztás, valamint az abúzusok előfordulására irányuló kérdések a mélyinterjúkban is megjelennek, ám a módszerekben rejlő eltérő sajátosságok az azonos kérdéskör más irányú megközelítését teszik lehetővé, a kapott eredmények pedig megerősítik és jól alátámasztják

---

¹³⁰ Az egészségfejlesztés célja: a HPV teszten résztvevő populáció számára elkészített primer prevenció program implementálása, amely a HPV fertőzés megelőzésének költséghatékony módszerének kidolgozását jelenti, modell-programként.

egymást. A kérdőívek fontos információkra derítenek fényt a fiatalok fent említett egészségi állapotára és egészségtudatos magatartására vonatkozóan.

5. 2. 4. A fókuszcsoportos beszélgetésekről

Főbb kérdéscsoportok:

A prostitúció és az emberkereskedelem társadalmi vonatkozásai

- Hallottak-e már erről e két dologról?
- Milyen érzéseik, milyen gondolataik támadnak, amikor szóba kerül a prostitúció?
- Mi a véleményük a jelenségről?
- Mit tudnak a prostitúcióról és az emberkereskedelemtől?
- Mit gondolnak, mi lehet az oka, mi lehet a magyarázata, honnan ered, miért van?
- Mi a véleményük a prostitúció résztvevőiről?
- Ki miért csinálja?

A prostitúció és emberkereskedelem jogi vonatkozásai

- Mit tudnak, mit hallottak a prostitúció törvényi szabályozásáról?
- Megoldás lehet-e a törvényi szabályozás, a szankciók bevezetése?
- Lehet-e egyáltalán szabályozni a prostitúciót?
- Kit büntetnek és hogyan?

A prostitúció és emberkereskedelem egészségügyi vonatkozásai

- Mit gondolnak a prostitúció egészségügyi kockázatairól?
- Milyen veszélyekkel jár a prostitúciós tevékenység?
- Kik vannak veszélyben?
- A veszélyforrások kiküszöbölésére mi lehetne a megoldás? (Mit tegyen a prostituált, mit tegyen a kliens?)
- A prostituáltak tisztában vannak-e a prostitúció egészségügyi kockázataival?
- Ha igen, akkor mégis miért csinálják? (Miért nem használnak pl. óvszert?)
- A kliensek tisztában vannak a prostitúció egészségügyi kockázataival?
- Ha igen, akkor mégis miért veszik igénybe?

A prostitúció és emberkereskedelem migrációs vonatkozásai

- Van-e különbség a hazai és a külföldi prostitúció között?
- Miért van a prostituáltak között rengeteg külföldi?
- Ezek jobbára milyen nemzetiségűek? Honnan érkeznek?
- Miért éppen onnan?
- Magyar prostituáltak vannak-e külföldön? Miért?

- Hogyan lehet külföldön munkát vállalni? Mit kell tenni? Mi kell hozzá?
- Mik lehetnek a veszélyei a külföldi munkavállalásnak? Mire kell ilyenkor odafigyelni?
- Gondolkodtak-e már külföldi munkavállaláson?
- Mennyit szeretnének keresni? Milyen fizetéssel lennének elégedettek?
- Milyen munkakörre gondolnak?
- Beszélnek-e valamilyen nyelven?
- Újsághirdetés minta: Olvastak-e már ilyet? (Jelentkeztek-e ilyen hirdetésre?)
- Mi a véleményük róla? Miről szól? Mit kínálnak benne? Minek kell megfelelnie annak, aki erre a munkára vállalkozik?
- Hallottak-e olyan esetet, amikor az illető elvárásainak többé-kevésbé megfelelően működött a külföldi munkavállalás?
- Hallottak-e olyan esetet, amikor nem jöttek be az illető elvárásai a külföldi munkavállalással kapcsolatban?
- Iskolában, más intézményben, vagy azon kívül kaptak-e bármilyen információt, felvilágosítást, oktatást a prostitúció és az emberkereskedelem kérdésében?

6. Vizsgálati eredmények

Az eredmények bemutatásakor és elemzésekor a személyiségi jogok védelme és tiszteletben tartása érdekében az intézmények pontos megnevezését mellőzve betűjeles kóddal jelennek meg.

„A” típus: Hátrányos helyzetű fiatalokkal foglalkozó mentálhigiénés iskola

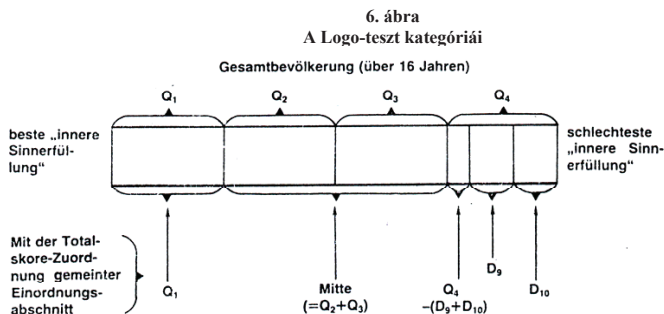
„B” típus: Nevelőintézet, nevelőotthon

„C+D” típus: Utógondozó intézmények

6.1. A Logo – teszt eredményei

6.1.1. A Logo – teszt kategóriái és a mért értékek

A teszt kategóriái négy quartilis értéket határoznak meg. A Q₁-től a Q₄-es kategóriák felé haladva a legerősebb belső értelemmel való telítettségtől tart a legrosszabb értékek felé. A Q₂ és a Q₃ kategóriák együttesen alkotják a középértéket. A belső értelemmel való telítettség és az egzisztenciális frusztráció szempontjából a Q₄-es kategória a legfontosabb, amely tovább differenciálható decilis értékekre.

(Forrás: Elisabeth S. Lukas. 1986)

Az egyes kategóriákhoz tartozó meghatározások és a saját minta Logo-teszt eredményeit a 8. táblázat foglalja össze.

8. táblázat
16-26 éves, hátrányos helyzetű fiatalok Logo-teszt eredményei (2007)

Kategória	Érték (%)	Kategória meghatározás
Q_1	16	Belső értelem telítettség szempontjából a legjobb kategória, egzisztenciálisan. biztosított, elégedett csoport. Kicsi a valószínűsége az értékvesztésnek, nehéz körülmények ellenére is magabiztos és kitaró.
Q_2+Q_3	56	Egzisztenciálisan nem biztosított, de nem is veszélyeztetett. Ideiglenes stabilitás állapota jellemzi, ami előre nem látott probléma esetén felbomolhat. Megítélésük optimista, de óvatosnak kell lennünk, bármerre változhat a folyamat.
Q_4	28	
$-(D_9, D_{10})$	9	A legkevésbé problémás része a Q_4 -es kategóriának, nem patológiás, de oda kell figyelni, az egzisztenciális frusztráció hatásán vannak, az élet kevésbé fontos számukra. Gyenge értelemorientációt jelent, az élet értelmét még nem találták meg. Két út lehetséges: egyik hogy megtalálhatják ezt, de ha nem akkor lelki és pszichoszomatikus következmények várhatók. Támogatni kell értelem keresésüket.
D_9	11	Egzisztenciálisan frusztrált, bár nem betegség, de már előjelez egy sor lelki bajt, ezért erre a diagnózisra, nagyon kell figyelni. Tünetei: kriminálpszichológiai következmények, függőség, öngyilkossági hajlam, üresség, haszontalanság érzés, unalom, érdektelenség, értékválság, immunrendszer (lelki-testi is) gyengesége, nihilisztikus beállítódás.
D_{10}	8	A legrosszabb belső értelemmel telítettség jellemzi, a létezés alig értelmes számukra, elégedetlen, boldogtalan, ez már lelki betegség, egzisztenciális frusztráció szempontjából veszélyeztetettek, sürgősen kezelni kell.

6. 1. 2. A minta és az átlag populáció eredményei

A 9. táblázat a minta és az átlag populáció eredményeit hasonlítja össze. A mintára vonatkozó eredményekkel kapcsolatos előfeltételezéseknek megfelelően a Q_1 -es, vagyis az egzisztenciális frusztráció szempontjából a legkevésbé veszélyeztetett csoportba, a saját mintában sokkal kevesebben tartoznak az átlag populációhoz képest.

Q_2+Q_3 közép kategóriába – ahová az átlag népesség legnagyobb hányada (50%) sorolható -, a saját mintában többen tartoznak. Esetünkben ez azért figyelemfelkeltő eredmény, mert a Q_2+Q_3 értékkategória egy instabil állapotot jelent, amely a legkisebb probléma esetén is könnyen megbomolhat. Azt jelenti, hogy az illető ideiglenesen stabil állapotban van, de az egzisztenciális frusztrációtól nem védett, nem biztosított. Probléma esetén a végkimenetel kétesélyes: lehet, hogy megállja a helyét, de az is könnyen előfordulhat, hogy reményvesztetté, kilátástalanná válik, és elhatalmasodik rajta az üresség és az értelmetlenség érzése.

A Q_4 -es kategóriába a várakozásnak megfelelően többen tartoznak az átlag populációhoz képest.

Bár a minta elemszáma meglehetősen kicsi, mégis megállapítható egy tendencia, miszerint a hátrányos helyzetű fiatalok körében jelentősen kevesebben vannak azok, akik belső értelemmel telítettség szempontjából stabilnak és magabiztosnak mondhatják magukat.

9. táblázat
16-26 éves, hátrányos helyzetű fiatalok Logo – teszt eredményei
az átlag populációval való összehasonlítás

Kategória	Q_1	Q_2+Q_3	Q_4		
Átlag populáció (%)	25	50	25		
			(D_9+D_{10})	D_9	D_{10}
			-	10	10
Saját minta (%)	15,62	56,25	28,12		
			(D_9+D_{10})	D_9	D_{10}
			9,37	10,93	7,81

6. 1. 3. Az eredmények intézményi eloszlása

Az eredmények intézményi összehasonlítását nagyban megnehezíti, hogy a minta intézmények szerinti elemszáma nem egyforma. Ezzel együtt feltételezhető, hogy a teszteredmények és az intézmények feladatai, típusa és jellege között van összefüggés.

Ha egy pillantást vetünk a teszteredmények intézmények szerinti bontására (ld. 10. táblázat), jól látható, hogy az egzisztenciális frusztráció szempontjából a legkevésbé veszélyeztetett állapot – Q₁-es kategória – a mintában szereplő intézmények közül legnagyobb arányban a „C+D” intézményeket jellemzi, és kétszer ennyien tartoznak az instabil, közép kategóriába. Ez az eredmény az intézmény feladataiból és az ott folyó pedagógiai munka jellegéből adódik. A „C+D” típusú intézményekben utógondozói tevékenység folyik, melynek során a fiatalok kapnak egy utolsó lehetőséget, segítséget és támogatást, mielőtt megkezdénék önálló életüket. Segítik az önálló életkezdését munkahelykereséssel, iskolai és tanulmányi ügyekben való támogatással, valamint lakhatási lehetőségek felkutatásával. Az intézményekben 18 és 24 év közötti fiatalok élhetnek. Az utógondozói ellátásra való jogosultságnak két alapfeltétele van a fiatal részéről: iskolába kell járnia, vagy munkahellyel kell rendelkeznie, vagyis dolgoznia kell. Az, hogy ezekben az intézményekben nem volt olyan fiatal, aki a legrosszabb, vagy legveszélyeztetettebb kategóriában tartozott volna, semmiképpen sem mérvadó, mert az ilyen típusú intézményekből származik a minta legkisebb hányada. Az utógondozókban a fiatalok egyéni időbeosztással élnek munkájuknak iskolai elfoglaltságuknak megfelelően. Nagyon nehéz volt megtalálni és rávenni őket a válaszáadásra, hiszen a saját idejükből kellett a tesztkitöltésre áldozniuk, szemben azokkal az intézményekkel, ahol a fiatalok kötött időbeosztás szerint élnek és a teszt kitöltése esetleg egy tanórából vett el némi időt.

Az „A” intézmény fiataljai közül 20% tartozik a Q₁-es kategóriába, míg a „B” típusú intézményben a megkérdezett fiataloknak csupán 5%-a. Ez az eredmény is az adott intézmény jellegéből és feladataiból következik, hiszen a „B” intézménytípusban sokkal nehezebb sorsú, kedvezőtlenebb életkörülményekkel rendelkező fiatalok tartózkodnak. Eddigi karrierjük és életútjuk is jóval terheltebb, mint a más intézményekben tartózkodó hasonló sorsú társaiké. Jövőjük és életlehetőségeik sokkal kilátástalanabbak, maguk is sokkal bizonytalanabbak.

Érdekes tendencia figyelhető meg a középső és a legrosszabb kategóriákat és az intézménytípusokat illetően. Az egzisztenciális frusztráció szempontjából instabil és a belső értelem megtalálása tekintetében legkilátástalanabb kategóriák intézményi megoszlása némileg ellentmond az előző, vagyis a Q₁-es eredményeknek. Eszerint azt gondolhatnánk, hogy abban az intézményben lesz a legtöbb Q₄-es eredmény, ahol a legkevésbé volt a Q₁ – es kategóriába tartozó válasz. Az eredmények azonban mást mutatnak.

A legtöbb Q₄-es eredmény nem a „B” típusú intézményben született, hanem az „A” típusúban, ahol viszont közel 20%-ot tett ki az egzisztenciálisan biztosított, stabil értékrenddel és célorientációval rendelkező válaszadók aránya. Ez azzal magyarázható, hogy az „A” típusú intézmény egy nyitott intézmény, ahová a fiatalok saját akaratuk és döntésük alapján járnak. Családdal rendelkeznek – bár ezek mindegyike bizonyos fokú diszfunkcióval bír. A saját döntés hátterében az önálló felelősségvállalás is meghúzódik. Az intézmény mindenben segíti a diákjait, mégis a külvilág kihívásaival, megpróbáltatásaival a fiataloknak maguknak kell szembenéznük és megküzdniük. Érthető, hogy ez a helyzet olykor bizonytalansággal, a kilátástalanság érzésével tölti el őket, hiszen sokkal több impulzus, kiszámíthatatlan, előre nem látható esemény tarkítja az életüket.

Ezzel szemben a „B” típusú intézet egy zárt intézet, ahol a fiatalok nem önkéntes alapon tartózkodnak meghatározott ideig. Az itt folyó pedagógiai munka arra irányul, hogy a fiatalokat bizonyos időre kiemelve a megszokott környezetéből, bizonyos mértékig elszigetelve a külvilágtól, és ez idő alatt olyan nevelésben részesítse őket, amelyek alkalmassá teszik őket a társadalomba való sikeres reintegrációra. Ebben az intézmény típusban született a legtöbb középkelet-kategóriába sorolt válasz, ami arra enged következtetni, hogy az intézménybe bekerülve a fiatalok látják a reményt és kilátást életük rendbe hozatalára. Szoros időbeosztás, napirend és szigorú szabályok mellett élnek az életüket az intézmény falain belül. Ez biztonságot ad számukra, tudják, hogy mihez kell tartaniuk magukat, átlátható és kiszámítható számukra az intézetben belüli világ. A szabályokat be kell tartani, „jól kell viselkedni” és tanulni kell. Akkor jó esély van az előbbre jutásra, illetve az ügyeik kedvezőbb elbírálására.

Nyilvánvaló, hogy a többi intézményben is vannak szabályok, amiket be kell tartani, tanulni vagy éppen dolgozni ott is kell, hiszen ez az intézményben maradás alapfeltétele. Ám a szabályrendszerek felállítása egészen más céllal és más módon történik.

Az „A” típusú intézmény fiataljai esetében az ott folyó pedagógiai munkának és az intézmény jellegének és feladatának megfelelően a diákok állnak a szabályalkotás középpontjában. A fiatalok azt várják a környezetüktől, hogy evidenciaként kezelje a személyiségüket. „Ilyen vagyok és kész, akinek tetszik jó, akinek nem, az nem érdekelt”. Ők azonban tele vannak elvárásokkal a tanáraikkal, családjukkal és más emberekkel kapcsolatban. Az intézmény igyekszik ezeket a sajátosságokat a szabályok megalkotásánál a lehető legnagyobb mértékben figyelembe venni, például a szabályok közös

megalkotásával, melyeknek számos olyan eleme van, amely nem csak és kizárólagosan a diákokra vonatkozik.

10. táblázat
16-26 év közötti, hátrányos helyzetű fiatalok Logo-teszt eredményei intézményi bontásban

INTÉZMÉNY TÍPUS	KATEGÓRIÁK, EREDMÉNYEK (%)		
	Q ₁	Q ₂ +Q ₃	Q ₄
„A”	19	49	32
„B”	5	70	25
„C+D”	33,5	66,5	-

6. 1. 4. Tudják-e miben szeretnének sikeresek lenni, van-e speciális érdeklődési területük?

A 11. táblázat a teszt azon kérdésére adott válaszainak eredményeit mutatja be, amelyek arra irányultak, hogy felderítsék, vannak-e fiataloknak konkrét elképzeléseik arról, mivel szeretnének foglalkozni, miben szeretnének sikeresek lenni, és hogy vajon minden tőlük telhetőt megtesznek-e a siker érdekében.

A kérdés így szólt:

„Van olyan téma, szakterület, amely különösképpen érdekel, amelyben mindig tovább akarom képezni magam és amellyel – amint van egy kis időm – foglalkozom”

A 11. táblázat mutatja, hogy az egzisztenciális frusztráció és az értékválság tekintetében egyre romló eredmények – vagyis a Q1-estől a Q4-es kategória felé haladva – egyre kevésbé vannak tisztában azzal, hogy miben szeretnének sikeresek lenni, illetve hogy igyekeznének a célok és a sikerek érdekében minden tőlük telhetőt megtenni. Ez fontos tendencia, ha figyelembe vesszük, hogy a teljes mintának majdnem 30%-a kapott közepes vagy annál rosszabb besorolást, ami kifejezetten gyenge célorientációt, célfogalmat és céltartalmat jelent.

A fiatalok jelentős része rendkívül bizonytalan ebben a kérdésben, nincs biztos pályaaorientációjuk, nincs konkrét elképzelésük arról, hogy hogyan szeretnének boldogulni az életben. Ez az instabil helyzet kifejezetten veszélyeztetetté teszi őket a prostitúció és emberkereskedelem tekintetében. Bizonytalanok, befolyásolhatók, hiszékenyek, kevés tudással és tapasztalattal rendelkeznek az emberi kapcsolatok reális megítéléséről.

11. táblázat
„Van-e speciális érdeklődési területük?”
16-26 év közötti, hátrányos helyzetű fiatalok Logo – teszt eredményeinek tükrében

	VÁLASZOK, EREDMÉNYEK (%)		
KATEGÓRIÁK	IGEN	NEM	BIZONYTALAN
Q₁	90	-	10
Q₂+Q₃	94	3	3
Q₄-(D₉+D₁₀)	83	17	-
D₉	57	43	-
D₁₀	40	60	-

6.2. Összegzés

Összességében elmondható ezekről a fiatalokról:

- Többségük egzisztenciálisan nem biztosított. Ideiglenes stabilitás állapota jellemzi őket, ami előre nem látott probléma esetén felbomolhat.
- Sokan közülük, az egzisztenciális frusztráció határán vannak, az élet kevésbé fontos számukra, értelemorientációjuk is gyenge.
- A megkérdezettek majdnem egyharmadát a legrosszabb belső értelemmel telítettség jellemzi. Ez azt jelenti, hogy a létezés számukra alig értelmes, elégedetlenek és boldogtalanok, az egzisztenciális frusztráció szempontjából veszélyeztetettek.
- Vágynak a megértésre és az elfogadásra, szívesen megmutatnák, milyenek is ők valójában. Fontos számukra, hogy meglássák őket és értékítéletektől mentesen közeledjenek hozzájuk. Ezt azonban kompromisszumra való hajlandóság nélkül, tényként közlik. Elvárják, hogy környezetük evidenciaként kezelje személyiségüket. „Ilyen vagyok és kész, akinek tetszik jó, akinek nem, nem érdekel”. Ők azonban egyáltalán nem megértőek, nem elfogadóak, nagyon kritikusak, tele vannak elvárásokkal.
- Saját szabályrendszerrel rendelkeznek: a környezet által felállított szabályokkal csak akkor képesek azonosulni, ha az beleilleszkedik a saját belső rendjükbe. Ellenkező esetben számukra a külső szabályok csupán értelmetlen és bántó korlátozások csupán.
- Fokozott kongruencia igényük van: ha valakit a legkisebb mértékben is, de nem ítélnék kongruens személyiségnek, azt nem veszik komolyan.

- Képesek egyfajta tisztánlátásra, képesek a szituációkat kívülről, más szemszögből kritikusan vizsgálni.
- Magányosak: látszólag sok „haver” veszi őket körül, de emberi kapcsolataik üresek, felszínesek, ritkán alapulnak valódi és kölcsönös kötődésen.

7. Félig strukturált mélyinterjúk eredményei

7.1. A család szerepéről

Az emberré és felnőtté válás első és legfontosabb közege a család. A legtöbb hatás a közvetítő szférán át jut el az emberhez. A nagy társadalmi hatások éppúgy, mint az életvezetési szokások, viselkedési normák és szabályok. A család többszintű szocializációs funkciói többek között biztosítják a közvetített magatartás és szerepminták kipróbálásának lehetőségét. Közvetítő funkciója által megvalósítja a családi és társadalmi értékrendszerek személyiségbe történő beépítését, és így optimális esetben előkészíti a felnövekvő egyént arra, hogy teljes értékűen vegyen részt a társadalom működésében. A családi szocializáció funkciói közül az egyik legfontosabb a közvetített magatartásminták kipróbálásának lehetősége, mert a fiatal ezen a ponton kerül választási, döntési helyzetbe a viselkedési és magatartási minták elfogadását vagy elutasítását illetően.

A családban és a közvetlen környezetben látott és tapasztalt negatív magatartásminták meghatározóak a személyiség alakulásában. De vajon ennek minden esetben konzekvensen így kell-e történnie? Ha a gyermeknek családi körben lehetősége van a különböző magatartásminták kipróbálására, akkor nincs-e lehetősége vajon arra is, hogy az adott viselkedésmintára azt mondja: ez nekem nem tetszik, én ezt másképp akarom csinálni. Valóban csak az egyetlen megoldás, hogy a hibás mechanizmusokat generációkon keresztül magunk előtt görgetjük? Ha tényleg csak ez a megoldás kínálkozna, akkor az egymást követő nemzedékek tagjai pusztán egymás klónjai lennének, nem pedig önálló, egyedi és megismételhetetlen individuumok. A lehetőség tehát mélyen legbelül mindenkinben ott rejtőzik. A kérdés az, tudunk-e élni ezzel a mindenki számára adott lehetőséggel. Ha ezt meg tudnánk érteni, el tudnánk hitetni azokkal a gyerekekkel, akik a primer szocializációjukban bekövetkezett hibák és káros hatások következményeitől szenvednek, megállítható lenne az öröki kör, melyben újratermelődnek az érzelmi károsodások.

A családot érintő kérdésekre kapott válaszokból egyértelműen kiderül, hogy szinte valamennyi esetben tapasztalhatók a családi légkör rejtett vagy nyílt zavarai. Ezek olyan

hibás irányú személyiségfejlődési folyamatokat indíthatnak el, amelyek vagy már gyermekkorban manifesztálódnak, vagy későbbi, felnőttkori alkalmazkodási zökkenőikben és töresekben mutatkoznak meg. Íme néhány idézet az interjúkból:

„Apámat gyűlölöm, soha nem adott se szeretetet, se jutalmat. Tizenöt éven keresztül egyáltalán nem törődött velem. Nagyon nem volt rendes. Például legutóbb azt üzent, hogy ha az anyám elmeri adni a házat, először őt öli meg, utána engem. Anyámmal külön élnék születésemtől kezdve. Anyut viszont imádom. Olyan, mintha a legjobb barátom lenne. Mindig mindent elmondok neki, és mindig ő tud meg mindent elsőnek. Van egy nevelőapám is, anyámmal nyolc éve élnek együtt. Eleinte nagyon tiltakoztam a kapcsolatuk ellen és mindent elkövettem, hogy szakítsanak. Olyanokat megcsináltam, hogy női bugyit dugtam apám táskájába, hogy anyám azt higgye, hogy apám megcsalta. Hazudoztam összevissza. Kezdetben tehát nagyon utáltam, mostanra kicsit jobb lett a kapcsolat, de valahogy nem hiányzik az apai szeretet. Egyszerűen csak elfogadom, hogy van, mert együtt él anyámmal”
(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 26.)

„Anyámmal nem tartom a kapcsolatot már három éve. Egyszer felkerestem, de ennyi elég is volt. Laktam nála egy hónapot, de mindig azt érezte velem, hogy nem szeret, nem kellek neki és tűnjek már végre el. Azóta nem tartom vele a kapcsolatot. A nővéremet nem is ismerem. A másik három féltesóm, velük úgy-ahogy tartom a kapcsolatot.”
(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 26.)

Nagyon súlyos családi diszfunkciók sejthetők ezek mögött a válaszok mögött. Minél súlyosabbak a családi légkör zavarai, annál hamarabb mutatkoznak meg a káros következmények a gyermek személyiségfejlődésében. Ezek a fiatalok alig 15-16 évesek és annyi fájdalmat, szenvedést kellett átélniük, amennyit semmiképpen nem lehet sérülés nélkül kibírni. Ezek a sebek és következmények pedig a kriminalizálódás felé sodorták őket. Előfordult válás, esetleg az egyik vagy mindkét szülő elvesztése, vagy egyáltalán nem is ismeri az egyik vagy másik szülőt, beszámoltak továbbá teljes szeretethiányról, családon belüli erőszakról, agresszióról, fizikai és lelki bántalmazásról, és érzelmi elhanyagolásról. A családok működési zavarai csaknem mindig a disszonáns, egyenlőtlen házastársi és szülői viszonyokban gyökereznek. Az ilyen indulatoktól, feszültségektől és konfliktusoktól terhes légkörben a kapcsolati légkör is elégtelen, a szülők védelmi és ellenőrző funkciója esetleges és rapszodikus. Emiatt ezek a gyerekek nem kapják meg az egészséges fejlődésükhöz a szükséges támogatást, és ettől érzelmileg bizonytalan helyzetben érezhetik magukat. A családi kontaktusminták torzulása miatt azok beépítésével, átvételével hibás, így kedvezőtlen viselkedési mintákat rögzítenek.

7.2. A kortársak, barátok szerepéről

A szülői, felnőtt befolyás súlya körülbelül az első tíz életévben átlagos esetben jóval nagyobb, mint a kortársaké, barátoké – bár az életkor előrehaladtával folyamatos csökkenést mutat. A fejlődés folyamán a felnőtt befolyás mind mértékét, mind intenzitását tekintve visszaszorul. Az életkori változásoknak megfelelően a szabadidős helyzetekben is csökken a felnőttekkel töltött idő. A társakkal való együttlét a tizenévektől kezdve már felnőtt kontroll nélkül zajlik, ami növeli annak esélyét, hogy a gyermek veszélyes vagy egészségére ártalmas tevékenységekben vegyen részt.

Szociális megfigyelések tapasztalatai szerint a marginális helyzetű családokban a kortárs csoportok befolyása hamarabb, gyakran 8-10 éves korban is felülkerekedhet, ha a család összetartó ereje gyenge, és a gyermek affiliációs igényei kielégítetlenek maradnak. Így azonban erkölcsi és énejlődésének egy igen fontos szakaszában kerülhet aszociális vagy éppenséggel antiszociális hatás alá.¹³¹ A deviáns korcsoportok által nyújtott kedvezőtlen minták pedig a kriminális identitás kialakulásának kedveznek. Sajnos hasonló tendenciák tükröződnek egyetlen kivétellel valamennyi megkérdezett fiatal esetében a baráti és kortárs kapcsolataikat illetően. A „B” típusú intézmény fiataljai esetében szinte egyértelmű a helyzet a „rossz társaságot” illetően. Az „A” típusú intézmény egyik megkérdezettje is olyan barátságáról számolt be, amely az ő elmondása szerint is rossz hatással volt rá. Az egyetlen kivétel egy „C+D” típusú intézményben élő fiatal, akiről elmondható, hogy ellen tudott állni a kortárs csoport negatív befolyásának. Soha nem fogyasztott alkoholt, soha nem próbált semmilyen kábítószerrel és nem követett el semmi törvénybe ütközőt. Leérettségizett, van egy szakmája és munkahelye is, vagyis rendezett, normális életet él. A társairól korántsem mondható el ugyanez. Éppenséggel ő is hivatkozhatna arra, hogy rossz társaságba keveredett. Szerencsére őt nem sodorták le a kedvezőtlen hatások, pedig oka, lehetősége bizonyára ugyanúgy lehetett volna rá, mint a többieknek. Az élet nyilván őt is éppúgy próbára tette, mint a társait. Erő, józanság és céltudatosság sugárzott belőle. Úgy tűnt, pontosan tudja, mi a feladata az életben. Teszi a dolgát, miközben nem enged az árnyékos oldal csábításának. Rá más feladatok várnak.

A barátságáról összeállított kérdések között olyanok is szerepeltek, melyek az új kapcsolatok kialakítására, vagyis az ismerkedési lehetőségekre vonatkoztak. Új kapcsolatok kialakítására a megkérdezett fiataloknak nem egyformák a lehetőségeik, attól függ, milyen jellegű intézményben élnek. A „B” típusú intézmény, ahogy erről már esett

---

¹³¹ Cole M., Cole S.R.: Fejlődéslélektan. Osiris Kiadó, 1997. Budapest.

szó, egy zárt intézet, ahol ismerkedésre kizárólag intézményen belül van lehetőség. Ez a helyzet semmiképpen nem nevezhető ideálisnak, hiszen a hasonló problémák és hasonló nehézségek csak tovább erősítik a fiatal rossz beidegződéseit, rossz szokásait. Továbbra sincs előttük pozitív minta, ami más magatartási mintákat nyújtana a számukra. Az egyik itt lévő fiatal az új kapcsolatteremtést egészen speciálisan, a helyi körülményekhez maximálisan igazodva értelmezte, illetve élte meg:

„Kezdetben, amikor még új voltam, hát igencsak próbálkoztak, kószolgattak a többiek. Semmiképpen nem hunyászkodhattam meg, mert különben mindig cseszegetni fognak. De egy idő után, végül mindenkit elfogadnak. De ha például jön egy új lány, azzal elbeszélgetünk, ha szimpatikus. Ha nem, akkor jön a cseszegetés, kiszúrunk vele, de ez mindig attól függ, hogy milyen a stílusa”

(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 26.)

A „B” típusú intézményben nem csak az új kapcsolatok kialakítása nehéz és problematikus, de a régebbi kapcsolatok fenntartása sem egyszerű. Ez természetesen nem véletlen, hiszen az itt folyó nevelés egyik legfontosabb mozzanata, hogy kiemelve a fiatal régi környezetéből, mert abban a környezetben, ahol eddig élt, a további nevelés feltételei nem biztosítottak.

Az „B” típusú intézményben készített beszélgetések során a kérdések kötött szerepelt, tartják-e a kapcsolatot a régi barátaikkal. Ez a kérdés kiemelten fontos az itt lévő fiatalok esetében, mert valamennyiüknél meghatározó szerep jutott kortársaknak, barátoknak a kriminális karrier kialakulásában. Ebben az intézményben a fiatalok közül szerencsére többen is úgy nyilatkoztak, hogy a régi, kinti barátaikkal jelenleg sem tartják a kapcsolatot és a jövőben sem szeretnék, mert eltérő mértékben ugyan, de őket is hibásnak tartják azért, amiért ide kerültek. Az egyik fiatal válasza azonban mégis aggodalomra ad okot:

„Mióta bent vagy, tartod-e a kapcsolatot a régi barátaiddal?

„Nem, eléggé elmaradtak, de a kapcsolatot én tartanám, és ha szabadulok, biztos megkeresem őket.”

A régi barátaidnak van közük ahhoz, hogy te most itt vagy?

„Végül is van közük, de nem ők a hibásak, csak a drogban. De könnyű a Katit táncba vinni, ha akarja ... Hát összesen tizenöt ügyem van már, amiket mind együtt csináltunk. Unatkoztunk és úgy döntöttünk, hogy hát akkor balhézzunk.”

(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 26.)

A másik két intézménytípus fiataljai esetében valamivel kedvezőbb a kortársak és a barátok befolyása. Messze nem nevezhetők ezek a kortárshatások sem ideálisnak, de azért még mindig nem érték el a kriminalitásnak azt a szintjét, ami „B” típusú intézményi nevelés elrendelését vonná maga után. Ezeknek a fiataloknak sokkal több lehetőségük nyílik ismerkedésre, hiszen nincsenek bezárva, dolgoznak, külső iskolába járnak. Éppen emiatt kisebb a lehetőség arra is, hogy a fiatal egészséges, deviáns magatartásformáktól mentes fejlődése szempontjából nemkívánatos baráti vagy kortárs kapcsolatoktól távol tartsák őket, mert a kábítószerfogyasztás a megkérdezett fiatalok esetében nagy arányban fordul elő – derül ki több interjúból is.

Egy másik kérdés arra irányult, mit gondolnak az igazi barátságról, hány igazi barátjuk van. Az igazi barátságot a következő jelzőkkel illették: bizalomra épüljön, lehessen rá számítani, önfeláldozó legyen, kölcsönös legyen ne egyoldalú, az igazi barátságban fontos az őszinteség, a nyitottság, aki önmagáért szeret, és nem magát szereti bennem. A megkérdezettek közül öten mondták azt, hogy nincs egyetlen igazi barátjuk sem, hárman, hogy csak egy ilyen ember van az életükben. Ketten pedig 10-15 embert is igazi barátjuknak tekintenek. Kevés és felszínes információk birtokában nem lehet ítéletet mondani ezekről az utóbb megnevezett kapcsolatokról, de félő, hogy nem kezelik értékén ezeket, és olyan ismeretéseket is igaz barátságnak tekintenek, melyek csak ideiglenesek, nem őszinték, nem kölcsönösek, nem önzetlenek, egyszóval nem rendelkeznek azokkal az igazi barátságot jellemző kritériumokkal, amelyeket válaszaikban ők maguk fogalmaztak meg.

7.3. Az iskola szerepéről és a tanulásról

A család után az iskola a következő legjelentősebb olyan tér, mely egyben a kortárs csoportok tágabb közege is, melyben a gyermek szocializációs folyamatai tovább folytatódnak.

Az iskolába a gyerekek különböző családi környezetből érkeznek, személyiségük, élettörténetük, fejlettségi szintjük igen eltérő. Érzelmi teherbíró képességüket illetően egy részük kiegyensúlyozottan lép az iskolába. Ez a mintában szereplő gyerekek közül sajnos egyikről sem mondható el. Valamennyien enyhébb, de több esetben inkább súlyosabb korábbi sérülések terhét viselik, szoronganak és elintézetlen indulatokkal telve érkeznek nap mint nap az iskolába. Ők valószínűleg nem kapták meg az iskolától a szükséges támogatást és kellő nyugalmat ahhoz, hogy rendezzék problémáikat, hanem megbélyegzetten arra kényszerülnek, hogy túlélésük érdekében egy számukra ellenséges

világban egyre durvább eszközökhöz nyúljanak. A mintában a válaszadók fele úgy nyilatkozott, hogy nem szeret iskolába járni és tanulni sem.

„Milyen volt a kinti iskolád?

Hát a legutóbbit nem szerettem, mert nem foglalkoztak velünk. Ott elvoltunk és kész.

És itt bent milyen az iskola?

Itt jó, mert foglalkoznak velünk, és tanítanak”

(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 25.)

A „B” típusú intézményben megkérdezett fiatalok a „kinti”, vagyis előző iskoláikat egyáltalán nem szerették, de a „benti”, jelenlegi iskolájukról többen mondták azt, hogy szeretnek oda járni. Az iskola színvonaláról az egyik fiatalnak az volt a véleménye, hogy jóval gyengébb, mint az előző iskolája, ebben a benti iskolában sokkal jobban megy neki a tanulás, ugyanakkor tisztában van azzal, hogy az itt elért viszonylag jó eredményei nem ugyanolyan értékűek, mint egy kinti, normál iskolában:

„Hogy megy a tanulás?

Majdnem mindennem ötös, csak három négyesem van. De tudom, hogy ez kint nem ennyi lenne. Szerintem, úgy egy kettes. Itt annyiban segítenek, hogy dolgoztatásnál megmondják a kérdést és a választ is, és nekünk ezt kell megtanulni. Mindent megtanulni igazából csak a vizsgákra kell.”

(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 26.)

Ez a megnyilvánulás egy nagyon fontos és speciális problémára világít rá. A „B” típusú intézmények belső iskoláinak és pedagógusainak kiemelkedő szerepe van a rendkívül nagy mértékű tanulmányi hiányosságok kompenzálásában és a tanulók felzárkóztatásában. Ennek a pedagógiai tevékenységnek hangsúlyos mozzanata a tanulók önbizalmának, önértékelésének megerősítése. Ez többek között úgy érhető el, ha pedagógus megpróbálja minél többször olyan helyzetbe hozni a tanulókat, ahol sikerélményeket szerezhetnek, ahol pozitív visszajelzéseket kaphatnak. Azonban ez a pedagógiai helyzet semmi esetre sem tükrözi a kinti, valós versenyhelyzetet. Ennek pedig az a nagy veszélye, hogy az intézetből kikerülve „kint” már nem áll fenn ez a pozitív pszichológiai hatás, melynek következtében újból visszaesés következhet be a tanulók önbizalmában és önértékelésében. Ez a mechanizmus természetesen nem csak az oktatási helyzetekre érvényes, hanem egyéb iskolán kívüli élethelyzetekre is.

A megkérdezett fiatalok közül, akik azt választották, hogy szeretnek iskolába járni és tanulni is, valamennyien „C+D” típusú intézményben élnek. Messzemenő következtetések levonása ilyen csekély elemszám esetén természetesen nem lehetséges. Az ő esetükben az iskolához és a tanuláshoz való kedvezőbb attitűd kialakulása, valamint az ezzel összefüggő jobb iskolai teljesítmények összefüggésben lehetnek a „B” típusú intézményben élő fiatalokhoz képest kedvezőbb, vagy talán kevésbé káros szocializációs előélettel. Valamivel kiegyensúlyozottabbak, jobb teherbíró képességgel rendelkeznek és talán nyitottabbak az új ismeretek befogadására. Energiáikat nem kizárólag a hátrányos helyzetükből és a feldolgozatlan feszültségeikből adódó pusztá túlélésre fordítják. Kérdés azonban, hogy vajon megfelelően működik-e az az oktatási rendszer, amely ennyire tehetetlen a hátrányos és veszélyeztetett helyzetből fakadó problémák szakszerű és eredményes kezelését illetően. Ha ez nem így lenne, akkor ezek a fiatalok nem kerülnének ki idő előtt az intézményes nevelés és oktatás rendszeréből.

7.4. A tanár-diák kapcsolatról

A kortárs kapcsolatokon túl ebben az életkorban a tanárokkal való kapcsolat is sokat változik. Jó esetben egy kevésbé függő, egyenrangú, partneri viszonyra alakul át, ám ugyanakkor egyfajta elszemélytelenedés is megfigyelhető a tanár-diák kapcsolatban. Több szaktanár tanít, kevesebb idő jut egy-egy gyerekre, így a személyes kapcsolatok kialakításának lehetősége is csökken.

A tanár-diák kapcsolat érzelmi intenzitása, személyessége tekintetében kézzelfogható különbség tapasztalható a „B” és a „C+D” típusú intézményben megkérdezett fiatalok válaszai között. A „B” típusú intézményben lakók sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítanak egy-egy nevelőjükhöz fűződő viszonyuknak. Ez persze érthető, mivel a „B” típusú intézményben a fiatalok és a nevelők sokkal több időt töltenek együtt, mint a „C+D” típusúban. Az együtt töltött idővel egyenes arányban növekszik a nevelő és a fiatal kapcsolatának érzelmi intenzitása. Ezeknek a fiataloknak sokkal többet jelent a nevelőjük jelenti az egyetlen olyan felnőtt személyt, akiben feltétel nélkül nevelőjük, az ő kapcsolatukban sokkal erősebb a ráutaltság, a bizalom. Sokuk számára a megbízhatnak, akire mindig számíthatnak. Emiatt nevelőiknek, pedagógusaiknak mérhetetlenül nagy felelősség van a vállukon. Valamennyi megkérdezett fiatal meg tudott nevezni legalább egy, de volt, hogy két olyan nevelőt is, akikben teljesen megbízik, akiket teljesen elfogad, akiket igazán megszeretett. Amikor a legkedvesebb nevelőikről beszéltek, hosszan és

részletesen mutatták be a viszonyukat, és szinte mindegyikük név szerint, keresztnéven emlegette az illető nevelőt:

„Milyen a kapcsolatod nevelőiddel?”

Az itteni két nevelőmmel nagyon jó. Az egyik az éjszakás nevelő. Őt nagyon szeretem. Hallgatok rá, bár ez nem mindig sikerül. Vele mindent meg tudok beszélni. Márta nénit is nagyon szeretem. Ő nappalos nevelő. Amikor idekerültem, ő segített túltenni magamat a nehéz helyzeteken. Segít, tanácsot ad, ha kell valami, behozza kintről, de mindig hozza, ami kell. András bá, az éjszakás, nagyon normális ember. Nem ítél el minket azért, amiért itt vagyunk. Ezt soha nem érezteti velünk, míg mások igen. Mindenki más előítéletekkel kezel minket, kivéve ők ketten. Úgy bánnak velünk, mintha a saját gyerekeik lennénk, és nem törődnek azzal, hogy miért kerültünk ide. Mindig segítenek, ha kell. Például András bá legutóbb segített abban, hogy kitiltsák innen az apámat.”

(„B” típusú intézmény, 2007 04. 26.)

Ezzel szemben az „A” és a „C+D” intézményekben készült interjúkban sokkal semlegesebben, személytelenebbül, érzelem mentesebben, ennek következtében pedig jóval rövidebben nyilatkoztak nevelőikről és a hozzájuk fűződő viszonyukról:

„Mesélj nevelőidről!”

Milyen a kapcsolatod nevelőiddel?”

„Jó, nincs konfliktusom velük.”

(„C+D” típusú intézmény, 2007 03. 09.)

„Változó, de általában jónak mondható.”

(„C+D” típusú intézmény, 2007 03. 03)

„Még csak kezdetleges, még nem bízom senkiben.”

(„C+D” típusú intézmény, 2007 03. 09)

Számukra ezek a kapcsolatok valószínűleg nem annyira kizárólagosak, nem annyira meghatározóak, mint egy „B” típusú intézményben élő fiatal esetében. Az „C+D” típusú intézményben a fiatalok és nevelőik nem töltenek együtt annyi időt, mivel a fiatalok kijárhatnak, nincsenek bezárva, ezáltal működtetni tudják az intézetten kívüli kapcsolataikat is. Ezzel együtt természetesen a „C+D” típusú intézmény fiataljai számára is nagyon fontosak a nevelőik, itt is kialakulhatnak bizalmon, elfogadáson és szereteten alapuló tanár-diák, nevelő-gyermek kapcsolatok, és éppúgy rájuk vannak utalva, mint a „B” típusú intézményben.

A „B” típusú intézmény pedagógiai eredményességét támasztja alá egyik növendékük véleménye, aki elmesélte, hogy az előző iskolájában komoly problémái voltak, amely természetesen nagyban érintette a tanár-diák kapcsolatot. Jelenleg viszont nagyon szereti a tanárait, legfőképp az osztályfőnökét:

„Mi az amiért szeretsz ide járni?

Hát jók a tanárok, tényleg jó fejek. Nem úgy néznek ránk, hogy jaj ezek évisméltők, hanem tudják, hogy mi mind problémásak vagyunk és úgy állnak hozzá az egészhez. Tényleg úgy segítenek, ahogy kell, és odafigyelnek ránk.”

(„A” típusú intézmény, 2007. 04. 21.)

Az ideális tanár-diák kapcsolatáról általában a következőket fogalmazták meg: nincsenek kedvenceik, egyformán bánnak mindenkivel, segítőkészek, türelmesek, kölcsönös a bizalom, fontos a szeretet, a kedvesség, biztosítson kellő önállóságot, legyen megértő, olyan legyen, mint egy barát, közvetlen, megértő, ne legyenek előítéletei, álljon ki a diákjáért bármit is tett, soha ne adja ki a diákját, legyen humoros. A megkérdezett fiatalok felsorolták azokat a legfontosabb tulajdonságokat, melyekkel egy eredményes pedagógusnak rendelkeznie kell. Valamennyien úgy nyilatkoztak, hogy van vagy volt olyan nevelőjük, akivel ez az ideális kapcsolat megvalósult. A tízből ketten hozzátették, hogy ugyan volt már ilyen ideális kapcsolatuk tanárral vagy nevelővel, de nem a jelenlegi „B” típusú intézményben. Ezzel együtt ezekkel a válaszokkal nagyon elégedettek lehetünk, mert azoknak a pedagógusoknak a munkáját igazolja és dicséri, akik ezeket a fiatalokat nevelik és tanítják. Természetesen nem lehet minden diák számára minden tanár egyformán szimpatikus és kedves. Ennek megfelelően olyan beszámolókat is kaptunk, melyek éppen nem az ideális tanár-diák viszonyt testesítik meg, de ettől függetlenül ezek a gyerekek is meg tudtak nevezni olyan nevelőt vagy tanárt, akit nagyon szeretnek és elfogadtak.

7.5. A devianciáról

A deviáns viselkedés és az első kriminális cselekmények fő időszaka a serdülőkor, ami egybeesik a mintában szereplő fiatalok vizsgált életszakaszával. Szerencsés esetben ez a kriminalitási tendencia a serdülőkor befejeződésével alábbhagy, majd elmúlik.

A devianciák valamennyi formája összetett szocializációs zavarokra vezethető vissza. Kialakulásában az egyén egész múltja, fejlődéstörténete szerepet játszik. A kriminalitás kialakulásának többféle oka, hajlamosító tényezője lehet. Ilyenek például: az elégtelen

értelmi és érzelmi fejlődés, az én-rendszer gyenge szervezettsége, az én-védő és szorongáscsökkentő technikáik differenciálatlanok, nincs megfelelő érték és normarendszer, vagy a meglévők nagyon labilisak, és a család értékrendje jelentősen eltér a közértékektől. Gyenge a lelkiismereti kontroll, alacsony a feszültség tűrése. De ilyen hajlamosító tényezők lehetnek a gyermek azonosulási folyamatainak zavarai, torzulásai, a példaadó személyek hiánya, változása, azok eltérő értékrendje, vagy a minta elérhetetlensége. Problémát és veszélyt jelenthet továbbá az antiszociális, alkoholista, valamilyen személyiségzavarral küzdő, vagy éppen bűnöző szülők által kínált minta. Ok lehet még az identifikáció negatívvá válása, amely főként a serdülőkori negatív identitásválasztásban realizálódhat, és végül fontos kiemelni az okok közül a helytelen, károsító brutális, rideg és elhanyagoló nevelésmódot.

Mindezek a tényezők természetesen csak a gyermek sajátos egyedi feltételrendszerén keresztül válnak tényleges ártalommmá. Ez magyarázata lehet annak, hogy *hasonló körülmények és feltételek mellett, melyek beárnyékolják a személyiséget, nem válik mindenkiből antiszociális és bűnöző személyiség. Ezt az árnyékhatast kell az egyénnek élete során feldolgoznia, átalakítania magában, ami talán a legnagyobb kihívás egy ember életében.* A feladat sikeres megvalósítása érdekében pedig segítséget kell nyújtani a rászorulóknak.

Az interjúk során a dohányzás, az alkohol- és kábítószerfogyasztás, valamint az agresszív magatartásformákra irányultak a kérdések. Vegyük sorra ezeket a deviáns viselkedésformákat.

7. 5. 1. Kábítószerfogyasztás

A társadalmi tényezőkön túl a kábítószer fogyasztására hajlamosító tényezők mellett kiemelkedő szerepe van az eddig már részletesen tárgyalt családi légkörnek, valamint annak a kortárscsoportnak, amelynek tagja az egyén. Ugyanis ha egy csoport befogad egy fiatalt, az erős késztetést érez – és elvárás is vele szemben-, hogy azonosuljon a csoport szokásaival. Ez a pszichés hatás sok fiatalt hozzásegít ahhoz, hogy kábítószer fogyasztóvá váljon.¹³² Íme két példa a beszélgetésekből a kábítószerrel való találkozásra. Az egyikben éppen az apa az, aki bevezeti a kábítószer világába a saját gyermekét, a másikban pedig a kortárs csoport, a barátok segítkeznek benne:

---

¹³² Kisida Erzsébet: A fiatalok veszélyeztetettsége. Új Pedagógiai Szemle, 1999/ 04.

„Használtál már valaha kábítószer? Milyet? Miért, mi benne a jó?

Igen. Tizenkét éves voltam, és az apámmal próbáltam ki. Jó, mert szép érzés. És tizenkét éves korom óta egy cannabis-leveél van a vállamra tetoválva.”

(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 26.)

„Használtál már valaha kábítószer? Milyet? Miért, mi benne a jó?

Igen. Szintén tizenhárom évesen a barátnőmmel próbáltam ki. Az a jó benne, hogy boldogságérzetet ad, amikor csak a másnak élek, elfelejtem a gondokat, bajokat. De a gondok másnap persze visszajönnek.”

(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 26.)

A legelszomorítóbb beszámoló az egyik „C+D” típusú intézetben készült, melyben arról számolt be az egyik megkérdezett fiatal, hogy ő nem csak fogyasztó, hanem már kereskedik is a kábítószerrel:

„Használtál már valaha kábítószer? Milyet? Miért, mi benne jó?

Ezt a kérdést inkább hagyjuk ki. Igen, szinte mindegyiket kipróbáltam már. A legjobb az Ilonka. Ugyanolyan hatása van, mint a kokainnak, csak nem fél óráig hat, hanem kettőig. A kokain is megfizethető áron van, de én sosem fizetek az anyagért. Pénzt keresek vele.”

(„C+D” típusú intézmény, 2007. 03. 10.)

A megkérdezett fiatalok többsége a kábítószerzés indítékaként a problémák elől való menekülést, a hiányérzet – boldogság, gondtalanság – pótlását, a bajok elfeledését, kedélyjavító hatást, a pörgést és az ellazulást említették. Ha jól érezzük magunkat abban a világban, amelyben élünk, ha kis közösségünk, családjunk körében elfogadásra találunk, akkor nincs bennünk elvágyódás, hiányérzet vagy menekülési törekvés. A kábítószer fogyasztással kapcsolatban ugyanaz a helyzet, mint a családi mintákkal kapcsolatban. Nevezetesen, ha a kábítószerrel való találkozás esetén az egyénben a kíváncsiság lesz az erősebb, akkor – ahogy F. Marullo és Brunois megfogalmazza – szubkulturált értékrendből fakadó, deviáns, bűnöző magatartás alakul ki. Ez az életforma pedig egyre inkább negatív irányba tolik el, és „lekapsolja” a kábítószer élvezőket a társadalom normatív rendszeréről. Ellenkező esetben a kábítószerrel való találkozáskor az egyénben az elutasítás lesz az erősebb, akkor a személyisége a pozitív és kíváncsi döntést segíti elő.

Az interjúk során sajnos csak elvétve találkoztunk ilyen pozitív példával, mindössze két ilyen eset volt. Az egyik esetben egyszer kipróbálta ugyan a szert, de soha többé nem tett ilyet:

„Használtál már valaha kábítószer? Milyet? Miért, mi benne a jó?

Igen egyszer már kipróbáltam a füves cigit, de ez már régen volt, úgy két éve, de mást nem. Ezt is azzal a barátnőmmel csináltam, akiről már meséltem. Igazából csak kíváncsi voltam, hogy milyen lehet, de én már akkor is tudtam, hogy soha nem fogok mást is kipróbálni. A barátnőm is ezt mondta, mégis tudom róla, hogy már sokkal keményebben nyomja, már rendszeresen szúr. Teljesen le van csúszva, szét van esve. Én soha nem szeretnék így élni, így kinézni.”

(„A” típusú intézmény, 2007. 04. 21)

7. 5. 2. Dohányzás és alkoholfogyasztás

A dohányzásra való rácsodásnak számos hajlamosító tényezője van. Most azonban megint csak azokat a tényezőket venném sorra, melyek a családban, szűkebb-tágabb környezetben látott szokásokhoz, illetve a kortárscsoportok hatásához kapcsolódnak. Abból a fiatalból nagyobb valószínűséggel válik dohányos felnőtt, aki a szüleit, idősebb testvéreit, és egyéb a számára valamilyen okból fontos, meghatározó személyt is dohányozni lát. Hát még akkor, ha nem csak látja, hanem unszolja és meg is kínálja a cigarettával:

Dohányzol? Ha igen: miért szoktál rá a dohányzásra? Miért, mi benne a jó?

„Fiatalon kezdtem. A családtagjaim gyerekei kábítottak meg cigiztek, én meg sokat jártam oda, aztán mindig mondták, hogy szívjak egy slukkot. Hát így kezdtem. Én nem tudom, mi benne a jó. Megszokásból csinálom, megnyugtat. Itt bent csak ez az öröm van.”

(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 25)

Volt olyan beszámoló is, melyből az derült ki, hogy a kisebb testvér mellé fogadott babysitter-rel próbálta ki a fiatal a cigarettát, és azóta dohányzik. A szülei pedig már rendszeresen küldenek neki a csomagban az intézetbe is.

A szülők, idősebb testvérek, más felnőttek példája azért is oly erős hatású, mert a serdülőkor egyik legjelentősebb folyamata elsősorban a szülőkről való leválás, a tőlük való függetlenedési, önállósodási törekvések.¹³³ Ezek a felnőtté válás természetes folyamata. Azáltal, hogy olyan szokásokat vesz fel egy kamasz, mint például a dohányzás, máris egy kicsit felnőttnek érezheti magát. A kortárs kapcsolatok szerepe kiemelkedően fontos a dohányzás szokásának kialakulásában. Ezt több interjúban adott válasz is alátámasztja:

---

¹³³ Cole M., Cole S.R.: Fejlődéslélektan. Osiris Kiadó, 1997. Budapest.

„Dohányzol? Ha igen: miért szoktál rá a dohányzásra? Miért mi benne a jó?

Igen, kb. 13 éves voltam, amikor rászoktam, és azért mert mindenki cigizett a társaságban, ahova tartoztam. Nem jó, de most már nagyon nehéz abbahagyni. De biztos vagyok benne, hogy nekem sikerülni fog.”

(„C+D” típusú intézmény, 2007. 03. 03)

A mintában valamennyi válaszadó dohányzott. A legfiatalabb 11 éves volt. Mindig ő gyújtotta meg a nevelőanya cigijét, amibe mindig bele is szívott. Mire a nevelőanya észrevette, addigra a gyermek már gyakorlatilag rendszeresen dohányzott.

A felsorolt hajlamosító tényezők természetesen ez esetben is csak akkor válnak tényleges ártalommmá, ha az egyén személyiségében táptalajra találnak.

7. 5. 3. Alkoholfogyasztás

A megkérdezett fiatalok alkoholfogyasztását illetően öten mondták azt, hogy rendszeresen fogyasztanak alkoholt. Ha összevetjük ugyanennek az öt fiatalnak a drogfogyasztásra adott válaszait, akkor azt tapasztaljuk, hogy mind a két káros szenvedéllyel élnek, ha tehetik. Több válaszoló is megemlítette, hogy jelenleg sem alkoholt sem kábítószerrel nem fogyaszt, mivel az intézetbe nagyon nehéz bevinni ezeket az anyagokat, mert mindent szigorúan ellenőriznek. Ez viszont azt is jelentheti, hogy ha éppen nem lennének javítóintézetben, valószínűleg jelenleg is rendszeresen fogyasztanának alkoholt és kábítószerrel.

Egy esetben volt olyan válasz, hogy csak ritkán, alkalmanként fogyaszt alkoholt, és a kábítószerrel is csak egyszer próbálta ki. Ez a fiatal viszont a „B” típusú intézmény növendéke, tehát a vizsgálati csoporthoz képest valamivel kedvezőbb helyzetben van a veszélyeztetettségét illetően. Így talán reménykedhetünk abban, hogy ez a fiatal a jövőben nem válik az alkohol és a kábítószerrel áldozatává. További két esetben az alkohol fogyasztásra vonatkozó kérdésre azt válaszolták, hogy egyáltalán nem fogyasztanak alkoholt, de ugyanez a két fiatal sajnos rendszeres drogfogyasztó. Pusztán két esetben volt olyan válasz, miszerint sem kábítószerrel, sem alkoholt nem szokott fogyasztani.

Végül meg kell említeni az alkoholfogyasztással kapcsolatban egy olyan ellentmondásos választ, amely az agresszív magatartás kérdéseinél is megfigyelhető volt. Mivel mindkét válasz ugyanattól a gyermektől származik, joggal feltételezhető, hogy a beszélgetés során nem volt teljesen őszinte. Talán, mert jobb képet szeretett volna kialakítani magáról, vagy talán a kérdezőnek nem sikerült elnyernie a bizalmát és nem akart mindent kiadni magáról. Az alkoholfogyasztásra adott válasz ellentmondásossága a következő:

„Iszol rendszeresen alkoholt? Miért, mi benne a jó?

Kint igen ittam, de csak alkalmanként. Általában vodkát tisztán, vagy narancssal. De volt úgy, hogy először drogoztam, és arra ráíttam. Sokszor voltam részeg. Azért jó, mert nagyon sok a gond, de ha iszom, az elfeledtetni és csak szórakozom, jól érzem magam.”

(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 26.)

7. 5. 4. Agresszív magatartásformák

Fontos meghatározni, hogy napjainkban mit is jelent pontosan az agresszió. Az agresszió azt jelenti, hogy valaki ártani kíván másoknak a másik személy fizikai vagy lelki megsértését célzó viselkedéssel. Az agresszió magyarázatára többféle elmélet is ismeretes: a korai *pszichoanalitikus elmélet* szerint az agresszió frusztráció által kiváltott drive, a szociális tanuláselmélet szerint tanult válasz¹³⁴, de olyan megközelítés is ismert, mely az agresszió kialakulását *biológiai* érvekkel támasztják alá – pl. Csányi Vilmos.¹³⁵

Ezen elméleteknek számos igazsága mellett úgy érzem, hogy az okok valahol máshol keresendők. A fenti magyarázatokból hiányzik az egyik legmeghatározóbb elem: az *emberi dimenzió*. A probléma valódi gyökerét viszont csak itt lelhetjük meg. Frankl szerint éppen az értelem akarásának a frusztrációja, az egzisztenciális frusztráció az, s vele az értelmetlenség egyre burjánzó érzése, ami kiváltja, ha nem éppen megalapozza az embernél az agresszivitást.

Frankl szerint éppen az értelem akarásának a frusztrációja, az egzisztenciális frusztráció az, s vele az értelmetlenség egyre burjánzó érzése, ami kiváltja, ha nem éppen megalapozza az embernél az agresszivitást.

Az emberi jelenségek dimenziójában egyszerűen nincs olyan agresszió, amely egy bizonyos mennyiségben adva van, s az egyént, mint tehetetlen áldozatot arra kényszeríti, hogy valamin vagy valakin időről-időre kitöltse azt. Az agresszió emberi szinten egészen mást jelent: emberi szinten gyűlölünk! S a gyűlölet éppen ellenkezőleg, mint az agresszió, intencionálisan arra irányul, amit gyűlölünk. A gyűlölet és a szeretet emberi jelenségek, mert intencionálisak, mert az embernek mindig van alapja arra, hogy valamit gyűlöljön és valakit szeressen. Mindig az alapról van szó, amelynek alapján ezt teszi, és nem egy októl, amely a „háta mögött” a „feje felett” vezet el agresszivitáshoz. Az emberek nem fognak felhagyni a gyűlölettel, ha azt akarjuk elhiteni velük, hogy őket mechanizmusok és

---

¹³⁴ Atkinson, Rita L. – Atkinson, Richard C. – Smith, Edward E.: Pszichológia 2005. Osiris Kiadó, Budapest.

¹³⁵ Csányi Vilmos: Az emberi viselkedés. Sanoma, 2006. Budapest.

impulzusok uralják. A valóságban ott keletkeznek agresszív impulzusok, ahol egzisztenciális vákuum van.

A kortárs közösségekben előforduló agresszív megnyilvánulások intenzitásukat illetően igen hevesek lehetnek. Különösen a kamaszok körében gyakran törnek elő elementáris erővel az indulatok. Ennek oka részben az életkori sajátosságokban keresendő, illetve abban, hogy a diákok sokkal több időt kénytelenek együtt, összezárva eltölteni egymással, ami önmagában hordozza a gyakoribb sűrűlődások lehetőségét.

A mintában szereplő válaszok jelentős része teljesen vagy részben zárt intézményből származik. A fiatalok itt csak bizonyos feltételek esetén hagyhatják el az intézményt. Ők jelentősen több időt kénytelenek egymással összezárva eltölteni, mint a „C+D” típusú intézmény fiataljai, vagy akár az „A” típusú intézmény növendékei. Nem csak az iskolában vannak együtt, hanem együtt étkeznek, együtt alszanak, együtt töltik a szabadidejüket is. Éppen ezért a „B” típusú intézményben sűrűlődások és konfliktusok sokkal nagyobb arányban fordulnak elő, bár a „C+D” típusú intézményekben is nehézséget okoz az egymáshoz való alkalmazkodás. A zárt intézményben készített beszélgetések között csupán egy olyan akadt, melyben arról számolt be a fiatal, hogy egyáltalán nem szokott verekedni. Az interjú alatt végig nagyon halk, csendes és visszahúzódtó volt, nem volt túlságosan közlékeny. Egyetlen beszélgetés persze aligha elegendő egy ember megismeréséhez. Rajta kívül még hárman nyilatkoztak úgy, hogy nem szoktak verekedni, bár volt, aki gyorsan hozzátette: „csak, akkor verekszem, ha nagyon felhúznak”. A kissé ellentmondásos válaszra volt még egy példa: arra a kérdésre, hogy szokott-e verekedni, ő határozottan azt válaszolta, hogy nem, nem vagyok verekedős, majd néhány kérdéssel később, amikor az volt a kérdés, hogy bántalmazták-e már valaha, a következő választ adta:

„Volt-e részed valaha fizikai bántalmazásban? Ha igen: hogyan élted ezt meg?”

Igen, sokszor. Apám rengeteget vert, tők hülyeségeért. Például az ellenőrzőt hetente lehet hazavinni pénteken. És én nem vittem haza, mert tényleg elfelejtettem. Ezért úgy megvert, sőt megrugdosott. Volt olyan is, amikor még napközis voltam, hetedikben, hogy kettő és három óra között ki lehetett menni a Szabolcs utcánál lévő játszótérre, ott volt tíz-tizenöt lány, akik bántották a barátnőmet. Én odamentem, hogy megvédjem. Nagyon megverték, hiszen többen voltak, letépték rólam a ruhát, és végül rendőrök vittek haza. Ilyen többször is volt, hogy rendőrök vetettek véget a verekedésnek, ezért sokszor nem is akartak kiengedni a suliból, de én mindig megszöktem. Az nagyon szemét dolog, amikor egy emberre mennek tízen. Mert én azt mondom, hogy egynek egy a párja. Ha többen is

összevereksszünk, az csak azért lehet, mert odamegyek segíteni, és így egyre többen leszünk benne a bunyóban. De az a legkorrektebb, ha kimegyünk a före, és szemtől-szemben lejátsszük egymással. Mi csak azért megyünk többen, hogy ha a többiek is többen vannak, és úgy támadnak, tudjanak segíteni. De sosem megyünk többen egy emberre. Tudja, a lányok hajra mennek. De az engem nem érdekel, nem fáj, megszoktam. Ha sokan vannak, csak azért sírok, mert ez bosszant és dühít.

(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 26.)

A válasz egyértelműen bizonyítja, hogy az agresszív és durva esetek igencsak sűrűn előfordulnak az életében. Valószínűsíthető, hogy az előző kérdésnél még ügyelni tudott arra, hogy jó benyomást keltsen, és egy kicsit jobb fényben tüntesse fel magát. A következő kérdésre válaszolva viszont már megfélekezett erről a törekvéséről, és ekkor kezdett el igazán őszintén beszélni.

Rendkívül káros családi légkörben, hibás, veszélyeztető szülői hatások közepette, veszélyes és rossz magatartásmintákat kaphatott az a lány is, aki a következőket válaszolta:

„Szoktál-e verekedni? Miért? (düh, bosszú, indulat, csak úgy, kényszer hatására, megvédtél valakit)

Hát igen. Volt egy új lány az előzetesben, aki állandóan cukkolt. Én mondtam neki, hogy ne csinálja, mert nagyon rosszul fog járni. Erre megfogtak hatan és felraktak a falra, hogy ne csináljam, mert csak nekem lesz belőle bajom. Meg végül is verekedés miatt kerültem ide is, és sajnos hamar eljár a kezem.

Volt-e részed valaha fizikai bántalmazásban? Ha igen: hogyan élted ezt meg?

Igen. Az apám rendszeresen vert és rugdosott, és sokszor kerültem balhéba, verekedésbe, ahol én is kaptam rendesen.

Bántalmaztál-e valaha valakit? Ha igen: hogyan élted ezt meg?

Igen. Ha nagyon felhúznak, török zúzok és verekszem is.”

(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 26.)

Ez a lány tehát nem csak bántalmazó, hanem bántalmazott is egyben. Bántalmazottságára agresszív viselkedéssel válaszol. Az agresszív magatartás hátterében a fiatal azonosulási folyamatának tökéletlensége és személyiségrendszere érzelmi alapjainak hiányosságai egyaránt állhatnak. A sokféle hajlamosító tényező közül alapvetőnek látszik a szülők részéről – jelen esetben az apa – a gyermek valamilyen formájú elutasítása:

„Az apám börtönben ült, és miután szabadult, másfél évet éltem vele együtt. Ez alatt többször nagyon megvert, megpróbált eltiltani a barátaimtól, még a boltba sem mehettem egyedül. Azóta mindig egy lépés távolságot tartok, de mégis nagyon szeretem. Azt hiszem, tőle örökölhettem az agressziómat. És különben is fiúnak lettem nevelve.”

(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 26.)

Két fiatal azonban, akik arra a kérdésre, hogy volt-e részük valaha fizikai bántalmazásban, röviden csak ennyit válaszoltak: erről nem szeretnének beszélni. Nyilvánvaló, hogy ők teljesen másképp élik meg és dolgozzák fel a fizikai bántalmazottságot. Válaszuk arra enged következtetni, hogy bántalmazták őket, de a szégyenérzet, a rossz emlékek és a lelki fájdalom miatt nem akarnak erről beszélni. Ők nem viszont-agresszióval reagáltak az őket ért sérelmekre, hanem befelé fordulva próbálnak meg védekezni.

Az agresszív magatartásnak mind a „B”, mind a „C+D” típusú intézményekben igen súlyos következményei vannak, melyek erős visszatartó erővel bírnak. Ennek ellenére mégis előfordulnak agresszív és durva jelenetek az intézet falai között. Az „C+D” típusú intézményben a bentmaradás egyik feltétele, hogy nem lehet verekedni, aki mégis ezt teszi, azt előbb több eltávolítják az intézményből. Arra viszont nagyon ügyelnek az „C+D” típusú intézményben lakó fiatalok, hogy ez ne történjen meg. Az ilyen ügyeiket igyekeznek inkább „házon kívül” elintézni:

Összességében elmondható, hogy a megkérdezettek nagy többsége sajnos gyakran keveredik erőszakos, durva szituációba, akár mint kezdeményező, akár mint az agressziót elszenvedő. Tíz fiatalból ketten nem akartak az esetleges bántalmazottságukról beszélni, ketten nem ítélték túl súlyosnak az eddig elszenvedett „egy-két fülest”, vagy szülői pofont. Inkább jogosnak érezték a szüleiktől kapott pofonokat. Hat esetben viszont súlyos, és rendszeres fizikai bántalmazásról számoltak be szülők, nevelőszülők és idősebb testvérek részéről, melynek eredményeként ezek a fiatalok maguk is sokszor agresszívek és durvák társaikkal.

7.6. A szexuális magatartásról

A felnőtté válás folyamatában serdülőkori jelenti következő lépést. A testi és lelki érés ütemében azonban jelentős egyéni eltérések jelentkezhetnek. Nehéz pontosan meghatározni a szexuális élet megkezdésének ideális időpontját, mivel ez nagyon sok tényezőtől függ. Annyi azonban bizonyos, hogy számos kedvezőtlen és káros egészségügyi kockázattal és pszichoszociális következménnyel járhat, ha a fiatal túl korán kezdi meg

szexuális aktivitását, ha partnereit túl gyakran váltogatja, vagy védekezés nélkül él aktív nemi életet.

Az interjúkban a szexuális magatartással kapcsolatban annyit kérdeztünk, hogy volt-e már szexuális kapcsolata, ha igen, mennyi, védekezett-e, ha igen, akkor milyen eszközzel. A beszámolók alapján megtudtuk, hogy az összes megkérdezett fiatal közül egynek nem volt még szexuális kapcsolata. A fiúk jelentősen több szexuális kapcsolatot létesítéséről számoltak be. Általában 20-25, de egy esetben száz, sőt volt egy egészen kirívó eset is, aki háromszáz kapcsolatot említett. Ezzel szemben a lányok mindössze egy-két viszonyról tettek említést. A fiúk és a lányok szexuális kapcsolatainak mennyisége közötti jelentősebb eltérés a nemek közötti különbségekkel magyarázhatók. Az a tény azonban mindenképpen figyelmet érdemel, hogy a megkérdezett fiatalok jelentős része vagy egyáltalán nem foglalkozott a védekezéssel, vagy nem fordított rá kellő figyelmet. Egy esetben ennek nem kívánt terhesség lett a következménye, mely terhesség sajnálatos módon a hatodik héten spontán vetéléssel ért véget. A lány elmondása szerint semmiképpen nem tartotta volna meg a babát, mert tisztában volt azzal, hogy abban a helyzetben, amiben ő volt egymaga képtelen lett volna tisztességesen felnevelni egy gyermeket. Egy másik beszámolóból még nagyobb felelőtlenség szűrhető le a szexualitással és a védekezéssel kapcsolatban, ahol a válasz csak annyi volt, hogy egyáltalán nem védekeztek, nem is gondoltak rá, és ha mégis teherbe esett volna, akkor most itt van a baba és kész. Mondja ezt egy olyan lány, aki mögött nincsen rendezett családi háttér, nincsenek iskolái, de még csak az alapok sem, ráadásul jelenleg javítóintézetben tölti a büntetését. Az egyik legszomorúbb és legelgondolkodtatóbb eset a következő volt:

„És mi a helyzet a nem-kívánt terhességgel?

Még tizenhét-tizenkilenc éves koromig biztosan nem eshetek teherbe, mert sokáig gyógyszerfüggő voltam. Rivotril-t és ilyeneket szedtem, ittam és drogoztam is rá. Ez egy éve volt, de még kell pár év, mire kitisztul.

Orvos is alátámasztotta, hogy emiatt nem eshetsz teherbe?

Igen.

Szexuális természetű kérdéseiddel kihez tudsz fordulni?

A páromhoz, de nincsenek kérdéseim. Túl hamar nőtem föl és ez nekem rossz.”

(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 26.)

Szexuális természetű kérdéseikkel általában barátaikhoz, barátnőikhez, valamely családtagjukhoz, idősebb testvéreikhez, esetleg nevelőikhez, csoporttársaikhoz fordulnak. Egy esetben az orvos az a megnevezett személy, akit felkeres szexuális jellegű kérdésekkel. Összesen két olyan eset volt a beszámolók között, melyből az derült ki, hogy senkivel nem szokott ilyen dolgokról beszélni. Az egyik a fentebb is idézett eset, a másik pedig egy zárkózottabb természetű fiatal, aki számára a szex tabu téma, ezért nem beszél róla senkivel.

7.7. A tervekről és a jövőről

Fontos kérdés, hogy ezek a fiatalok milyen terveket dédelgetnek magukban, milyen életet képzelnek el maguknak a jövőben, mennyire reálisak ezek a tervek a lehetőségeikhez képest. Ebben a kérdéskörben arra is kíváncsi voltam, hogy mivel szeretnének később foglalkozni, milyen szakmát szeretnének tanulni. Milyen életszínvonalat szeretnének biztosítani maguknak, ennek érdekében milyen lépéseket tesznek. Rákérdeztem arra is, mi az, ami fontos számukra az életben, mi az, amit szeretnének elérni, és mi az, amit mindenképpen szeretnének elkerülni a jövőben.

A válaszadók közül egy kivételével mindenki szeretné a tanulmányait folytatni. A javítóintézetben lévő fiatalok az általános iskolai követelmények teljesítésén fáradoznak 15-18 évesen, ami elképesztő lemaradást jelent kortársaikhoz képest. 18 évesen lesz a kezükben az általános iskolai bizonyítványuk. Másoknak ekkor már jobb esetben érettségi vagy egy szakma van a kezükben. Az ijesztő mértékű lemaradás ellenére valamennyiüknek konkrét elképzelése volt arról, hogy milyen szakmát szeretnének tanulni a jövőben. Az érettségi bizonyítvány megszerzése viszont egyáltalán nem volt fontos egyetlen intézetben élő fiatal számára sem. Előbb szeretnének inkább valamilyen szakmát kitanulni. A lányok körében a fodrász szakma a legnépszerűbb, de többen említették a vendéglátóipari iskolát, ahol szakácsnak, felszolgálónak vagy eladónak tanulnának szívesen. Ezek az elképzelések teljesen reálisnak és teljesíthetőnek mondhatók ismerve ezeknek a fiataloknak a helyzetét, lemaradásait és nehézségeiket.

De volt, aki jogász, pontosabban bíró szeretne lenni, vagy egy másik, ráadásul egy lány álma, hogy egyszer kommandós legyen. Ezek az elképzelések már jóval kevésbé tűnnek elérhetőnek, sokkal kevésbé tekinthetők reálisnak. Vajon mi a valódi esélye annak, hogy egy elit egyetem joghallgatója legyen egy többszörösen hátrányos helyzetű és veszélyeztetett fiatal, aki ráadásul komoly tanulmányi lemaradásokkal és nehézségekkel

küzd, miközben híján van minden pénzügyi és információs kapcsolati tőkének, melyek nélkül gyakorlatilag lehetetlen vagy legalábbis nagyon nehéz a felsőoktatásba bekerülni.

A lány pedig, aki kommandós szeretne lenni egyáltalán nincs tisztában ennek a nagyon nehéz szakmának még csak az alapkövetelményeivel sem, ami rögtön a személyi alkalmasságnál kezdődik. Olyan mentális és pszichikai elvárásoknak kell megfelelni, melyeknek ő szinte teljes egészében híján van. Egy másik fiatal nagy álma, hogy hivatásos katona legyen. A Nemzetvédelmi Egyetemet szeretné elvégezni egyszer. Neki valamivel több esélye van arra, hogy egyszer teljesüljön ez az álma, ha elég kitartó és elszánt, talán le tudja küzdeni azokat az elsősorban szociális hátrányokat, melyek jelenleg jócskán megnehezítik álmai megvalósítását. Egyetlen fiatal kivételével – éppen az, aki hivatásos katona szeretne lenni- valamennyi megkérdezett fiatal szereti a tanult szakmáját, és abban a szakmában szeretne elhelyezkedni. A kivételt képező fiatal szakácsnak tanult, de nem szereti ezt a szakmát, és nem szívesen dolgozna szakácsként. A szakmájuknak, végzettségüknek megfelelő bérekről, keresetekről viszonylag jól tájékozottak. 80-150 ezer forint között jelölték meg azt az összeget, mellyel már elégedettek lennének, és ami szerintük mindenképpen szükséges a tisztességes megélhetéshez. A magasabban kvalifikált szakmák esetében, mint jogász, katonatiszt 300-400 ezer forintos fizetést feltételeznek. Aki valóban két lábon áll a talajon, a „C+D” típusú intézményben élő fiatal, aki jelenleg is dolgozik, mint gyermekvédelmi asszisztens. 75 ezer forintot keres és elégedett ezzel az összeggel, sőt szerencésnek érzi magát, hogy van munkahelye, hogy annyit kereshet, amiből még földre is tud tenni. A megkérdezett fiataloknak több mint a fele szívesen vállalna külföldön munkát. A többiek viszont elsősorban érzelmi okok miatt nem szívesen mennének külföldre. Nem szeretnék itt hagyni a családjukat, barátait, vagy éppen nem gondolják, hogy külföldön valóban annnyival jobb és könnyebb lenne boldogulni, mint itthon. Szomorú tapasztalatokról árulkodik a következő részlet:

„Vállalnál-e külföldön munkát?

Nem, mert tudom, hogy más lenne a vége. Régebben, amikor soványabb voltam, táncoltam, és egy hétvége alatt kétszázazret is megkerestem.

Amikor táncolni mentél, honnan tudtad, hogy annak nem lesz más a vége?

Tudtam, mert haverok voltak. A mostohanővérem jelenleg is pornó színésznő, de én ezt semmiképpen sem csinálnám. Pedig ő tényleg nagyon jól keres.

Mit szeretnél elérni az életben?

Szeretném a családot újra összehozni, teljesíteni az álmaimat. Egy biztos anyagi háttért magamnak és a családomnak.

Miből tudnád ezt megvalósítani?

A családomnak is van pénze és tudom, hogy meg tudok keresni ennyi pénzt. És egy kis stiklit mindenki elkövet.

Mit értesz kis stikli alatt?

(Nem válaszol.) Egyszerűen tudom, hogy mindig lesz pénzem.

Biztosan tudom, hogy csak egy gyereket szeretnék, de annak mindent meg akarok adni. Lóvét én is mindig kaptam, de csak pénzzel szerettek. Szeretnék nyitni egy lovardát. Szeretnék egy szép házat, nyaralót és utazgatni a világban.”

(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 26)

Arra a kérdésre, hogy mit szeretnének elérni az életben viszonylag egyöntetű volt a válasz: stabil egzisztenciát; egy jó szakmát, munkahelyet, biztos anyagi háttérrel, lakást, házat és csak később, évek múlva szeretnének családot alapítani. Ezek az elvárások és törekvések, figyelembe véve a fiatalok szociális érzelmi és tanulmányi hátrányait, meglehetősen irreálisak és megvalósíthatóságuk is erősen kétséges. A fentebb felsorolt elvárások „normális esetben” nem lennének túlzóak, sőt még az ő helyzetükben sem kellene, hogy azok legyenek. Ha azonban belegondolunk abba, hogy a „B” típusú intézet zárt falai között nincs lehetőségük, sem alkalmuk arra, hogy valódi versenyhelyzetben méretessék meg magukat, máris a távolba vesznek ezek a tervek és elképzelések. Elszoknak a kinti élet diktálta feltételektől és körülményektől. Itt sokkal több pozitív visszajelzést kapnak a nevelőiktől és a tanáraiktól elsősorban a javító nevelés szerves részeként, az addigi iskolai és egyéb kudarcok ellensúlyozásként. Ennyi biztatásban, támogatásban és eltekintésben odakint biztosan nem lesz részük. Vajon megállják-e a helyüket a valódi versenyhelyzetben is? Sajnos valószínűleg nem, vagy legalábbis csak nagyon nehezen. Vajon könnyen találnak-e majd munkahelyet, ha kiderül róluk, hogy intézetben voltak? Szívesen alkalmaz-e egy munkaadó egy ilyen múlttal rendelkező fiatal? Feltettük ennek a kérdésnek az ellenkezőjét is a fiataloknak: mi az, amit feltétlenül el szeretnének kerülni az életben. A legtöbben azokat a közvetlen környezetükben látott vagy éppen személyesen megtapasztalt eseményeket és élményeket soroltak fel, melyek negatív példaként állnak előttük:

Mit szeretnél mindenképpen elkerülni?

„Ne kerüljenek a gyerekeim olyan helyzetbe, amilyenben én vagyok.”

(„C+D” típusú intézmény, 2007. 03. 10.)

„A kábítószer mindenképpen. Nem szeretnék visszafolyamodni a bűnözésbe. Új életet akarok kezdeni.”

(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 26.)

„Azt, amiért bent vagyok, azt mindenképpen. Nem akarok drogozni, piálni, csavarogni, lecsúszott ember lenni és börtönről börtönre járni.”

(„B” típusú intézmény, 2007. 04. 26.)

Többen is megemlítették a halál, a bénulás vagy valamilyen betegségtől való félelmet és ennek elkerülését, valamint az egyikük azt szeretné mindenképpen elkerülni az életben, hogy feladja az álmait.

7.8. Összegzés

Ezeknek a fiataloknak rendkívüli szeretettségük van. Ki vannak éhezve minden emberi szóra, emberi közeledésre, arra, hogy valaki odafigyeljen rájuk, hogy meghallgassa őket. Rendkívül sebezhetőek, sérülékenyek és mérhetetlenül kiszolgáltatottak ezekben a viszonyokban. Valamennyi esetben családi és szociális problémák állnak a problémák háttérében és jelentős mértékű a kortárs csoportok negatív hatás. Egyetlen megkérdezett fiatal számára sem ismeretlen az ismételt többszörösen átélt iskolai kudarc, tanulási nehézség.

A legtöbb esetben a fiatalok éppen a környezetüket (a rossz családi hátteret, a kortárs csoportok negatív befolyását, öröklött személyiség jegyeket) nevezték meg okként jelenlegi helyzetükért. Ha éppen jellemhibáikat említették okként, azt teljesen tehetetlen kívülállónként, jellemhibájuk teljes kiszolgáltatottjaként tették. Egyetlen olyan sem akadt közülük, aki saját magában, a rossz döntéseiben kereste volna jelenlegi helyzetének okát. Jellemzően dacosnak, mérgesnek, sértettnek, megbántottnak érezték magukat azért, mert nem szerették, eldobták őket. Úgy érzik, hogy nem szolgáltak rá erre a helyzetre. Valószínűleg tényleg nem.

Ezek a fiatalok talán néhány kivétellel valamennyien isznak, drogoznak és rendkívül agresszívek, erőszakosak. A káros szenvedélyeikkel és az agresszióval kapcsolatban szintén leggyakrabban a környezetüket, a rossz társaságot okolják, holott nyilvánvaló, hogy nem erről van szó. Sokkal inkább az értelmes élet megtalálásának hiányáról kell beszélni ebben az esetben. Ha megtalálnák és kiteljesítenék életük értelmét, az boldoggá

tenné őket, ki tudnának lépni jelenlegi helyzetükből és nem lennének visszaesők. Ehelyett megpróbálják ezt a boldogságérzést pótolni, minden értelemkiteljesítés megkerülésével, a kémia kerülőútján. Valóban az örömszerzés, ami normális esetben nem is célja az emberi törekvésnek, sokkal inkább csak a célba érés kísérelése; ezt a kísérelést, ezt az „effektust” keresik. Az alkohol és drogfogyasztás éppen ezt teszi lehetővé.

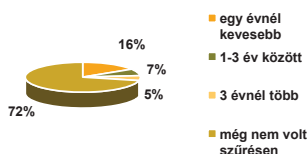
Frankl szerint az életben értelmet lehet találni alapjában véve nemi hovatartozástól, kortól, intelligenciahányadostól, képzettségtől, jellemről és környezettől függetlenül.

Mindannyian nagyon sokat szenvedtek már eddigi életük során, mégis a szenvedéseik adnak számukra lehetőséget arra, hogy önmagukat megváltoztassák, hogy túllépjenek önmagukon? Jelenlegi helyzetüknek feladat jellege van. Nem pusztán azért vannak itt, hogy valahogy elteljen az idő. Ebből a szituációból igenis tanulniuk kell valamit, mégpedig önmagukkal kapcsolatban! Tehát mégiscsak van valami értelme, célja annak, hogy itt vannak.

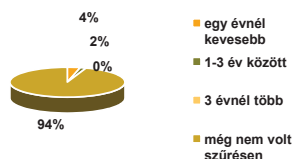
8. Kérdőíves vizsgálat eredményei

8.1. A fiatalok egészségtudatos magatartása – szűrővizsgálatok, fogamzásgátlás, védekezés

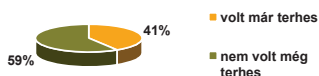
5. Diagram. Mennyi idő telt el a legutóbbi méhnyakrák szűrés óta?

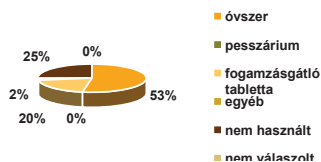
6. Diagram. Mennyi idő telt el a legutóbbi HPV szűrés óta?

7. Diagram. Terhességek száma

8. Diagram. Partnerével milyen módszert használtak fogamzásgátlásra?

Az egészségtudatos magatartás kialakítása természetesen valamennyi fiatal esetében kiemelten fontos kérdés. A közösség, a társadalom és az egyén számára is hasznos konstruktív életvezetés kialakítása elképzelhetetlen az egészséges életmód nélkül. Egészségtudatos magatartásról akkor beszélhetünk, ha az autonóm vezérlésű, vagyis a mindennapok gyakorlatába beépülve jut kifejezésre. Ennek kialakítása és biztosítása rendkívül összetett és hosszú időt igénylő feladat. Az egészség számos szegmense közül, a prostitúció és emberkereskedelem áldozatává válásának szempontjából a nemi életre vonatkozó rizikómagatartások kiemelt figyelmet érdemelnek. A szexualitással kapcsolatos egészségtudatosság fontos eleme a szexuális higiénés szokások, a szűrővizsgálatokon való rendszeres részvétel, a szexuális élet megkezdésének körülményekénti megválasztása, a partner mobilitás minimalizálása, a promiszkuitás kerülése, illetve a szükséges óvintézkedések megtétele, mint például a fogamzásgátlás és védekezése.

A megkérdezett fiatalok szűrővizsgálatokon való megjelenési aránya riasztó értéket mutat í(5.-6. diagram). A megkérdezetteknek több mint 70%-a még egyszer sem vett részt nőgyógyászati szűrővizsgálaton. Ennek egyik oka lehet a szűrővizsgálatok fontosságára vonatkozó jelentős tájékoztatatlanság. Mivel nem érzik magukat betegnek, nincsenek tüneteik, nem tartják szükségesnek, hogy orvoshoz menjenek. Nincsenek tisztában azzal, hogy számos betegség a tünetek megjelenésének szakaszában már csak kevés eséllyel gyógyítható eredményesen. Ezért fontos, hogy időben, még a tünetek megjelenése előtt fénny derüljön az esetleges megbetegedésekre.

1. Kapcsolatvizsgálat: A nemi betegségek és a szűrővizsgálatokon való megjelenés gyakorisága közötti asszociációs kapcsolatvizsgálat eredményei (1. kimeneti tábla) szerint nagyobb arányban vesznek részt szűrővizsgálatokon azok, akiknek volt, vagy van valamilyen nemi betegsége (18,8%-a 11,4%-kal szemben). (1. tábla).

Nemi betegségek:

- minőségi ismértv
- aggregálás (n8, n9, n10, n11)
- változó neve: *nbsum*

Szűrőre való részvétel:

- minőségi ismértv
- aggregálás (n17, n20)
- változó neve: *szuressum*

Asszociációs kapcsolat

1-es eredménytáblák
Nemi betegségek és szűrővizsgálatokon való megjelenés

Feldolgozott adatok összefoglalása

	Adatok					
	Érvényes		Hiányzó		Összes	
	Elemsszám	Százalék	Elemsszám	Százalék	Elemsszám	Százalék
Nemi betegség száma – szűrések száma	104	100,0%	0	0%	104	100,0%

Nemi betegségek és a szűrések keresztábrája

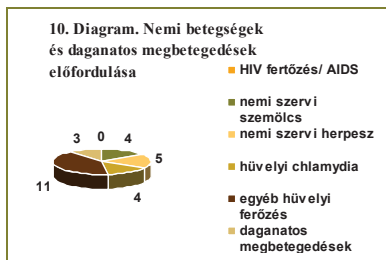
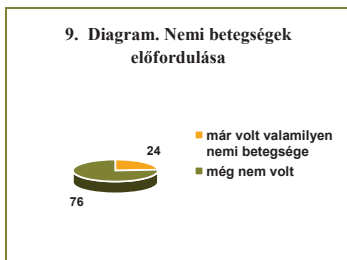
	Szűrések száma		Összesen
	Nem jár szűrésre	Jár szűrésre	
Nincs nemi betegsége szám %	78 88,6%	10 11,4%	88 100,0%
Van nemi betegsége szám %	13 81,3%	3 18,8%	16 100,0%
Összesen szám %	91 87,5%	13 12,5%	104 100,0%

Eta, Cramer rendkívül alacsony, elhanyagolható (Eta: 0.081; Cramer: 0.081)

A védekezési és fogamzásgátlási szokásokra vonatkozó válaszok első hallásra megnyugtatónak tűnnek. A megkérdezettek több mint a fele nyilatkozott úgy, hogy óvszert használnak védekezőként (7. diagram), ami ebben az életkorban minden szempontból a legmegfelelőbb formája a védekezésnek. Nem kell hormontartalmú készítményeket szedni, minimális a kockázat, nincsenek mellékhatások, beszerzése nem jelent nehézséget, nem igényel előzetes vizsgálatokat és rendszeres orvosi ellenőrzést. Nem csak a nemi úton terjedő fertőzésekkel, hanem a nem kívánt terhességgel szemben is védelmet nyújt. A megkérdezettek 20%-a használ fogamzásgátló tablettát, 25% válaszolta, hogy nem védekezik, de a megkérdezettek között körülbelül ugyanilyen arányban nyilatkoztak úgy, hogy még nem élnek nemi életet, eddigi életük során még nem került sor nemi közöszlésre.

Aggodalomra ad okot viszont, hogy annak ellenére, hogy a válaszadók több mint 70%-a valamilyen formában védekezik, mégis rendkívül magas a megkérdezettek körében a terhességek száma (8. diagram) – összesen 23 eset -, amelyek minden esetben spontán vagy művi vetéléssel végződtek. Nyolc esetben egyszer már előfordult, hogy teherbe esett, hármuknak már két terhessége is volt, szintén három esetben már a harmadik terhességmegszakításon vannak túl a megkérdezettek.

Szintén nem túl kecsegtető a fiatalok nemi betegségekre vonatkozó válasza, miszerint fiatal koruk ellenére 24%-uknak már volt valamilyen nemi betegsége (9. diagram). A nem kívánt terhességek és a nemi betegségek viszonylag magas előfordulási aránya ellentmond a vallott védekezési módok alkalmazásának gyakoriságával. A 10. diagram a különböző nemi úton terjedő betegségek előfordulási arányát mutatja.

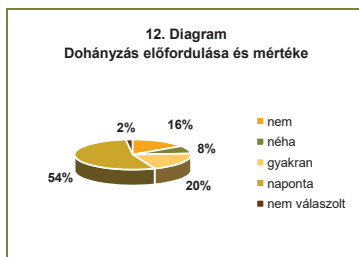
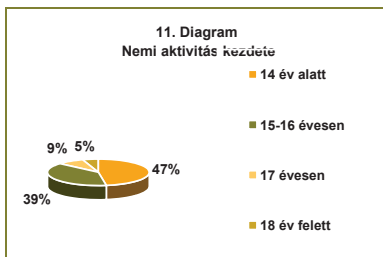
8.2. Szexuális rizikómagatartások – nemi aktivitás kezdete, szexuális partnerek száma

A mélyinterjúk szexuális életre vonatkozó kérdéseinek elemzésénél már említésre került, hogy a nemi élet megkezdésének időpontját nagyon nehéz pontosan meghatározni, hiszen minden ember, minden eset más és más. Annyi azonban bizonyos, hogy a nemi élet túl korai kezdése, a testi és lelki felkészültség figyelmen kívül hagyása számos káros következménnyel jár az egyén számára. A személyiség biológiai és a szociális érése ugyanis nem egyidőben következik be. A biológiai érés évekkal megelőzi a szociális érettség kialakulását, ami a személyiségfejlődés szempontjából fontos tényező. Továbbá az ebben az egyébként is nagyon érzékeny időszakban szerzett tapasztalatok alapjaiban határozzák meg a személyiség további fejlődését. Az ekkor elszenvedett esetleges negatív élmények sok esetben helyrehozhatatlan, de legalábbis nehezen korrigálható sérüléseket okozhatnak.

A partnerek túl gyakori váltogatása nem csak egészségügyi szempontból jelent kiemelt kockázatot, hanem ismét a személyiség egészséges fejlődése kerül veszélybe. Mind a nemi aktivitás túl korai kezdetét, mind a szexuális partnerek magas számát más oldalról is meg lehet ítélni. Mindkét jelenség valaminek a következménye, valaminek a tünete. Például kommunikációs és egyéb interperszonális kapcsolati nehézségek, másokkal szembeni bizalmatlanság, megfelelési, bizonyítási kényszer, vagy éppen valaminek a kompenzálása.

Az adatsorból kiderül (11. diagram), hogy a megkérdezettek 47%-a 14 éves kora előtt létesített először nemi kapcsolatot, és csupán 9 illetve 5% az, akik 17 éves koruk után kezdtek nemi életet élni. Ez persze nem pusztán a vizsgált célcsoport jellemzője, hanem általában a fiataloké. Az akceleráció hatása miatt, miszerint az utóbbi évtizedek szexhullámai, valamint a modern élet szexualizálódása következtében a mai fiatalokat sokkal több szexuális inger éri, mint korábban. Emiatt szexuális éréstük is felgyorsult.

A megkérdezett fiatalok szexuális partnereinek száma: 3-11 között van, egy valaki 20 illetve 40 partnert említett.

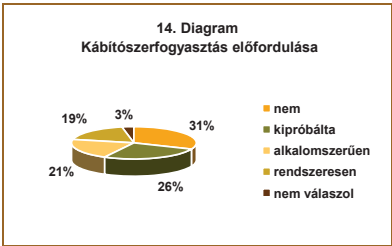
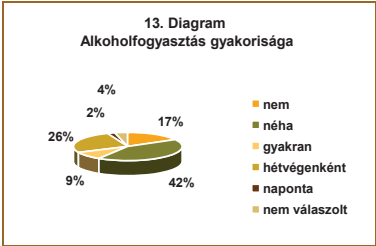

8.3. Egyéb rizikó magatartások – dohányzás, alkohol- és kábítószerfogyasztás

A káros szenvedélyek, mint a dohányzás, de különösen az alkohol- és kábítószerfogyasztás – káros egészségügyi hatásán túl – kedvezőtlen irányba befolyásolja az ítélőképességet és döntéshozó képességet. Emiatt számos szituációban jelentős rizikó tényezőként jelenik meg. A megkérdezett fiatalok dohányzásra, alkohol- és kábítószerfogyasztásra vonatkozó válaszai ez esetben is összhangban vannak a mélyinterjúk hasonló kérdéseire adott válaszaival. A kérdőíves vizsgálat eredményei (12., 13., 14. diagram) nagyon kedvezőtlenek. Eszerint a fiatalok 72%-a rendszeresen dohányzik (napi fél doboz: 29%; napi egy doboz: 32%; ennél több: 11%), 81%-a fogyaszt alkoholt, ebből 35%-a rendszeresen, és a megkérdezettek mindössze 31% -a az, aki nem használ kábítószer. 21%-a saját elmondása szerint rendszeres kábítószer fogyasztó.

Ezen túl mértéktelen alkoholfogyasztás és a kábítószerfogyasztás önmagukban mind olyan pótcselekvések, melyekkel a fiatal a szocializációja során elszenvedett érzelmi deficitet próbálja kompenzálni vagy túlélni. Tehát az alkohol és a kábítószer fogyasztás egy nagyon súlyos veszély, aminek minden esetben voltak előzményei, egyéb jelei, melyekre a környezetük nem fordított kellő figyelmet. A káros szenvedélyek kialakulásáért természetesen nem tehető egyoldalúan és kizárólagosan a kedvezőtlen környezet és a

kiegyensúlyozatlan családi háttér felelőssé. Ebben az egyénnek is jelentős szerepe és felelőssége van. A szocializációs és környezeti deficitok csak felerősítik a káros szenvedélyek és egyéb devianciák kialakulását. A megkérdezett fiatalok jelentős többségénél e két tényező – a környezeti; szocializációs és az egyénen belüli, vagyis személyiségbéli – felerősíti egymást és utat enged a kedvezőtlen folyamatoknak.

2. Kapcsolatvizsgálat: A káros szenvedélyek és a partnerek száma között végzett kapcsolatvizsgálat igazolta azt az előfeltételezést, miszerint a káros szenvedéllyel élők gyakrabban váltogatják szexuális partnerüket. 73 érvényes esetből 14-en vannak, akiknek még nem volt szexuális partnerük és nem élnek semmilyen káros szenvedéllyel. Míg azokra, akik több káros szenvedélynek is hódolnak átlagosan 5,22 partner jut. (2. tábla).

Szexuális partnerek száma:

- mennyiségi ismerv
- változó neve: *n23v2*

Káros szenvedélyek:

- minőségi ismerv
- aggregálás (*n30, n34, n38*)
- változó neve: *karosv*

Vegyes kapcsolat

2-es eredménytáblák
Káros szenvedélyek és a partnerek száma

Feldolgozott adatok összefoglalása

	Adatok					
	Benne van		Kiesett		Összesen	
	Elemzés	Százalék	Elemzés	Százalék	Elemzés	Százalék
Káros szenvedélyek	73	70,2%	31	29,8%	104	100,0%

Eredmény

Káros szenvedélyek	Átlag	Elemsszám	Std. Szórás
00	3,7143	14	5,75698
1, 00	5,2203	59	6,30016
Összesen	4,9315	73	6,18989

A kapcsolat mértéke

	Eta	Eta Squared
n23v2 * Káros szenvedélyek	0,096	0,009

Eta rendkívül alacsony, elhanyagolható (Eta: 0.096)

3. Kapcsolatvizsgálat: a káros szenvedélyek és a terhességek száma közötti kapcsolat vizsgálata során beigazolódott, hogy aki káros szenvedélyeknek hódol, az gyakrabban esett teherbe. Az 59 érvényes esetből 10-en vannak, akik nem élnek káros szenvedélyekkel és ők még nem is voltak terhesek, míg a káros szenvedéllyel élők között átlagosan 2,61 terhesség jut egy személyre. (3. tábla).

Káros szenvedélyek:

- minőségi ismérv
- aggregálás (n30, n34, n38)
- változó neve: *károsv*

Terhesség (élete során hányszor volt terhes):

- mennyiségi ismérv
- változó neve: *n13*

Vegyes kapcsolat

3-as eredménytáblák

Káros szenvedélyek és a terhességek száma

Feldolgozott adatok összefoglalása

	Adatok					
	Benne van		Kiesett		Összesen	
	Elemsszám	Százalék	Elemsszám	Százalék	Elemsszám	Százalék
n13* káros szenvedélyek	59	56,7%	45	43,3%	104	100,0%

Eredmény

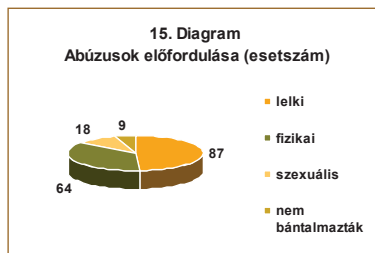
Káros szenvedélyek	Átlag	Elemsszám	Std. Szórás
00	00	10	00
1,00	2,61	49	14,083
Összesen	2,17	59	12,849

Eta, Cramer rendkívül alacsony, elhanyagolható

8.4. Abúzusok előfordulása – lelki, fizikai, szexuális bántalmazás elszenvedése, elkövetése

A lelki, fizikai, és szexuális bántalmazások előfordulása jelentős kockázati tényezőt jelentenek a prostitúció és emberkereskedelem áldozatává válásának szempontjából. Az előző fejezetben kitértem azokra a hazai és külföldi vizsgálati eredményekre, melyek alátámasztják, hogy a prostituáltak többségének lelki, fizikai, és szexuális bántalmazásban volt része gyermekkorában. Az abúzusok elszenvedésének természetesen nem minden esetben következménye a prostituálódás, de önmagához, a saját testéhez és másokhoz való viszonyát, kapcsolatait mindenképpen kedvezőtlenül befolyásolja, bizonyos esetekben megnöveli az áldozattá válás kockázatát.

A vizsgálati eredmények kiemelkedően magas arányban mutattak eddig elszenvedett valamilyen bántalmazást. A bántalmazási típusok nem különíthetők el egymástól minden esetben, vagyis a lelki, fizikai, és a szexuális bántalmazás több esetben is együtt jár. A fizikai erőszak az esetek többségében együtt jár lelki bántalmazással is. Tehát az egyes abúzus típusokat nem lehet egymástól elszigetelten kezelni, ahogyan ezt a vizsgálati eredmények is alátámasztják, mivel több olyan válaszadó is volt, aki valamelyik kettő vagy akár mindhárom bántalmazást elszenvedte. Az említett bántalmazások száma értelemszerűen meghaladja a válaszadók számát. Csupán kilenc olyan eset volt, ahol nem történt semmilyen típusú bántalmazás (15. diagram). Kiemelkedően magas a lelki bántalmazást elszenvedők száma: 87, szintén nagyon magas a fizikai bántalmazást elszenvedettek száma: 64. Szexuális bántalmazásnak a megkérdezettek közül 18-an voltak kitéve. Ezek az adatok rendkívül aggasztóak, egyértelműen tükrözik a vizsgált csoport veszélyeztetettségét, a szó általános értelmében és a prostitúció és emberkereskedelem áldozatává válás szempontjából egyaránt. Anélkül, hogy kétségbe vonnám a lelki bántalmazások magas számának valódiságát, meg kell említeni az a vizsgálati tapasztalatot, mely szerint olyan eseteket is a lelki bántalmazások körébe soroltak a fiatalok, melyeket egy-egy partnerkapcsolatban a szakítás során éltek meg. A szakítás általában fájdalommal jár, lelki megterhelést jelent a felek számára, mégsem meríti ki a szigorúan értelmezett lelki bántalmazás fogalmát. Ezeknek az eseteknek az elemzése nem tartozik a vizsgálat tárgykörébe, így ha valamely válaszadó akképpen nyilatkozott, hogy volt már része lelki bántalmazásban és az elkövetőnek a volt partnerét nevezte meg, természetesen ezt a választ fogadtam el, függetlenül az egyéb körülmények megítélésétől.

A 12. táblázat a bántalmazások gyakoriságát és azok elkövetőit mutatja be bántalmazási típusok szerinti bontásban. Legmagasabb arányban a lelki bántalmazás fordult elő (87 eset). 42 esetben életük során csupán egyetlen alkalommal, de 34 esetben havi, heti rendszerességgel éltek át lelki bántalmazást. A fizikai bántalmazás is igen gyakori (64 eset). Közel ugyanannyian éltek át életük során már legalább egy alkalommal fizikai bántalmazást, mint lelkit, de már valamivel kevesebb a rendszeres havi vagy heti gyakorisággal előforduló fizikai bántalmazás. Szexuális bántalmazás a válaszok szerint 18 esetben fordult elő, ami szintén nagyon aggasztó eredmény. A szexuális bántalmazásoknál valamennyi esetben csak egyszeri előfordulást jeleztek a válaszadók.

A bántalmazásra vonatkozó kérdéseknél azokat a válaszokat is a megtörtént esetekhez számoltam, mely esetekben nem kívántak válaszolni a kérdésre. A válaszok mögött sejthető, hogy történt bántalmazás, mert a bántalmazás valamennyi fajtájának sajátossága, hogy az áldozatok nem szívesen beszélnek róla. Vagy azért, mert a trauma hatása még mindig fennáll és igyekeznek elnyomni magukban a rossz élményt, illetve szégyellik a velük történeteket, ezért nem szívesen elevenítik fel. Amennyiben semmilyen módon nem bántalmazták az illetőt, feltehetően nemleges választ adott volna a feltett kérdésre. Az összefüggés persze nem bizonyítható, csupán feltételezés, ezért az összesítő táblázatban (12. táblázat) külön is feltüntetésre kerültek ezek a válaszok.

A lelki és fizikai bántalmazásokat legnagyobb arányban – mintegy 73 esetben, egyforma megoszlással – a szülők vagy nevelőszülők követik el a fiatalok sérelmére. Az állandó vagy alkalmi partnerek közel ugyanolyan számban – 31 esetben – követnek el lelki bántalmazást, mint a szülők (Ezek az adatok tartalmazzák a párkapcsolati szakítás során megélt lelki megterheléseket is). A lelki és fizikai bántalmazás egyéb elkövetőiként testvért, barátokat, ismerősöket, iskola, és sorstársakat, valamint idegeneket neveztek meg. Leleki bántalmazás elkövetői esetében több válaszban is megfogalmazódott, hogy úgy érzik,

mindenki, az emberek általában bántják őket, úgy érzik, hogy az egész világ ellenük van, és senki nem érti meg őket.

12. táblázat
Abúzusok gyakorisága és elkövetői (esetszámban)

		Abúzus típusa		
		Lelki	Fizikai	Szexuális
Abúzus gyakorisága	életében legalább egyszer	42	41	15
	havi, heti gyakorisággal	34	21	-
	nem kívánt válaszolni	6	2	3
	Összesen	81(+6)	62 (+2)	15 (+3)
Abúzus elkövetője	szülő vagy nevelőszülő	35	38	-
	állandó vagy alkalmi partner	31	15	2
	más	16	15	4
	nem kíván válaszolni	27	13	6

13. táblázat
Bántalmazottak által elkövetett bántalmazások (esetszámban)

A bántalmazott is elkövető		Abúzus típusa		Szokott-e verekedni?
		Lelki	Fizikai	
Abúzus gyakorisága	életében legalább egyszer	37	41	26
	havi, heti gyakorisággal	15	19	22
	nem kívánt válaszolni	3	3	5
	Összesen	52 (+3)	60 (+3)	48 (+5)

A 14. táblázat azokat a válaszokat összesíti, melyekben előfordult, hogy életük során egyszer vagy akár többször pénzt vagy ajándékot fogadtak el szexuális kapcsolatért.

14. táblázat
Kapott-e pénzt vagy ajándékot szexuális kapcsolatért? (esetszámban)

életében legalább egyszer	9
havi, heti gyakorisággal	2
nem kívánt válaszolni	3
Összesen	14

4. Kapcsolatvizsgálat: A feltételezett kapcsolat szerint, aki „prostituált” – ami a vizsgálatban kizárólag annyit jelent, hogy előfordult már vele, hogy pénzt vagy ajándékot kapott szexuális kapcsolatért – nagyobb arányban hódol valamilyen káros szenvedélynek. Azok, akik fogadtak már el pénzt vagy ajándékot szexuális kapcsolatért 90,9 % -ban élnek valamilyen káros szenvedéllyel, szemben azokkal, akik soha nem kaptak pénzt vagy ajándékot szexuális kapcsolatért, azoknak 80,2 %-a él valamilyen káros szenvedéllyel. (4. tábla).

Kapott már pénzt vagy ajándékot kapott szexuális kapcsolatért

- minőségi ismév
- változó neve: *n68v2*

Káros szenvedélyek:

- minőségi ismév
- aggregálás (n30, n34, n38)
- változó neve: *karosv*

Asszociációs kapcsolat

4-es eredménytáblák
Prostituáltak nagyobb arányban élnek káros szenvedéllyel

Feldolgozott adatok összefoglalása

	Adatok					
	Érvényes		Hiányzó		Összes	
	Elemsszám	Százalék	Elemsszám	Százalék	Elemsszám	Százalék
prostituáció (átskálázott) káros szenvedélyek – (aggregált)	97	93,3%	7	6,7%	104	100,0%

Prostituált (átskálázott) és a káros szenvedélyek (aggregált) kereszt táblája

	Káros szenvedélyek		Összesen
	Nem	Igen	
Nem prostituált szám %	17 19,8%	69 80,2%	86 100,0%
Prostituált szám %	1 9,1%	10 90,9%	11 100,0%
Összesen szám %	18 18,6%	79 81,4%	97 100,0%

Eta, Cramer rendkívül alacsony, elhanyagolható

8.5. A vizsgálat során felmerült kutatás-módszertani nehézségek

A kérdőíves felmérés értékelésével kapcsolatban mindenképpen meg kell említeni, hogy a megállapítások pusztán következtetett tendenciákat fogalmaznak meg, azok

beigazolódására vagy elvetésre nem alkalmasak. Ok-okozati viszony megállapítására vagy egyenes következtetések levonására tehát nem alkalmas, de erre nem is vállalkozik a vizsgálat. Ennek oka az alacsony elemszám, melyet számos esetben tovább ront az egy csoportba sorolható elemek rendkívül alacsony száma. Tehát a minta nem reprezentatív, a kirajzolódott különbségek az egyes csoportok között nem szignifikánsak.

A csoportbontás miatti alacsony elemszám okozott problémát az iskolai végzettség és a szűrővizsgálatokon való részvétel, valamint az iskolai végzettség és a prostitúció kapcsolatának vizsgálatakor, mert a megkérdezettek jelentős többsége, 72-en nyolc általánossal vagy azzal sem (12-en) rendelkezik, míg szakiskolai végzettséggel 9-en, érettségivel mindössze 3-an, felsőfokú végzettséggel pedig egyetlen válaszadó sem rendelkezett. A kapott értékek nem használhatók. (5. tábla)

5. eredménytáblák
Iskolai végzettség és a szűrések száma
Feldolgozott adatok összefoglalása

	Adatok					
	Érvényes		Kiesett		Összes	
	Elemzés	Százalék	Elemzés	Százalék	Elemzés	Százalék
Iskolai végzettség szűrések száma	101	97,1%	3	2,9%	104	100,0%

Iskolai végzettség és szűrések számának kereszt táblája

Iskolai végzettség	Káros szenvedélyek		Összesen
	Nem jár szűrésre	Jár szűrésre	
Nincs 8 általánosa Szám %	10 83,3%	2 16,7%	12 100,0%
8 általános Szám %	63 85,1%	11 14,9%	74 100,0%
Szakiskola szám %	10 100,0%	0 0%	10 100,0%
Érettségi Szám %	3 100,0%	0 0%	3 100,0%
Felsőfokú Szám %	2 100,0%	0 0%	2 100,0%
Összesen Szám %	88 87,1%	13 12,9%	101 100,0%

- A szexuális partnerek száma és az előforduló nemi betegségek közötti kapcsolat vizsgálatakor néhány kiugró érték (pl. 40 szexuális partner megjelölése a 80-as személy esetén) erősen torzította az átlagokat.
- A védekezés és a nemi betegségek kapcsolatának vizsgálatakor az alacsony elemszám mellett válaszáadási hiba is felmerült. Például az n23-as kérdés szerint a válaszadó nem él szexuális életet, de n27-es kérdésre azt válaszolja, hogy nem védekezik, és nem azt, hogy nem volt partnere.
- További értékelési problémát jelentett, hogy az Eta, Cramer értékek rendkívül alacsonyak, többnyire elhanyagolhatók.

8.6. Összegzés

A kérdőíves vizsgálattal kapcsolatban le kell szögezni azokat az összefüggéseket, amelyek a prostitúció jelenségének okai között húzódnak. A szakirodalmi áttekintésben több helyen utaltam olyan kutatásokra, melyek prostituáltak iskolai végzettségére, a prostitúciós tevékenységgel összefüggő egészségügyi kockázatokra és rizikó magatartásokra, azok érintettek általi ismeretére, prostituáltak különböző szociokulturális és pszichés jellemzőire, lelki, fizikai és szexuális bántalmazottságára irányultak. Ezek a vizsgálatok kimenetet vizsgáltak, vagyis a már kialakult prostitúció tevékenység hátterét vizsgálták, melyeket egyben a prostitúciós tevékenység és életforma kialakulásának okaiként értelmeztek.

Ez a kérdőíves vizsgálat viszont az output-ot vizsgálja, vagyis a megkérdezett – a prostitúció és emberkereskedelem szempontjából elsősorban hátrányos helyzetük miatt veszélyeztetett – fiatalok olyan jellemzőit vizsgálja, melyek jelentős befolyásoló tényezővel bírnak a prostitúció és emberkereskedelem áldozatává válásának szempontjából. Itt is fontos azonban leszögezni, hogy a vizsgált jellemzők: egészségtudatos magatartás; a szexuális élettel kapcsolatos rizikótényezők, mint például a nemi élet korai kezdése, a partnerek váltásának magas száma; egyéb rizikófaktorok: dohányzás, alkohol- és kábítószerfogyasztás, lelki, fizikai és szexuális bántalmazások elszenvedése; nem jelentenek minden esetben egyértelmű összefüggést a prostitúciós tevékenység kialakulásával. Vagyis ezek a jellemzők nem jelentenek törvényszerűen minden egészségtudatos magatartást nem kielégítő mértékben tanúsító, valamilyen káros szenvedéllyel élő, esetleg lelki, fizikai vagy szexuális bántalmazást elszenvedett ember esetében prostitúció szempontjából konkrét veszélyeztetettséget. Nem lesz mindenikből

prostituált, aki az előbb felsorolt jellemzők valamelyikével, vagy akár mindegyikével rendelkezik.

Ezen tények figyelembevételével valamint a vizsgálati eredmények ismeretében elmondható, hogy a vizsgálatba bevont fiatalok esetében az egészségtudatos magatartás hiánya; a szexuális élettel és egyéb rizikó magatartásformákkal – alkohol- és kábítószerfogyasztással – összefüggő rizikófaktorok, valamint az elszenvedett abúzusok fokozott jelenléte jelentős mértékben növelik a prostitúció és emberkereskedelemmel szembeni veszélyeztetettségüket, és előre jelzi a prostitúcióba való bekerülést és áldozattá válás lehetőségeit.

A vizsgált kérdésekben rendkívül nagy a hiányosság, pedig szükséges lenne a pedagógia preventív, felvilágosító tevékenységének bevonására.

9. Fókuszcsoportos beszélgetések

9.1. Helyszín, körülmények

A beszélgetésekre négy budapesti, hátrányos helyzetű fiatalokkal foglalkozó intézményben került sor, 6-8 fős csoportokban. A beszélgetésekben való részvétel önkéntes jelentkezés alapján történt.

A fókuszcsoportos beszélgetések elején feltett kérdésre, miszerint miért vállalta ezt a beszélgetést, alapvetően kétféleképpen válaszoltak. Voltak, akiket különösebben nem érdekelt a téma, de mivel éppen nem volt más dolguk, hát bekapcsolódtak a beszélgetésbe. Jóval többen voltak azok, akiket valóban érdekelt a prostitúció és emberkereskedelem kérdése. Vagy azért, mert saját állítása szerint keveset tud a dologról, vagy azért, mert van saját véleménye, vagy csak egyszerűen érdekesnek és izgalmasnak találta a kérdést.

9.2. Az első kérdéskör: A prostitúció és az emberkereskedelem társadalmi vonatkozásai

A fókuszcsoportos beszélgetések első tartalmi kérdése egy asszociációs játék volt. Mindenkinél fel kellett írnia legalább három szót, fogalmat, kifejezést, ami első pillanatban eszébe jut a prostitúcióról és emberkereskedelemtől. Válaszaik sokrétű megközelítésről árulkodnak. Nagyon sok alapvető fontosságú pontját érintették a témának tabuk nélkül, szabadon fogalmazva. A válaszok között volt sok érdekes, szubjektív élményen, véleményen alapuló felsorolás. Megjelentek film élmények – *Tűzben edzett férfi*, *Ponyvaregény* című filmek, a mindennapi tapasztalataik, melynek eredményeképpen pontos földrajzi behatárolását adták a jelenségnek szűkebb vagy tágabb környezetükből,

mozgásterükből: VIII. ker., Gubacsi út, Fóti út, Illatos út, Nyugati pályaudvar, Üllői út, Rákóczi tér.

Említésre kerültek egészségügyi kérdések – nemi betegségek, AIDS, tripper, védekezés, óvszer, szabályozási lehetőségek, mint például türelmi zóna, valamint gazdasági megfontolások – pénz, jó lehetőség.

A prostitúció és emberkereskedelem jelenségének vélt vagy valós okai és indítékai tekintetében voltak tapasztalhatók a legnagyobb félreértések, tévedések, átvett sztereotípiák. Szórványos információik és elképzeléseik vannak az egyes résztvevők motivációiról, indítékairól. Több olyan vélemény is elhangzott, amely kizárólag a prostituáltat ítéli meg negatívan, és kifejezetten őt tartja felelősnek a helyzetéért. Sokan úgy gondolják, hogy prostituált csakis önszántából lesz valaki, és elképzelhetetlennek tartják, hogy valakit ma Magyarországon elraboljanak és prostitúcióra kényszerítsenek:

„Szerintem meg nincs olyan, hogy nem akarsz prosti lenni, és mégis az leszel. Nem hiszem, hogy Magyarországon lehet valakit kényszeríteni, hogy kurva legyen, ha nem akar.”

(„B” típusú intézmény 3-as csoport, 2007. 10. 22.)

„Akit rá tudnak kényszeríteni, az meg magára vessen.”

(„B” típusú intézmény 1-as csoport, 2007. 10. 22.)

A ki miért vesz rész a prostitúcióban kérdés válaszai:

Kliens: élvezetért; mert nem kapja meg otthon, amit szeretne – ez többszörösen visszatérő válasz volt; szexuális irányultságában megnyilvánuló extremitások, perverziók, melyeket másutt nem tud kielégíteni; elégtelen érzelmi élet miatt megelégszik a személytelen és mindenki számára megalázó szexuális kapcsolattal; nem képes teljes értékű párkapcsolat kialakítására és fenntartására; családi, párkapcsolati konfliktusok, melyeket nem képes megfelelően kezelni és a prostitúcióban vezet le ebbéli feszültségeit:

„Azért megy a prostihoz, mert annyira béna, hogy máshoz nem jut.”

(„B” típusú intézmény 2-es csoport, 2007. 10. 22.)

„Minden embernél másképp alakult ki, csalódtak a szerelmükben, egyfajta szórakozás is lehet.”

(„B” típusú intézmény 1-es csoport, 2007. 10. 22.)

„Van olyan pasi, aki már rendszeresen jár a kurvákhoz. Ez már nem normális. És akkor sem, ha a felesége mellett csinálja. Akkor csinálja, ha nem kapja meg a feleségétől, amit

akar. 60 éves korban csak azért tartja meg a feleségét, mert nem akar egyedül maradni. Annyi idős koromban már bölcs leszek és nem akarok majd elmenni kurvázni.”

(„B” típusú intézmény 1-es csoport, 2007. 10. 22.)

A prostituált: azért teszi, mert érzelmileg és anyagilag kiszolgáltatott helyzetbe kerül, mert rákényszeríti a férje, barátja vagy egy harmadik személy; teheti szükségből a megélhetés miatt, félelemből, fenyegetettségből, drogért, a pénzért.

„Kidobták otthonról, szerelmes lesz a csávójába, aki beleviszi, vagy meg is verik, akkor is belemegy. Apakomplexus miatt is lehet.”

(„B” típusú intézmény 1-es csoport, 2007. 10. 22.)

Azonban volt néhány ellenvélemény, ahogy arra korábban már utaltam, miszerint vannak olyan prostituáltak, akik élvezetből csinálják a prostitúciós tevékenységet, akik anyagilag nincsenek rákényszerülve erre a tevékenységre.

Futtató: pénzért, a haszonért csinálja.

Volt olyan, aki szerint a prostitúció mindenkinek jó, mert mindenki megkapja benne azt, amit szeretne. A futtató felelőssége, és szerepe csak abban a tekintetben jelent meg egy véleményben, hogy az mennyire unalmas munka lehet:

„Stricinek lenni rohadt unalmas munka. Egész nap figyelik a csajokat a Gubacsi úton”.

(„A” típusú intézmény, 2007. 10. 20.)

A prostitúciós intézményrendszerben résztvevők meghatározott szerepet játszanak az összehangolt maffia hálózatában. A prostitúció és emberkereskedelem résztvevői:

- a szexuális szolgáltatást adó;
- a szexuális szolgáltatást igénybe vevő;
- a harmadik, profitorientált személy – futtatók.

A prostitúció és emberkereskedelem szereplőivel és azzal, hogy az egész folyamatot a pénz mozgatja pontosan tisztában voltak a csoportok. Ellenben az egyes szereplők közötti viszony megítélése már korántsem ennyire egységes és több esetben is problematikus. Volt olyan vélemény, miszerint a prostituált kiegyensúlyozott, egyenrangú viszonyban van a futtatóval. A prostituált a megkeresett pénz egy részéért cserébe védelmet kap a futtatótól,

így nincs mitől félnie. Nyilvánvaló, hogy a helyzet nem ilyen egyszerű és átlátható, az erőviszonyok megítélésében pedig teljesen hibásak az elképzeléseik:

„A prostituált és a futtató jó viszonyban vannak egymással a szex és a pénz terén is.”

(„B” típusú intézmény, 7-es csoport. 2007. 10. 22.)

A szereplők hierarchikus felépítésű rendszeréről szintén csak szórványos ismereteik vannak. Többségében hajlamosak a prostituáltak társadalmát differenciálatlanul megítélni. Nem veszik figyelembe az adott réteg helyzetét, lehetőségeit.

Természetesen voltak olyan válaszolók is, akik reálisan, a valós helyzetnek megfelelően látják ezeket a viszonyokat, és a legnagyobb veszélyt és kiszolgáltatottságot az utcán álló, illetve a fiatal, könnyen befolyásolható, iskolázatlan és szegényebb rétegekből kikerülő prostituáltaknak tulajdonítják:

„Az útszéli kis picsák vannak a legkiszolgáltatottabb helyzetben. Szemétegetőnél, az Illatos útnál, a Nyugati pályaudvarnál nagyon sok az útszéli kurva. A Fókuszban is benne voltak az útszéli kurvák.”

(„A” típusú intézmény, 2-es csoport. 2007. 10. 20.)

„A luxuskurvák azért is vannak jobb körülmények között, mert nekik nincs stricijük és az nem szedi el a pénzüket. Minden a pénz körül forog.”

(„A” típusú intézmény, 2-es csoport. 2007. 10. 20.)

A prostitúció és emberkereskedelem jelensége mögött húzódó okokról nagyon kevés információval rendelkeznek. Az ő korukban természetes, hogy nem néznek ilyen mélyen a dolgok mögé. Nincs megfelelő háttérismeretük a témáról, és az is valószínű, hogy módjuk sincs igazán arra, hogy ezt megtegyék. Ha a korosztályuknak és érdeklődésüknek megfelelő formában és mennyiségben birtokába juthatnának ezeknek az ismereteknek, teljesebb rálátással másképpen vélekednének számos dologról a témával kapcsolatban.

A beszélgetések alkalmával természetesen szóba került a prostitúció és emberkereskedelem gyökereinek, okainak boncolgatása közben a férfi-női egyenjogúság, a férfi-női szerepek eltérő megítélésének kérdése. A nemi egyenlőtlenséget ugyan nem maguktól vetették föl, mint lehetséges okot vagy magyarázatot a prostitúció és emberkereskedelem kérdésében, de rávezetve, rákérdezve a következő véleményeknek adtak hangot:

„Általában egy nőnek ezt meg is kell fizetni. Mindig is így volt. Az egyenjogúsági kérdés az inkább csak egy szimbólum.”

(„A” típusú intézmény, 3- as csoport, 2007. 10. 20.)

„Mert a férfi fizikailag erősebb.”

(„B” típusú intézmény 1-es csoport, 2007. 10. 22.)

„Mert vannak himsoviniszta barmok, mert a férfiaknak farkuk van és azt hiszik, hogy ettől már okosabbak is.” (Nagyon indulatos és dühös felszólalás volt.)

(„B” típusú intézmény 1-es csoport, 2007. 10. 22.)

„Mert a nők hagyják magukat. Nem kellene, hogy a nők hagyják magukat. A férfiak azt hiszik, hogy istenek. Azt hiszik, hogy a nők gyengébbek, mint a férfiak. A nemek közti különbségből adódnak a problémák.”

(„B” típusú intézmény 1-es csoport, 2007. 10. 22.)

„Nem értek egyet azzal, hogy a férfiak uralják a nőket. Soha nem engedném.”

(„B” típusú intézmény 4-es csoport, 2007. 10. 22.)

„Van egy teóriám. Nagyon divatba jött az intim részek borotválása. Miért? Évszázadokon keresztül a férfiak éppen aktuális dilijének akarnak megfelelni a nők. A különböző ideáloknak akarnak megfelelni. Régen például az volt a jó, ha egy nő minél kövérebb, erősebb, mert így biztos, hogy ki tudta hordani és meg tudta szülni a gyerekeket és a munkát is bírta. Ma már ez nem érdekes. Az a jó, ha minél soványabb egy nő.”

(„A” típusú intézmény, 3-as csoport, 2007. 10. 20.)

A beszélgetések alkalmával négy esetben is fény derült a témával kapcsolatos sajnálatos érintettségre. Mindezt maguktól mondták el. Prostitúcióval kapcsolatos személyes érintettséget érintő kérdés nem hangzott el a beszélgetések alkalmával. A prostitúcióba való részvételt a nevelők is megerősítették, nekik is az a szomorú tapasztalatuk, hogy több növendékük személyesen is érintett volt a prostitúcióban, és az akkor átélt szörnyű élmények kitörölhetetlen nyomot hagytak, helyreállíthatatlan károkat okoztak a fiatalok lelkében, személyiségében.

„Én nem vagyok, csak sofőrködök. Akik futtatják a kurvákat, azoknak van a legtöbb pénze belőlük. A kurváknak marad a munka, nem kell félniük, mert megvédik őket. A sofőrök is megkapják a pénzüket.”

(„A” típusú intézmény, 2-es csoport, 2007. 10. 20.)

„Én is benne voltam ilyesmibe, csak engem nem futtattak.”

(„B” típusú intézmény, 7-es csoport, 2007. 10. 22.)

„Én is futtattam lányokat, Bécsbe vittük ki őket, de én nem csináltam.”

(„B” típusú intézmény, 5-ös csoport, 2007. 10. 22.)

„Aki pénzért baszik, az keresi a kenyerét. Én voltam kurva, én már csak tudom.”

(„B” típusú intézmény, 4-es csoport, 2007. 10. 22.)

Arra kértem a válaszolókat, hogy pár mondatban fejtsek ki, indokolják meg válaszaikat. Feszült indulatok és heves érzelmek húzódtak a válaszok mögött. A prostitúcióról mindenkinek volt véleménye, nézeteiket konstruktív vitákban ütköztették, ami a fókuszcsoporthoz tartozók beszélgetések legfontosabb hozadéka volt, túl azon, hogy értékes és hasznos információkhoz jutottam a témában való tájékozottság és jelenség megítélésével kapcsolatban.

Néhány további példa a szabad asszociációikból:

hostess, szükség, jó lehetőség, bordélyház, luxuskurvák, rohadékok, átvágás, kamionosok, óvszer eldobálva az erdőben, kiszolgáltatottság, alárendeltség, ördögi kör, diszkó, drog, pedofilok, rendőrség, maffia, bántalmazás, strici, place, strihelés, sztriptíz, zaklatás, bíróság, halál, szegény, diler.

9.3. Második kérdéskör: A prostitúció és emberkereskedelem jogi vonatkozásai

A beszélgetéseknek ebben a szakaszában azt szerettük volna megtudni, hogy a fiatalok mit tudnak, mit hallottak a prostitúció törvényi szabályozásáról? Szerintük megoldás lehet-e a törvényi szabályozás, a szankciók bevezetése? Lehet-e egyáltalán szabályozni a prostitúciót? Ha igen, akkor kit büntetnek és hogyan?

A prostitúció és emberkereskedelem szabályozási lehetőségeinek áttekintése és megbeszélése ismét többféle vélemény megismerését, és más-más megközelítések megfogalmazását tették lehetővé. A beszélgetést ismét heves érzelmek, indulatok és építő jellegű viták kísérték. Az álláspontok olykor közeledtek egymáshoz, máskor viszont olyannyira maradtak távol egymástól, mint azok a közvélemény előtt zajló szakmai és civil viták, melyek a prostitúció szabályozási lehetőségeiről és nehézségeiről szólnak. A mai napig nem született olyan szabályozási forma, amely maradéktalanul alkalmas lenne a probléma kezelésére. Így természetesen a beszélgetésen részt vett fiatalok sem jutottak dülőre a prostitúció törvényi szabályozását illetően, de elgondolkodtak a lehetőségeken és a problémákon.

A prostitúció és emberkereskedelem jogi szabályozási lehetőségeiről többnyire annyi információval rendelkeznek, amennyi a médián keresztül eljut az emberekhez. Tudnak a

türelmi zónáról, és arról a lehetőségről, hogy ki lehet váltani vállalkozói igazolványt erre a tevékenységre is. Mindkét intézkedés célja, hogy legalizálja és szabályozza a prostitúciót. Mivel az egyéb szabályozási lehetőségekről nincs elegendő információjuk, röviden ismertetésre került a három alapvető szabályozási modell. Ezek után arra kértem a beszélgetésben résztvevő fiatalokat, hogy válasszanak a három szabályozási lehetőség közül, és a kiosztott szavazólapon, párban vagy önállóan dolgozva gyűjtsenek érveket a választott szabályozási modell mellett. Ezután a párok sorra ismertették álláspontjukat és elképzeléseiket, melyekből ismét értékes és hasznos eszmecserék bontakoztak ki. Lássuk a három szabályozási modell érveit:

Tiltaná a prostitúciót:

- mert ez az emberi jogok teljes lábbal tiprása;
- mert nagy az egészségügyi kockázata;
- mert szorosan összekapcsolódik a szervezett bűnözéssel;
- mert bomlasztja, tönkreteszi a családokat;
- mert mások élösködnek más embereken;

„Tiltanám, mert sok minden baj történhet egy prostitival, nem tudhatja, ki mire képes. Meggyilkolhatják, betegséget kap és bedrogozik, tönkremegy, túlادagolásban meghalhat.”
(„B” típusú intézmény, 6-os csoport, 2007. 10. 22.);

Mert undorító.

(többször megfogalmazott vélemény);

„Kifosztják, tönkreteszik az embereket.

(„B” típusú intézmény, 4-es csoport, 2007. 10. 22.);

- a teljes tiltáshoz egy különleges rendőrséget vagy szervezetet hoznának létre, amely kizárólag a feladatra alkalmas, kellően felkészített emberekből állna.

„1. az irodisták, akik az internetet és a különböző hirdetéseket néznék át. 2. akciócsoport, akik konkrétan a kijelölt, felfedett helyszínt, akár egy nyomdát, akár egy „szervert” megkeresnek, lecsapnak. 3. Ők a beépülő emberek, akik álnéven jelentkeznek a hirdetésekre és álnéven rendelnek lányokat. Ezen kívül beépülnek a szervezetekbe, majd leleplezik azokat.”

(„A” típusú intézmény, 3-as csoport, 2007. 10. 20.);

Megengedné a prostitúciót:

„Mert van, aki rá van szorulva a pénz miatt, azok, akik nem drogra költik, hanem tényleg a megélhetésre”

(„B” típusú intézmény, 6-os csoport, 2007. 10. 22.);

„Mert van olyan férfi, akinek nem akad nő”

(„B” típusú intézmény, 6-os csoport, 2007. 10. 22.);

„Mert Magyarországon nagyon nagy a szegénység, sok embernek nincsen iskolája, ezért szükség van rá, hogy ezek is megéljenek valamiből”

(„B” típusú intézmény, 5-ös csoport, 2007. 10. 22.);

„Engedném, mert van szabad akarat és döntés. Ez sérülne, ha nem engednénk.”

(„A” típusú intézmény, 2-es csoport, 2007. 10. 20.);

„Engedni kell, mert nagyon sok pénz van benne, ha legális lenne meg lehetne adóztatni.”

(„A” típusú intézmény, 1-es csoport, 2007. 10. 20.);

Tűrné, vagyis szabályok közé szorítaná a prostitúciót:

„Mert ha megtiltanánk, annál jobban fogják csinálni, kiszállni meg úgysem tudnak belőle. Ez egy ördögi kör.”

(„A” típusú intézmény, 2-es csoport, 2007. 10. 20.);

„Bordélyházakat kell működtetni. Ha egy nő nem akarna egy férfivel kontaktust, akkor a szolgáltató nem kényszerítheti bele. A lányoknak kell meghatározni, hogy mit vállalnak be, de az árakat a szolgáltató határozza meg.”

(„A” típusú intézmény, 3-as csoport, 2007. 10. 20.);

„Először jönne a tiltás, aztán a tűrés, de megengedni semmiféleképpen nem lehetne.”

(„A” típusú intézmény, 3-as csoport, 2007. 10. 20.);

„Csak akkor lehet Magyarországon prostitúció, ha csakis Budapesten és csak egy helyen lehet bordélyházat üzemeltetni, rendszeres orvosi vizsgálatokkal. Illetve az emberi jogok megtartásával. De persze az egyetlen bordélyház akár száz nőt is foglalkoztathatna.”

(„A” típusú intézmény, 3-as csoport, 2007. 10. 20.);

A prostitúció jogi szabályozása kapcsán meg kell említeni azt a kezdeményezést, melyet két ízben is kifejtettek a fiatalok. Mindkét esetben felismerték a prostituátnak nyújtandó segítség és támogatás szükségességét és jelentőségét. Konkrét, majdnem teljes rehabilitációs programot fogalmaztak meg, miszerint a prostituátnak segíteni kell visszatérni a normális életbe, hogy képesek legyenek reintegrálódni a társadalomba. Voltak, akik igen radikális elképzeléseiknek adtak hangot:

„Kórházba vinni a lányokat, ápolni, elvonókúrára kell őket vinni, az ellenállókat pedig javítóintézetbe kellene vinni. Akik vissza akarnak menni a normális életbe, azokat iskolába kell járattatni.

Az előállított stricik működésük idejétől és a vád milyenségétől függően halálbüntetésben vagy életfogytig tartó börtönben részesüljenek.”

(„A” típusú intézmény, 3-as csoport, 2007. 10. 20.);

9.4. Harmadik kérdéskör: A prostitúció és emberkereskedelem egészségügyi vonatkozásai

A prostitúció egészségügyi kockázataival tisztában voltak a beszélgetésben résztvevő fiatalok. Pontosán tudják, hogy milyen egészségügyi kockázatokkal és veszélyekkel jár a tevékenység, mind a prostituált, mind a kliens részéről. E tekintetben a felelősség megállapítása már nem olyan egyértelmű. Voltak, akik felelőtlennek és nemtörődőnek tartják a prostituáltat, azért, amiért óvszer nélkül üzi a tevékenységet, ugyanakkor tisztában vannak azzal, hogy a prostituált nincs abban a helyzetben, hogy megválogathassa a klienseit, illetve azt, hogy adott esetben használ óvszert vagy sem. Azt is nagyon jól tudják, hogy az óvszer nélküli aktus drágább, és hogy a prostituált ezért vállalja az óvszer nélküli aktust.

„A prosti van a legrosszabb helyzetben. A kliens azt mondja, hogy többet fizet óvszer használata nélkül, és ezért kénytelen belemenni. A strici megveri, ha nem hoz elég pénzt. A stricik hibája ez. Én inkább tűrném, hogy megverjen a stricim, de akkor is használnám az óvszert.”

(„B” típusú intézmény, 4-es csoport, 2007. 10. 22.);

„A kurvát nem érdekli, hogy mi van a klienssel, de valahonnan ő is összeszedte a betegségét.

Aki hülye, az haljon meg.”

(„A” típusú intézmény, 2-es csoport, 2007. 10. 20.);

Pontosan látják, hogy a prostituált van a legnagyobb veszélyben, hogy ő van a legkiszolgáltatottabb helyzetben. Az azonban ritkán jut eszükbe, hogy a prostituált is azt megelőzően kapta valakitől – vagyis egy kientől – a fertőzést és betegséget. Úgy gondolják, hogy a prostituált tisztában van az egészségügyi kockázatokkal, de nincs abban a helyzetben, hogy megtegye a szükséges lépéseket a veszélyek, kockázatok elkerülésére.

„Mert nem eshet ki a munkából. Óvszer nélkül drágább. Az hol érdekli a kurvát, hogy valaki elkap tőle valamit vagy sem? Ennyi.”

(„A” típusú intézmény, 1-es csoport, 2007. 10. 20);

A kliensek jelentős része kéri vagy ragaszkodik az óvszerhasználat mellőzéséhez. Ennek indoka vagy magyarázata – vagyis hogy a kliens számára is nyilvánvaló egészségügyi kockázatok ellenére miért viselkednek ilyen felelőtlenül – nem merült fel a beszélgetésben résztvevő fiatalok között. Egyetlen egyszer merült fel a kliensek felelőtlensége, miszerint alkoholos vagy kábítószeres befolyásoltság miatt teszik ezt.

A futtatók pedig a magasabb tarifa, nagyobb bevétel miatt preferálják, illetve kényszerítik a lányokra.

Azt azonban keveset tudják, hogy milyen helyzetben van a prostituált saját egészsége védelme szempontjából. Nem gondolják a megkérdezett fiatalok, hogy nőgyógyászhoz vagy bármilyen orvoshoz eljutni nem olyan egyszerű és természetes egy prostituált számára, mint bárki másnak. Nem tudják, vagy nem gondolnak bele abba, hogy többségüknek nincsen biztosítása, nem jogosultak az egészségügyi szolgáltatások igénybevételére. Arra pedig nincsen anyagi fedezetük, hogy egy orvost a magánpraxisában keressenek fel.

A futtatót pedig a legkevésbé sem érdekli a lányok egészségi állapota. Ha valamelyik lány megbetegszik, rövid időn belül találnak helyette újabb, fiatalabb, még egészséges lányt, aki azonnal képes pótolni a futtató számára a kiesett bevételt.

9.5. Negyedik kérdéskör: A prostitúció és emberkereskedelem migrációs vonatkozásai

A beszélgetésben résztvevő fiatalok jelentős különbséget látnak a hazai és a külföldi prostitúció között. Rendkívül kulturálatlannak és rendezetlennek látják a prostitúció hazai helyzetét. Tisztában vannak azzal, hogy tőlünk nyugatabbra sokkal többet keresnek a prostitúció résztvevői ezzel a tevékenységgel. A prostituáltak származási helyét, nemzetiségét illetően is viszonylag pontosak az ismereteik, hogy a tőlünk keletebbre lévő, szegényebb országokból érkeznek Magyarországra fiatal prostituáltak a jobb megélhetés reményében. Többször említették a prostitúció résztvevői között a roma származású lányok nagy arányát.

A magyar prostituáltak európai mozgásával és illegális migrációjával már nincsenek naprakész információik azzal együtt, hogy azt pontosan tudják, külföldön jövedelmezőbb ez a tevékenység.

Egyáltalán nincsenek viszont tisztában azzal, hogyan lehet külföldön munkát vállalni. Mit kell tenni? Mi kell hozzá? Milyen veszélyei lehetnek a külföldi munkavállalásnak? Mire kell ilyenkor odafigyelniük? Pedig közülük sokan gondolkodtak már azon, hogy külföldön vállaljanak munkát. Többnyire felszolgálónak mennének ki külföldre anélkül, hogy beszélnének bármilyen idegen nyelvet.

A fókuszcsoportos beszélgetések végén valódi újsághirdetéseket olvashattak a csoportok. Voltak néhányan, akiknek egyértelmű volt, hogy mi áll az ilyen típusú hirdetések mögött, és nem okozott nekik meglepetést.

„Felhívod őket, elhiszed, amit mondanak, kimész, csúnyán ráfázol.”

(„B” típusú intézmény, 1-es csoport, 2007. 10. 22.);

Azonban sokkal többen voltak azok, akik megdöbbenek, amikor kiderült számukra, hogy valójában miről is szólnak ezek a hirdetések, hogy a megnevezett foglalkozás és munkakör, valamint az ígért irreálisan maga fizetés csak csali:

„Haljak meg, én bevenném ezeket, amik itt állnak a hirdetésben. Elmennék felszolgálónak. Máris telefonálnék ennyi lóvéért. Miért nem mondják meg, hogy kurvákat keresnek?”

(„B” típusú intézmény, 1-es csoport, 2007. 10. 22.);

„Hú, az anyám munkanélküli, az újságokban nézi a hirdetéseket, mert állást keres!”

(„B” típusú intézmény, 1-es csoport, 2007. 10. 22.);

Egyáltalán nem tudják, hogy milyennek kell lennie egy korrekt, legális álláshirdetésnek.

9.6. Összegzés

Iskolában, más intézményben, vagy azon kívül senki nem kapott információt, felvilágosítást, oktatást a prostitúció és az emberkereskedelem kérdésében. A fiatalok a fókuszcsoportok alkalmával beszélgettek először erről szervezett formában. Ez a tény, valamint a beszélgetések értékelés utáni eredményei egyértelműen alátámasztják a téma fontosságát, aktualitását az érintett fiatalok körében.

Hevesek, olykor kifejezetten indulatosak voltak a téma tárgyalása közben. Ez részben a prostitúció és emberkereskedelem témájának sajátossága, ugyanakkor az érintett fiataloké is. Nagyon szabadon, őszintén és nagyon érzékenyen reagáltak a felmerülő kérdésekre. Ez az attitűd megint csak a téma és az érintett fiatalok csoportjának sajátossága, amit a későbbiek során az oktató-fejlesztő program kidolgozásakor semmiképpen nem szabad figyelmen kívül hagyni.

Sok mindennel tisztában voltak a vizsgálatban résztvevő fiatalok, azonban nagyon sok olyan terület volt, ahol tévesek vagy hiányosak az ismereteik, melyeket szervezett és átgondolt módon mindenképpen pótolni kell a jelenség szempontjából kiemelten veszélyeztetett fiatalok védelme, áldozattá válásának megelőzése érdekében. A fókuszcsoportos vizsgálat tapasztalatait a 6. ábra szemlélteti.

7. ábra
A fókuszcsoportos vizsgálat tapasztalatai

(Forrás: a szerzőtől)

10. Hallgatói vélemények, nézetek

A kutatás időszak alatt lehetőség nyílt arra, hogy főiskolai hallgatókat kérdezzek meg a prostitúcióval és emberkereskedelemmel kapcsolatos véleményükről. A disszertáció kutatásai elsősorban a tanulókra, fiatalokra fókuszálnak, míg a most bemutatásra kerülő eredmények hallgatói véleményeket dolgoznak fel. Ennélfogva ezek az eredmények nem tartoznak szorosan a kutatás fő irányvonalaához, mégis hasznos információkkal szolgálnak a prostitúció és emberkereskedelem pedagógiai vonatkozásaival kapcsolatban, azon belül is elsősorban a tanárképzésre és továbbképzésre vonatkozóan.

Az eddigi vizsgálatokat tehát jól kiegészítik a 98 leendő pedagógus és szociális munkás hallgatóval végzett írásos kikérdezéssel végzett vizsgálati eredmények. Az írásos interjúk kérdései (5. melléklet) arra irányultak, hogy a hallgatóknak milyen érzéseik,

gondolataik, milyen általános, jogi, egészségügyi, migrációs információik vannak a prostitúcióról és az emberkereskedelemről. Mit tudnak a jelenség eredetéről, okairól. És végül, de nem utolsósorban mit tudnak, mi a véleményük a prostitúció és emberkereskedelem pedagógiai vonatkozásairól.

A megkérdezett hallgatók többsége ambivalens érzelmekről számolt be a prostitúció és emberkereskedelem jelenségével kapcsolatban. Alapvetően elítélik a jelenséget, *undort, dühöt, magatehetetlenséget, sajnálatot, szánalmat, közömbösséget* éreznek. Volt, aki a prostitúció valamennyi résztvevőjét elítéli és megveti, vagy teljesen közömbös a témával kapcsolatban. Ez utóbbi beállítódás elgondolkodtató, főként, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a válaszadó hallgatók között lényegesen nagyobb arányban vettek részt szociális munkás hallgatók, akiktől meglepő ez a fajta közömbösség és előítélet a problémával kapcsolatban.

Sajnálatos módon csak nagyon kevés hallgatónál volt érzékelhető a probléma iránti érzékenység, annak differenciált, behatóbb ismerete, melyben megjelent volna az a felismerés, hogy a prostitúció és emberkereskedelem résztvevői közül elsősorban az áldozatoknak (de sok esetben a klienseknek is) segítségre van szükségük, mely segítségnyújtás éppen az ő leendő szakterületét, a szociális munkás tevékenységét is érinti.

Voltak olyan vélemények, is melyekben a problémától való teljes elhatárolódás és távolmaradás fogalmazódott meg. Csak keveseknél volt kihallgató a szakmai elhivatottság, hogy maguk is tenni szeretnének valamit a probléma megoldása érdekében.

Szabályozási kérdések

A prostitúció és emberkereskedelem jogi vonatkozását illetően a megkérdezett hallgatóknak rendkívül felületes ismereteik vannak. A törvényi szabályozási lehetőségekről sokuk nagyon kevés ismerettel rendelkezik, melyekre leginkább a médián keresztül tettek szert, és csak a napi hírek szintjén rendelkeznek információkkal, elsősorban a hazai szabályozás aktuális alakulásáról. Azonban még ezek az ismeretek sem nevezhetők kielégítőnek, mert sok esetben pontatlanok és felületesek. Voltak olyanok, akik úgy nyilatkoztak, hogy nem jártasak a témában, semmilyen információval nem rendelkeznek a szabályozási keretéről.

Azok közül a válaszadók közül, akik beszámoltak a prostitúció és emberkereskedelem jogi szabályozását illető ismereteikről, sokan vélekednek úgy, hogy a szabályozás alkalmas megoldás lehet a probléma kezelésére, megfelelő keretek közé szorítására. A megoldási lehetőségek közül többen a bordélyházak rendszerének bevezetését tartanák üdvöztetőnek,

mely esetben a megoldás leglényegesebb eleme, hogy a zavaró jelenség eltűnjön az utcáról. Ez persze csak tüneti, felületi kezelése a problémának. A tevékenységet kulturáltabb keretek között folytatva elfogadhatónak és kezelhetőnek gondolják a prostitúciót. Nem gondolják végig, hogy a bordély rendszer csak felületes problémakezelést jelent. A közvélemény kedélyeit kétségtelenül kevésbé borzolja, ha nem a nyílt utcán, mindenki szeme láttára történik mindez, de a szabályozásnak ez a formája nem csökkenti a kényszerítés kockázatát, a futtatóknak és a klienseknek való kiszolgáltatottságot, ráadásul a bordélyokba „elzárva” prostituáltak még nehezebben elérhetők a segítő szolgálatok, szolgáltatások és szociális munkások számára, ami tovább növeli veszélyeztetettségüket. A valódi megoldás – ha van ilyen – sokkal mélyebben keresendő, amely alapos, körtekintő megközelítést igényel, kinek-kinek a maga szakterületén.

Kit büntetnének?

Legtöbbször a futtatókat büntetnék – azzal a közbevetéssel, hogy csak abban az esetben, ha utol lehet őket érni. Minthogy sajnos csak ritkán fordul ez elő, marad a könnyen büntethető, mindig szem előtt lévő, könnyen elérhető és számon kérhető prostituált. A kliensekről alig esik szó a büntethetőség tekintetében. Ezek a vélemények is valószínűleg a médiából, a napi hírekből levont következtetések, nem átgondoltak és nem méltányosak.

A válaszdadók másik felét képezték azok, akik úgy vélik, hogy a prostitúció és emberkereskedelem jogi eszközökkel semmiképpen sem kezelhető, mert mindig lesznek kiskapuk, melyek segítségével ki lehet játszani a törvényeket, és amíg azok hozzák a törvényeket, akik kliensek is egyben, addig nem várható jelentős változás. Vagy egyszerűen nem a törvényi szabályozásban látják a megoldást, és arra hivatkoznak, hogy külföldön sokkal kulturáltabban zajlik a prostitúció, de tovább nem fejtegetik a megoldás lehetőségeit.

Több és pontosabb ismeretre van szükségük a hallgatóknak annak érdekében, hogy nagyobb rálátásuk legyen a prostitúció és emberkereskedelem témájára. Tudásuk ne a napi hírekből szerzett információkból álljon csupán. Ne egyedül a média által megformált, felszínes beszámolók legyenek a véleményüket kialakító és a nézeteiket befolyásoló tényezők.

Egészségügyi kérdések

A prostitúció és emberkereskedelem egészségügyi vonatkozása tekintetében – hasonlóan a fiatalokkal végzett fókuszcsoporthoz –, jól tájékozottak a hallgatók is. A prostitúciós tevékenység egészségügyi kockázata az a terület, amelyről a legtöbbet lehet hallani, amely a prostitúció számos összefüggése közül a legnyilvánvalóbb. Abban a tekintetben azonban megoszlanak a hallgatói vélemények, hogy mennyire vannak tisztában a prostituáltak és a kliensek tevékenységük egészségügyi kockázataival. Vannak, akik úgy gondolják, hogy a prostituáltak egyáltalán nincsenek tisztában az egészségügyi kockázatokkal, mert ha tisztában lennének a kockázatokkal, akkor nyilván nem folytatnának ilyen jellegű tevékenységet. Holott hazai és külföldi kutatásokból kiderül, hogy a prostituáltak igenis tisztában vannak az egészségügyi kockázatokkal, azt is tudják, mit kellene ennek csökkentése érdekében tenni, de sajnos esendő és kiszolgáltatott helyzetük nem teszi lehetővé számukra, hogy az egészségük szempontjából mindig a legoptimálisabb döntést hozzák meg egy konkrét szituációban. Az egyes szexuális úton terjedő betegségekről és az AIDS-ről azonban keveset tudnak a prostituáltak, rendszeres nőgyógyászati és szűrővizsgálatokon nagyon kevesen vesznek részt. Ezt sem minden esetben a tudatlanságuknak és tájékozatlanságuknak lehet betudni, sokkal inkább kiszolgáltatott helyzetüknek, melyben nem engedhetik meg maguknak, hogy akár a vizsgálat, vagy a gyógykezelés idejére kiessenek a „munkából”, így betegen is kénytelenek dolgozni, nem törődve a saját és a kliensek egészségével. Egészségügyi kockázatok tekintetében – ahogyan erre már korábban is utaltam – a prostituáltak meglehetősen fatalisták.

A válaszadók másik csoportjának az a véleménye, hogy a prostituáltak tisztában vannak ugyan tevékenységük egészségügyi kockázataival, azonban ez nem érdekli őket. Természetesen nem erről van szó, hanem az előbb leírtakról, vagyis hogy nincsenek abban a helyzetben, hogy maradéktalanul mindent megtegyenek egészségük megóvása érdekében.

A kliensek egészségügyi kockázatismerete tekintetében éppúgy megoszlanak a vélemények, mint a prostituáltak esetében, vagyis vannak olyan hallgatók, akik szerint a kliensek nincsenek tisztában a kockázati tényezőkkel, mert akkor nem vennék igénybe a szolgáltatást. Vannak olyanok is, akik úgy látják, hogy a kliensek igenis tisztában vannak a kockázatokkal, de felelőtlenségből, kalandvágyból, vagy éppen a nagyobb élvezet kedvéért egyszerűen nem törődnek vele, mondván egyetlen alkalommal nem történhet semmi baj.

Arra a kérdésre, hogy kik vannak veszélyben a prostitúció résztvevői közül, nagyon kevesen tértek ki válaszukban a gyermek- és fiatalok részvevőire, azok kiemelt veszélyeztetettségére.

A másik nagyon fontos tapasztalata a hallgatókkal végzett felmérésnek, hogy az egészségügyi vonatkozások esetében a közel száz megkérdezett hallgató közül mindössze két esetben merült föl mentáligiénés, lelki veszélyeztetettség, és a prostitúció tevékenységgel összefüggésben elszenvedett mentális sérülések gyakorisága.

Migrációs kérdések

A prostitúció és emberkereskedelem migrációs vonatkozásait illetően hasonló kép alakult ki, mint a jogi, szabályozási kérdések esetében. A hallgatók információi hiányosak és hétköznapiak. Információik többségére szintén a médián keresztül tesznek szert. Voltak olyan válaszok is, melyekből kiderült, hogy szinte semmit nem tudnak a prostitúció és emberkereskedelem migrációs vonatkozásairól.

Azzal azonban a többség tisztában van, hogy a migráció áramlásának legmeghatározóbb motívuma gazdasági okokban keresendő, vagyis a könnyebb élet, a jobb megélhetés a fő mozgatója a prostitúciós célú migrációnak. Ennek megfelelően a hallgatók jelentős többsége tudja, hogy a prostitúciós célú emberkereskedelem fő mozgási irányai a szegényebb, elmaradottabb régiókból a gazdagabb régiók irányába történik. Keveset tudnak azonban az országon belüli prostitúciós célú mozgásokról, ahol hasonló a tendencia, mint az országhatáron kívüli prostitúciós célú migráció esetében.

Alig néhány esetben jelent meg a romák prostitúcióban való részvételének magasabb aránya, melyet a nehezebb megélhetéssel és nehezebb életkörülményekkel magyaráztak.

Pedagógiai kérdések

A prostitúció és emberkereskedelem megelőzése pedagógia vonatkozásainak első kérdésköre arra vonatkozott, hogy eddigi tanulmányai során az iskolában vagy más intézményben vagy azon kívül hallott-e már olyan programról, amely bármilyen információt, felvilágosítást, oktatást nyújtott volna a prostitúció és emberkereskedelem kérdésében. A válaszok egyértelműek. Jelentős többsége a megkérdezett hallgatóknak eddigi tanulmányai során semmilyen formában nem találkozott a prostitúció és emberkereskedelem megelőzésének pedagógiai lehetőségeivel. Az összes hallgató közül mindössze heten tettek említést olyan esetről, amikor hallottak, láttak vagy olvastak valamit a probléma megelőzési lehetőségeiről. A hét hallgató közül is csak hárman

nevezték meg konkrétan az információ forrását, melyek között szerepelt újság, társadalmi célú hirdetés televízióban, illetve a NANE Habeas Corpus programját nevesítette egy hallgató.

Ezek az eredmények – még ha a minta nem is nevezhető reprezentatívnak – mindenképpen jelzik, hogy a hallgatók körében jelentős információhiányról van szó. Intézményesített formában szinte alig lehet a prostitúció és emberkereskedelem súlyos kérdéseiről, megelőzéséről hallani. Ezen a területen nincs felvilágosítás sem az alapoktatásban, sem a felsőoktatás ide vonatkozó területein, melyet különösképpen a kiemelten veszélyeztetett fiatalok körében, illetve az érintett régiókban sürgősen pótolni kell.

A prostitúció és emberkereskedelem megelőzésében milyen eredményességgel és hatékonysággal vonhatók be pedagógiai eszközök? – szölt a következő kérdés. A válaszadók majdnem egyharmada szerint ebben kérdésben a pedagógia szinte teljesen tehetetlen, és semmi esélyt és lehetőséget nem látnak a probléma pedagógiai eszközökkel való kezelésére. Természetesen nem arról van szó, hogy egy társadalmi problémát pedagógiai eszközökkel szeretnénk megoldani – hiszen az nem lehetséges -, hanem arról, hogy melyek azok a mozzanatok, ahol a pedagógia igenis eredményes lehet a jelenség megelőzésével kapcsolatban. Azokban a konkrét esetekben, ahol kényszerítés esete áll fenn a prostitúciós tevékenység folytatására, ott már valóban nem sokat tehet a pedagógia, hiszen itt már nem beszélhetünk prevencióról. Itt már más típusú beavatkozásra van szükség. A pedagógia lehetősége és feladata elsősorban a megelőzésben rejlik, de speciális rehabilitációs szituációkban is fontos szerephez jut.

A hallgatók közel kétharmada mégis fontosnak tartja a pedagógiai eszközök bevonását a prostitúció és emberkereskedelem megelőzése érdekében felvilágosító előadások, filmek, volt prostituált meghívása, vele és a témáról való tabuk nélküli, nyílt beszélgetések formájában, mely módszerek nem nélkülöznék akár az elrettentés elemeit sem.

Arról, hogy mikor kellene elkezdeni a témával kapcsolatos felvilágosítást, nincsen határozott állásfoglalásuk a megkérdezett hallgatóknak. Van, aki szerint már óvodában beszélni kellene a témáról, de volt olyan is, aki ezt az időszakot a középiskolás kor tájára teszi. Valahol a két időpont között van a felvilágosítás megkezdésének ideális időszaka, vagyis már általános iskolában beszélni kell a gyerekekkel ezekről a dolgokról biológia, osztályfőnöki óra vagy egyéb modulok keretein belül.

Néhány esetben – sajnos csak elenyésző számban – születtek a vizsgálat során olyan vélemények is, amelyek nem csak a felvilágosítást, az információk és ismeretek

fontosságát emelték ki, hanem mélyebbre ásva a megoldáskeresésben az erkölcsi nevelés fontosságát hangsúlyozták. Véleményük szerint összességében más szemléletmódra kell nevelni a gyerekeket. Az értékeken, pontosabban az értékválasztásokon kellene elsősorban változtatni. Vissza kellene térni a biblikus értékekhez és a vallási nevelés értékeihez. Fontosnak tartják a családmodell értékének visszaállítását, kiemelve a szülő-gyermek kapcsolat jelentőségét.¹³⁶ A nevelés során segítséget kell adni a fiataloknak az emberi kapcsolataik kialakításában és fenntartásában, a felnőtté válás folyamatában, a konfliktusok kezelésében, a probléma megoldó és kommunikációs képességeik fejlesztésében.

Nem fogalmazódott meg egyetlen olyan vélemény sem, amely a döntéshozás és a felelősségvállalás fontosságát, illetve ezeknek a készségeknek a fejlesztését és megerősítését tekintene a pedagógia prostitúció és emberkereskedelem megelőzésével kapcsolatos legfontosabb feladatának.

A pedagógiával ellentétben a szociális munka legfontosabb feladata a prevenció mellett az ártalomcsökkentés biztosítása. A szociális munkás lehetőségeit valamivel pontosabban és konkrétabban fogalmazták meg a hallgatók. A szociális munka során elsősorban az utcai megkeresés és segítségnyújtás lehetősége jelent meg legmarkánsabban, amely elsősorban egészségügyi segítségnyújtásban – óvszer és higikendő osztásban – egészségügyi felvilágosításban, vagy az egészségügyi ellátás, szűrővizsgálatok felé irányításban, jogi tanácsadásban nyilvánul meg.

A prostituáltakkal folytatott szociális munka fontos eleme az állás és tanulási lehetőségek felkutatása és biztosítása, melyek alternatívaként szolgálnak annak érdekében, hogy a prostitúcióban érintett megváltoztassa az életét. Ez természetesen nem ilyen egyszerű. Nagyon nehéz versenyezni olyan munkahelyekkel és állásokkal, ahol sokkal több idő alatt lényegesen kevesebb pénzt lehet keresni, mint a feladni kívánt tevékenységgel, és nem hagyhatjuk figyelmen kívül a társadalom, a közvélemény és a környezet megvédező, előítéletes szemléletmódját, mellyel szintén nagyon nehéz megküzdnie az érintetteknek.

A preventivitás nyomai lehetők fel azokban a véleményekben, melyekben a fiatalok számára a szabadidő hasznos eltöltésének segítségét fogalmazták meg feladatként, melyet az iskolai szociális munka keretein belül gondolnak megvalósíthatónak.

---

¹³⁶ Ez utóbbi valóban nagyon fontos mutató az áldozattá válás szempontjából, melyet a disszertáció fő kutatása is vizsgált volna, de az érintett és vizsgált fiatalok esetében nem volt lehetőség a szülők és a család elérése és bevonása a kutatásban.

Néhány hallgató véleménye szerint a prostituáltakkal folytatott szociális munka további nehézsége, hogy kevés a szociális munkás, és az állam sem szán erre a problémára elegendő pénzt, ami jelentősen megnehezíti az eredményes és hatékony szociális munka végzését. Néhányan pedig eleve szkeptikusak a szociális munka lehetőségeit illetően. Nem látnak semmilyen lehetőséget arra, hogy szociális munkásként tehetnének valamit a probléma enyhítése érdekében.

Egyéb lehetőségek a prostitúció és emberkereskedelem kezelésére:

- társadalmi szemléletváltás szükségessége;
- törvényi és egészségügyi szabályozás szigorítása;
- munkalehetőség biztosítása;
- szociális biztonság megteremtése;
- a tevékenységgel kapcsolatos problémáknak nagyobb nyilvánosság biztosítása;
- megfelelő gondozóközpontok létrehozása;
- a gyermek- és ifjúságvédelem rendszerének fejlesztése.

A hallgatókkal végzett vizsgálat egyik legfontosabb megállapítása, hogy ezt megelőző tanulmányaik során semmilyen formában nem találkoztak a prostitúció és emberkereskedelem megelőzését és kezelését célzó programmal, illetve jelenlegi tanulmányaik során pedagógia, pedagógiai asszisztens, és szociális munkás szakon nem kapnak csak minimális felkészítést és képzést a prostitúció és emberkereskedelem jelenségével kapcsolatban. Éppen ezért nem lehet azon csodálkozni, hogy ismereteik és tájékozottságuk meglehetősen hiányos ezen a téren. Érzékenységük és szemléletük sem minden esetben megfelelő. Az ítélkezést, a közömbösséget és az elutasítást tükröző szemléletmód semmiképpen sem kedvező a probléma kezelése szempontjából.

IV. fejezet

Összegzés, konklúziók, ajánlások

1. Összegzés, konklúziók

1.1. Mire jutott a vizsgálat?

A disszertáció keretein belül áttekintésre kerültek a prostitúció és emberkereskedelem problémakörének legfontosabb vonatkozásai, a probléma történeti gyökerei, a jelenség társadalmi megítélésének változásai, melyek tükrözik az adott kor és társadalom témával kapcsolatos érzékenységet. Az áttekintés érintette a prostitúció és emberkereskedelem szabályozásának változásait és annak mai formáit, egészségügyi és migrációs összefüggéseit.

A prostitúció szexualitással való szoros összefüggése az egészségnevelés – ezen belül a szexuális nevelés – kérdéseinek és lehetőségeinek áttekintését, ennek ismeretében pedig a szükséges konzekvenciák levonását is indokolták.

A vizsgálat célcsoportja a prostitúció és emberkereskedelem szempontjából kiemelten veszélyeztetett fiatalok köre. A vizsgálat során több módszer együttes alkalmazására került sor. Ezek feltárták az érintett csoport egzisztenciális frusztráltságának mértékét, a prostitúcióval és emberkereskedelemmel kapcsolatos ismereteit, tájékozottságát, valamint családi, baráti kapcsolataikat, iskolához, tanuláshoz való viszonyukat, káros szenvedélyeiket, agresszivitásban való érintettségüket és jövőre vonatkozó terveiket.

1.2. A hipotézisek beigazolódása

A vizsgálat eredményei igazolták a hipotézisekben megfogalmazottakat.

Az első hipotézis beigazolódása

Az első hipotézis szerint az érintett korosztályra jellemző a nagyfokú tájékozatlanság a prostitúció és emberkereskedelem témájában.

Ezt a hipotézist a fókuszcsoportos vizsgálatok igazolták kimutatva, hogy az érintett fiatalok sok mindennel tisztában vannak, azonban nagyon sok olyan terület van, ahol tévesek vagy hiányosak az ismereteik.

A hipotézis második fele is igazolást nyert a vizsgálat során: hevesek, olykor kifejezetten indulatosak voltak a téma tárgyalása közben. Ez részben a prostitúció és emberkereskedelem témájának sajátossága, ugyanakkor az érintett fiataloké is.

A második hipotézis beigazolóddása

A második hipotézist a Logo-teszt eredményei igazolták, annyiban azonban módosult, hogy a prostitúció és emberkereskedelem szempontjából kiemelten veszélyeztetett fiatalok valóban az egzisztenciális frusztráció határán vannak, de az egzisztenciális frusztráció mérési eredményei és a veszélyeztetettség összefüggése erősebbnek mutatkozott. A fiatalok közül sokan az egzisztenciális frusztrációnak nem csupán a határán vannak, hanem már egzisztenciálisan frusztráltak. Számukra az élet kevésbé fontos. Értelmemorientációjuk kifejezetten gyenge. Jellemző rájuk a függőség, öngyilkossági hajlam, üresség, haszontalanság érzés, unalom, érdektelenség, értékválság, elégedetlenség, boldogtalanság. Sajnálatos módon olyanok is voltak a vizsgált fiatalok között, akik az egzisztenciális frusztráció szempontjából a legkritikusabb kategóriában tartoznak a teszteredmények alapján, amely tovább fokozza veszélyeztetettségüket, illetve áldozattá válásuk esélyét.

A preventív program meghatározó részévé lépett elő az egzisztenciális frusztráltság érzésének pedagógiai eszközökkel történő mérséklése, feldolgozása, mely elem mélyen át kell hogy hassa, keretét kell képezze a megelőző oktató-fejlesztő programnak.

A harmadik hipotézis beigazolóddása

A tájékozottság felmérésének eredményei alátámasztották a pedagógiai eszközök bevonásának szükségességét a prostitúció és az emberkereskedelem megelőzése érdekében, és valóban használható támpontokat adtak az oktatási program tartalmára vonatkozóan, hiszen olyan készségek, képességek és ismeretek hiányát mutatták ki a vizsgálatok, melyek megfelelnek az előfeltételezéseknek, és amelyek pedagógiai eszközökkel pótolhatók és pótolandók.

Az első alhipotézis szintén beigazolóddott, hiszen a programban a praktikus, gyakorlati ismeretek és információk, valamint az egzisztenciális tényezők, illetve az erkölcsi tanulságok kiemelése valóban a probléma komplex megismerését és megértését teszik lehetővé.

A második alhipotézis szerint a programban az egzisztenciális tényezők kiemelése biztosítja a témában való felelősségteljes gondolkodás és döntéshozás képességének

kialakulását, hiszen a perszonális antropológiai-pedagógiai megközelítés, és az erre épülő módszerek éppen e készségek kialakítását és fejlesztését segítik elő.

A harmadik alhipotézis: az egzisztenciális tartalmak hangsúlyozása olyan komplex megközelítést, gondolkodást igényel és tesz lehetővé, mely nemcsak az adott témával kapcsolatban javítja a felelős döntéshozás képességének kialakítását, hanem más deviáns magatartásformák (drog és alkoholfogyasztás, bűncselekmények elkövetése) megelőzését illetően, és az élet egyéb területein is (párkapcsolatok, tanulmányok, hivatás, munkavállalás, családalapítás) segíti a konstruktívabb életvezetés kialakulását.

A negyedik hipotézis beigazolódása

A komplex oktatási program eredményeként jelentősen csökken az esélye annak, hogy az érintett korosztály a prostitúció és az emberkereskedelem áldozatává váljon.

A második, a harmadik és a negyedik hipotézis teljes értékű beigazolódása akkor lesz vizsgálható, ha az oktató-fejlesztő program valóban megszületik, lefut és megtörténik a monitorozás. Bár még ezek az eredmények sem tekinthetők teljes mértékben igazoltnak, hiszen kevés az esélye annak, hogy a programban majdan résztvevő fiatalok életútja utánkövetéses módszerrel megfigyelhető legyen. Igazán egzakt eredményeket csak ebben az esetben lehetne elkönyvelni. A programot záró monitor vizsgálat is inkább egy elégedettségi vizsgálatnak tekinthető.

1.3. Mit érhetünk el pedagógiai eszközökkel?

A prostitúció és emberkereskedelem összetett problémája egyszerre jelent társadalmi és egyéni, személyes problémát. A pedagógia eszköztára és lehetőségei nem teszik lehetővé a probléma társadalmi szintű megoldását. Abban viszont kiemelt szerepe és lehetősége van, hogy az egyedi, személyes szinten, főként a téma szempontjából kiemelten veszélyeztetett fiatalok esetében felvegye a harcot a jelenséggel szemben, vagyis megfelelő módszerekkel és eszközökkel, valamint a szükséges ismeretek átadása által csökkentse az áldozattá válás esélyét.

Az áldozattá válás megelőzésében központi szerep hárul a perszonális antropológiai megközelítésre, és szemléletmódnak, amely alapvetően az egyes emberre, az egyes emberek viszonyára koncentrál. Olyan emberképet tükröz, mely az embert test, lélek, szellem egységként látja és fogadja el. Olyan módszereket kell beépíteni az áldozattá válás érdekében alkalmazandó pedagógiai eljárások sorába, melyek bemerészkednek az ember szellemi dimenziójába is, ugyanis a tulajdonképpeni emberi

csak akkor tűnik elő. Az egzisztenciális frusztráció és az áldozattá válás veszélyeztetettségének szoros összefüggései nem nélkülözhetik a szellemi dimenziók érintését. Valódi és tartós eredmény csak így érhető el. Ellenkező esetben a pedagógiai folyamat megreked az ismeretközvetítés szintjén, és nem következik be minőségi változás az életszemlélettel, fatalizmussal, érzelmi és értelmi üresség érzés megszüntetése terén. Az érintett fiatalok figyelmét és energiáit valamilyen általuk meglett értelmes és hasznos tevékenység felé kell fordítani. Ebben kell megfelelő segítséget nyújtani a fiataloknak anélkül, hogy helyettük gondolkodnánk vagy helyettük cselekednénk. Anélkül, hogy mi mondanánk meg nekik, mi lehet, vagy mi legyen az a bizonyos tevékenység, cél vagy érték. A lehetőségeket kell megláttatni a fiatalokkal. Ehhez azonban szemléletváltásra van szükség a fiatalokkal foglalkozó pedagógusok és nevelők részéről.

2. Ajánlások az oktató- fejlesztő program kidolgozásra

2.1. Az oktató- fejlesztő program célja

Az oktató-fejlesztő program kidolgozásának alapját a kutatás során elvégzett négy vizsgálat eredményei képezik. A program szerkezetének, tartalmának, módszereinek és eszközeinek megválasztásakor a célcsoport általános jellemzői és sajátosságai, valamint meglévő tudásuk, ismereteik voltak a fő szempontok. Ezen túlmenően azon készségek és képességek fejlesztése áll a középpontban, amelyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy ne váljanak kizsákmányoltá, védtelenné vagy prostituálttá. Ilyen készségek és képességek például a felelősségérzet, döntéshozó képesség, önismeret és kommunikációs képességek. A prostitúció és emberkereskedelem megelőzésére alkalmas oktató-fejlesztő programnak mindig igazodnia kell az aktuális és folyamatosan változó korigényekhez. A felelősségvállalás, az önismeret, a döntéshozó képesség, az önismeret és kommunikációs képességek fejlesztése alapvető jelentőségű a kifejlesztendő programban. Az átadni kívánt ismereteknek és információknak, vagyis a program tartalmának plasztikusnak kell lennie, és rugalmasan alkalmazkodnia kell a felmerülő új igényekhez.

Cél egy olyan komplex program kidolgozása, amely alkalmas a prostitúció és emberkereskedelem áldozatává válása szempontjából kiemelten veszélyeztetett célcsoport áldozattá válásának megelőzésére. Ennek érdekében a program konkrét célja:

- rávilágítani arra, hogy jelenlegi élethelyzetüknek van feladatjellegre, értelme, melyet nekik kell belátniuk és megtalálniuk;
- mentálhigiénés fejlesztés, önismereti és kommunikációs készségeik fejlesztése;
- a megfelelő információk és ismeretek átadása a prostitúció és az emberkereskedelem jelenségével kapcsolatban;
- egészségtudatos magatartás kialakítása, az egészség fejlesztése.

A program további és egyben legfontosabb célja a „*logosz*” tényére és jelentőségére való rávilágítás és figyelemfelhívás, valamint a fent említett témákkal kapcsolatos ismeretek átadása, az erre épülő attitűdformálás, valamint az ezt követő tartós és autonóm vezérlésű magatartásváltozás elérése, vagyis az új ismereteket a mindennapi gyakorlatban majd automatikusan tudják alkalmazni.

2.2. Legfontosabb tartalmak és lehetséges feladattípusok

Az előzetes felmérések az alábbi tartalmak beépítését indokolják az oktató-fejlesztő programba:

- I. az értelem lehetősége és fontossága az életben, jelenlegi helyzetükben; önismeret és kommunikációs képességek;
- II. prostitúció és emberkereskedelem veszélyeivel kapcsolatos ismeretek: társadalmi, erkölcsi, jogi, egészségügyi, migrációs vonatkozások;
- III. egészségtudatossággal kapcsolatos ismeretek: szexuális higiéné, nemi betegségek, szűrővizsgálatok fontossága, káros szenvedélyek;
a magánélet kultúrájával kapcsolatos ismeretek: ismerkedés, párkapcsolat, szerelem, szex, védekezés, fogamzásgátlás, abortusz, szexuális erőszak típusai és elkerülése.

A feladattípusok a témák és a célcsoport sajátosságainak megfelelően sokrétűek. A felmerülő didaktikai feladatoknak megfelelően a programban szerepelnek:

- bemelegítő, ráhangoló feladatok;
- feszültségoldó, pihentető jellegű feladatok;
- az élet értelmének lehetőségére és jelentőségére érzékenyítő feladatok;
- önismereti és kommunikációs feladatok;
- ismeretátadó, információközlő feladatok;
- gyakorló és ellenőrző feladatok;
- levezető és záró feladatok.

2.3. Szerkezet, felépítés, időkeretek

A program a három fő tartalmi résznek megfelelően épül fel. A három tartalmi elem nem önálló, egymástól elkülöníthető blokkokban kap helyet a programban. A három tartalmi egység – az értelem lehetőségét és jelentőségét feldolgozó feladatkör, önismeret és kommunikáció; a prostitúció és emberkereskedelem megelőzésének, elkerülésének lehetőségei; valamint egészségfejlesztés – jól integrálhatók, egymást kiegészítve és felerősítve kerültek beépítésre a programba.

Időkeretek tekintetében teljes mértékben a programot befogadó intézmény munkarendje, időbeosztása, valamint a növendékek, diákok sajátosságai és elfoglaltságai befolyásolják. Ennek megfelelően 2x2 napos, tömbösített forma lehet alkalmas, napi 2x3 órában ütemezve (összesen 8x3, azaz 24 órában). A tömbösített forma az ismeretek intenzívebb és hatékonyabb elsajátítását is lehetővé teszi, ami a téma feldolgozásának és a kívánt eredmények elérésének szempontjából is optimális körülmény.

2.4. Módszerek, eszközök

A programban olyan módszerek alkalmazása szükséges, melyek alkalmasak a megfelelő készségek és képességek, attitűd, valamint a szükséges mennyiségű és minőségű információ és új ismeret átadására, hiszen ezek birtokában várható el, hogy az egyén megfelelő pozitív attitűdöket mutasson fel, s csak e pozitív attitűdök birtokában várható a kívánt magatartás, az öntevékeny aktivitás és gyakorlat kialakulása.

A programban jelentős teret kell biztosítani az egzisztenciális frusztráció csökkentésére, melyhez speciális megközelítés és a célnak megfelelő módszerek alkalmazása szükséges.

A másik kiemelten fontos feladat az attitűd megváltoztatása, mert nem csak az ismeret, a tudás mennyiségével és minőségével kell megküzdeni, hanem érzelmi tényezőkkel is. Fontos, hogy a program olyan módszereket tartalmazzon, melyekben hangsúlyos szerepet kapnak az érzelmek, hogy ezekkel tudjunk hatni a fiatalokra.

Ha képesek vagyunk az attitűd befolyásolására, akkor a következő lépés a viselkedés megváltoztatása, amely majd a cselekedetekben fog megnyilvánulni, de ehhez tudni kell döntést hozni. Tehát a döntéshozatal fejlesztésére, a problémák tudatos körüljárására alkalmas módszerek is lényeges részét képezik a programnak.

A hagyományos oktatással ellentétben az oktató-fejlesztő program során enyhíthetők vagy lebonthatók bizonyos korlátok. A program lehetőséget nyújt arra,

hogy a hagyományos módszerek játékos, kicsit formabontó eljárásokkal gazdagodjanak. Nagyon fontos elem a módszerek kiválasztásánál, hogy széles teret engedjenek az öntevékeny, cselekedtető, résztvevői aktivitást igénylő módszereknek és feladatoknak. Az aktív, cselekvő részvétel biztosítása és szorgalmazása nem csupán a módszertani repertoár gazdagítását szolgálja, hanem jelentős szerepet játszik a fejlesztő-oktató programban résztvevő fiatalok motiválásában.

2.5. Munkaformák, szervezeti keretek

A programban alkalmazott munkaformák szintén a hatékony információ- és új ismeretközlést, a pozitív attitűd kialakítását, valamint az erre épülő magatartás változás kialakítását szorgalmazzák. Előnyt élveznek a programban azok a munkaformák, melyekben több lehetőség nyílik az aktív részvétel, a cselekvés általi tanulásra. A passzív befogadói tanulói szerepet igénylő munkaformák csupán a tartalmak közvetítésére lehetnek alkalmasak. A programnak azonban nem pusztán az ismeretátadás a célja, mert azzal nem lehet megfelelő eredményt elérni. Az átadott ismeretek gyakorlatba történő beépítése jelentős tanulói aktivitást igényel.

3. Főbb tartalmi egységek

A főbb tartalmi egységek közül az értelmes élet megtalálásának jelentősége és lehetőségei, valamint a prostitúció és emberkereskedelem veszélyeivel kapcsolatos ismeretek részletes kifejtésére kerül sor, tekintettel arra, hogy az önismeret és kommunikációs képességek fejlesztésére számos feladat és játék az adott tanulócsoport sajátosságainak megfelelően összeválogatható.

Az egészségtudatossággal kapcsolatos ismeretek: szexuális higiéné, nemi betegségek, szűrővizsgálatok fontossága, káros szenvedélyek; valamint a magánélet kultúrájával kapcsolatos ismeretek: az ismerkedés, párkapcsolat, szerelem, szex, védekezés, fogamzásgátlás, abortusz, témáinak feldolgozására az általános és középiskolai egészségtan órák adnak alkalmat, melyhez korszerű, jól használható eszköz például Forrai Judit: *Párkapcsolat – Szerelem Szex – Család* című 2007-es tankönyvcsalád. A tankönyvcsalád a Nemzeti Népegészségügyi Program 2004. évi, a „Családi életre nevelés, HIV/AIDS megelőzési iskolai program”-ja alapján készült. A kiadvány jól szolgálja a fiatalok tájékoztatását, felkészülését, továbbá segíti a szexuális kultúrájuk, a saját és a partner egészségének védelmét is biztosító ismeretek kialakítását,

amelynek révén felelősségük tudatában képesekké válhatnak a helyes döntések meghozatalára a szexualitáshoz kapcsolódó kritikus élethelyzetekben.

3.1. Az értelmes élet megtalálásának jelentősége, és lehetőségei

„Ha az ember az elkerülhetetlen, sorsszerűen bekövetkező szenvedéssel kerül szembe: a szenvedés az embert tisztán látóvá és a világot átlátszóvá teszi.” (V. E. Frankl)

A prostitúció és emberkereskedelem szempontjából veszélyeztetett, hátrányos helyzetű fiataloknak nagyon nagy szüksége van arra, hogy rájöjjenek, megértsék, mi is az ő életük értelme, feladata. Fel kell leljék az értelmes élet lehetőségeit az emberi létük reális adottságai közepette. Ha ez megtörténik, megváltoznak cselekvési alternatíváik, mivel átértékelődnek számukra az élet kihívásai. Mindez a lelkierők kibontakoztatása által érhető el a rendelkezésre álló indítékok, egyéni képességek és szellemi potenciák segítségével. A saját, eddig nem hasznosított erőik mozgósításával megnövelhető cselekvési mozgásterük, ami már önmagában is eredményes lehet. Megfelelő módszerekkel elő lehet segíteni az emberhez méltó értelmes élet előfeltételeit. A folyamat során arra kell törekedni, hogy az egyes ember személyiségének, adottságainak és specifikus emberi képességeinek megfelelően valamivel elmélyülten foglalkozzon, véleményt alkosson, állást foglaljon, szabadon válasszon és döntsön, vállaljon kötelezettséget és kapcsolatokat, és ami mindebben a legfontosabb, hogy felelősséget vállaljon, mert minden pillanatban felelősséget viselünk a következő pillanatért. A világ semmilyen hatalma sem kényszeríthet egy bizonyos reakcióra. Mindent, ami az emberből sugárzik, a szavait és a tetteit, csak ő határozza meg, senki más.

A vizsgálatban lefuttatott Logo-teszt egyértelműen és nagyarányban szűrte a vizsgált fiatalok igen magas egzisztenciális frusztrációs szintjét. A lefolytatott kérdőíves vizsgálatokból és interjúkból képet kaptunk a prostitúció és emberkereskedelem szempontjából kiemelten veszélyeztetett fiatalok agresszív megnyilvánulásairól, káros szenvedélyeikről – droghasználatukról és alkoholfogyasztásukról, több esetben pedig bűnelkövetői magatartásukról, kriminalizálódásukról. A vizsgálati eredmények jól alátámasztják egymást. A fent említett magatartásformák vagy tünetek éppen az élet értelmének hiányában jelentkeznek.

A saját vizsgálati eredmények és egyéb kutatások¹³⁷ indokoltta teszik a Logoterápia egyes módszereinek pedagógiai szituációba való áthelyezésének és alkalmazási lehetőségeinek megfontolását. Természetesen mindvégig szem előtt tartva a pedagógia és a nevelés kompetenciahatárait, véletlenül sem lépve át az orvosi, pszichiátriai terápiák határait. A *paradox interakció* és a *dereflexió* módszerének alkalmazása azonban nem igényel klinikai körülményeket és feltételeket, sok esetben laikusok is gyakran és sikerrel alkalmazzák minden veszély és kockázat nélkül.

3. 1. 1. *Paradox intenció*

*Paradox intenció*¹³⁸ számos alkalmazási lehetőséget kínál a prostitúció és emberkereskedelem megelőzésében. Elve egyszerű, mégis nagyon hatásos: a neurotikus, vagyis fölösleges és megalapozatlan félelmek gyógyítása érdekében az embernek pontosan azt kell kívánnia, amitől fél, mégpedig eltűzött, tréfás, nevetséges és humoros módon. A *kívánság* és a *félelem* ugyanis kölcsönösen semlegesítik egymást. A módszer az embernek azon alapvetően humánus képességén alapul, hogy el tud távolodni önmagától, képes távolságot tartani a félelmeket kiváltó érzésektől és gondolatoktól.

A prostitúció és emberkereskedelem szempontjából kiemelten veszélyeztetett fiatalok életében számos ilyen gátló, félelmet keltő tényező van jelen. Jelentős szellemi problematikájuk, hogy állandó kételyt éreznek az egészséges élet lehetősége felé, az értelmetlenség érzése árnyékolja be mindennapjaikat, ami egy romló, leértékelt és bomlasztó életminőséget jelent. Ez a hibás beállítódás elősegíti a lelki stabilitás általános hanyatlását, destruktív, önsorsrontó magatartásformák kialakulását. Jelentős lelki problémáik megoldásában – mint függőség, öngyilkossági hajlam, üresség, haszontalanság érzés, unalom, érdektelenség, értékválság, immunrendszer (lelki-testi) gyengesége, nihilisztikus beállítódás, mely hajlamokat a lefolytatott vizsgálat is igazolt – feldolgozásában, eredményesen alkalmazható a fent említett módszer. A paradox interakció elemei tudatosan, tervezett formában magába foglaló célirányos

---

¹³⁷ Stanly Kripper kutatásai szerint a drogfüggések eseteinek 100%-ánál jelen van az értelmetlenség érzése. Betty Lou Padelford, Shean és Fechtman is azt igazolta, hogy az egzisztenciális frusztráció drogfüggőknél kétszer annyiszor volt kimutatható, mint a kontrollcsoportnál. Fraisher, aki egy rehabilitációs központot vezet drogfüggők számára, s ott bevezette a Logoterápiát, nem az átlagos 11%-os, hanem 40%-os visszaesést könyvelhetett el. Végül ebben az összefüggésben Black és Gregson idézhető, akik szerint a bűnözők egzisztenciálisan lényegesen nagyobb mértékben frusztráltak, mint az átlaglakosság. Barber fiatalkorú bűnelkövetőknél, akiket az ő kaliforniai rehabilitációs központjába szállítottak, s ott Logoterápiával kezeltek, 17%-osra tudta csökkenteni az átlagosan 40%-os visszaesést.

¹³⁸ Módszer, amelyet Viktor Frankl dolgozott ki 1929 és 1935 között klinikai gyakorlata során.

beszélgetések és foglalkozások formájában alkalmazhatók. A paradox interakció témája lehet az agressziójuk, haragjuk önmagukkal, más emberekkel és az egész világgal szemben, az iskolai kudarcaik, a tanulással, iskolával szembeni ellenállásuk. Káros szenvedélyeik mögött meghúzódó elsődleges okok, azok a félelmek, gátak, nehézségek, melyek a szellemi dimenziókban húzódnak meg.

Mivel ezek a fiatalok nem tudnak megbékélni az élet árnyoldalaival, pontosan az árnyoldalakkal kell sokat foglalkozniuk. Azzal, ami számukra zavaró, akadályozó, szenvedést okozó. Az értelemre orientált sikeres élet feltétele az, hogy bátran megbékéljünk egzisztenciánk negatív alapadottságaival.¹³⁹ Vagyis képesnek kell lenniük elfogadni azt az élethelyzetet, azokat a körülményeket, melyek számukra az élet éppen felkínál, melyek adottak számukra. Ha ezt már sikerült elérni, megnyílik annak a felismerésnek a lehetősége, hogy meglássák jelenlegi élethelyzetükben az élet kínálta feladatot, annak felszólító jellegét.

Valódi pedagógiai dimenziók akkor tárulnak fel, amikor a fiatalok saját élettörténetük szerzőjének tekintjük, akik történeti-egzisztenciális választásaik és döntéseik által maguk is részt vesznek életük és ezáltal önmaguk formálásában úgy, hogy a konkrét helyzetekben rendelkezésre álló lehetőségekkel gazdálkodnak, azokkal, amelyeket a természetől kaptak, és azokkal, amelyeket a világ kínál fel számukra.

Ezek a fiatalok akkor válhatnak igazán emberré, ha képessé válnak életük kontrollálására abban az értelemben, hogy nem engedik, hogy életük történetét meghatározzák, előírják vagy diktálják nekik, hanem ők maguk írják azt. Az önformálás pedagógiai fogalma tehát nem a természetes kialakulás és nem a passzív állapotokból indul ki, hanem az öntranszcendencia permanens és alapvetően befejezhetetlen folyamatából: az önalakításból, melynek során az ember folyamatosan túllép önmagán.¹⁴⁰ A legfontosabb, hogy megtanulják, szeretetből túllépjenek önmagukon ahelyett, hogy az önsajnálát és a passzivitás csapdájába szorulva kapott szeretetért reszketnének.

3. 1. 2. *Dereflexió*

A Logoterápia másik módszere a dereflexió, amely a hiperreflexiót, vagyis túlzott odafigyelést, az erőltetett körkörös reflexiót és az ego-centrikusságot redukálja. A

---

¹³⁹ Viktor Frankl: Az ember az értelemre irányuló kérdéssel szemben, JEL Könyvkiadó, 2006. Budapest.

¹⁴⁰ Viktor Frankl: Der leidende Mensch, Bern 1996, idézi: Elisabeth Lukas, Spirituális lélektan. Az értelmes élet forrásai. Új Ember Kiadó, 2002. Budapest.

dereflexióban mint módszerben az a legfontosabb, hogy bizonyos esetekben a túlzott önmagunkra figyelés és az önsajnálát helyett önmagunk teljes elfelejtése az egyetlen helyes, egészséges és célba vezető út, ha lelki, illetve pszichés terhektől akarunk szabadulni. Ez a módszer a túlzott önmegfigyelést és a negatív jelenség túlértékelését segít legyőzni, illetve túlhaladni. Megerősíti az öntranszcendencia képességét, csökkenti az egora való összpontosítást, a hiperreflexiót és annak káros kihatásait. Mindazokat a készségeket, melyekre az érintett fiataloknak szüksége van.

Dereflexió az érintett fiatalok körében is csak akkor lehet sikeres, ha megtanulnak elmenni a félelmük mellett, mert akkor félelmük fokozatosan csökkenni fog. Ám ha ezzel egyidőben egy „célra irányulva próbálnak élni”, akkor máris arra a célra – *a logosz-ra* – irányíthatják figyelmüket, miközben elmennek, elhaladnak a félelmük mellett, melyet természetesen észrevesznek de anélkül, hogy az elnyelné őket. Nem kevés lelki terhet győzhetnek le, szoríthatnak korlátok közé e módszer segítségével.

Ez egyszerűen hangzik, de nem egészen könnyű megvalósítani. Nehéz letekinteni önmagunktól és önmagunkat felülmúlva más valamire figyelni. A dereflexió lemondás, önmegfigyelmezés nélkül nem sikerül.

Az érintett fiatalok esetében sem elegendő az, ha pusztán nem gondolnak a negatív, zavaró jelenségekre, hanem pozitív jelentéstartalmakra, értékekre, feladatokra kell irányítaniuk figyelmüket. Olyan gondolatokra, ötletekre, beszámolókra, elbeszélésekre, amelyek valamiképpen a siker feletti örömet, a pozitív, jól sikerült cselekvést, az értelmes tettet, avagy boldogító élményt juttatják kifejezésre. Ez lehet olyan élmény, tett, cselekvés, amit alkotói munka közben avagy egy beszélgetés alkalmával, vagy éppenséggel a művészi vagy természeti tapasztalat során éltek meg. Azt kell kihangsúlyozni és megerősíteni számukra, hogy hogyan sikerült megőrizniük önmagukat az örömben. A dereflexiók beszélgetések tehát pozitív hangsúlyt domborítanak ki. Fontos, hogy mikor, hol és mennyire intenzíven képesek átadni önmagukat az öröm teljességének, illetve az öröm sokféle formáinak. Pontosan ezt a készséget és kezdeményező képességet lehet begyakorolni dereflexió módszerével.

3.2. Prostitúció és emberkereskedelem veszélyeinek elkerülésével kapcsolatos ismeretek

A prostitúció és az emberkereskedelem megelőzése speciális nevelési és oktatási kérdéseket vet fel. A folyamat elemeinek alapos ismerete elengedhetetlen a célirányos, és hatékony oktatási és személyiségfejlesztési program megvalósításához.

E speciális terület speciális képzést igényel, hiszen olyan dolgokról kell beszélni, amelyek szokatlanok az iskola napi gyakorlatában, intimítással, szexualitással kapcsolatosak, mely témák sajnos még napjainkban is tabunak számítanak, nem szívesen beszélnek róla a pedagógusok. Változtatni kell azon a kialakult nézeten, hogy a prostitúció és emberkereskedelem megelőzése nem tartozik a pedagógusok kompetenciakörébe. Képzetlen, felkészületlen pedagógusoktól természetesen nem várható el, hogy szakszerűen kezeljék e nehéz kérdést, mely sokszor negatív érzelmeket vált ki belőlük is. Az iskola intézményének és a pedagógusoknak az oktatási feladatok túlsúlyának jelenlétével kell szembesülniük, ami sajnos sok esetben a nevelési feladatok visszaszorulásával jár együtt. Ennek ellenére időt kell szakítani a prostitúció és emberkereskedelem veszélyeinek kérdésére.

A prostitúció és az emberkereskedelem elleni felvilágosításban kiemelt helyet kell biztosítani a gyermekek ellen elkövetett szexuális erőszak jelenségének. Fontos beszélni a gyerekekkel az erőszak természetéről, foglalkozni kell a különböző szexuális viselkedésekkel, a gyerekeknek tisztában kell lenniük a szexuális fejlődés természetével. Így nagyobb eséllyel ismerhetik fel a normálistól eltérő szexuális cselekményeket. Erősíteni kell az önvédelmi technikák és mechanizmusok gyakorlását, valamint biztosítani kell a segítségkérés és a hatékony segítségnyújtás lehetőségét.

A gyermekkori szexuális bántalmazás kiemelten fontos a prostitúció és az emberkereskedelem megelőzése tekintetében, hiszen annak ellenére, hogy nem lesz minden szexuálisan bántalmazott gyermekből törvényszerűen prostituált, mégis a felmérések szerint a prostituáltak 60%-a előzőleg maga is áldozat volt. A fiataloknak tisztában kell lenniük azzal, hogy kik lehetnek elkövetők. Ismerniük kell az abúzus típusait.

Mindenképpen beszélni kell azokról a hálózatokról is, amelyek a szexuális erőszakot a szervezettség különböző fokain követik el. Tudniuk kell, hogy mi jellemző az elkövetőkre, milyen módszerekkel és eszközökkel dolgoznak, hogyan lehet elkerülni a hálózatokba való bekerülést, ezáltal megelőzni az áldozattá válást.

A prostitúció és emberkereskedelem összetett jelenségének számos társadalmi-, erkölcsi, jogi, egészségügyi, migrációs vonatkozása van. Szintén nagyon fontos, hogy ezekben a kérdésekben is tájékozottak legyenek a fiatalok. Nem mellékes a prostitúcióval kapcsolatos véleményük formálása az ismeretek bővítése által. A társadalmi, erkölcsi és jogi vonatkozások megismerése mindezt nagymértékben elősegíti.

Az egészségügyi vonatkozások megismerése hozzájárul a felelősségérzet és a felelősségtudatos magatartás kialakulásához.

A migrációs vonatkozások szintén növelik a tájékozottságot, illetve a jelenség alaposabb megértését, amely megint csak a felelősségtudat kialakítása szempontjából nélkülözhetetlen. Ismerniük kell a prostitúciós célú emberkereskedelem legismertebb útvonalainak irányait, főleg azokat a veszélyforrásokat, melyek Magyarországot, mint kiindulási, cél- és tranzitországgként érintik. Ismerniük kell a prostitúciót kihasználó bűnözői körök által alkalmazott toborzási módszereket és leggyakoribb mechanizmusokat. Tudatosítani kell a fiatalokban, hogy bármilyen külföldi munkavállalásnak lehetnek veszélyei, melyek elkerülése érdekében alaposan tájékozódni kell az adott munkáról, az országról, a munkát közvetítő és a kiutazást szervező cégről és az egyéb feltételekről, munkakörülményekről és munkafeltételekről. Meg kell tenniük a szükséges teendőket kiutazás előtt és a kint tartózkodás alatt.

Az utóbb felsorolt tartalmak feldolgozására a alábbi feladatok és módszerek lehetnek alkalmasak, melyek vázlatát a következő táblázat foglal össze.

15. táblázat
A prostitúció és emberkereskedelem megelőzésének témavázlata.

Téma, feladat	Cél	Munkaforma, módszer	Eszköz
Mi jut eszükbe? Találkoztak-e már prostitúttal?	Meglévő ismeretek felelevenítése, témára való ráhangolódás	Asszociációs játék Megbeszélés	Csomagolópapír, toll
Mit tennél miniszterként? Társadalmi vonatkozások	Meglévő ismeretek felelevenítése, alkalmazása	Játék	„Minisztériumi” munkalapok
Okok feltárása, összegyűjtése Családon belüli erőszak	Ismeretek összegzése Gyakorlás	Frontális megbeszélés Csoportos	Tábla, toll Situációk leírása
Mi is az a prostitúció?	Ismeretközlés	Nyitott kérdésekkel (előadás)	Power point vetítés
„Házassági rítusok” feladat	Új ismeretek, gyakorlás	Csoportmunka	„Házasságok régen és ma”
Milyen szempontok szerint lehet csoportosítani a prostitúció problémáit? Jogi, egészségügyi társadalmi és egyéni vonatkozások áttekintése	Információk közlése, rendszerezése, véleményformálás	Csoportos Frontális	Jogi szavazólapok „New Yorki kirakó játék” „Törvénytár” Egészség diagrammok (adat elemzés) Társadalmi és egyéni, pszichológiai vonatkozások power point diák

Feladat „Két vélemény a prostitúcióról”	Ismeretbővítés	Frontális (előadás) nyitott kérdéssel	power point
A prostitúció és emberkereskedelem folyamata	Információ bővítés	Fogalmak (prostituált, kliens, harmadik személy) egyéni Toborzó szituációs játék Hierarchikus rendszer – ábrakészítés (csoportos) „Egy migráns prostituált nehézségei, avagy miért nehéz kiszállni” (csoportos) Migrációs térkép készítés (csoportos)	Definíciós listák Feladat leírások Papír, toll Térképek, toll, útvonal meghatározás
Esetelemzés Hogyan avatkozna közbe? Egyéni felajánlások.	Prostitúció folyamatának ismertetése	Csoportos	Esetleírások
Riportkészítés Írásos nyilatkozat megfogalmazás	Kommunikációs képesség fejlesztés Konfliktus kezelés	Csoportos megbeszélés	Papír, toll Situáció leírások
Agresszió	Fogalom tisztázás	Asszociációs játék csoportos megbeszélés	Csomagolópapír, toll
Vetek is megtörtént!	Esetmegbeszélés	Csoportos	-
Mi állhat az agresszió háttérében? fájdalom, frusztráció alkohol társas tanulás	Megbeszélés	Csoportos	-
Mit jelent szerintetek a zaklatás?	Megbeszélés	Csoportos	Feliratok
Az erőszak fajtái	Megbeszélés	Csoportos	Feliratok
Média	Újságelemzés	Csoportos	Újságok
Kérdéssor	Kérdések megfogalmazása	Csoportos	Listák
Prostitúció és emberkereskedelem	Csoportosítás	Csoportos	Kiutazás előtti-alatti teendők eredeti újsághirdetések internet

4. Hallgatókkal végzett felmérés és a tanárképzés összefüggései

A hallgatók a szükségesnél lényegesen kevesebb információval rendelkeznek a prostitúcióval és az emberkereskedelemmel kapcsolatban. Ismereteik hiányosak és pontatlanok. Látókörük szélesítése, a prostitúció és emberkereskedelem összetett jelenségének alaposabb megismerése és megértése érdekében a jelenleginél sokkal több információ és ismeret átadására van szükség.

Nem kerülhető el a hallgatók szemléletformálása és érzékenyítése a problémával kapcsolatban. Nézeteiket nem alakíthatják ki csupán a médián keresztül érkező hírek

alapján. Fontos lenne, hogy a hallgatók megismerjenek olyan értékorientált filozófiai, antropológiai és pedagógiai elméleteket, amelyek az ember személyiséggé válásával, az értelmes élet megtalálásának lehetőségével, az emberi lét értelmének és céljainak kérdéseivel foglalkoznak.

Az önismeret és jelenismeret tanítása számos új vonással gazdagítja a pedagógus feladatkörét. Speciális személyiségjegyeket, képességeket feltételez az erre vállalkozó pedagógus részéről, melyben az önismereti tudatosítás, az önismeret-javítás kiemelkedően fontos. Lehetővé tenné a pedagógusjelöltek és a gyakorló pedagógusok önmagukra ismerését, megláthatják személyiségük pedagógiai eszközként való használatának lehetőségeit. A pedagógusképzés részét kezdi képezni – bár van még mit pótolni – a jelöltek ilyen irányú felkészítése, személyiségük, önismeretük fejlesztése, vagyis a *reflektív tanárképzés*. Ez alkalmas lehet az elmélet és gyakorlat között a hídszerep betöltésére, arra, hogy megtanítsa a hallgatókat saját munkájukra reflektálni, megismertesse olyan módszerekkel, amelyek segítenek a problémák felismerésében, elemzésében, a megoldási módok kiválasztásában és alkalmazásában, elősegítve ezzel az önismereti tudatosítást, gazdagodást. A reflektív tanár eszközzrendszerének fontos ismertetőjegyei: önmaga és tanítványai személyiségének folyamatos felmérését és fejlesztését biztosító technikák készségszintű jelenléte, olyan módszerek, módszer-együttesek megléte, amelyek hatékonyan segítenek a problémák felismerésében, elemzésében és megoldásában, valamint a reflektív gondolkodást fejlesztő technikák, módszerek alapos ismerete.

5. További preventív lehetőségek

- A mentálhigiénés kultúrában
- Az alapoktatásban
- A tanulók személyiségfejlesztésében
- Új oktatási tartalmakban
- A „burn out” szindróma megakadályozásában, kezelésében
- A kortárssegítők tevékenységében
- Emberi és állampolgári jogok oktatásában

Egyéb lehetőségek

- A gyermek- és ifjúságvédelem rendszerében
- Az utógondozói és javítóintézeti rendszerben

A mentálhigiénés kultúra

Az egészséges életmódra és a családi életre nevelés hatásait szülői, nevelői attitűdök, környezeti magatartásformák, bánásmódok és eszközök határozzák meg, főként a példa önmaga. A hatékony egészségvédelmi gyakorlat fejlesztését két irányból is meg lehet közelíteni. Egyrészt az egyén és a kisközösségek, a család, másrészt a társadalom felől. Ehhez tehát a mentálhigiénés kultúrát kellene átfogóan érvényre juttatni a társadalmi tudatban. Ezen túlmenően azt a törekvést kell önmagunkban, családjunkban, baráti és *munkahelyi közösségeinkben felkelteni, amely az elmélyültebb önismeretre, az egymás közötti kapcsolataink tartalmának, minőségének megismerésére sarkall; erősíti az egyenrangú, kölcsönösségen alapuló kontaktusokat és növeli a felelősségvállalást. E kultúra fejlesztését önmagunkban és környezetünkönél kell kezdeni. Így a példa erejével hathat a velünk élőkre és dolgozókra.*

Az alapoktatás

Az oktatás hiányosságai, a fiatalok iskolai kudarcélményei nagymértékben megnehezítik a társadalmi integrációjukat, ezáltal pedig jelentősen felerősítik az áldozattá válás kockázatát. Elgondolkodtató, hogy az általános iskolai oktatási rendszer mit tesz a tanköteles korú gyermekek tudásalapú társadalomban való minőségi életfeltételeinek megteremtése érdekében. Elkerülhetetlen tehát az oktatási rendszer fejlesztése annak érdekében, hogy minél kevesebb legyen azoknak a száma, akik hátrányos és veszélyeztetett helyzetük miatt, a növekvő lemaradásaiknak köszönhetően egy idő után végleg kikerülnek az intézményes oktatás és nevelés keretei közül. Szükség lenne továbbá a hátrányos helyzetű fiatalok oktatására alternatív módszerek és pedagógiai segédeszközök kidolgozása, és bevezetése.

A tanulók személyiségfejlesztése

A család után az iskola az a hely, ahol már intézményes keretek között tovább folytatódik a gyermekek nevelése és formálása. Az iskola nem koncentrálhat kizárólag az oktatási feladatokra, már csak azért sem, mert sokszor – ahogyan ez az interjúkból is kiderült hiányzó nevelési mintákat is pótolnia kell. Rendkívül fontos és hasznos lenne, ha a pedagógusok áldoznának időt arra, hogy a lelki egészség szempontjából fontos önértékelés kialakításában és az ehhez kapcsolódó énkép erősítésében, a gyermekek növekedése és fejlődése kapcsán bekövetkező változások kezelésében és az egyre gyakrabban meghozott önálló döntések támogatásában aktív módon segítsék diákjaikat. *Speciális személyiségfejlesztő, önismereti programokat, reális önértékelést és stabil énkép kialakítását biztosító, valamint a kommunikációs képességek fejlesztését és*

konfliktuskezelő technikák megismerését és elsajátítását lehetővé tevő programokat kellene biztosítani a fiataloknak. Főként azoknak, akik családi vagy kortárscsoport hatásainak következtében nem rendelkeznek a szilárd alapot adó erős és pozitív énképpel, ami biztonságos alapot adna számukra azokhoz a próbatételekhez, melyeken át kell esniük, amikor magukra vannak hagyatva, ezért önértékelési zavarokkal küzdenek, ettől visszahúzódnak, kisebbségi érzéssel küszködnek, vagy éppen ellenkezőleg, versengő, másokat elnyomó domináns viselkedést mutatnak.

Új oktatási tartalmak

Az önismeret és jelenismeret először az osztályfőnöki órák tematikájában jelentek meg a nyolcvanas években. Aztán az 1995-ös NAT a tradicionális tananyagba építette az említett korszerű elemeket, majd a 2000-ben kiadott kerettanterv különböző modulterveit – egészségtan, ember- és társadalomismeret, etika – tovább konkretizálta a jelzett tartalmakat. Az önismeret fejlesztése, az önismereti tudatosítás, illetve a jelenben való eligazodáshoz szükséges tudáselemek, képességek, készségek megszerzése és gyakorlása az osztályfőnöki óra legfontosabb funkciói. Hangsúlyozni szükséges azonban, hogy mindez nemcsak az osztályfőnök és órájának kizárólagos feladata. Lényeges, hogy minden pedagógus a szaktantárgyi ismeretekhez hasonló fontosságot tulajdonítson az említett nevelési-oktatási tartalomnak, a diákok életproblémáinak. Fontos hogy megéreztesse a tanítványokkal, hogy a valós élethelyzeteknek, személyes problémáknak is, helyük van az iskolában, és a különböző órákon elsősorban azért van szükség a sokféle ismeret elsajátítására, hogy azokat majd ténylegesen hasznosítani tudják valós, gyakorlati élethelyzetben.

A „burn out” szindróma megakadályozása, kezelése

Az emberrel foglalkozó szakmák, így a pedagóguspálya is magában hordozza a kiégési szindróma veszélyét, azt az állapotot, amikor az egyébként motivált, érdeklődő személyiség telítődik azokkal a problémákkal, amelyek nap mint nap jelentkeznek tevékenységében. Megelőzhető, csökkenthető mindez, ha a munkával, hivatással kapcsolatban a saját személyiség fontosságának és jelentőségének érzését erősíti a pedagógusban a munkahelye. Ha biztosítja a pedagógus számára a kellő autonómiát és szakmai fejlődés lehetőségét. Ha megfelelő támogató rendszerek működnek a munkahelyen: stábmegbeszélések, esetmegbeszélés, szakmai továbbképzések, szupervízió, kollegiális konzultáció. Nagyon fontos a kiégés elkerülése szempontjából az anyagi és erkölcsi megbecsültség, valamint a szakmai túlterheltség szabályozása, elkerülése.

A kortárssegítők

A kortárssegítők szerepvállalása is nagyon sokat segíthet számos fiatalokat érintő és foglalkoztató kérdésben, mint például a szexuális felvilágosítás, az alkohol és kábítószer problémák megelőzése, vagy az egészséges életmód kialakításának ösztönzése. A kortárs segítség lényege, hogy olyan fiatalok, akik az egykorú partnerek között eredendően meglévő azonosulási képességet mozgósítva, mellérendelt szerepből igyekeznek segítséget nyújtani társaiknak. Sokszor a híd szerepét töltik be a fiatalok és a kompetens szakemberek között. Ez a híd valódi tereken és időkön ível át: az iskola vagy az utca világát köti össze a segítő intézményekkel, a fiatalok szubkultúráját a felnőttek kiszámított világával.

A gyermek- és ifjúságvédelem rendszere

A gyermek- és ifjúságvédelmi rendszer részletes elemzése és gyenge pontjainak feltárása olyan szerteágazó és terjedelmes téma, melynek kifejtésére e helyen nincs lehetőség. A téma részletes kifejtése minden bizonnyal számos haszonnal és tanulsággal szolgálna. Jelen esetben csak röviden említeném azokat a területeket, melyek megváltoztatása, fejlesztése vagy hatékonyabbá tétele mindenképpen hozzájárulna a bűnmegelőzés és az áldozattá válás megelőzéséhez. Ilyen terület például a gyermekvédelmi jelzőrendszer hatékonyságának növelése, a halmozottan hátrányos helyzetű családok segítése, a gyermekjóléti alapnál és a gyermekvédelmi szakellátásban, valamint a javítóintézetekben dolgozók munkájának összehangolása a szülők és gyermekek segítése érdekében.

Az utógondozói és javítóintézeti rendszer

- Szükség lenne olyan differenciált intézményi formákra, fél-zárt intézetekre, melyek átjárhatóak lennének, ezáltal a kriminalizálódási folyamat elején lehetne megóvni a fiatalkorút.
- Szükség lenne a pártfogói és utógondozói hálózat fejlesztésére, valamint utánkövetéses rendszerek kialakítására a társadalmi integráció elősegítése érdekében.
- Követendő példa lehetne az angol jóvátételi rendszer, ahol a fiataalkorúak néhány hetes személyiségformáló kurzuson vesznek részt. Ezt követi a jóvátétel, amit a pártfogó ellenőriz.
- Fontos lenne a lépcsőzetes kiléptetést segítő szervezetek (szociális munkás, pártfogó, családterapeuta, ifjúságvédő), valamint a szakmai fórumok (gyermekvédelmi szakemberek, javítóintézeti nevelők, pszichológusok, rendőrök,

ügyészek, bírók, pártfogók, családgondozók) szélesítése és munkájuk összehangolása. Így a kilépése előtt és kikerülése után a fiatal megfelelő szakmai segítséget kaphatna lakhatásának megoldásában, iskola és munkahelykeresésében, önálló életének megkezdésében, kapcsolati hálójának kiépítésében, az egyes szolgáltatásokhoz való hozzáférésében.

- Nem maradhat el a minisztériumok együttműködése sem annak érdekében, hogy az ifjúsági programokat integrálni lehessen a javítóintézeti nevelésbe, ezáltal nyitni lehessen a külvilág felé, oldva azt az intézményi zárttságot, ami egyébként tovább nehezíti a társadalmi integrációt. Ehhez a tevékenységhez kapcsolódóan növelni kellene a javító- és nevelőintézetek ismertségét és elismertségét, mert a köztudatban a javítóintézet egy büntető rendszer, még ha a jog nem is stigmatizálja, mégis előítéleteket ébreszt a társadalom többségében.
- Nélkülözhetetlen a család erőteljesebb bevonása a javítóintézeti nevelésbe, a család támogató erejének erősítése. A szakmai segítségnyújtásra azért van nagy szüksége a családnak, mert nincs felkészülve a javítóintézeti nevelés eredményeként új értékekkel visszatérő fiatal fogadására.

Zárszó

A korábban említett program kidolgozása és pilot vizsgálata még várat magára. A jövőben szeretném ez irányban tovább folytatni a kutatómunkát. Tervezem a program részletes kidolgozását, lebonyolítását és monitorozását, valamint után követéses vizsgálatát. Hasznos tapasztalatokra és eredményekre lehet szert tenni a kutatás folytatásával, amely a program eredményességének és hasznosságának igazolása, valamint az esetleges korrekciók megtétele érdekében is indokolt.

Remélem, alkalmam és lehetőségem is lesz a jövőben tovább folytatni a programot és a vizsgálatokat. Fontos, hogy még az előtt felvilágosítást kapjanak a veszélyeztetett fiatalok, mielőtt belekerülnének a prostitúció és emberkereskedelem világába.

Meggyőződésem, hogy a prostitúció pedagógiai eszközökkel megelőzhető, ha még időben lejut a fiatalokhoz a felvilágosító szó, elsősorban a téma szempontjából kiemelten veszélyeztetett régiókba, nevezetesen a keleti országrészbe, az elmaradottabb régiók kis falvainak általános iskoláiba, valamint nevelőotthonokba és javítóintézetekbe.

Továbbra is vállalom és fenntartom az értékválsággal, a pedagógia szkepszissel szembeni harcot, valamint azt a meggyőződésemet, hogy az érintett fiatalok életében adódott nehézségeknek sokkal inkább a célját, semmint az okait kell és érdemes firtatni.

Felhasznált irodalom

- Andrew John Stropko (1975): Logoanalysis and Guided Imagery as group treatments for existential vacuum. Dissertation. Texas, Tech Univerzity.
<http://etd.lib.ttu.edu/theses/available/etd-04102009-31295000426311/unrestricted/31295000426311.pdf>. Letöltés ideje: 2009. 07. 03.
- Amiram Oleinik(1992): Nemi felvilágosítás az iskolában. In. Forrai Judit: Szexuális felvilágosítás és nevelés. Holistic Kiadó, Budapest.
- Andorka Rudolf – Buda Béla – Cseh Szombati László (1974): A deviáns magatartás szociológiája. Gondolat, Budapest.
- Andorka Rudolf (1994): Deviáns viselkedések Magyarországon. Közélet Kiadó, Budapest.
- Aszmann Anna (szerk.)(1995): Serdülők állapota, egészségmagatartása. Új-Aranyhíd Kft. Budapest.
- Arno Anzenbacher (2001): Bevezetés a filozófiába. Cartaphilus Kiadó, Budapest.
- Atkinson, Rita L. – Atkinson, Richard C. – Smith, Edward E. (2005): Pszichológia. Osiris Kiadó, Budapest.
- Bagdy Emőke (1986): Családi szocializáció és személyiségzavarok. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Balogh Anikó: Magyar nők prostitúciója az Interpol Magyar Nemzeti Iroda munkájának tükrében. Belügyi Szemle. Különszám 2000/3. 56-65.
- Bethlen Anna (szerk.) (2003): Nők joga ENSZ Egyezmény a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről. Az Esélyegyenlőségi Kormányhivatal kiadványa. Önkorpress Kiadó, Budapest.
- Bethlen Anna (1998): A képmutatás törvényi útja: egy lépés a prostitúció legalizálása felé. (Fundamentum. IV).
<http://hc.netstudio.hu/hc/jogok/prostitutio/betlen.anna.a.kepmutatatas.torvenyi.utja.htm> Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Bethlen Anna: Törvény és prostitúció. Vitairat.
<http://www.c3.hu/~szf/Szofi98/Sz98-02/Sz98-02-Area-3.htm> Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Both Emőke: A kortárssegítés lehetőségei a büntetés-végrehajtás és az utógondozás területén.
http://www.ajk.elte.hu/TudomanyosProfil/Kiadvanyok/elektronikus/seminarium/inter_cuncta/BothEmoke-KortarssegitesLehetosegei.pdf. Letöltés ideje: 2007. 01. 10.
- Buda Béla (2003): A lélek egészsége. A mentálhigiéné alapkérdései. Nemzeti Tankönyv Kiadó, Budapest.
- Buda Béla (1975): A szexualitás modern elmélete. Tankönyvkiadó. Budapest.
- Buda Béla (2003): Az iskolai nevelés. Az iskolai mentálhigiéné alapelvei. Nemzeti Tankönyv Kiadó, Budapest.
- C. Henry Cempe (2001): Szexuális gyermekbántalmazás a családban. CIBA kutatócsoport. Animula, Budapest.
- Cole M. – Cole S.R. (1997): Fejlődéslélektan. Osiris Kiadó, Budapest.
- Csányi Vilmos (2006): Az emberi viselkedés. Sanoma Kiadó, Budapest.

- Demus Mária (2004): A Magyar Köztársaság határőrségének tapasztalatai az embercsempészség elleni fellépésben. In: Fehér Lenke (szerk.): Kézikönyv az emberkereskedelemtől. III. kötet. IOM. Budapest.
- Dörömbözi János (1994): A filozófia története és elmélete II. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Elisabeth Lukas (2006): Hol találd otlalmadat? Az életigenlés logoterápiái irányelvei. (Értelmes Élet 4.) Jel Könyvkiadó, Budapest.
- Elisabeth S. Lukas (1986): Logo-Test. Test zur Messung von "innerer Sinnerfüllung und „ existentieller Frustration". Handanweisung. Deuticke.
- Emile Durkheim (2000): Az öngyilkosság. Szociológiai tanulmány. Osiris Kiadó, Budapest.
- Ernest Borneman (1977): Das Patriarchat. In: Kerschner: Konflikte Sexualität, Europa Tanács Miniszteri Bizottság (2001) 16. számú ajánlása a gyermekek szexuális kizsákmányolással szembeni védelméről.
<http://www.europatanacs.hu/index.php?workSpace=pages&id=26&langId=1> Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Falus Iván (szerk.) (2000): Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- Fehér Lenke – Forrai Judit (2000): Prostitúció, prostitúcióra kényszerítés, emberkereskedelem. SzCsM, Budapest.
- Fehér Lenke (szerk.) (2004): Kézikönyv az emberkereskedelemtől I.-IV. kötet. I.O.M. Budapest.
- Fehér Lenke (2004): A nők elleni erőszak-családon belüli erőszak. Állam és Jogtudomány, XLIV. 3-4-. Budapest, MTA Jogtudományi Intézete, 196-211.
- Fehér Lenke (1997): A prostitúció valósága és szabályozási modellek. Belügyi Szemle, N. 4. 14-27.
- Fehér Lenke: Bűnözés és prostitúció. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/nok/szerepvalto/Feherlenke-97.html>. Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Fehér Lenke: Bűnözés, áldozattá válás, prostitúció. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a571.pdf>. Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Fehér Lenke: Die Organisierte Sex-Industrie. In: Mayerhofer-Jehle (eds): Organisierte Kriminalität. Kriminalistik Verlag, 1996, Heidelberg.
- Fehér Lenke: Frauenhandel. Sozialwissenschaftliche Arbeitsgemeinschaft. Wien, 1996, 1-48.
- Fehér Lenke (2002): Migráció-prostitúció-emberkereskedelem. Kriminológiai Közlemények, Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest.
- Fehér Lenke: Nemzetközi emberkereskedelem.
<http://www.kriminalexpo.hu/uo/2005-03-vegso.pdf> . Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Ferge Zsuzsa: A társadalom pereme és az emberi méltóság.
[http://www.szochalo.hu/index.php?id=772&no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=101282](http://www.szochalo.hu/index.php?id=772&no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=101282)Letöltés ideje:2007. 01. 20.
- Ferge Zsuzsa (2000): Elszabaduló egyenlőtlenségek. Állam, kormányok, civilek. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Társadalompolitikai olvasókönyvek, Budapest.
- Fichte, Johann Gottlieb: (1981): A természetjog alapja a tudománytan elvei szerint, in: Válogatott filozófiai írások. Gondolat, Budapest. 174.
- Fináczy Ernő (1973): Elméleti pedagógia, Egyetemi Nyomda, Budapest. 31.

- Forgács Zsuzsa: A fizetett erőszak legalizálása.
<http://www.prostitutio.hu/forgacs.zsuzsa.a.fizetett.eroszak.legalizalasa.htm>
 . Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Forgács Zsuzsa: A gyors takarítás bosszúja.
<http://www.prostitutio.hu/forgacs.zsuzsa.a.gyors.takaritas.bosszuja.htm>
 . Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Forgács Zsuzsa: A látszat törvényi fetisizálása.
<http://www.prostitutio.hu/forgacs.zsuzsa.a.latszat.torvenyi.fetisizalasa.htm>
 . Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Forgács Zsuzsa: A prostitúció az erény boldogságának a földjén.
<http://www.prostitutio.hu/forgacs.zsuzsa.ereny.htm> Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Forrai Judit – Lőrincz Norbert (2003): Az utcai szociális munka a prostituáltak megsegítésének szolgálatában. Wesley János lelkészképző Főiskola. Budapest.
- Forrai Judit (1989): "Tizennyolcz éves fiainkhoz" Nemi felvilágosítás a századfordulón. Egészségnevelés 30. 125-128.
- Forrai Judit (szerk.) (1997): 100 kérdés és válasz a prostitúció megértéséhez. Kiút Veled Egyesület és a Fészek Mozgalom (Mouvement de Nid, Franciaország).
- Forrai Judit (2000): A budapesti szexipar történetéből. Magyar Venerológiai Archívum, IV. évf. 2000. március. 15-20.
- Forrai Judit (1998): A bujakór története. Rubicon.
 1998/06 <http://www.rubicon.hu/index.php?page=notortenelem&group=sze>
 x-es-prostitutio&id=78 . Letöltés ideje: 2009. 05. 30.
- Forrai Judit (1990): A prostitúció reformterve a francia forradalom idején. Orvosi Hetilap 131. 12. 641-643.
- Forrai Judit (1991): A milleneumi ünnepség egészségügyi következményei. Kéjnök és kórok. História. 1(8), 530-535.
- Forrai Judit (1991): A prostitúció, mint társadalmi konfliktus. Rendi társadalom, polgári társadalom III. kötet. Társadalmi konfliktusok. Salgótarján. 319-325.
- Forrai Judit (1991): Egészségnevelés és szépségápolás a századfordulón. Egészségnevelés, 32. 189.
- Forrai Judit (1991): Egészségügyi séta az óvszer körül. Orvosi Hetilap, 132. évf. 48. December, 2645-2704.
- Forrai Judit (1991): Kufárok és kurtizánok. Rubicon. 3, 20.
- Forrai Judit (1991): Részletek a magyar leánykereskedelem és prostitúció történetéből. Egészségnevelés, 32, 83-84.
- Forrai Judit (1993): Amerika felfedezése és az európai szifilisz. Orvosi Hetilap. 134. 8. 422-425.
- Forrai Judit (1993):. Prostitúció a régi Budapesten. Historia, XV. 8. 33-35.
- Forrai Judit (1994): A prostitúció története. Kandidátusi értekezés.
- Forrai Judit (1996): Kávéházak és kéjnök. Budapesti Negyed (lap a városról) 12-13. sz. 110-120.
- Forrai Judit (1997): Általános kép a magyar serdülők szexuális ismereteiről. Szokásairól, attitűdjéről országos felmérés alapján. Egészségnevelés, 38. 121-130.
- Forrai Judit (1997): Fények és árnyak a milleneumi ünnepségen. In.: (szerk.) Nagy Beáta – Sárdi Margit. Szerep és alkotás. Csokonai. Debrecen. 213-227.

- Forrai Judit (1998): Férfi és női utcai prostituáltak, összehasonlító vizsgálat. Szenvedélybetegségek. Addictológia Hungarica. VI. 6. sz. 434-442.
- Forrai Judit (1999): A nemi betegségek és a prostitúció kérdése Budapesten régen és ma. Összehasonlító vizsgálat Melly József munkássága alapján. Jubileumi évkönyv. SOTE Közegészségtani Intézete. Budapest. 70-80.
- Forrai Judit (2000): Prostitúció, emberkereskedelem. Gondolatok az emberkereskedelemtől a készülő ENSZ-konvenció tükrében. Belügyi Szemle. Különszám. 3. 28-39.
- Forrai Judit (2000): A serdülőkori szexuális ismeretek és magatartás. In.: Lux Elvira (fel. szerk.): Szexológiai olvasókönyv. Osiris, Budapest. 16-33.
- Forrai Judit (2000): Új zónák – régi problémák. História, 1. 20.
- Forrai Judit (2002): A fiúgyermek szexuális kihasználása. Család Gyermek Ifjúság. 1.
- Forrai Judit (2002): Magánélet és az egészség kultúrája I. Ismeretek fejlesztése, módszertana az iskolai oktatásban. Dialóg Campus, Budapest.
- Forrai Judit (2002): Ne dőlj be! Emberkereskedelem megelőzése. Középiskolai oktatási program. Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) Budapest.
- Forrai Judit: A szexuális nevelés. AIDS Szex Educatio Szemle. 2008. III. 1. sz. 1-3.
- Forrai Judit (2007): Párkapcsolat, szerelem, szex, család. Tanári kézikönyv. Sex Educatio Kiemelten Közhasznú Alapítvány, Budapest.
- Forrai Judit (2007): Párkapcsolat, szerelem, szex, család. Tankönyv. Sex Educatio Kiemelten Közhasznú Alapítvány, Budapest.
- Forrai Judit (2009): Szex, prostitúció, erőszak. Semmelweis Kiadó, Budapest.
- Forrai Judit (2005): Szexuális nevelés: a szerelem és a sex helye az oktatásban. Komplementer Medicina, 4. 33-39.
- Fülöpné Böszörményi Alíz (2003): Agresszió a gyermekintézményekben. Új Pedagógiai Szemle, január, Internet: <http://www.oki.hu/cikk.php?kod=2003-01-ta-fulopne-agresszio.html> Letöltés ideje: 2004.03.10.
- Gallovích Jenő (2000): A leánykereskedelem. Nőkereskedelem Ukrajnában, a Cseh Köztársaságban. Belügyi Szemle. Különszám. 3. 78-105.
- Gazsó Ferenc – Laki László (2004): Fiatalok az újkapitalizmusban. Napvilág Kiadó, Budapest.
- Gönczöl – Korinek – Lévai (1996): Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll. Corvina, Budapest.
- Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára (szerk.) (1993) A deviancia szociológiája szöveggyűjtemény a szociális szakképzés számára. Nagy – Gáspár Kft, Budapest.
- Gönczöl Katalin (1987): A bűnelkövetés társadalmi reprodukciójának tényezői a családban. Gyermek és Ifjúságvédelem. 4. 18.
- Gönczöl Katalin (1995): Alkotmányos büntetőpolitika, bűnmegelőzés a családjában. (szerk.: Lévai Miklós), Budapest-Szolnok.
- Hanák Katalin – Neményi Mária (szerk.) (1998) Testükbe zárva. Szociológia emberközben, Új Mandátum Kiadó, Budapest.
- Hanák Katalin (1978): A társadalom és a gyermekvédelem. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Hegedűs Judit (2004): Család – erőszak – iskola a fiatalok bűnelkövető életében. In.: Javítóintézet, Család, Gyermekvédelem. Kapocs Könyvek. Nemzeti Család és Szociálpolitikai Intézet, Budapest.

- Herczog – Neményi – Rácz (2001): A gyermekekkel szembeni szexuális visszaélésekről, CSAGYI könyvek, Budapest.
- Herczog Mária – Neményi Mária (2007): Roma gyerekek a gyermekvédelemben, Család, Gyermek, Ifjúság, XVI. 6. 6-11.
- Herczog Mária (1997): A gyermekvédelem dilemmái. Pont Kiadó, Budapest.
- Herder, J. G. (1966): Abhandlung über den Ursprung der Sprache, Stuttgart, Irmischer, 80.
- Hollán Miklós (2001): Az emberkereskedelemre vonatkozó magyar büntetőjogi szabályozás in: Publicationes doctorandotum juridicorum Tom. I. (szerk. Tóth Károly). Acta Universitatis Szegediensis Acta Juridica et Politica. A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága. Szeged. 239-283.
- Jelentés az emberkereskedelemlről – 2006 Kiadta az USA Külügyminisztériuma (Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons) 2006. június 5. <http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2006/> Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Jelentés az emberkereskedelemlről 2005 Kiadta az USA Külügyminisztériuma. http://hungarian.hungary.usembassy.gov/trafficking_hu2005.html Letöltés ideje: 2007. 01.14.
- Juhász Géza – Wirth Judit.: Hogyan sérti meg a magyar állam a nők emberi jogait a prostitúcióval kapcsolatban? <http://www.prostitutio.hu/cedaw.arnyekjelentes.prostitutio.reszlet.htm> Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Juhász Géza: Egyezményes nőgyűlölet. 2001. február 8. <http://www.prostitutio.hu/juhasz.geza.egyezmnykimelet.es.nogyulolet>. letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Juhász Géza: Hogyan hátráltatja a nőkereskedelem felszámolását a nők emberi jogai iránt érzéketlen magyar büntetőjogi szemlélet. <http://www.prostitutio.hu/juhasz.geza.hogyan.hatraltatja.htm> Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Irányzatok a polgári pedagógiában. Tankönyvkiadó 1970. Budapest.
- Kazimierz Popielski (1989): Test Noodynamiki (T.N-D). Kazimierz Popielski (1990): Skala objawów Noo-psycho-somatycznych (SO NPS)
- Kardos Péter – Nyári Gábor: Cigánylabirintus. Jonathan Miller, 2004, Budapest.
- Kecskés Pál (1943): A bölcsélet története főbb vonásaiban. Szent István Társulat.
- Kisida Erzsébet (1999): A fiatalok veszélyeztetettsége. Új Pedagógiai Szemle. 04.
- Korinek László (1995): Félelem a bűnözéstől. KJK, Budapest.
- Kósáné Ormai Vera – Münnich Iván (szerk.) (1985): Szocializációs zavarok – beilleszkedési nehézségek. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kőhalmi László (2000): Gondolatok az ezredforduló leánykereskedelmének sajátosságairól. Belügyi Szemle. Különszám. 3. 73-78.
- Kurucz Éva: Büntesd az áldozatot. <http://www.prostitutio.hu/kurcz.eva.buntesd.az.aldozatot.htm> Letöltés ideje: 2007. 01. 19.
- Kurucz Éva: Kinek ment el itt az esze? 2003. július 7. <http://www.prostitutio.hu/kurcz.eva.kinek.ment.el.itt.az.esze.htm>. Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Lénárd Krisztina – Rácz Andrea: A javítóintézeti nevelés, mint támogató intézmény dezintegrációs hatásai.

- http://www.pedagogiaonline.hu/modules.php?name=News&new_topic=64
Letöltés ideje: 2006. 06. 27.
- Lévai Katalin interjúja Hadas Miklóssal és Madarász Imrével. Beszélgetés a szexualitásról.
<http://www.szochalo.hu/folyoiratok/hircentrum/article/101406/1292/>
Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Lévai Katalin: Feminizmustörténet – III. Erőszak a szépség és a szexualitás nevében.
<http://www.szochalo.hu/folyoiratok/hircentrum/article/101329/1303/>
Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Logoterápia és Egzisztenciaanalízis Egyesület.
<http://www.logoterapia.hu/hu/index.html>. Letöltés ideje: 2008. 07. 13.
- Ludwik Chmaj (1969): Utak és tévutak a XX. század pedagógiájában, Gondolat Kiadó, Budapest.
- Maria Fürst (1993): Bevezetés a filozófiába, Ikon Kiadó, Budapest.
- Marjan Wijers-Lin lap-Chew (1997): Trafficking in Women Forced Labor and Slavery Practices on Marriage, Domestic Labour and Prostitution. STV, Utrecht.
- Marti Lehti-Kauko Aroma (2004): Trafficking in women and Children in Europe. In.: Organised Crime, trafficking, drugs: Selected papers presented at the Annual Conference of the European Society of Criminology, Helsinki, 2003, HEUNI, Helsinki.
- Mead Margaret (1970): A férfi és a nő. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Messing Vera – Neményi Mária (2007): Gyermekvédelem és esélyegyenlőség, Kapocs, VI. 1. 02. 2-19.
- Mészáros Aranka (szerk.) (2002): Az iskolaszociálpszichológiai jelenségvilága. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Mező Dóra (2000): A Nemzetközi Migrációs Szervezet szerepe a nőkereskedelem megelőzésében. Belügyi Szemle. Különszám. 3. 122-129.
- Mi a baj a prostitúcióval. Szöveggyűjtemény. 2001-2004.
<http://www.prostitutio.hu/szoveggyujtemeny.pdf> Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Miért marad? (1999) NANE Egyesület, Budapest.
- Morgan, Lewis, H. (1961): Az ősi társadalom, Gondolat Kiadó, Budapest.
- Morvai Krisztina – Pap Enikő (2000): Mi tudnak a fiatal magyar nők a prostitúcióról és a nőkereskedelemtől? Belügyi Szemle. Különszám 3. 39-56.
- Morvai Krisztina (1998): Terror a családban. A feleségbántalmazás és a jog. Kossuth Kiadó, Budapest.
- Münnich Iván (1989): A férfi bűnelkövetők gyermekkorai és a P.F.T. teszt. Kriminológiai és kriminalisztikai Tanulmányok. Budapest. 26.
- N. Kollár Katalin-Szabó Éva (szerk.) (2004): Pszichológia pedagógusoknak. Osiris Kiadó, Budapest.
- Nagy Ádám (alkotó szerk.) (2008): Ifjúságügy. Új Mandátum, Budapest.
- Nagy Ildikó-Pongrácz-Tiborné-Tóth István György (szerk.) (2005): Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről. TÁRKI, Budapest.
- Neményi Mária (1994): A kötelező heteroszexualitástól a kötelező feminizmusig, Café Babel, 1-2. Budapest.

- Neményi Mária (1994): Miért nincs Magyarországon nőmozgalom? Replika, Budapest.
- Neményi Mária (1999): Anyák és lányok, Replika, 04.
- Neményi Mária (1999): Csoportkép nőkkel. Új Mandátum, Budapest.
- Neményi Mária (2001): Egy határszerep anatómiája, Új Mandátum, Budapest.
- Neményi Mária (2003): Család és politika, Szociológiai Szemle, 2.
- Neményi Mária (2006): Nőkérdés, kisebbségi kérdés, in: Pető Andrea (szerk.): A társadalmi nemek oktatása Magyarországon. Ifjúsági, Családügyi és Esélyegyenlőségi Minisztérium, Budapest. 68-75.
- Németh András – Errenhard Skiera (1999): Reformpedagógia és az iskola reformja. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Nemzeti AIDS Stratégia. <http://www.eum.hu/archivum/hiv-aids/nemzeti-aids-strategia>. Letöltés ideje: 2008. 06.12.
- Nyíri Tamás (2001): A filozófiai gondolkodás fejlődése. Szent István Társulat, Budapest.
- Olaf Apel: Prostitution aus arbeitspsychologischer Perspektive. Vorlesung und Seminar
- Oláh Tamás (szerk.): A természeti népek In.: fejezetek a szexualitás történetéből. Gondolat Kiadó, 1986, Budapest.
- On the Suppression of Trafficking Persons and Exploitation of Prostitution. 1949, New York. Osteuropa: <http://hsozkult.geschichte.hu/berlin.de/zeitschriften/id=43&count=364&recno=16&ausgabe=2948>
Letöltés ideje: 2007.01.19.
- Otto Friedrich Bollnow: Existenzphilosophie und Pädagogik. Stuttgart, W. Kohlhammer Verlag.
- Pestalozzi, J. H. (1938): Meine Nachforschungen über den Gang der Natur in der Entwicklung des Menschengeschlechts, in: Sämtliche Werke, 16. k. Berlin, 5.
- Pierfeanka Borlone – Grazia Macchieraldo (2005): Szakmai képzés kortárs oktatóknak a prostitúciós területen. Sex Edukációs Alapítvány, Budapest.
- Prostitúció Nélküli Magyarország Mozgalom közös állásfoglalása: A prostitúció és az emberkereskedelem visszaszorítását célzó nemzeti stratégia alapelvei. <http://www.prostitutio.hu/nemzeti.strategia.alapelvei>.2004.05.28.htm
Letöltés ideje: 2007. 01. 20.
- Ralf Otterman: Qualitative Prostitutionforschung im wiener Rotlichtmilieu dre frühen 80er Jahre. Forum Qualitative Sozialforschung. Volume 6, No. 2, Art. 19-Mai 2005. <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/2-05/05-2-19-d.pdf> Letöltés ideje: 2007.02.23.
- Révész Géza (1998): Iskolai mentálhigiéné. Tanulmányok, Budapest.
- Richard Reichel-Karin Topper: Prostitution: Der verkannte Wirtschaftsfaktor. Aufklärung und Kritik 2/2003.http://www.gkpn.de/reichel_topper.pdf.
Letöltés ideje: 2007.02.23.
- Robert Thomson (2006): WHO/ADH/1992. Studying sexuality health in Young people. Geneva.
- Sárdi János (2002): Alapjogok. Osiris, Budapest.
- Schaffhauser Franz (2000): A nevelés alanyi feltételei. Telosz Kiadó, Budapest.
- Scheler, M.:(1995): Az ember helye a kozmoszban. Osiris, Budapest. 44.-45.
- Schüttler Tamás – Szekszárdi Júlia (2001): Változó szerep egy változó világban. In Szekszárdi Júlia (szerk.): Nevelési kézikönyv nem csak osztályfőnököknek. OKI-Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest.

- Simich Rita (2008): Az iskolai szexeducatio. AIDS Szex Educatio Szemle, III. 1. 3-5.
- Simon Tamás – Forrai Judit (1995): Fiatalok szexuális nevelése és az AIDS megelőzése. Gyermekgyógyászat, 3. 68-72.
- Simon Tamás – Forrai Judit (1989): Vidéki és fővárosi VII. osztályosok kérdései az AIDS-ről, a nemiségről és általános egészségi problémákról. Egészségnevelés, 30. 244-247.
- Somlai Péter (1997): Szocializáció. A kulturális átörökítés és a társadalmi beilleszkedés folyamata. Corvina, Budapest.
- Susan Forward (2000): Mérgezett szülők. Hogyan szabaduljunk meg fájdalmas örökségünkől és nyerjük vissza életünket? Háttér Kiadó, Budapest.
- Susan Forward (2000): Mérgező szülők. Háttér Kiadó, Budapest.
- Szárdi Antal (2003): Az agresszióról pedagógusoknak. Új Pedagógiai Szemle, október. Internet: <http://www.oki.hu/cikk.php?kod=2003-10-kf-szazdi-agresszorol.html> Letöltés ideje: 2004. 03. 10.
- Szil Péter (2005): Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat? Habeas Corpus Munkacsoport, Budapest.
- Szilágyi Vilmos (2006): Szexuálpedagógia. Tankönyv és dokumentáció. Medicina, Budapest. <http://www2.hu-berlin.de/sexology/HUDOK2/szexpszi/tankonyv.htm> Letöltés ideje: 2007. 01. 14.
- Szilágyi Vilmos: Szexuálpedagógia. Szexuális egészségnevelés, Athenaeum Kiadó, 2006. Budapest.
- T. Marillo, F. Bruno (1996): A kábítószerfogyasztás közege a különböző társadalmi-kulturális, jogi és normatív rendszerekben. UNICRI – MKM Prevenációs Iroda, II. kötet, Kabala Kiadó, Budapest.
- Takács Judit – Neményi Mária (2005): Változó család – változó politikák. Szociológiai Szemle. 4. 41-59.
- Thomas Veblen (1975): A dologtalan osztály elmélete, közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest.
- Urbán Beatrix (1998): Kallódó – csellengő fiatalok az utcán – a Láncszem Utcai Szociális Gondozóbázis tapasztalatai. Hajszolt Hírlap, 4-6.
- Vajda Zsuzsa (2002): A társas kapcsolatok és viselkedés fejlődése kisiskoláskortól serdülőkorig. In: Mészáros Aranka (szerk.): Az iskolaszociálpszichológiai jelenségvilága. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Vajda Zsuzsa (2005): Neveléslélektan. Osiris Kiadó, Budapest.
- Vajna Virág (2000): Zsuzsa nevelőotthonból. Esettanulmány. Belügyi Szemle, Különszám 3.
- Várnagy Elemér – Dr. Várnagy Péter: A hátrányos helyzet pedagógiája. Comenius Kiadó, 2000, Budapest.
- Vas Gizella – Borai Ákos (2000): Gondolatok az emberkereskedelemről a készülő ENSZ-konvenció tükrében. Belügyi Szemle. Különszám 2000/3m. 319-28.
- Vigh József (1992): Kriminológiai alapismeretek. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Vikár György (1980): Az ifjúkor válságai. Gondolat, Budapest.
- Viktor E. Frankl (2006): ...és mégis mondj igent az életre! JEL Könyvkiadó, Budapest.
- Viktor E. Frankl (2006): Az ember az értelemre irányuló kérdésekkel szemben. JEL Könyvkiadó, Budapest.

- Viktor E. Frankl (2006): Az értelem és az egzisztencia. JEL Könyvkiadó, Budapest.
- Viktor E. Frankl (1988): Mégis mondj igent az életre. Pszichoteam Mentálhigiénés Módszertani Központ. Budapest.
- Virág György (1997): Szexuális erőszak és abúzus. In. Fehér Lenke. – Forrai Judit. Prostitúció, prostitúcióra kényszerítés, emberkereskedelem, Nőképviselési Titkárság. Budapest.
- Volantics Anna (1996): Gyermekvédelem és reszocializáció. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Mellékletek

Logo-teszt

Név: ..... (ffi O /nő O) ..... életkor:

Foglalkozás: ..... dátum: .....

I. Kérlek olvasd el a következő megállapításokat!

Ha van közöttük olyan, amely téged személy szerint érint, amelyről úgy érzed, hogy akár te is mondhattad volna, kérlek írd a melléte levő négyoszögbe „igen”-t!

Ha olyat találsz közöttük, amely a te saját véleményeddel szöges ellentétben áll, kérlek írd a melléte levő négyoszögbe ”nem”-et!

Ha nehezedre esik dönteni, megválaszolatlanul is hagyhatod a kérdést.

1. Ha őszinte akarok lenni, leginkább egy kényelmes, békés életet szeretnék magamnak, komolyabb nehézségek nélkül, megfelelő anyagi háttérrel.

2. Vannak elképzeléseim arról, hogy mivé szeretnék válni és miben szeretnék sikereket elérni, és igyekszem ezeket az elképzeléseket tőlem telhetően megvalósítani.

3. Otthonom meghittségében, családi körben érzem magam jól, és a gyermekeim számára is hasonló háttérrel szeretnék biztosítani.

4. Abban a foglalkozásban, szakmában, melyre jelenleg készülök, kiteljesedésemet élem meg. (általán meg tudom valósítani önmagam)

5. Emberi kapcsolataim ápolása, az ezekkel kapcsolatos kötelezettségeim teljesítése örömet okoz.

6. Van olyan téma, szakterület, amely különösképpen érdekel, amelyben mindig tovább akarom képezni magam és amellyel – amint van egy kis időm – foglalkozom.

7. Örömet okoznak számomra bizonyos élmények (műélvezet, természet stb.) amelyekről nem szívesen mondanék le.

8. Szilárdan hiszek egy vallási vagy politikai feladatban (illetve egy a haladást szolgáló feladatban), amelynek át tudom adni magam, és igyekszem hozzájárulni ennek megvalósulásához.

9. Amikor életemet gond, aggodalom vagy betegség árnyékolja be, nagyon igyekszem, hogy javítsak ezen a helyzeten

II. Jelöld be, hogy milyen gyakran élted át a következő élményeket! Kérlek törekedj az őszinteségre!

1.	Tehetetlen dühöt éreztem, mert úgy láttam, hogy hiábavaló mindaz, amit eddig tettem.			
	nagyon gyakran	olykor-olykor	soha	
2.	Azt kívántam, hogy ismét kisgyerek legyek, hogy mindent előről kezdhessek.			
	nagyon gyakran	olykor-olykor	soha	
3.	Azt vettem észre, hogy megkísérlem az életemet saját magam vagy mások előtt tartalmasabbnak beállítani, mint amilyen valójában.			
	nagyon gyakran	olykor-olykor	soha	
4.	Idegenkedem attól, hogy tevékenységgel és cselekedeteimmel kapcsolatos mély és esetleg kényelmetlen gondolatokkal terhelve magam.			
	nagyon gyakran	olykor-olykor	soha	
5.	Reménykedtem abban, hogy egy sikertelen ügyből vagy szerencsétlenségből mégis valami pozitív dolgot tudok kihozni, ha teljes erőbedobással próbálkozom.			
	nagyon gyakran	olykor-olykor	soha	
6.	Nyugtalan-ságot éreztem, amely jobb belátásom ellenére hatalmasodott el rajtam, és kínzó érdektelenséget hívott elő bennem minden iránt, ami csak adódott az életben.			
	nagyon gyakran	olykor-olykor	soha	
7.	Arra gondoltam, hogy ha most jönne el a halál, azt kellene mondanom, nem érte meg élni.			
	nagyon gyakran	olykor-olykor	soha	

III. 1. Három esetet mutatok be neked:

- A) „Sok sikert értem el az életemben, Amit mindig is szerettem volna, ugyan nem tudtam véghez vinni, de emiatt nem estem kétségbe. Az idők folyamán szép pozíciót értem el, és bizakodóan tekintek a jövőbe.”
- B) „Belekeseredtem abba a feladatba, amelyet célul tűztem magamnak, de az állandó sikertelenség ellenére makacsul kitartok mellette. Valódi előnyöm nem sok származott belőle, és sok egyéb lehetőséget szalasztottam el miatta.”
- C) „Kompromisszumot kötöttem érdeklődési köröm és kényszerítő életkörülményeim között. Kötelességeimet becsületesen teljesítem, ha nem is különösképp szívesen. Emellett azonban, ha megtehetem, energiámat egyéni ambícióim felé fordítom.”

2. A három történettel kapcsolatban válaszolj a következő kérdésekre:

A három elbeszélő közül ki a legboldogabb?

Melyikük szenved a leginkább?

3. Fogalmazd meg, pár mondatban a Te saját „esetedet”, amelyben összeveted azt, amit mostanáig akartál és amire törekedtél, azzal, amit ebből elértél, valamint, hogy miként vélekedsz erről?

Interjú

Helyszín: .....

Dátum: .....

Készítette: .....

Mesélj magadról!

- Mióta élsz itt?
- Mi itt a legjobb?
- Mi itt a legrosszabb?
- Mivel foglalkozol a legszívesebben (hobbi)?
- Sorolj fel néhányat a legjobb tulajdonságaid közül!
- Szerinted, mi az, amiben feltétlenül változnod kellene?

Mesélj a családról!

- Hol élnek szüleid?
- Hol élnek testvéreid?
- Milyen a kapcsolatod velük?

Mesélj barátairól!

- Mikor nyílik lehetőség megismerkedni másokkal?
- A barátaid az intézetben élnek?
- Véleményed szerint milyen az igazi barátság?
- Szerinted hány igazi barátod van?
- Van-e olyan felnőttel kapcsolatod, akire számíthatsz, akitől tanácsot kérhetsz?

Mesélj a tanulásról!

- Szeretsz tanulni?
- Szeretsz iskolába járni?
- Hogy megy a tanulás?
- Mi a kedvenc tantárgyad?
- Mit szeretsz a legkevésbé?
- Szeretnél továbbtanulni?

Mesélj nevelőidről!

- Hogyan képzeled el az ideális nevelő-diák kapcsolatot?
- Van-e vagy volt-e olyan nevelőd, akivel ez megvalósult?

Deviáns magatartás

- Dohányzol? Ha igen: miért szoktál rá a dohányzásra? Miért, mi benne a jó?
- Iszol rendszeresen alkoholt? Miért, mi benne a jó?
- Használtál már valaha kábítószer? Milyet? Miért, mi benne a jó?
- Szoktál-e verekedni? Miért? (düh, bosszú, indulat, csak úgy, kényszer hatására, megvédtél valakit)
- Volt-e részed valaha fizikai bántalmazásban? Ha igen: hogyan élted ezt meg?
- Bántalmaztál-e valaha valakit? Ha igen: hogyan élted ezt meg?
- Mi történik, ha az előzőekben felsorolt magatartások nevelőitek tudomására jutnak?
- Kivel tudod megbeszélni az ilyen jellegű problémáidat?

Szexuális magatartás

- Volt-e már szexuális kapcsolatod? Hány?
- Védekezel-e?
- Szexuális természetű kérdéseiddel kihez tudsz fordulni?

A tervekről, a jövőről

- Tanulsz-e valamilyen szakmát?
- Szereted-e ezt a szakmát?
- A tanult szakmában szeretnél elhelyezkedni?
- Szerinted mennyi pénzt lehet keresni havonta ezzel a szakképesítéssel?
- Elégedett lennél ezzel az összeggel?
- Vállalnál-e külföldön munkát?
- Mit szeretnél elérni az életben?
- Mit szeretnél mindenképpen elkerülni?

Köszönöm, hogy válaszaidal segítetted a munkánkat!

Kérdőív

Életkor ..... Családi állapot .....

Legmagasabb iskolai végzettség

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ kevesebb 8 ált;
- ☐ 8 ált;
- ☐ Szakiskola;
- ☐ Érettségi;
- ☐ Felsőfokú;

Daganatos betegség

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Korábban;
- ☐ Jelenleg;
- ☐ Nem;
- ☐ Nem tudom;

HIV fertőzés / AIDS

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Korábban;
- ☐ Jelenleg;
- ☐ Nem;
- ☐ Nem tudom;

Egyéb immunrendszeri betegség

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Korábban;
- ☐ Jelenleg;
- ☐ Nem;
- ☐ Nem tudom;

Egyéb hosszantartó súlyos betegség

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Korábban;
- ☐ Jelenleg;
- ☐ Nem;
- ☐ Nem tudom;

Nemi szervi szemölcs

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Korábban;
- ☐ Jelenleg;
- ☐ Nem;
- ☐ Nem tudom;

Nemi szervi herpesz vírus fertőzés

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Korábban;
- ☐ Jelenleg;
- ☐ Nem;
- ☐ Nem tudom;

Hüvelyi Chlamydia fertőzés

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Korábban;
- ☐ Jelenleg;
- ☐ Nem;
- ☐ Nem tudom;

Egyéb hüvelyi fertőzés

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Korábban;
- ☐ Jelenleg;
- ☐ Nem;
- ☐ Nem tudom;

Élete során hány alkalommal volt terhes?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Terhességek száma:

Hány éves volt első terhessége idején?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Nem voltam terhes;

Összesen hány alkalommal szült hüvelyi úton?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Szám:

Ha többször szült, a két szülés között eltelt legkevesebb idő mennyi volt (hónap)?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Nem szültem többször;

Mennyi idő telt el a legutóbbi méhnyakrák szűrése óta?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ 1 évnél kevesebb;
- ☐ 1 és 3 év között;
- ☐ 3 évnél több;
- ☐ Még nem voltam szűrésen;

Volt e korábban kóros méhnyakrák szűrési eredménye?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Igen;
- ☐ Nem;
- ☐ Nem tudom;

Amennyiben volt, a kóros eredmény óta mennyi idő telt el?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ 1 évnél kevesebb;
- ☐ 1 és 3 év között;
- ☐ 3 évnél több;
- ☐ Még nem volt;

Volt-e humán papillomavírus vizsgálata és mennyi ideje?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ 1 évnél kevesebb;
- ☐ 1 és 3 év között;
- ☐ 3 évnél több;
- ☐ Még nem volt;

Amennyiben volt HPV vizsgálata, mi volt az eredménye?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Nem volt;
- ☐ Negatív;
- ☐ Pozitív;
- ☐ Nem tudom;

Hány éves volt első hüvelyi szexuális érintkezéskor?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Még nem volt hüvelyi szexuális kapcsolat;
- ☐ Szám;

Eddig összesen hány szexuális partnere volt élete során?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Még nem volt;

Az utóbbi 1 évben hány szexuális partnere volt?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Szám;

Az utóbbi 1 évben milyen gyakran volt hüvelyi szexuális érintkezése?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Naponta;
- ☐ Néhány naponta;
- ☐ Hetente;
- ☐ Ritkábban;

Jelenlegi partnerének Ön előtt hány szexuális kapcsolata volt?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ 0 és 5 között;
- ☐ 6 és 10 között;
- ☐ 10 felett;
- ☐ Nem tudom;

Partnerével milyen módszert használnak fogamzásgátlásra?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Óvszer;
- ☐ Pesszárrium;
- ☐ Fogamzás gátló tabletták;
- ☐ Egyéb;
- ☐ Nem használnak;
- ☐ nem volt még partnerem;

Eddig összesen mennyi ideig használt fogamzásgátló tablettát?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Egyáltalán nem;
- ☐ 0 – 5 évig;
- ☐ 6 – 10 évig;
- ☐ több mint 10 évig;

Dohányzott e valaha rendszeresen (legalább 1 szál cigaretta/nap legalább néhány hónapig)?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Igen; nem

Ön jelenleg dohányzik?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Nem;
- ☐ Néha;
- ☐ Gyakran;
- ☐ Naponta;

Ha naponta dohányzik / dohányzott jellemzően hány cigarettát szív/szívott el naponta?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Szám:

Amennyiben korábban dohányzott, összesen hány évig?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Szám;

Amennyiben korábban dohányzott, hány éve szokott le?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Nem szoktam le;

Fogyaszt Ön alkoholt?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Nem;
- ☐ Néha;
- ☐ Gyakran;
- ☐ Hétvégenként;
- ☐ Naponta;

Jellemzően milyen típusú alkoholos italt fogyaszt?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Nem iszom;
- ☐ Bort;
- ☐ Sört;
- ☐ Tömény szeszesitalt;
- ☐ Változó;

Azokon a napokon, amikor alkoholt iszik, hány pohárral fogyaszt általában?

- ☐ Nem kívánok válaszolni,
- ☐ Szám;

Fogyasztott-e valaha kábítószer?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Nem;
- ☐ Kipróbáltam;
- ☐ Alkalomszerűen;
- ☐ Rendszeresen;

Bántalmazták-e valaha fizikailag?

- ☐ nem kívánok válaszolni;
- ☐ nem;
- ☐ életem során legalább egyszer előfordult;
- ☐ havonta egyszer-kétszer előfordul;
- ☐ hetente egyszer-kétszer előfordul;
- ☐ hetente többször előfordulni,

Ki bántalmazta fizikailag?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Válaszolok;

Ki bántalmazta fizikailag:

- ☐ Senki;
- ☐ Bántalmazott valaki;

Bántalmazták fizikailag: – Édesapám vagy édesanyám?

- ☐ Igen;
- ☐ Nem;

Bántalmazott fizikailag: – Nevelőszülőm?

- ☐ Igen;
- ☐ Nem;

Bántalmazott fizikailag: – Barátom vagy állandó partnerem?

- ☐ Igen;
- ☐ Nem;

Bántalmazott fizikailag: – Alkalmi partnerem?

- ☐ Igen;
- ☐ Nem;

Bántalmazott fizikailag: – Más, Éspedig?

- ☐ Személy megnevezése;
- ☐ Nem;

Bántalmazott-e már valakit fizikailag?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Nem;
- ☐ Életem során legalább egyszer előfordult;
- ☐ Havonta egyszer-kétszer előfordul;
- ☐ Hetente egyszer-kétszer előfordul;
- ☐ Hetente többször előfordul;

Az elmúlt egy évben verekedett-e?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Nem;
- ☐ Életem során legalább egyszer előfordult;
- ☐ Havonta egyszer-kétszer előfordul;
- ☐ Hetente egyszer-kétszer előfordul;
- ☐ Hetente többször előfordul;

Bántalmazták-e valaha lelkileg, érzelmileg?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Nem;
- ☐ Életem során legalább egyszer előfordult;
- ☐ Havonta egyszer-kétszer előfordul;
- ☐ Hetente egyszer-kétszer előfordul;
- ☐ Hetente többször előfordul;

Ki bántalmazta érzelmileg?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Válaszolok;

Ki bántalmazta érzelmileg: – Senki?

- ☐ Senki;
- ☐ Valaki;

Ki bántalmazta érzelmileg: – Édesapám vagy édesanyám?

- ☐ Igen;
- ☐ Nem;

Ki bántalmazta érzelmileg: – Nevelőszülőm?

- ☐ Igen;
- ☐ Nem;

Ki bántalmazta érzelmileg: – Barátom vagy állandó partnerem?

- ☐ Igen;
- ☐ Nem;

Ki bántalmazta érzelmileg: – Alkalmi partnerem?

- ☐ Igen;
- ☐ Nem;

Ki bántalmazta érzelmileg: – Más, éspedig:

- ☐ Személy megnevezése
- ☐ Nem;

Bántalmazott-e már valakit valaha lelkileg (érzelmileg)?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Nem;
- ☐ Életem során legalább egyszer előfordult;
- ☐ Havonta egyszer-kétszer előfordul;
- ☐ Hetente egyszer-kétszer előfordul;
- ☐ Hetente többször előfordul;

Bántalmazták-e valaha szexuálisan?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Nem;
- ☐ Életem során legalább egyszer előfordult;
- ☐ Havonta egyszer-kétszer előfordul;
- ☐ Hetente egyszer-kétszer előfordul;
- ☐ Hetente többször előfordul;

Ki bántalmazott szexuálisan;

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Válaszolok;

Ki bántalmazta szexuálisan: – Senki?

- ☐ Senki;
- ☐ Valaki;

Ki bántalmazta szexuálisan – Édesapám vagy édesanyám?

- ☐ Igen;
- ☐ Nem;

Ki bántalmazta szexuálisan: – Nevelőszülőm?

- ☐ Igen;
- ☐ Nem;

Ki bántalmazta szexuálisan: – Barátom vagy állandó partnerem

- ☐ Igen;
- ☐ Nem;

Ki bántalmazta szexuálisan: – Alkalmi partnerem

- ☐ Igen;
- ☐ Nem;

Ki bántalmazta szexuálisan: – Más, éspedig:

- ☐ Személy megnevezése
- ☐ Nem;

Kapott-e pénzt vagy ajándékot szexuális kapcsolatért?

- ☐ Nem kívánok válaszolni;
- ☐ Nem;
- ☐ Életem során legalább egyszer előfordult;
- ☐ Havonta egyszer-kétszer előfordul;
- ☐ Hetente egyszer-kétszer előfordul;
- ☐ Hetente többször előfordul;

Fókuszcsoporthoz kérdések

A PROSTITÚCIÓ ÉS AZ EMBERKERESKEDELEM TÁRSADALMI VONATKOZÁSAI

- Hallottatok-e már erről a két dologról?
- Milyen érzéseitek, milyen gondolataitok támadnak, amikor szóba kerül a prostitúció?
- Mi a véleményetek a jelenségről?
- Mit tudtok a prostitúcióról és az emberkereskedelemről?
- Mit gondoltok, mi lehet az oka, mi lehet a magyarázata, honnan ered, miért van?
- Mi a véleményetek a prostitúció résztvevőiről?
- Ki, miért csinálja?

A PROSTITÚCIÓ ÉS AZ EMBERKERESKEDELEM JOGI VONATKOZÁSAI

- Mit tudtok, mit hallottatok a prostitúció törvényi szabályozásáról?
- Szerintetek megoldás lehet-e a törvényi szabályozás, a szankciók bevezetése?
- Lehet-e egyáltalán szabályozni a prostitúciót?
- Kit büntetnek és hogyan?

A PROSTITÚCIÓ ÉS AZ EMBERKERESKEDELEM EGÉSZSÉGÜGYI VONATKOZÁSAI

- Mit gondoltok a prostitúció egészségügyi kockázatairól?
- Milyen veszélyekkel jár a prostitúció tevékenység?
- Kik vannak veszélyben?
- A veszélyforrások kiküszöbölésére, szerintetek mi lehetne a megoldás? (Mit tegyen a prostituált, és mit tegyen a kliens?)
- Szerintetek a prostituáltak tisztában vannak a prostitúció egészségügyi kockázataival?
- Ha igen, akkor mégis miért csinálják? (Miért nem használnak pl. óvszert?)
- Szerintetek a kliensek tisztában vannak a prostitúció egészségügyi kockázataival?
- Ha igen, akkor mégis miért veszik igénybe? (Miért nem használnak pl. óvszert?)

A PROSTITÚCIÓ ÉS AZ EMBERKERESKEDELEM MIGRÁCIÓS VONATKOZÁSAI

- Van-e különbség a hazai és a külföldi prostitúció között? Mi?
- Miért van a prostituáltak között rengeteg külföldi?
- Ezek jobbra milyen nemzetiségűek? Honnan érkeznek?
- Miért éppen onnan?
- Magyar prostituáltak vannak-e külföldön? Miért?
- Hogyan lehet külföldön munkát vállalni? Mit kell tenni? Mi kell hozzá?
- Mik lehetnek a veszélyei a külföldi munkavállalásnak? Mire kell ilyenkor odafigyelni?

- Gondolkodtatok-e már azon, hogy külföldön vállalatok munkát?
- Mennyit szeretnétek keresni? Milyen fizetéssel lennétek elégedettek?
- Milyen munkakörre gondoltatok?
- Beszélték-e valamilyen nyelven?
- Újsághirdetés minta:
Olvastatok-e már ilyet? (Jelentkeztetek-e ilyen hirdetésre?)
Mi a véleményetek róla?
Miről szól?
Mit kínálnak benne?
Minek kell megfelelnie annak, aki erre a munkára vállalkozik?
- Hallottatok-e olyan esetet, amikor az illető elvárásainak többé-kevésbé megfelelően működött a külföldi munkavállalás?
- Hallottatok-e olyan esetet, amikor nem jöttek be az illető elvárásai a külföldi munkavállalással kapcsolatban?
- Iskolában, más intézményben, vagy azon kívül kaptatok-e bármilyen információt, felvilágosítást, oktatást a prostitúció és az emberkereskedelem kérdésében?

Hallgatói kérdések a prostitúcióról és az emberkereskedelemről

A prostitúció és az emberkereskedelem társadalmi vonatkozásai

- Milyen érzései, milyen gondolatai támadnak, amikor szóba kerül a prostitúció?
- Mi a véleménye a jelenségről?
- Milyen információi vannak a prostitúcióról és az emberkereskedelemről?
- Mit gondol, mi lehet az oka, mi lehet a magyarázata, honnan ered, miért van?
- Mi a véleménye a prostitúció résztvevőitől?
- Ki miért csinálja?

A prostitúció és az emberkereskedelem jogi vonatkozásai

- Mit tud, mit gondol a prostitúcióról, törvényi szabályozásáról?
- Ön szerint megoldás lehet-e a törvényi szabályozás, szankciók bevezetése?
- Lehet –e egyáltalán szabályozni a prostitúciót?
- Ön büntetné –e a prostitúciót?

A prostitúció és az emberkereskedelem egészségügyi vonatkozásai

- Mit gondol a prostitúció egészségügyi kockázatáról?
- Milyen veszélyekkel jár a prostitúció tevékenysége?
- Kik vannak veszélyben?
- A veszélyforrások kiküszöbölésére, Ön szerint mi lehetne a megoldás? (Mit tegyen a prostituált, és mit tegyen a kliens?)
- Ön szerint a prostituáltak tisztában vannak a prostitúció egészségügyi kockázataival?
- Ha igen, akkor mégis miért csinálják?(Miért nem használnak pl. óvszert?)
- Ön szerint a kliensek tisztában vannak a prostitúció egészségügyi kockázataival?
- Ha igen, akkor mégis miért veszik igénybe? (Miért nem használnak pl. óvszert?)

A prostitúció és az emberkereskedelem migrációs vonatkozásai

- Lát –e különbséget a hazai és a külföldi prostitúció között? Mit?
- Miért jönnek a külföldi prostituáltak Magyarországra?
- Ezek jobbra milyen nemzetiségűek? Honnan érkeznek?
- Miért éppen onnan?
- Magyar prostituáltak vannak-e külföldön? Miért?

A prostitúció és az emberkereskedelem pedagógiai vonatkozásai

- Iskolában, más intézményekben vagy azon kívül hallott-e már olyan programról, amely bármilyen információt, felvilágosít, oktatást nyújt a prostitúció és az emberkereskedelem kérdésében?
- Ön szerint pedagógiai eszközökkel lehet-e tenni valamit a jelenség megelőzése érdekében? Ha igen, milyen ötletei, javaslatai lennének?
- Milyen lehetőségei vannak a szociális munkának a prostitúció problémájának kezelésére?
- Milyen egyéb lehetőségeket lát a prostitúció problémájának kezelésére?

Törvényjegyzék

1904. Nemzetközi Egyezmény a Fehér Rabszolgaság Ellen: International Agreement for the Suppression of White Slave Trade. Paris, V. 13.
1910. Második Nemzetközi Egyezmény a Fehér Rabszolgaság Ellen: International Convention for the Suppression of White Slave Traffic. Paris.
1921. 09. 30. Genfi Egyezmény: International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and children, Geneva, Switzerland,
1926. Rabszolgaság Elleni Egyezmény: évi szeptember 25. Genf.
1930. Egyezmény a kényszermunkáról: Genf, 29 számú rendelet.
1933. Genfi Egyezmény: International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age. Genf. III. 29.
1948. december 10. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata: ENSZ Közgyűlés 217A (III) számú határozata.
1949. New York-i Egyezmény: International Convention on the Suppression of Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others. ENSZ Közgyűlés 317/4. számú határozat, New York. december 2.
1950. november 4. Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről: Róma.
1957. Egyezmény a kényszermunka eltörléséről: Genf. 105. számú Egyezmény.
1966. A gazdasági, szociális és kulturális jogok Nemzetközi Egyességokmánya: ENSZ Közgyűlés XXI ülésszak, december 16. 2200. A (XXI) számú határozat.
1976. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezség Okmánya: ENSZ Közgyűlés XXI ülésszak. 1966. december 16. hatályba lépés: március 23.
1978. december 18. CEDAW (a törvény angol elnevezésének mozaik szava) New York. Hatályba lépés: 1981. szeptember 3. Magyarország 1980. december 22-én írta alá és az 1982. évi 10. törvényben hirdették ki.
1988. november 16. Nők és a Férfiak Egyenjogúságáról szóló Nyilatkozat. Istanbul
1997. november 13-14.
1989. november 20. Egyezmény a gyermekek jogairól: Elfogadva az ENSZ Közgyűlés 44/25. számú határozatával, Hatálybalépés: 1990. szeptember 2.
1998. Büntetőeljárás törvény: 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.
2000. december 12. Palermó Protokoll: Protokoll to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Conventions against Transnational Organized Crime. Palermo.
2005. Büntető törvénykönyv: (Az SZK Hivatalos Közlönye, 85/2005. 88/2005. és 107/2005. szám).

Táblázatok, ábrák, diagramok, eredménytáblák jegyzéke

1. táblázat. A budapesti prostituáltak iskolai végzettsége
2. táblázat. Budapesti prostituáltak származási helye
3. táblázat. A fiatalokat befolyásoló világtendenciák és közvetlen hatások
4. táblázat. A prostitúció és az emberkereskedelem jogszabályai az elmúlt 100 évben
5. táblázat. A prostitúció szabályozása Magyarországon
6. táblázat. A prostitúció és emberkereskedelem emberi jogi dokumentumai
7. táblázat. Pedofil hálózatok típusai
8. táblázat. 16-26 éves, hátrányos helyzetű fiatalok Logo–teszt eredményei (2007)
9. táblázat. 16-26 éves, hátrányos helyzetű fiatalok Logo – teszt eredményei az átlag populációval való összehasonlítás
10. táblázat. 16-26 év közötti, hátrányos helyzetű fiatalok Logo – teszt eredményei intézményi bontásban
11. táblázat. „Van-e speciális érdeklődési területük?” 16-26 év közötti, hátrányos helyzetű fiatalok Logo – teszt eredményeinek tükrében
12. táblázat. Abúzusok gyakorisága és elkövetői (esetszámban)
13. táblázat. Bántalmazottak által elkövetett bántalmazások (esetszámban)
14. táblázat. Kapott-e pénzt vagy ajándékot szexuális kapcsolatért? (esetszámban)
15. táblázat. A prostitúció és emberkereskedelem megelőzésének témavázlata.

1. ábra. A legjelentősebb európai embercsempész útvonalak keletről nyugati irányba
2. ábra. A keresletet és kínálatot befolyásoló beutazási lehetőségek
3. ábra. A prostitúció résztvevők
4. ábra. A prostituáltak hierarchikus rendszere
5. ábra. A futtatók hierarchikus rendszere
6. ábra. A Logo-teszt kategóriái
7. ábra. A fókuszcsoportos vizsgálat tapasztalatai

1. diagram. Az AIDS –szel kapcsolatos tünetek említése (N=76)
2. diagram. Az AIDS-szel kapcsolatos vizsgálatokat végző intézmények (N=76)
3. diagram. „A sorsát senki sem kerülheti el” kérdésre adott válaszok (N=76)
4. diagram. Nőgyógyászhoz járás gyakorisága (N=76)
5. diagram. Mennyi idő telt el a legutóbbi méhnyakrák szűrés óta?
6. diagram. Mennyi idő telt el a legutóbbi HPV szűrés óta?
7. diagram. Partnerével milyen módszert használnak a fogamzásgátlásra?
8. diagram. Terhességek száma.
9. diagram. Nemi betegségek előfordulása.
10. diagram. Nemi betegségek és daganatos megbetegedések előfordulása.
11. diagram. Nemi aktivitás kezdete
12. diagram. Dohányzás előfordulása és mértéke.
13. diagram. Alkoholfogyasztás gyakorisága
14. diagram. Kábítószerfogyasztás előfordulása.
15. diagram. Abúzusok előfordulás (esetszám)

1-es eredmény táblák. Nemi betegségek és szűrővizsgálatokon való megjelenés

2-es eredmény táblák. Káros szenvedélyek és a partnerek száma

3-as eredmény táblák. Káros szenvedélyek és a terhességek száma

4-es eredmény táblák. Prostituáltak nagyobb arányban élnek káros szenvedéllyel

5-ös eredmény táblák. Iskolai végzettség és a szűrések száma